

**FINANSAL KRİZ DÖNEMLERİNDE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE
RİSK YÖNETİMİ: BİR BANKA ÖRNEĞİ**

Aylin BİLEN TELEV

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İşletme Anabilim Dalı

Muhasebe Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Seval SELİMOĞLU

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ekim 2022**

ÖZET

FINANSAL KRİZ DÖNEMLERİNDE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK YÖNETİMİ: BİR BANKA ÖRNEĞİ

Aylin BİLEN TELEV

İşletme Anabilim Dalı
Muhasebe Bilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekim 2022

Danışman: Prof. Dr. Seval SELİMOĞLU

Tüm dünyada yaşanan küreselleşmeyle birlikte gelişmekte olan ülkelerde rekabet ortamının artması sonucu, bankaların sağlıklı bir biçimde faaliyetlerini yürütmeleri maruz kaldıkları riskleri iyi yönetebilmelerine bağlıdır. Globalleşme ile finansal piyasalarda saydamlığın arttığı özellikle pandemi (Covid-19) gibi küresel krizlerin yarattığı finansal kriz dönemlerinde finansal kurumların başarılı olmasında risk yönetim süreçlerinin etkisi çok büyüktür. Bankalar da güçlü ve sağlam yapılarını iyi bir risk yönetim sürecine sahip olmalarına borçludur. Ülkemizde risk yönetim süreci Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve kamu otoritelerince titizlikle takip edilmektedir. Bu çalışmada, bir kamu bankasının 2018-2021 yılları arası bilançoları kıyaslanarak risk yönetimi hakkında bilgiler verilmesi ve ilgili kamu bankasının 2018-2021 yılları arası bankacılık rasyolarından faydalanılarak risk değişimlerinin incelenmesi ve Türk bankacılık sektörü finansal tablolarından faydalanılarak 2008-2021 yılları arası kriz ve sonrası dönemlerde bilanço kalemleri değişimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda, kriz dönemlerindeki finansal kırılganlıklara rağmen ilgili kamu bankasının risk yönetimi konusunda güçlü bir sermaye yapısının olduğu ve uluslararası standartlara uygun bir şekilde ölçüm yapılarak yasal düzenlemelere paralel olarak risk yönetim süreçlerini belirlediği görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Finansal Krizler, Pandemi (Covid-19), Türk Bankacılık Sektörü, Risk Yönetimi, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)

ABSTRACT

RISK MANAGEMENT IN THE BANKING SECTOR IN TIMES OF FINANCIAL CRISIS: AN APPLICATION FOR A BANK IN TURKIYE

Aylin BİLEN TELEV

Department of Business Administration
Programme in Accounting

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, October 2022

Supervisor: Prof. Dr. Seval SELİMOĞLU

As a result of the increase in the competitive environment in developing countries with the globalization experienced all over the world, the healthy operation of banks depends on their ability to manage the risks they are exposed to. Risk management processes have a great impact on the success of financial institutions, where financial permeability and transparency increase with globalization, especially during financial crisis periods created by global crises such as pandemic (Covid-19). Banks also owe their strong and solid structure to having a good risk management process. In our country, the risk management process is meticulously followed by the Banking Regulation and Supervision Agency (BRSA) and public authorities. In this study, it is aimed to provide information about risk management by comparing the balance sheets of a public bank between the years 2018-2021 and to examine the risk changes by making use of the banking ratios of the relevant public bank between the years 2018-2021. At the same time, it is aimed to examine the changes in balance sheet items in the crisis and post-crisis periods between 2008-2021 by making use of the financial statements of the Turkish Banking sector. As a result of the study, it has been seen that the public bank has a strong capital structure in risk management despite the financial fragility in crisis periods and they determine risk management processes in line with legal regulations by measuring in accordance with international standards.

Key Words: Financial Crises, Pandemic (Covid-19), Turkish Banking Sector, Risk Management, Banking Regulation and Supervision Agency (BRSA)

TEŞEKKÜR

Lisans dönemimden bu güne danışman hocam olan, yüksek lisans eğitimim ve tez sürecim boyunca değerli bilgileri ile bana yol gösteren tez danışmanım Prof. Dr. Seval SELİMOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

Tezin hazırlanmasından son halinin oluşumuna kadar geçen sürecin her aşamasında bilgi birikimi ve değerli katkılarıyla beni yönlendiren, sabrıyla ve motive edici sözleriyle daima bana destek olan ve hayatımın her alanında kendimi şanslı hissetmeme sebep olan ablam Prof. Dr. Aslı ÖZÇEVİK BİLEN'e ve ağabeyim Akın BİLEN'e, yayınlanmamış tezlerinde tablolarından ve içeriklerinden faydalanmama müsaade eden arkadaşlarım banka uzmanı Ali Can YILMAZ ve Şerif GEDİK'e, tezin yazım süreci boyunca beni yüreklendiren ve her ihtiyacım olduğunda mesafe gözetmeksizin gönülden destekleyen sevgili kuzenim Ahu DOKUYAN'a, Ankara'da tekrar yollarımızın kesiştiği ve yoğun olarak geçirdiğim tez döneminde beni sürekli motive eden sevgili kardeşim Aleyna AKÇAKAVAKLI'ya ve tez çalışmam boyunca bana olan inancını ve güvenini daima hissettiğim, tüm zorluklara rağmen her ihtiyacım olduğunda bana elini uzatan arkadaşım Müge BAYDİLEK'e teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmalarım süresince desteklerini gönülden hissettiren sevgili ailem Müjgan TELEV, Besim TELEV ve sevgili kız kardeşim Gizem TELEV'e, hayatı boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ve her aldığım kararda arkamda duran sevgili ailem Seyde BİLEN ve Adnan BİLEN'e ve yüksek lisans sürecim boyunca benden yardımlarını ve anlayışını esirgemeyen sevgili eşim Gökhan TELEV'e sonsuz teşekkürler.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

(İmza)

Aylin BİLEN TELEV

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
GRAFİKLER DİZİNİ	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xv
GİRİŞ	1
1. FİNANSAL KRİZ KAVRAMI VE TEORİK ÇERÇEVESİ.....	3
1.1. Kriz ve Finansal Kriz Kavramları	3
1.2. Finansal Kriz Türleri.....	4
1.2.1. Para krizleri	5
1.2.2. Bankacılık krizleri.....	6
1.2.3. Sistematik finansal krizler	6
1.2.4. Dış borç krizi.....	6

1.3. Finansal Krizleri Açıklamaya Yönelik Teoriler	6
1.4. Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri.....	8
1.5. Finansal Krizlerin Temel Unsurları ve Uygun Altyapı Hazırlayan Faktörler	8
1.6. Finansal Kriz Nedenleri.....	9
1.6.1. Küreselleşme ve uluslararası sermaye hareketleri.....	10
1.6.2. Yapısal sorunlar ve ekonomi politikası hataları.....	11
1.6.3. Döviz kuru politikası	12
1.6.4. Siyasal sorunlar	12
2. ULUSLARARASI VE ULUSAL FİNANSAL KRİZLER.....	13
2.1. 1929 Dünya Krizi	13
2.2. 1929-1970 Arası Dönemde Ekonomik Görünüm	14
2.3. Petrol Krizleri.....	14
2.4. Asya Krizi (1997-1998)	16
2.5. 2001 Krizi.....	16
2.6. 2008 Küresel Krizi	21
2.7. 2018 Ağustos Krizi'nin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri	24
2.8. Covid-19 Pandemi Döneminin Ekonomiye ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkisi	26
3. BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ RİSKLERİN BELİRLENMESİ VE RİSK YÖNETİMİ.....	29

3.1. Risk Kavramı.....	29
3.2. Mali ve Finansal Piyasalarda ve Bankacılık Sektöründe Risk Kavramı.....	30
3.3. Bankacılık Sektörünün Maruz Kaldığı Riskler Karşı Karşıya Kaldığı Riskler.....	32
3.4. Bankacılık Sektöründe Risk Çeşitleri	33
3.4.1. Piyasa riski	34
3.4.2. Kredi riski	38
3.4.3. Likidite riski.....	41
3.4.4. Operasyonel riskler	42
3.4.5. Diğer riskler	43
3.5. Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi.....	44
3.6. Bankacılıkta Risk Yönetiminin Tarihsel Gelişimi	48
3.7. Kurumsal Risk Yönetimi Çerçevesi (COSO) ve Risk Yönetimi Standardı (ISO 31000).....	50
3.7.1. Kurumsal risk yönetimi çerçevesi.....	50
3.7.2. Risk yönetimi standardı.....	52
3.8. Risk Yönetiminde Yasal Düzenlemeler	53
3.8.1. BASEL 1-2-3 VE 4.....	53
3.8.2. COVID-19 pandemi döneminde Türkiye’de BDDK’nın sermaye yeterliliği ve risk yönetimine ilişkin yaptığı yasal düzenlemeler	56
3.9. Türkiye’de Finansal Krizlerden Alınan Dersler ve Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması	69

3.10. Türk Bankacılık Sektörü 2008-2021 Yılları Arası Genel Görünümü	72
3.11. Şube ve Personel Sayılarının Değişimi	73
3.12. Mevduatın Krediye Dönüşme Oranı	75
3.13. Sermaye Yeterlilik Oranı	76
3.14. Kredi Kullanımı	78
3.15. Kredi Türlerinin Gelişimi	79
3.16. Takipteki Krediler	81
4. 2018 VE 2021 YILLARI ARASINDA BİR KAMU BANKASININ BİLANÇOSUNUN RİSK YÖNETİMİ ÜZERİNE İNCELENMESİ VE ANALİZİ.....	84
4.1. İlgili Kamu Bankasının Risk Yönetim Organizasyonu	85
4.2. İlgili Kamu Bankasının Bilanço Büyüklükleri	87
4.3. İlgili Kamu Bankasının Bankacılık Rasyoları (Türkiye Bankalar Birliği'nin Rasyo Verileri)	105
4.4. İlgili Kamu Bankasının Genel Görünümü.....	116
4.5. Türk Bankacılık Sektörü Bilanço Büyüklükleri Üzerinden Genel Görünümü ve Analiz	118
5. SONUÇ VE KAMU BANKASINA ÖZEL RİSK YÖNETİMİ ÖNERİLERİ...	124
5.1. Sonuç	124
5.2. Kamu Bankasına Özel Risk Yönetimi Önerileri	126
KAYNAKÇA	128

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 3.1. 2018-2019 Yıllarında BDDK Tarafından Alınan Önlemler	61
Tablo 3.2. 2018-2019 Yıllarında Kurumlar Tarafından Alınan Önlemler	63
Tablo 3.3. Pandemi Döneminde BDDK Tarafından Yapılan Düzenlemeler	64
Tablo 3.4. Pandemi Döneminde TCMB Tarafından Yapılan Düzenlemeler	67
Tablo 4.1. Kamu Bankasının 2018 Yılına Ait Seçilmiş Aktif Büyüklüğü.....	87
Tablo 4.2. 31.12.2018-31.12.2019 Varlıklar/Finansal Durum Tablosu	89
Tablo 4.3. Varlıklar Hesap Grupları	91
Tablo 4.4. 2018-2021 yılları arası krediler kalemi değişiminin incelenmesi	93
Tablo 4.5. 31.12.2018-31.12.2019 Yükümlülükler/Finansal Durum Tablosu	94
Tablo 4.6. 31.12.2020-31.12.2021 Yükümlülükler/Finansal Durum Tablosu	96
Tablo 4.7. Yükümlülükler Hesap Grupları.....	98
Tablo 4.8. 2018-2021 Yılları Arası Mevduatlar Kalemi Değişiminin İncelenmesi	99
Tablo 4.9. 2018-2021 Yılları Arası Finansal Durum Tablosu/Özkaynaklar	100
Tablo 4.10. Kamu Bankasının 2018-2021 Yıllarına Ait Gelir ve Gider Kalemleri	102
Tablo 4.11. Analizde Kullanılan Rasyolar	106
Tablo 4.12. Aktif Kalitesi Toplam Kredi/Toplam Varlık (Kamu Bankası/Türk Bankacılık Sektörü)	107
Tablo 4.13. 2018-2021 Yılları Arası Donuk Alacaklar/Toplam Krediler	109
Tablo 4.14. Toplam Kredi/Toplam Mevduat (Kamu Bankası/Türk Bankacılık Sektörü)	111
Tablo 4.15. Likit Aktifler / Toplam Aktifler (Kamu Bankası/Türk Bankacılık Sektörü)	112
Tablo 4.16. YP Likit Aktifler / YP Pasifler (Kamu Bankası/Türk Bankacılık Sektörü)	114
Tablo 4.17. Sermaye Yeterliliği Oranı (Kamu Bankası/Türk Bankacılık Sektörü)	116
Tablo 4.18. GSYH (2019-2021)	119

Tablo 4.19. <i>Mevduat Bankaları Sermaye Bazında Krediler – Aktif Tablosu 2007-2021</i>	120
Tablo 4.20. <i>Bankacılık Sektörü Sermaye Bazında Özkaynak - Mevduat Tablosu 2007-2019 Eylül</i>	121
Tablo 4.21. <i>Karlılık Rakamları Kamu/Özel/Yabancı Bankalar</i>	123

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1.1. Ekonomik Kriz Çeşitleri	5
Şekil 1.2. Sermaye Akımları	11
Şekil 2.1. Standard&Poor's Case-Shiller Konut Fiyatları Endeksi.....	21
Şekil 2.2. 2005-2017 Aralığında Ülkelerin Büyüme Oranları	23
Şekil 3.1. Risk yönetimi fonksiyonunun unsurları	48

GRAFİKLER DİZİNİ

Sayfa

Grafik 3.1. Şube ve Personel Sayılarının Değişimi	74
Grafik 3.2. Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranı(2008-2017)	75
Grafik 3.3. Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranı(2017-Aralık 2021)	76
Grafik 3.4. Sermaye Yeterlilik Oranı (2008-2017)	77
Grafik 3.5. Sermaye Yeterlilik Oranı(2018-Aralık 2021)	77
Grafik 3.6. Kredi Kullanımı 2008-2017(Milyar TL)	79
Grafik 3.7. Kredi Kullanımı(2018-Aralık 2021) (Milyar TL)	79
Grafik 3.8. Kredi Türlerinin Gelişimi 2008-2017 (Milyar TL)	80
Grafik 3.9. Kredi Türlerinin Gelişimi 2018-Aralık 21 (Milyar TL)	81
Grafik 3.10. Takipteki Krediler 2008-2017 (Milyar TL)	82
Grafik 3.11. Takipteki Krediler 2018-Aralık 21 (Milyar TL)	82
Grafik 4.1. 2018-2021 Yılları Arası Varlıklar Hesap Grupları.....	92
Grafik 4.2. 2018 Mart-2021 Eylül TL-YP-ve Toplam Krediler Değişimi.....	94
Grafik 4.3. 2018-2021 Yılları Arası Yükümlülükler Hesap Grupları.....	98
Grafik 4.4. 2018 Mart-2021 Eylül TL-YP-ve Toplam Mevduat Değişimi	100
Grafik 4.5. 2018-2021 Toplam Krediler/Toplam Varlıklar.....	107
Grafik 4.6. 2018-2021 Donuk Alacaklar/Toplam Krediler	110
Grafik 4.7. 2018-2021 Toplam Krediler/Toplam Mevduat	111
Grafik 4.8. Likit Aktifler / Toplam Aktifler (Kamu Bankası/Türk Bankacılık Sektörü).....	113
Grafik 4.9. Yabancı Para Likit Aktifler/Yabancı Para Pasifler (Kamu Bankası/Türk Bankacılık Sektörü)	115
Grafik 4.10. Sermaye Yeterliliği Oranı.....	116
Grafik 4.11. Kredilerin GSYH'ye Oranı Kaynak BDDK, TÜİK.....	119

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	: Uluslararası Ödemeler Dengesi
COSO	: Treadway Komisyonunu Destekleyen Kuruluşlar Komitesi
FSB	: Finansal İstikrar Kurumu
IIF	: Uluslararası Finans Örgütü
IMF	: International Monetary Fund(Uluslararası Para Fonu)
RMD	: Riske Maruz Değer
SYÖD	: Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TP	: Türk Parası
YP	: Yabancı Para

GİRİŞ

Finansal krizler, ülkelerin ekonomik ve toplumsal yapısına büyük zarar vermektedirler. Küreselleşmeyle birlikte, ülke ekonomileri arasında oluşan görünmez bağ sebebiyle herhangi bir ülkede meydana gelen kriz diğer ülkeleri kısa sürede etkisi altında bırakmaktadır. Bu krizlerden en çok etkilenen ve sistem içerisindeki diğer aktörleri en çok etkileyen bankalar, mali sistem içerisinde alınan fonları, fon fazlası olanlardan fon ihtiyacı olan ekonomik aktörlere aktaran kurumlardır. Bankalar faaliyetlerini yürütürken finansal piyasalarda güven ve istikrarın sürekliliği önem arz etmektedir. Makro ekonomik aktörlerin güvenli ve istikrarlı çalışmayı sürdürememesi ve yeni dünya düzeninde finansal piyasaları etkileyen birçok risk faktörü bulunması para ve sermaye piyasalarını etkilemekle birlikte bankacılık sektörünü de doğrudan etkilemektedir. Bu da ulusal ve uluslararası krizlerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Krizler yalnızca finansal piyasaları etkilemekle kalmayıp, bir ülkede tüm alanlara yayılarak toplumu yaşayan ekonomik istikrarsızlıklardan dolayı her açıdan etkilemektedir. Dünyada ve Türkiye’de 1920’lerden 1990’lara kadar yaşanan finansal krizler ülke ekonomilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Ülkemizde 2000’li yılların başında ise ulusal finansal krizin yaşanması, büyük maddi kayıplara sebep olurken, sonrasında yapılan düzenlemeler 2008 küresel krizinin az hasarla atlatılmasını sağlamıştır. 2008 küresel krizi sonrası Türkiye’de 2018 kur krizi ve tüm dünyada 2020 pandemi krizi finansal piyasaların derinden etkilendiği yıllar olmuştur. Bankacılık krizlerinin finansal istikrar ve Türk bankacılık sektörü üzerinde oluşturacağı hasarın minimuma indirilmesi bakımından bankacılık sektöründe krizi oluşturan risklerin belirlenmesi ve yönetilmesinin önemi büyüktür.

Bu çalışmada, finansal krizlerin oluşumları, bu krizlerin bankacılık sektörünü nasıl etkilediği ve bu krizlere karşı bankacılık sektöründe risklerin belirlenmesi ve bu risklerin etkin bir şekilde yönetilmesi araştırılmaktadır. Ekonomik konjonktür ve finansal görünümle ilişkili olan bankacılık sektöründe ise, yapılan düzenlemeler sayesinde kırılganlıkların azaltılması, etkin denetim mekanizmasıyla güçlü piyasaların oluşturulması amaçlanarak teknoloji odaklı yeni sistemler geliştirilmiştir. Bununla birlikte finansal piyasaların dinamik yapısına bağlı olarak ilgili kurum ve kuruluşlar etkin bir yapı oluşturmak adına politika ve standartları tespit etme, yasalaştırma ve uygulamaya

yönelik çeşitli adımlar atmaktadırlar. Aynı zamanda bankacılık sektöründe risk yönetiminde dünya standartlarının kabul edilmesi ve yasal düzenlemelerin devreye girmesiyle kriz dönemlerinde risk algısının daraltılması hedeflenmektedir.

Bu hedef doğrultusunda çalışmanın birinci bölümünde; kriz ve finansal kriz kavramları, finansal krizin aşamaları ve türleri, küreselleşmenin finansal sistemlere etkileri ve nedenleri, bu ortama zemin hazırlayan koşullara değinilmiştir.

İkinci bölümde ulusal ve uluslararası finansal kriz ile ilgili tarihçe sıralanarak; 1929 Buhranı, 1929-1970 Arası Dönemde Ekonomik Görünüm, Petrol Krizleri ve Asya Krizi, ülkemizi derinden sarsan 2001 krizi, tüm dünyayı etkileyen 2008 küresel krizi ve 2018 kur krizi, 2020 Covid-19 pandemi krizi ve bu krizlerin bankacılık sistemine etkileri ve sonuçları açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde ise bankacılık sektöründeki risklerin belirlenmesi ve bu risklerin etkin yönetimi için yapılan düzenlemeler açıklanmıştır. Türk bankacılık sisteminin ulusal ve uluslararası krizler öncesi ve sonrası finansal yapısı ve yeniden yapılanması, etkileri ve doğurduğu sonuçlar göz önünde bulundurularak ilgili göstergeler incelenmiş olup, kriz dönemlerinde düzenleyici ve denetleyici kurumlar ve kamu otoriteleri tarafından alınan tedbirler gözden geçirilmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise 2018 ve 2021 dönemleri arası kur ve pandemi krizinin bir kamu bankasının bilançosu üzerine etkilerine değinilerek ve bankacılık rasyoları kıyaslanarak analiz yapılmıştır. 2008 küresel krizinin, 2018 kur krizi ve 2020 pandemi krizinin Türkiye’deki bankalar açısından etkilerinin incelenmesi amacıyla 2008-2021 dönemleri arasında aktif yapısı, pasif yapısı ve karlılık açısından ilgili dönemler kıyaslanmıştır.

1. FİNANSAL KRİZ KAVRAMI VE TEORİK ÇERÇEVESİ

Bu bölümde kriz ve finansal kriz kavramlarının literatürdeki tanımlarına değinilmiştir.

1.1. Kriz ve Finansal Kriz Kavramları

Kriz sözcüğünün öncelikle kökeninden bahsedecek olursak yunanca ‘‘crisis’’ sözcüğünden gelmektedir. Genel anlamda günlük yaşamda birçok alanda kullanılsa da önlem almakta gecikilen negatif bir olguyu tanımlamaktadır. Kriz kavramını açıklayan pek çok tanım bulunmasına karşın, ekonomik anlamda ilk kez 1986 yılında ‘‘Patrick Hans, Maleod ve Urdang’’ (1986, s. 33) tarafından hem ekonomi hem de siyaset alanındaki hızlı değişim sonrası ortaya çıkan tehlike durumu olarak tanımlanmıştır.

Günümüz dünyasına bakıldığında çoktan önem kazanan küresel kriz kavramının anlamı her ülke için gittikçe derinleşmektedir. Birçok iktisatçı ve bankacı kendi görüşleriyle finansal kriz üzerinde durmuştur.

İktisadi bakımdan kriz kavramı, ekonomik konjonktürdeki genişleme döneminden sonra gelen uzun veya kısa bir durgunluk, daralma veya buhran dönemine geçiş şeklinde tanımlanabilir (Rosier, 1991).

Aykut Kibritçioğlu’na (2001, s. 9) göre ise kriz; herhangi bir ürün, hizmet, faktör veya sermaye piyasalarındaki fiyat veya miktarlarda oluşan dalgalanmaların makul sayılabilecek bir sınırın üzerinde gerçekleşmesi olarak tanımlanmaktadır.

Ekonomik kriz kavramının üzerinde duran Can Aktan’a (2010, s. 2) göre ise; ekonomide birden ve öngörülemeyen şekillerde gerçekleşen olayların büyük ölçekte ülke ekonomisini, küçük ölçekte ise işletmeleri olumsuz yönde etkileyecek sonuçlar doğurmasıdır.

İlgili iktisatçıların kriz için yaptıkları farklı tanımlara bakıldığında; kriz, genel anlamda öngörülemeyen ve müdahale edilemeyen olayların neticesinde doğan sonuçlar ve bu sonuçların çeşitli sektörlere etkileri şeklinde tanımlanabilmektedir. Kriz oluşmaya başladığında diğer tüm alanlara etkisi yanı sıra asıl finansmanı sağlayan bankacılık sektörüne etkisi çok geçmeden hissedilmektedir.

Bankacılık sektöründe 2001 ve sonrası döneme bakıldığında sektör tarafından teknolojinin kullanılmaya başlanması ve bankacılık sektörünün standart bir yapıya kavuşması için atılan adımlara uyum sağlanması gibi çok büyük değişimler yaşandığı görülmektedir. Küresel anlamda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansal risklere karşı kontrol mekanizmalarını iyileştirmeleri ve finansal risk faktörleri üzerine eğilmeleri önem arz etmektedir.

Finansal krizlerin meydana gelmesinde birçok risk faktörü etkilidir. Bu faktörler, finansal sektör ve reel sektörden kaynaklandığı gibi ülke ekonomisi veya küresel ekonomiyle ilgili olabilir. Finansal krizlerin ortaya çıkma şekilleri; ekonomik koşullara ve konjonktüre, zamana, politik yapılara veya iktisadi birimlerin tercihlerine vb. faktörlere göre değişkenlik göstererek ekonominin geneline sıçrama ve yayılma göstermektedir (Oktar & Dalyancı, 2010).

Mishkin'e göre gelişmekte olan ülkelerde finansal krizlerin aşamaları;

1. Finansal ve reel sektör firmalarının bilançolarında bozulma,
2. Döviz-para krizi
3. Finansal kriz

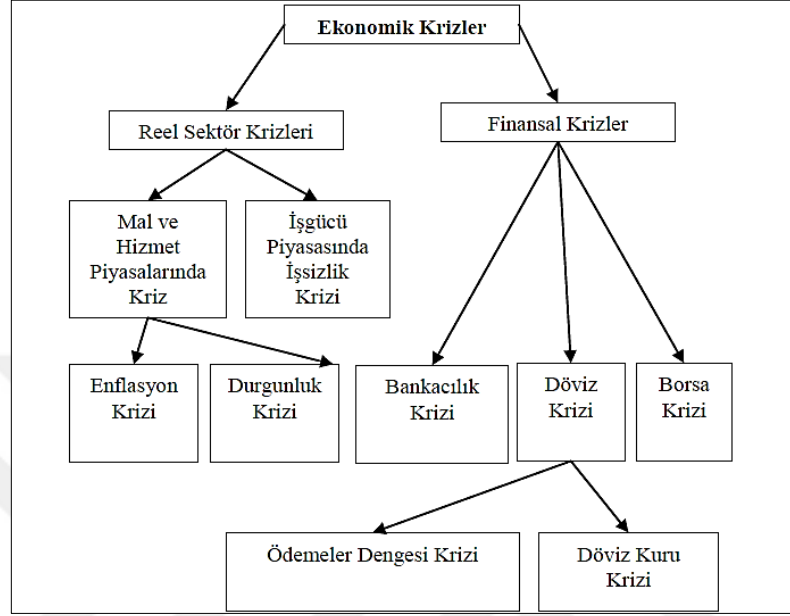
olarak sınıflandırılmıştır. İlk aşama olan sektör firmalarının finansal tablolarında bozulma yaşanması, yabancı para krizi oluşmasına yol açarak finansal krizin ortaya çıkmasına sebep olur (Mishkin, 2001, s. 8).

Bir sonraki başlıkta, genel kabul görmüş yaklaşıma göre, ortaya çıkan finansal krizlerin türleri incelenmiş ve finansal krizleri açıklamaya yönelik teoriler açıklanmıştır. Sonrasında ise finansal krizlerin öncü göstergeleri, temel unsurları ve uygun altyapı hazırlayan faktörlere değinilmiştir. Tüm göstergelerden sonra ortaya çıkan finansal krizlerin nedenleri açıklanmıştır.

1.2. Finansal Kriz Türleri

Temel anlamda finansal krizler iki başlıkta incelenmektedir. Bunlar reel sektör krizleri ve finansal krizler olarak adlandırılır (Kibritçioğlu A. , 2001). Ürün ve hizmet sektörlerindeki krizler (enflasyon ve durgunluk krizleri) ile işsizlik krizleri, reel sektör

krizlerini; döviz krizleri (ödemeler dengesi krizi ve döviz kuru krizi), bankacılık krizleri, borsa krizleri ise finansal krizleri oluşturmaktadır. Reel sektör krizlerine çalışmanın konusuna dahil olmadığından bu kısımda değinilmemiştir.

Şekil 1.1. Ekonomik Kriz Çeşitleri (Kibritçioğlu A. , 2001, s. 7)

Bankacılık krizleri, yerli ve yabancı para piyasası krizleri, ödemeler dengesi krizleri, borsa krizleri genel anlamda finansal kriz başlıkları olarak değerlendirilmektedir. (Kaykusuz, 2014).

Genel kabul gören yaklaşıma göre finansal krizler 4 ana başlık altında toplanmaktadır (IMF, 1998, s. 74-75).

1.2.1. Para krizleri

Para krizi, bir ülke parasının spekülatif etki sonucunda devalüe edilmesi veya değer kaybetmesiyle ve ülkenin faiz oranlarında ani bir artışla parasının değerini korumayı amaçlamasıdır (Palamut & Giray, 2001). Bir ülke parasının değer kaybetmesi, döviz kurunun aşırı artması, uluslararası rezervlerin azalması ve merkez bankası politikası gereği kredi genişlemesinin artması ve bütçe açıklarının emisyon gelirleriyle karşılanması sonucunda para/döviz krizleri oluşur ve dış ticaret açığının artmasıyla ülke parası değer kaybeder (Tekinşen, 2002). Para krizlerinin en önemli indikatörleri, kurda ve sermaye hareketliliğinde hızlı ve aniden ortaya çıkan yön değiştirmelerdir (Caprio, 1998).

1.2.2. Bankacılık krizleri

Literatürde finansal krizlerin başlıca türlerinden olan bankacılık krizleri ekonominin içerisinde yer alan bankalardan bazılarının müşterilerine ait mevduatları, onların isteklerine rağmen ödeyememesine bağlı olarak meydana gelen krizlerdir (Göktaş, 2000). Uluslararası Para Fonu'na (IMF-International Monetary Fund) göre, bankacılık krizleri, para krizlerine kıyasla daha uzun süre devam etme eğilimindedir ve ülkedeki ekonomik faaliyetlere olan olumsuz etkileri daha yoğundur.

Bankaların, borçlanma sürelerinin uzatılamaması veya vadesiz mevduatlarında ortaya çıkan ani geri çekme sonucu likit varlıkların azalması ve bu durumun iflasla sonuçlanması bankacılık krizlerine neden olur. (Delice, 2003). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bankacılık krizlerinin sebepleri makroekonomik dalgalanmalar ve politik müdahalenin sıklıkla gerçekleştirilmesidir (Türkiye Bankalar Birliği, 2000). Bankaların borçlandıkları para birimi sonucunda döviz kurlarının artması iflaslara sebep olmakta ve sermaye akımlarının geri çekilmesiyle krizi tetiklemektedir.

1.2.3. Sistemik finansal krizler

Sistemik finansal krizler, ekonomik, sosyal ve politik yaşamın yapısından kaynaklanan değişimlerin finansal piyasalar üzerinde büyük ölçekli bozulmalara yol açmasıdır. Bu kriz türleri firmaların iflasa gitmesi, merkez bankasının likidite sağlamadaki başarısızlığı ve banka iflaslarının tamamından oluşarak tüm ekonomik sistemi etkilemektedir (Tekinşen, 2002).

1.2.4. Dış borç krizi

Dış borç krizi, bir ülkede özel sektör veya kamu dış borçlarının ödenememesi durumudur (Göktaş, 2000).

1.3. Finansal Krizleri Açıklamaya Yönelik Teoriler

1970'lerden itibaren çeşitli iktisat okullarının görüşleri dikkate alınarak kriz olgusu açıklanmaya çalışılmıştır ve finansal krizlerin açıklanmasına yönelik çeşitli teoriler geliştirilmiştir (Duman K. , 2002). Bu teoriler kısaca şu şekilde özetlenebilir:

Rasyonel bekleyişler teorisine göre, Flood, Garber, Blanchard, Watson ve Krugman için paniğe yol açan en temel faktör, fiyat değişmelerine ilişkin beklentilerdir (Friedman & Schwartz, 1963, s. 25-30).

Belirsizlik teorisi ise Knight, Keynes, Schumpeter ve daha sonra Meltzer, Guttentag ve Herring tarafından tartişılmıştır. Belirsizlik teorisine göre çeşitli vadelerdeki getirilerin, olasılık dağılımları ile modellenemediği durumlarda karar almanın önemi üzerinde durulmuştur. Finansal krizlerin tanımlanmasında belirsizlik tek bir faktör olarak ele alınmamakla birlikte, belirsizliğin zorunlu bir etken olduğu vurgulanmıştır.

Kredi tayinlaması teorisine göre bankalar, geri alabilecekleri kredileri vermeyi tercih etmektedir. Fakat bankaların kredi verdikleri kişileri denetlemesi zor olduğundan, kredi tayinlaması yöntemine gitmeleri gerekmektedir (Stiglitz & Weiss, 1981).

Davis tarafından geliştirilen Finansal Piyasa Teorisine göre, deregülasyondan dolayı piyasaya giriş engellerinin azalması, yeni ürünlerin geliştirilmesi ve yeni piyasaların gelişmesi gibi faktörler rekabet artışına, bu artış ise kredi talebindeki artışa yol açacak ve krize sebep olacaktır (Kayacan & vd., 1998, s. 1-3).

Aşırı Borç birikimi Teorisine göre ise, Fisher, Kindleberger gibi iktisatçıların ortaya attığı üzere, şirketlerin ve ülkelerin özellikle hızlı büyüme dönemlerinde aşırı borç yükü oluştuğundan, bu borç yükü finansal krizin oluşmasında önemli rol oynamaktadır (Karacan, 2000, s. 49-50).

Friedman, Schwartz ve Cagan gibi monetaristler tarafından ortaya atılan Bankacılıkta Yaşanan Panik teorisine göre yüksek enflasyonun bankacılık sektöründe yarattığı panik sonucu, uygulanan parasal sıkılaştırma politikasının ekonomik aktivite üzerindeki etkisi azalmaktadır (Obstfeld, 1984).

Asimetrik Bilgi ve Acenta Giderleri teorisine göre, George Akerlof (1970, s. 488) bir makalesinde, otomotiv sektöründeki yanlış bilgi sebebiyle oluşan limon probleminin finansal piyasalar için de geçerli sayılabileceğini ne sürerek, bu piyasaların etkin çalışmasında kamu müdahalesinin çok önemli ve gerekli olduğunu iddia etmiştir.

Davis ve Glosten tarafından ortaya atılan Dealer Piyasası kş Teorisi yanıltıcı bilgi artışı sonucunda, finansal krizlerin piyasa çöküşü yönünü açıklamaya yöneliktir

(Kayacan & vd., 1998, s. 5-6). Anlatılan teoriler, finansal piyasalardaki bozulma ve dengesizliklerin finansal taraflar üzerindeki olumsuz etkilerini inceleyerek finansal krizin sebeplerini açıklamaya çalışmaktadırlar (Akbulut, 2010).

1.4. Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri

Finansal krizleri ifade eden resesyon ve depresyon dönemleri, öncü göstergelerdendir. Genel anlamda finansal krizler, ülkelere dalga şeklini alan sermaye girişlerinin artması ve kredi genişlemesiyle beraber ekonomik faaliyetlerdeki sürekli yükseliş sonrasında oluşan resesyon ile kendini göstermektedir (Özer, 1999, s. 44-45).

Kavram olarak resesyon denilebilmesi için bir ekonomide büyümenin eksiye düşmesi veya gayri safi yurt içi hasılanın (GSYH) ardı ardına iki dönem de gerilemesi gereklidir. Bu dönemlerin uzaması daha büyük bir krizin habercisi olduğunu göstermektedir.

Ekonomideki gerilemenin iki dönemden daha uzun sürmesi durumu ise depresyonla tanımlanmakta olup, resesyondan sonraki durumda oluşacak aşama olarak görülmektedir. Diğer bir ifadeyle finansal faaliyetlerin önceden ulaştığı düzeyden 2 dönemden fazla düşük seviyede kalma durumuna depresyon denilmektedir. Bir büyüme döneminden sonra oluşan ekonomik krizin en temel özelliği, yükseliş hareketlerinin aniden düşme hareketine dönüşmesidir. Bu durumda fiyat hareketleri bir anda düşme ivmesine dönüşmekte, üretim ve gelirden daralma hareketleri meydana gelmektedir. İşsizlik ve firmaların iflası da bu düşmelerle beraber hareket ederek borsada düşüşler hızla artmaktadır (Cihan, 2009).

1.5. Finansal Krizlerin Temel Unsurları ve Uygun Altyapı Hazırlayan Faktörler

Finansal krizlerin başlıca öğelerini ise aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Balı & Büyükşalvarcı, 2011, s. 5-6):

- Finansal faaliyetlerdeki değişim olasılığının beklentileri büyük oranda etkilemesi,
- Ekonomik kuruluşların likidite sıkıntısıyla baş edememe korkuları,
- Karların azalması sonucu iflasların artması,

- Nakit ihtiyacı sebebiyle likit olmayan ve reel varlıkların nakde dönüştürülmesi sonrasında faiz oranlarının artması,
- İktisadi faaliyetlerin daralması,
- Zorunlu varlık satışlarının sonucunda bankalar ve finansal kuruluşlarda meydana gelen portföy değerlerinin azalması sebebiyle ödeme güçlüklerinin yaşanması.

Krizin oluşmasına neden olarak gösterilebilecek faktörlerden bazıları aşağıdaki gibi sıralanabilir ((Dalyancı, 2010); (Jones, 2009); (Özatay, 2009)):

- Finansal kurum, hane halkı veya şirket bilanço yapısının sorunlu olması.
- Bankaların sorunlar karşısında likidite sıkışıklığı yaşaması.
- Finansal sistemdeki konjonktürel dalgalanmalar
- Yapısal sorunlar ve ekonomik bozukluklar
- Kamu ve özel sektörün finansman açığı, aşırı borç yükü ve verimliliği düşük yatırımları
- Sermaye akımları ve denetimsiz finansal serbestleşme
- Para ve maliye politikalarının başarısızlıkları
- Ters seçim ve ahlaki riziko sonucunda bunlara neden olan faktörler
- Yıkıcı spekülasyonlar ve manipülasyonlar
- Finansal balonlar. Bankacılık krizlerinin, incelenen çalışmalar sonucunda büyük oranda, aşırı kredi genişlemesinin ve varlık fiyatlarındaki aşırı büyümenin arkasından geldiği gösterilmektedir.
- Reel ve finansal sektörün finansal tablolarının sağlıklı olmaması
- Kritik makroekonomik parametrelerin makul seviyelerin dışına çıkması

1.6. Finansal Kriz Nedenleri

Finansal kriz unsurlarının neden ortaya çıktığı konusunu aşağıdaki gibi dört grupta toplamak mümkündür;

1. Küreselleşme ve Uluslararası Sermaye Hareketleri

2. Yapısal Sorunlar ve Ekonomi Politikası Hataları
3. Döviz Kuru Politikası
4. Siyasal Sorunlar (İyice, 2010).

2000’li yıllara gelindiğinde küreselleşme başta olmak üzere finansal krizlerin nedenleri artmıştır. Finansal krizleri tetikleyen faktörlerin doğru tanımlanması, ülkelerin hem kendine özgü önlemler alması hem de uluslararası standartlara uyum sağlaması çok önemlidir. Ülkeler bu nedenleri göz önünde bulundurarak belirlenen politikalar ve alınan önlemler sayesinde hissedilen finansal kriz sinyallerine zamanında müdahale edebilir.

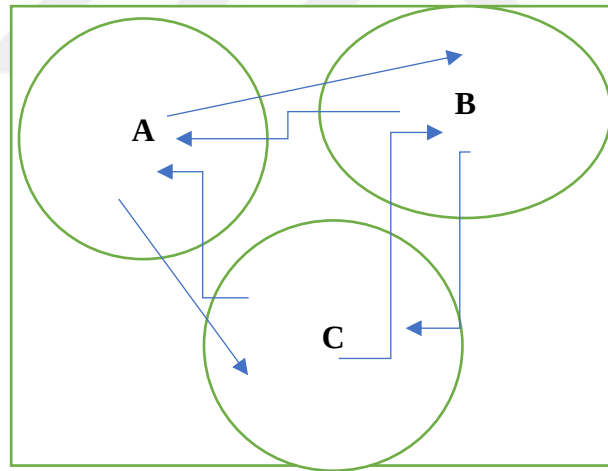
1.6.1. Küreselleşme ve uluslararası sermaye hareketleri

Üretim yapmak amacıyla bir araya getirilip kullanılan faktörler, üretim faktörleri olup, bunlar; emek, sermaye, doğal kaynaklar ve girişimciliktir. Üretimi etkileyen bu dört faktörden üçü serbest dolaşıma konu olabilir. Girişimci nerede yatırım karlı ise oraya gitmekte, emeğin önünde eğer bir engel yoksa serbest dolaşıma konu olmaktadır. Sermaye de yüksek getiri sağlamaya yönelmekte, işgücünün ise serbest dolaşımı yeterli serbestlikte olmamaktadır. Örneğin AB üyeleri arasında kısıtlı sayıda ülke için bu serbestlik tanınmıştır. Fakat küreselleşmeyle birlikte sermaye hareketleri de serbestleşmiştir. Örneğin Türkiye sermaye hareketlerine serbestlik tanıdığından cari açığını finanse edebilmekte ve yüksek ithalat yapabilmektedir.

Küreselleşmeyi, finansal sistemin, dış ticaretteki serbestliğin, aşırı tüketimin ve tüketici öncelikli anlayışın dünya çapında yaygınlaştırması olarak tanımlamamız mümkündür. Kapitalizmin küreselleşmesi, piyasa sisteminin merkezinde yer alan ve krizleri tetikleyen mekanizmayı bütün dünyaya entegre etmiş olduğundan, sermayenin serbestçe hareket edebilmesi, girişimcilerin maksimum getiriye sağlayabileceği piyasalara serbestçe giriş yapabilmesi ve çok yüksek kar marjlarının sağlaması demektir. Sermaye dolaşımının serbestleşmesi ile küreselleşmenin yarattığı bulaşıcı ortam birleştiğinde, dünyada krizlerin kaçınılmaz olduğu gerçeği gözler önüne serilmektedir (Eğilmez M. , 2019).

Faizlerin serbest bırakılması sonucunda kişi ve kurumların tasarrufları büyük ölçüde finansal alanda aktif rol almaya başlamıştır. Bu sayede likiditenin artmakta,

yatırımların kredi bulma olanağı kolaylaşmaktadır. Böylece yatırımlar artar ve büyüme gerçekleşir. Ancak sermaye hareketliliğinin serbestleştiği küresel sistemde krizler de kolay ve hızlı bir şekilde küresel ölçekte etki oluşturmaktadır. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse; aşağıdaki **Şekil 1.2.**'de, C ülkesinden gelen bir yatırımcının A ülkesinde 100 milyon dolar değerinde menkul kıymet yatırımı, B ülkesinde ise 100 milyon dolar değerinde Hazine tahvili yatırımı olsun. A ülkesinde meydana gelen bir siyasal krizin istikrarı bozmasıyla beklentiler olumsuz etkilenmiştir ve hisse senedi fiyatları düşmüştür. Bu yatırımcının 100 milyon değerlik hisse senedi fiyatları 90 milyona gerilemiş olursa, B ülkesinde ise ekonominin iyiye gitmesi sebebiyle Hazine tahvili ikinci el piyasada 110 milyon dolara satılabiliyor olursa, yatırımcı A ülkesinde karşılaştığı kaybı gidermek istediğinde, her iki ülkedeki yatırımdan çıkarak sadece faiz kaybı olmakla birlikte zarar etmemiş olur. A ve B ülkeleri bu durumdan olumsuz etkilenirken, söz konusu yatırımcının kendi ülkesi olan C ülkesinde kaynak girişi dolayısıyla faizlerde aşağı yönlü hareketler olabilmektedir. Buna ekonomilerde krizlerin bulaşıcılığı adı verilmektedir (Eğilmez M. , 2019).

Şekil 1.2. Sermaye Akımları (Eğilmez, 2019, s. 54)

1.6.2. Yapısal sorunlar ve ekonomi politikası hataları

Bütün ekonomilerin kendine özgü yapısal farklılıkları bulunmaktadır. Örneğin küçük bir ekonomiye sahip tarımla uğraşan ve ihracat yapabilen bir ülke, iklim koşullarının değişikliğinden olumsuz yönde etkilenirse, yeterli tarımsal ürün elde edemez ve krize girer. Yapısal bozukluklar, genelde küresel boyuta ulaşmamaktadır. Hatalı ekonomi politikaları sonucunda da beklenmedik krizler yaşanmaktadır. Örneğin Türkiye,

1980’lerde kamu açığı ve borçlanma tabanlı bir politika izlemiştir ve enflasyonun yükselmesini arka plana atmıştır. Bunun sonucunda 2000 yılı Kasım ayında sistem iflas etmiştir. ABD ve İngiltere, 2000’li yıllarda emlak fiyatlarında meydana gelen balon büyümenin cazibesine kapılmış ve kuralları göz ardı etmiştir. Sonucunda ise 2008 krizi baş göstermiştir (Eğilmez M. , 2019, s. 97-98).

1.6.3. Döviz kuru politikası

Ekonomik kriz yaşayan ülkelerde döviz kurunda çıpa uygulanması veya döviz kurunun sabit tutulması gibi riskli uygulamalar görülmüştür. Ekonomisi daha zayıf ve gelişmekte olan ülkelerde finansal ataklara karşı korunmasız kalınmaktadır. Kurun sabit tutulması, devletin paranın değerinin değişmeyeceği ile ilgili söz vermesi niteliğindedir. Bu da kısa vadeli yabancı yatırımları yüksek faiz getirilerinden faydalanmak üzere teşvik etmektedir. Ancak yatırımcılar ülkenin rezerv ve borç kapasitesi ile ilgili veya sabit kur politikasının devam etmeyeceğine dair güvensiz bir ortam hissettiğinde ani bir biçimde kısa vadeli sermaye çıkışı oluşmaktadır. Bu da kırılgan ekonomik yapıya sebep olmaktadır. Diğer bir risk ise, reel döviz kurunun aşırı değer kazanmasıyla tasarrufları düşürmesi ve tüketimi artırmasıdır. Artan ithalat dengesi cari açık sorunlarına neden olmaktadır (Demirci, 2005, s. 141).

1.6.4. Siyasal sorunlar

Finansal krizlerin ortaya çıkışında siyasetçilerin de payı bulunmaktadır. Bir ülkede siyasal istikrar sorunu varsa yanlış ekonomik politikaların uygulanması sonucu ekonomik krizler yaşanabilmektedir. Piyasa ekonomisi hangi seviyede olursa olsun bir sorun olması halinde devlet müdahalesinin olacağı ve durumun kontrol altına alınacağı düşünülmektedir. Siyasal istikrarsızlık söz konusu olduğunda devletin müdahalede bulunsa bile sonuç alınamayacağı yönünde güvensizlik hakimse ekonomik kriz oluşmaktadır. Bunun sonucunda yatırımlar ertelenebilmekte, krediler kesintiye uğramaktadır (Eğilmez M. , 2019, s. 97).

2. ULUSLARARASI VE ULUSAL FİNANSAL KRİZLER

Bu bölümde, yıllar itibariyle dünya ekonomisini etkileyen küresel krizler; 1929 Dünya Krizi, 1973-1974 Petrol Krizleri, 1997-1998 Asya Krizi, 2008 Küresel Krizi ve 2020 Covid-19 pandemi krizi incelenmiştir. Aynı zamanda sadece ülkemizde yaşanmış olan finansal piyasaların yeniden yapılandırılmasına sebep olan 2001 Krizi ve 2018 Ağustos Krizi gibi ulusal çapta olan krizlere değinilmiştir.

2.1. 1929 Dünya Krizi

1. Dünya savaşının ardından dünyanın en iyi ekonomisi haline gelen ABD’de halkın gelir ve refah seviyesinin artmasıyla, hisse senedi alım satımı, en iyi yatırım şekli ve finansal enstrüman olarak görülmüştür ve New York Borsası’nda spekülasyon yoğun biçimde artmıştır. Otomotiv, radyo, havacılık sanayi sektörlerinde buluşların artmasıyla birlikte yatırım fırsatı bulanlar yüksek kar etmişlerdir (Apak & Aytaç, 2009). Bu sırada karşılıksız para basmaya ve enflasyonist politikalar izlemeye başlayan Avrupa ülkeleri ve yatırımcılar, sahip oldukları varlıkları altın karşılığında para basmaya devam eden ABD’ye göndermeye başlamışlardır. Biriken servetin ekonomik sıçramaya yol açmasıyla değerler astronomik hızlarla yükselmiştir (Eğilmez M. , 2019, s. 57).

“Kükreyen 20’li Yılların” sonu, Büyük Ekonomik Buhranın Başlangıcı, Kara Perşembe olarak adlandırılan 21 Ekim 1929 Pazartesi günü yabancı yatırımcıların sahip oldukları menkul kıymetleri satmalarıyla başlayan ve devamındaki üç gün içinde New York Borsası’nın (24 Ekim 1929 Perşembe’ye kadar) dibe vurmasıyla ortaya çıkmıştır. Kağıtlarını satmaya çalışan yatırımcılarla birlikte fiyatlar daha da düşmüştür (Özhan T. , 2016). Günümüzde bütün yaşananlara karşın 1929 büyük buhranı etkileri ve sonuçları bakımından kapitalizmin en büyük krizi olarak kabul edilmektedir (Yay, Yay, & Yılmaz, 2001).

1929 Büyük Buhranı önce gelişmiş ülkelerde başlamış, sonra gelişmekte olan ülkelere yayılmıştır. Böylece sadece Amerika değil, tüm dünya ülkeleri bu durumdan etkilenmiştir.

2.2. 1929-1970 Arası Dönemde Ekonomik Görünüm

Canlanmanın sonuçlarının alınmaya başlandığı 2. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru dünya ticaretinin kurumsallaşması yönünde atılımlar yapılmıştır. Bu kararlar sonucunda Uluslararası para fonu (IMF), Dünya Bankası, ticari iş birliğini sağlayacak olan Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'nün temelleri atılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD ekonomisinin en güçlü ekonomi haline gelmesiyle ve Bretton Woods anlaşmasının 1944 yılında imzalanmasıyla ABD parası, diğer küresel para birimleri ve altın karşısında daha değerli bir konuma gelmiştir. ABD dolarına yönelik talep artışı sonrasında altın stoklarının erime riskiyle karşı karşıya kalan ABD, 15 Ağustos 1971 yılında dalgalı döviz kuru sistemine geçmiştir (Sever & Demir, 2014, s. 7). İngiltere ve öteki sanayileşmiş ülkelerin de ABD'yi izlemesiyle karşılıksız kalan para sisteminde, rezerv artırmak amacıyla para basmalarına yol açmıştır. Dolarda ve diğer para birimlerinde meydana gelen değer kayıpları, dolara bağlı olan petrol fiyatlarını negatif bir biçimde etkilemiştir.

1929 krizi sonrasında dünyada birçok kriz oluşmuştur, fakat bu krizlerin etkisi ve yapılar 1990 dönemi sonrası evrilmiştir. Bunun temel sebebi dünyadaki küreselleşme ve şeffaflaşma olarak gösterilmektedir. Bilgi teknolojileri hızında yaşanan değişimler krizlere yeni özellikler etkileyerek, sermaye akımlarının hızlanmasına sebep olmuş ve krizlerin bulaşıcılığını artırmıştır (Özhan M. , 2019).

2.3. Petrol Krizleri

Kapitalizmin hakim olduğu 2. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1970'lere kadar uluslararası düzeyde ekonomik kriz görülmemiştir. 1970'lerden sonra, gelişmekte olan ülkelerin borç bakiyeleri artış eğilimindedir. 1973-1974 yıllarında yaşanan petrol krizlerinin ardından bu borç miktarları neredeyse 6 katına yükselmiştir. Borç düzeyinin yükselişiyle, 1973 ve 1979-1980 yıllarında iki kez petrol krizi yaşanmıştır. 1973 yılı petrol krizinin sebebi olarak Arap-İsrail Savaşı'nın başlaması kabul edilse de bunun başka nedenleri de bulunmaktadır. Ham petrol çıkarma yetkisinin Batı kapitalist ülkelerin tekelinde olması, petrol sahibi ülkelerin kapitalist ülke şirketlerini kamulaştırması, Arap-İsrail mücadelesinde, ABD ve İngiltere'nin İsrail'e destek olması, petrolün önemli bir silah haline gelmesi sonuçlarını oluşturmuştur. Petrol sahibi ülkeler tarafından OPEC

(Petrol İhraç Eden Devletler Örgütü) kuruldu. OPEC'e üye olmayan İran Şahının devrilmesi sonucu ikinci bir petrol krizi oluşmuştur (Armaoğlu, 1994, s. 355-366).

1979 Petrol Krizi veya İkinci Petrol Krizi sonucunda Petrol fiyatlarında 1979 yılına kadar önemli bir farklılık olmamıştır. Petrol fiyatlarının değişmemesinin sebeplerinden birisi, OPEC üyesi olmayan ülkelerin üretimlerini artırmalarıdır (Williams, 2013). 1979 yılı başında İran'da ortaya çıkan karışıklıklar sebebiyle, 1979'dan itibaren petrol fiyatları artmaya başlamıştır. İran'da gerçekleşen rejim değişikliği ve Irak ve İran arasındaki savaş nedeniyle petrol fiyatları 1978-1981 yılları arasında 2,5 kat artmıştır (Williams, 2013).

Petrol fiyatlarının artışı, üretimde maliyetlerin artmasına; maliyetlerin artması sebebiyle üretimin azalması ve işsizliğin artmasına; işsizliğin artması da, ekonomide yaşanan durgunluğun derinleşmesine sebep olmuştur (Kaykusuz, 2014, s. 200).

1970 sonrası dönemde Bretton Woods Sistemi'nin çöküşü ile başlayan ve iki petrol kriziyle devam eden şiddetli krizler görülmüş ve kapitalist sistemin karşı karşıya kaldığı bu krizler 1980'lerin sonlarına kadar devam etmiştir. Bu dönemde özellikle finansal sermayenin uluslararası düzeyde artan hareketliliği, tüm dünyada artan krizleri beraberinde getirmiştir.

1980'li yılların başında gelişmekte olan ülkelerin dış borçlarını ödeyememeleri sonucunda karşılaşılan borç krizi, gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomileri etkileyerek tüm dünyada daralmalara yol açmıştır.

1990'lı yıllar, daha çok bölgesel nitelikte önem kazanan ekonomik krizlerin ortaya çıkma sıklığının arttığı ve gelişmekte olan ülkelerin dünyaya açıldığı yıllar olarak bilinmektedir. Bu dönemdeki finansal krizlerin önemlileri:

- 1- 1992-1993 yıllarında Avrupa Para Sistemi'nin Döviz Kuru Mekanizması'nda (ERM) yaşanan krizler,
- 2- 1994-1995 yıllarında Latin Amerika'da yaşanan Tekila Krizi,
- 3- 1994-1995 yıllarında Türkiye'de yaşanan bankacılık krizi,
- 4- 1997-1998'de Güney Kore, Tayland, Malezya, ve Endonezya'da başlayıp, önce diğer Asya ülkelerine sıçrayan daha sonra OECD ülkeleri de dahil bölge dışındaki pek çok ülkeye yayılan finansal kriz,

- 5- Rusya ve Brezilya’da Asya krizine benzer şekilde 1998 yılında yaşanan krizler,
- 6- Türkiye’de Kasım 2000 ve Şubat 2001’de yaşanan bankacılık krizleri,
- 7- 2001 yılında Arjantin’de yaşanan finansal kriz (Delice, 2003, s. 66-67).

2.4. Asya Krizi (1997-1998)

Dünya genelinde görülen en büyük bankacılık krizlerinden biri sayılan Asya krizi 1997 yılında Tayland’da ikiz kriz olarak ortaya çıkmış ve ardından Endonezya, Güney Kore, Malezya ve Filipinler’e de sıçrayarak tüm Asya ülkelerinde etkisini göstermiştir. İkiz kriz kavramı bankacılık krizi ve döviz krizinin aynı anda yaşanması olarak ele alınmaktadır (http-1); (Özhan M. , 2019)).

Asya ülkelerinin yabancı sermayeyi etkilemesi ve gelişmiş ülkelerdeki yatırımların kazanç olanaklarının düşük olması ile 1990-1995 yılları arası sermaye akımlarında değişikliklere sebep olmuştur. Kendi kur rejimlerini ABD dolarına endeksleyen ASEAN-5 ülkeleri 1995 tarihinde ABD dolarının Japon Yeni’ne karşı değer kazanmasıyla dış borç yükleri ve enflasyon oranı artmıştır. Yabancı sermayenin güven kaybetmesi ve sıcak para çıkışı kriz yaratmakla birlikte Malezya, Güney Kore, Singapur, Endonezya, Filipinler, Rusya ve Latin Amerika ülkelerini tehdit eden krizler tetiklenmiştir (Özhan M. , 2019).

Bu krizin nedenleri olarak aşağıdaki maddeler sıralanmaktadır:

- Tayland ve diğer ülkelerin borsaları çöktü ve dış açıklar vermişlerdir.
- Sabit kur rejiminin dış borçlanmayı artırmasıyla şirketler döviz kuru riski ile karşı karşıya kalmıştır.
- Finansal kurumlara uygulanacak yaptırımların gevşetilmesi ve denetim eksikliği krizi derinleştirmiştir (Fischer, 1998, s. 167-176).

2.5. 2001 Krizi

1997 senesinde ortaya çıkan Asya krizi ve 1998 senesinde yaşanan Rusya krizlerinin ilk aşamada Türkiye üzerinde doğrudan değil, dolaylı yoldan etkisi olmuştur. Yeni pazarlar üzerinde önce bölgesel olarak başlayan bu kriz tüm yeni yükselen pazarlarda bu ekonomilere yatırım yapan yabancı yatırımların paralarını çekip kendi ülkelerine götürmeleriyle ortak bir kriz olarak görülmeye başlanmıştır. Başta bu krizden

az etkilenen Türkiye'nin uluslararası piyasalardan borç alma sıkıntısı yaşaması ödemeler dengesini olumsuz yönde etkilemiş ve 2000 yılına bu sorunları bünyesine almış olarak girmiştir. Türkiye ekonomisi 1999 yılı son çeyreğinde yüzde 6 oranında küçülmüş, enflasyon yüzde 70 seviyelerine çıkmış, bütçe açıkları kapasitenin üzerine yükselmiş, hazine tahvil faizlerinin yıllık bileşke getirisi yüzde 100'ü aşmıştı. Neredeyse 30 yıldır çift haneli yüksek enflasyon yaşayan Türkiye'nin bu durumu devam ettirilemez hale gelmiş ve hiper enflasyona geçiş aşaması olarak görülmeye başlanmıştır (Eğilmez M. , 2019, s. 74-75).

Merkez Bankası tarafından açıklanan “Enflasyonu Düşürme Programı” üç temel unsur üzerine kurulmuştur ve temel amaç enflasyonun düşürülmesi ve sürdürülebilir bir büyümenin sağlanmasıdır:

- Birinci temel unsur, yapısal reformların hayata geçirilmesi ve özelleştirme sürecinin hızlandırılması ve mali sıkılaştırma politikası uygulanarak faiz dışı fazlanın artırılmasıdır.
- İkinci temel unsur, gelirler politikasının enflasyon hedefi ile uyumlu olmasıdır.
- Üçüncü temel unsur ise, ilk iki unsurla birlikte enflasyon ve reel faizlerin düşürülme sürecinin hızlandırılmasını sağlayacak ve ekonomik birimlerin uzun vadede sağlıklı bir bakış açısı kazanması için enflasyonun düşürülmesine odaklı kur ve para politikası uygulamasıdır (Erçel, 1999).

Vergi gelirlerinde sağlanacak artış dolayısıyla faiz dışı gelirlerin artırılması ve Hazine'nin iç borç yükümlülüğünün azaltılması, yani faiz yükümlülüğünün düşürülmesi hedeflenmişti ve bu adımları desteklemek amacıyla dışarıdan sağlanacak finansman miktarının artırılması yoluyla da likidite sıkışıklığı önlenmiş olacaktı. Programın açıklanmasıyla meydana gelen pozitif algı sonucunda, 1999 senesinde yaklaşık %106 civarında seyreden Hazine iç borçlanma yıllık faiz oranı Ocak 2000'de %36'ya, bankalararası para piyasası gecelik faiz oranı ise Aralık 1999'da %67 iken sonrasında %34'e gerilemiştir (Eğilmez M. , 2019, s. 75). Faizlerin çok hızlı bir şekilde gerilemesi Hazine'nin borç yükünü azaltmakta ancak Merkez Bankası'nın enflasyonla mücadele politikasını zedelemekteydi. Tasarrufların tüketime kaymasıyla enflasyondaki düşüş beklenen hızda olmamıştır. Faiz oranlarının %106 seviyelerinden ilk aydan başlamak üzere %36 seviyelerine gerilemesi, enflasyonla mücadele konusunda ciddi sorunlar

yaratmış ve tüketimde ertelenen talepler hızla devreye girmiştir. 2000 yılının sonlarına doğru ekonomik görünüm şöyleydi: 1999 yılının ekonomik küçülmesi (%-6,1) tekrar ekonomik büyümeye (%6,5-7) dönüşmüştü. Büyümenin altında yatan temel sebep, talep canlılığının hem iç piyasaya hem de dış piyasaya (ithalata) yönelik olmasıydı. Talep canlılığına karşılık enflasyonun sadece % 69'dan % 40'lara inmesinin yani enflasyondaki düşüşün yavaş olmasının sebebi, özellikle faizlerin beklenenden daha fazla düşmesiyle talebin bireysel kredilerle desteklenmesidir. Bütçe faiz dışı fazlada tarihi bir rekora ilerlemiştir ve sadece 2000 yılında özelleştirmeden elde edilen gelir son 15 yılda elde edilen gelirden fazladır. En önemli problem ise cari açığın başlangıçta öngörülenin üzerine, 8-10 milyar dolar aralığına yükselmesidir. Kasım ayının başlarında ortada kriz yaratacak bir durum görünmemekte, sadece bankalar ve yabancılar da yavaş yavaş yıl sonu açık pozisyonlarını kapatmakta ve bu gelişme döviz talebini artırmakta, faizlerin de yukarı yönlü hareket etmesine sebep olmaktadır.

2001 kriz sürecinde Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar, ciddi miktarlarda açık pozisyon taşımaktaydı. Bunun sonucunda artan finansman ihtiyacı ve likidite daralması sonucunda borçlanma vadeleri daha da kısalmıştır. Finansal açıdan bakıldığında oldukça sorunlu görünen tabloya, bir takım özel bankaların reel sektöre finansman sağlamak yerine bünyesinde bulundukları holdinglerin iştiraklerine uygun faiz oranlı kredilerle finansman aktarma çabaları da eklenmiştir. Bu işlemler sonucunda ortaya çıkan batık krediler kamu maliyesi üzerinde fazladan borç stoğu yüklenmesine neden olmuştur. Söz konusu dönemde bankalar üzerinde yeterli denetim mekanizması olmadığından, sistem işlem usulsüzlüklerine karşı savunmasızdı. Örneğin; söz konusu dönemde bir özel banka hazine bonusu satmaya yetkili olmamasına rağmen sanki yetkiliymiş gibi davranarak ulusal yayın organlarında reklam vermiş ve bu durum hiçbir denetleyici otoritenin dikkatini çekmemiştir. Koalisyon hükümetleri nedeniyle ülkede meydana gelen siyasi istikrar sorunu nedeniyle, bütçe açıklarının ve yaşanan denetim probleminin önüne geçebilecek yapısal reformlar bir türlü hayata geçirilemiyordu. Mevcut kanunlarda yer alan haliyle denetleme mekanizmasının uygulanmasında yaşanan aksamalar enflasyonda sürekli bir artışı tetiklemiş olup, faiz oranlarında ve döviz kurlarında gerçekleşen ciddi artış, dış borç yükümlülüğünün sürekli artmasına neden olmuştur (Hiç, 2001).

Aynı dönemde bankacılık kesimine yönelik yeni düzenlemeler bankaların açık pozisyonlarını kapatmada hızlı tepkiler vermesine, dolayısıyla döviz alabilmek için

likidite taleplerinin artmasına ve faizlerin çok daha fazla yukarı gitmesine sebep olmuştur. Likidite sorunu yaşayan ve ellerinde bulunan Hazine tahvillerini finanse etmek zorunda olan bankalar büyük kayıplar yaşamaya başlamıştır. Bazı bankaların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devrolacağı söylentilerinin artması bankaların birbirlerine olan kredi hatlarını minimum düzeye indirmesine ve yaşanan likidite sıkışıklığı bankaların daha yüksek faizle finansman kaynağı arayışına girmeleri sonucuyla karşılaşmalarına sebep olmuştur. Faizlerdeki bu ani yükseliş ikinci el piyasasında Hazine kağıtlarına olan talebin azalmasına yol açmıştır. Başlangıçta yıl sonu hesap işlemleri nedeniyle yavaş hareket ederek piyasadan çıkmaya yönelen yabancı yatırımcılar negatif gelişmelerin boyutunun farkına vararak döviz taleplerini artırmış ve ellerindeki hazine kağıtlarını hızla satarak piyasayı terk etmişlerdir. Bunun sonucunda faizler daha da yükselmiştir. Faizlerin tırmanmasıyla bankaların yurtdışında yarattıkları fonların ortağı konumundaki yabancı bankların paralarını alarak fonlardan çıkmaya başlaması Hazine kağıtlarının fonlanmasını da yerli bankaların üzerine kalmasına yol açmıştır. Böylece faizler daha da yükselmiştir. Merkez Bankası bir süre net iç varlıklar hedefine odaklanarak piyasaya ek likidite sağlamayı reddetmiş fakat sonunda devreye girerek piyasa rahatlatıcı hamlelerde bulunmuştur. Ancak tedbir alınması konusunda geç kalınmıştı ve piyasada en çok likidite problemi yaşayan bir banka iflas riskiyle karşılaşmıştı. Bunun üzerine Merkez Bankası da elindeki sıfır maliyetli parayı % 210 faizle bu bankaya vererek krizin tırmanmasına neden olmuştur. IMF'nin ek rezerv kolaylığı gündeme alınınca Merkez Bankası piyasaya likidite vermeyi bırakmıştır ve söz konusu banka TMSF'ye devrolmuştur ve piyasanın likidite talebi düşmüştür. Bütün önemli krizlerde yaşandığı gibi kriz mali kesimde başlayarak reel kesimi derinden etkilemiş ve talep canlılığı birdenbire kesilmiştir. Reel kesimin satışlarının daralması stokların hızla yükselmesine sebep olmuştur. Hazine tarafından Aralık ayında yapılan ihalenin iptal etmesi ve Ocak ayında yapılan üç ihalenin bileşke faizinin çok yüksek olması krizin iç piyasada yarattığı olumsuz etkinin dış piyasalar açısından da ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır (Eğilmez M. , 2019, s. 76-77).

Bankaların yaşadığı likidite daralması nedeniyle, 21 Şubat 2001'de interbank piyasada gecelik faizler % 4.000 seviyelerine kadar artmıştır. Bankaların finansal tablolarının önemli ölçüde bozulması ve piyasaların panik havası içine girmesinin önemli sebeplerinden biri de Türk Lirası gecelik faiz oranlarındaki ciddi yükseliştir. Böylesi bir kriz ortamında bankalar arası güven ortamı oluşmadığından birbirlerine borç vermekten

imtina etmişlerdir. Ödemeler sisteminin kilitlenmesinde en büyük pay sahibi ise kamu bankalarının yüksek miktarlardaki likidite ihtiyaçları olmuştur. 2001 krizi ile birlikte sabit kur rejiminden vazgeçilmiş ve 22 Şubat 2001’de dalgalı kur rejimine geçilmiştir. Merkez Bankası’nın piyasa tarafından talep edilen likidite ihtiyacını karşılamasıyla ödemeler sisteminde yaşanan aksaklıklar ortadan kalkmış olup sistemin yeniden işlerliğe kavuşması sağlanmıştır. Yaşanan bu olumlu gelişmeler faizlerin de düşmesi sürecini başlatmıştır (TCMB, 2002).

Eğer piyasaya gerekli likidite verilmiş olsaydı kriz engellenebilirdi veya krizin finansal yükü bu kadar yüksek olmazdı. IMF’nin Merkez Bankası’nın piyasaya likidite vermesine engel olması ya da kamu otoritelerinin yanlış teşhisi sonucunda bazı bankalar batmıştır, batmayanlar ise büyük darbe almıştır. Yanlış tedaviyle birlikte faizler daha düşük seviyelerde denge bulabilecekken çok yüksek seviyelere çıkmış ve ekonomi üzerinde katlanılamaz maliyetlere sebep olmuştur (Eğilmez M. , 2019, s. 78).

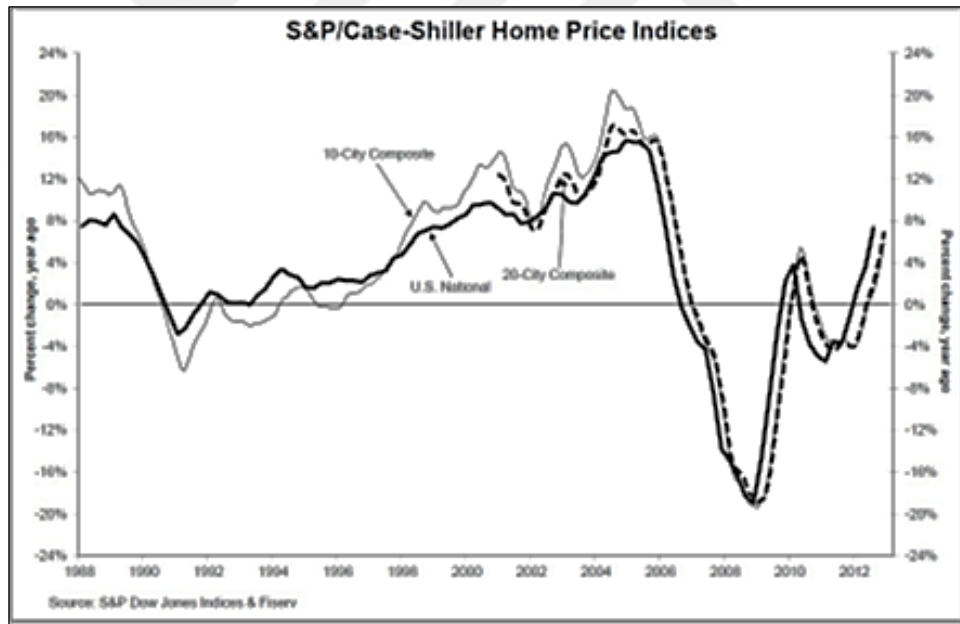
2008 yılında yaşanan küresel kriz ile anlaşılmıştır ki Türkiye’de yaşanan 2001 krizi iyi yönetilememiş hatta yanlış politikalar sonucunda büyütülmüştür. 2008 yılında yaşanan küresel kriz sürecinde ABD Merkez Bankası FED ile Hazinesinin ortak çalışması sonucu piyasaya ek likidite sağlanmış ve bankaları kurtarma operasyonları düzenlenmiştir. Avrupa Birliği’ne üye ülkelerin merkez bankaları da benzeri adımlar atmıştır. Bütün bu gelişmelerin yanında IMF piyasaya ek likidite sağlanmasını ve bankaların kurtarılmasını desteklediğini açıklamıştır. Türkiye konu olduğunda IMF’nin piyasaya ek likidite verilmesini desteklememesi ve bankaların kurtarılması çalışmalarının ahlaki çöküntüye(moral hazard) neden olacağını ileri sürmesi Türkiye’de yaşanan 2001 krizinin gerek IMF gerek mali politikalarla yanlış yönetildiğini kanıtlamıştır (Eğilmez M. , 2019, s. 78-80).

Ülkemizde 2001 krizi sonrası çok sayıda banka ve işletme iflas etmesi sonrası yapılan düzenlemeler ve bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması ile sektör üzerindeki risk primleri azalmıştır. 2008 krizinin ise Türkiye üzerindeki etkisi büyük ölçüde azalmıştır. 2001 krizinin hem yurt içi hem de yurt dışı sebeplere dayansa da etkileri yalnızca ülke içinde hissedilmiş bir krizdir (Kesebir, 2018).

Bu çalışmada 2001 krizine yer verilmesinin sebebi, mali ve reel piyasaları derinden etkilemesi ve yapılan düzenlemelerin kriz sonrası uygulamaya konulması ve krizin 2008 krizine olumlu etkileridir.

2.6. 2008 Küresel Krizi

2008 yılının üçüncü çeyreği sonunda ABD’de başlayarak, tüm dünyayı etkileyen global krizin nedeni tarihte görülen en büyük gayrimenkul ve kredi balonudur. Bir mortgage krizi olarak patlak veren bu kriz, ilerleyen süreçte bir likidite krizine evrilmiştir. Krize neden olan etkenler; likidite çokluğu ve bunun sonucunda özensizce dağıtılan krediler, menkul kıymetlerin aşırı özendirilmesi, şeffaflık eksikliği, derecelendirme kuruluşlarının etkin bir rol oynayamaması ve düzenleyici ve denetleyici kurum ve kuruluşların zamanında önlem almaması gibi unsurlar rol oynamıştır (Alantar, 2008, s. 1).

Şekil 2.1. *Standard&Poor's Case-Shiller Konut Fiyatları Endeksi (S&P, 2019)*

Şekil 2.1.'de konut sektöründe yaşanan gelişmelerin takibi için kullanılan Case-Shiller endeksine göre kalın çizgi ile gösterilen oranlar, konut fiyatlarında ABD genelinde yaşanan artış oranlarını göstermektedir. Şekil 2.1.'de görüldüğü üzere 1996 yılından itibaren sürekli yükseliş eğiliminde bulunan endeks 2002 sonrasında yukarı yönlü ivme kazanmıştır. 2006 yılından itibaren belirgin bir düşüş başlamıştır. Bu ani farklılıklar,

aldıkları konutu “ipoteekli konut kredisi” olarak teminat gösterenleri oldukça zora sokmuştur (Özatay, 2011, s. 106).

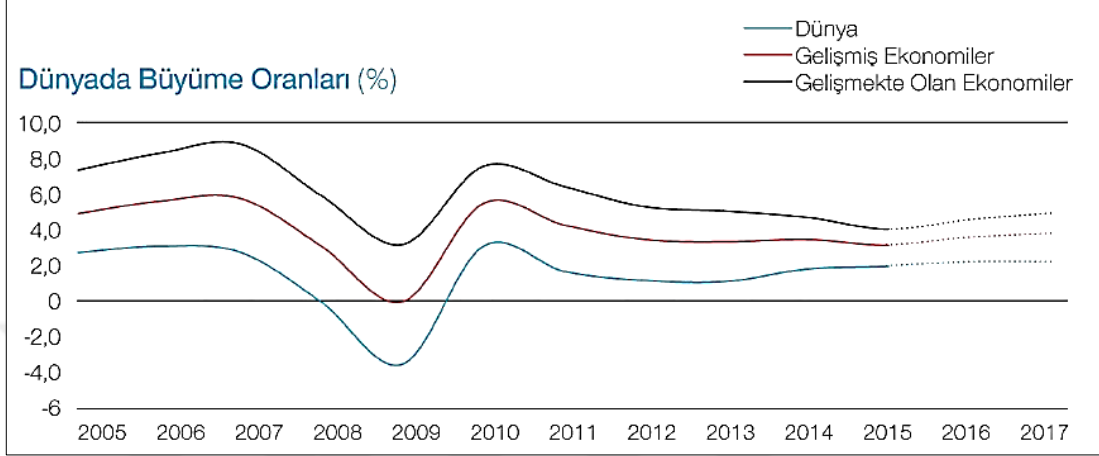
Krizin başlangıcı olarak sayılan sahibi oldukları emlak fiyatlarının artmasıyla zenginleştiğini düşünen emlak sahipleri, borçlanarak harcamalarını artırdıklarından, ekonominin canlanmasıyla fiyatlar daha da artmıştır. Emlak fiyatının artmasıyla emlak talebi artmıştır ve emlaka dayalı kağıtlar ile yapılan finansal işlemler balon gibi büyümüştür. Birden fazla gayrimenkul sahibi düşük ve yüksek kaliteli müşteri kitlesinden özellikle değişken faizli kredileri tercih eden düşük gelirli grubun Fed’in faiz artırımına ve konut fiyatlarındaki düşüşle, alınan kredilerin geri ödeme sorunları ortaya çıkmıştır. Alımların altında yatan daha yüksek bedelle satılabileceği varsayımının gerçek olmadığı ortaya çıkınca fiyatlar düşmeye ve balon sönmeye başlamıştır (Eğilmez M. , 2019, s. 66-67).

Faizlerin düşük olduğu dönemlerde risk iştahının artması sonucu gerçek ve tüzel kişilerin kredi geçmişlerine bakılmaksızın mortgage kredileri kullanılmış ancak faizlerin yükselmesiyle birlikte kredilerin ödenememesi sonucu temerrüte düşen kredi miktarlarında ve icra yoluyla satılan taşınmaz mallarda artışlar başlamış ve bunun sonucunda karmaşık türev araçlara sahip finansal sistemle birlikte istikrarsız bir fiyat politikasına sebep olmuştur (Demir & vd., 2008, s. 45).

Küresel krizin görünen sebebi ABD’ de konut sektöründe başlamış olsa da, sorunu yaratan asıl sebep, kredilerin “türev ürünler” aracılığıyla büyük bir ölçekte el değiştirmesi sonucunda krizin kısa sürede tüm finans dünyasına yayılması olmuştur. Bu sözleşmeler, mortgage kredilerinin kullanan kişiler tarafından geri ödenmemesi riskini, kredi veren kuruluş tarafından üçüncü kişilere devrettiğinden, riski devreden kuruluşların aldığı daha büyük risklerle türev ürünler çığ gibi büyümüştür. Sistemde bir sigorta işlevi olarak görev gören türev ürünler ile birbirlerine kefil olan uluslararası büyüklükte işlem yapan bankalar sözleşmelerin yerine getirilemeyeceğini anlayınca batma olgusuyla karşı karşıya gelmiştir. Makroekonomik açıdan bakıldığında, ABD’nin tarihinin en büyük cari açığını vermesi, bu açığın düşük yatırım imkanı sağlayan ülkelerde elde edilen kazançlarla finanse edilmesi patlamaya hazır olan balonu tetiklemiştir. Fiyatların hızla artması ise olumsuz beklentilere yol açmıştır. 2008 krizi aslında mortgage kredileriyle türev

ürünlerin bir araya gelmesiyle, sebebin tek bir yerde değil birçok eksikliğin aynı anda yaşanmasıyla oluşan küresel bir krizdir (Eğilmez M. , 2019, s. 68).

Şekil 2.2’de tüm dünya ülkelerinin büyüme oranları gösterilmektedir.

Şekil 2.2. 2005-2017 Aralığında Ülkelerin Büyüme Oranları (IMF, 2019)

Uluslararası sermaye elinde bulunduran ülkelerde ekonomik sorunlar ortaya çıkmaya başladığında, bu durumun gelişmekte olan ülkeleri de olumsuz yönde etkilemesi sonrasında bu durum, sermaye girişlerinin piyasadan çekilmesine sebep olmuştur. Gelişmiş ülkelerin büyüme hızlarındaki azalma, gelişmekte olan ülkelere elde edilen ithalatı düşürmüştür. Sonuç olarak gelişmekte olan ülkelere ihracat ve finansal güçleri azalmıştır. Ekonomik daralmanın devam etmesiyle işsizlik verilerindeki artış hızı iç talebi düşürmüştür ve kriz derinleşmiştir (Weeks, 2009, s. 19).

Açıklanan verilere göre 2007 yılında dünya ticaret hacmi, 2005 ve 2006 yıllarının gerisinde kalarak %5,7 artış göstermiştir. 2008 yılında dünya ticaret hacmindeki artış gözle görülür bir şekilde daralarak %1,6 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2009 yılında dünya ticaret hacmindeki gerileme %-12.6 seviyesine düşerek ticaret hacminde daralma rekoru kırılmış ve küresel krizin etkilerini en belirgin şekilde gösteren verilerden biri olarak kayıtlara geçmiştir (Decemberraming: Economisch vooruitzicht, 2019).

2008 krizi sonrası Türk bankacılık sektörü verileri 3. Bölümün sonunda paylaşılmıştır. 2018 yılına kadar kriz olarak nitelendirilebilecek bir dönem yaşanmamıştır. Sıradaki bölümde 2018 kur krizinin nedenleri ve bankacılık sistemine etkileri anlatılmıştır.

2.7. 2018 Ağustos Krizi'nin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri

Türkiye ekonomisi 2001 yılından bu yana son 20 yılda çeşitli siyasi ve ekonomik krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Son dönemde Türkiye ekonomisini etkileyen olayların başlangıcı olarak 2013 Haziran ayında yaşanan olaylar göz önünde bulundurulabilir. Faiz oranlarının iki kattan fazla yükselmesi ve TL'de uzun süre sonra değer kaybı yaşanması ve aynı yıl 17-25 Aralık tarihinde bürokratlar aracılığıyla bir yargı girişimi neticesinde yaşanan bu krizlerin Türkiye ekonomisine maliyeti 157 milyar dolar civarındadır (Yorulmaz, 2018).

Birçok unsurun aynı anda tetiklediği 2013 yılında gezi olaylarının yaşanması ile başlayan süreçte büyüme oranları, faiz, enflasyon ve işsizlik verilerinde bozulmalar yaşanmış ve 15 Temmuz 2016 yılında başarısız darbe girişiminin ekonomi üzerine olumsuz etkileri devam etmiştir. Kamu maliyesinde yaşanan kopmalar Türkiye ekonomisindeki kırılmanlığı artırmıştır. Tüm bu yaşananların yanında 2011 yılından itibaren süregelen Suriye'de yaşanan iç savaş sonucunda 2016 yılından itibaren ülkelerinden kaçan 3 milyon sığınmacı Türkiye tarafından kabul edilmiş ve zayıf olan ekonomiye getirdikleri yük de sayılarının her geçen gün artmasıyla yükselmektedir (Sezal L. , 2020). Ülkemize 2016 yılında başlayan orta doğu kaynaklı göç dalgası 2022 yılında hala devam etmektedir.

7 Ekim 2016 tarihinde göz altına alınan rahip Andrew Brunson'ın görülen davası nedeniyle Türkiye ile ABD arasında başlayan siyasi kriz, ABD'nin Türkiye'ye ekonomik yaptırım kararı alması ile tırmanmış, Türkiye-ABD ilişkilerinde yaşanan politik anlaşmazlıklar Türkiye'de kur krizinin başlangıcı olmuştur. Ayrıca Türkiye'nin Rusya ile yakınlaşması ve S-400 hava savunma sistemi anlaşması ABD için rahatsızlık sebebi olmuştur. Ekim 2016'da terör örgütleri faaliyetlerinden dolayı tutuklu olan Rahip Brunson'ın tutukluluk halinin devamı kararı krizi tırmandırmıştır. İkinci Dünya Savaşının ardından ABD'nin Ortadoğu'da yaşadığı en sıkıntılı günlere denk gelen Brunson davası sonrasında ABD, Türkiye'nin istikrarını bozmak için yaptığı planların açığa çıkmasından çekinmektedir (ORDAF Araştırma Grubu, 2018). Türkiye açısından bakıldığında, ABD'nin ortadoğu politikaları ve Türkiye tarafından terör örgütü olarak ilan edilen örgütlere askeri yardım yapılmasından kaynaklı rahatsızlıklar bulunmaktadır. Tüm bunların yanı sıra 15 Temmuz darbe girişimi liderinin iade edilmemesi, Halkbank Genel

Müdür yardımcısının Amerika’da tutuklanması, F-35 savaş uçağı projesinden ülkemizin çıkarılması Türkiye-ABD ilişkisinin kötüye gitmesine sebep olmuştur (Sezal L. , 2020).

Yaşanan 2018 Ağustos krizi Türk Lirasına yönelik panik atak olarak isimlendirilmiştir. Yaşanan krizin başlıca nedenleri arasında yerli ve yabancı yatırımcıların dövizde yönelmesi, bankalarda döviz mevduat hesapları olan yatırımcıların paralarını geri alamama korkusu yaşayarak nakit döviz talep etmesi ve TL’de yaşanan hızlı değer kaybını göz önünde bulundurarak daha düşük maliyetle döviz gereksinimini karşılamak isteyen işletmelerin yaptıkları işlemler ve Türkiye ekonomisi üzerinde baskı kurmak isteyen yüksek hacimli işlemler sayılabilir (Eğilmez M. , 2022).

Global piyasalarda ekonomik dalgalanmaların artması ile gelişmekte olan ülke piyasalarından çıkış eğilimleri, ABD’nin Türkiye’ye yönelik yaptırımları ve petrol fiyatlarındaki artışlar yurt içindeki piyasaları olumsuz etkileyen dışsal etmenler olmuştur. ABD ile Brunson anlaşmazlığı sonucunda 2018 yılı Ağustos ayında 1 ABD doları 7,24 TL seviyesinde işlem görmüştür. Brunson'a verilen ev hapsi kararının alındığı 25 Temmuz 2018 tarihinden itibaren Temmuz 2020’ye gelindiğinde Türk Lirası Amerikan Doları karşısında %40’ın üzerinde değer kaybetmiştir. Hisse senedi piyasasında yaşanan değer kaybı, tahvil getirilerindeki ani artışlar etkisini göstermiştir. Kur ve faiz oranlarındaki artışlar Türk şirketlerinin borçlarının katlanarak artmasına sebep olmuştur (Sezal L. , 2020).

2018 yılı Eylül ayında TL’deki değer kaybını kontrol edebilmek için TCMB politika faizlerini ciddi oranda arttırmış ve bunun sonucunda ekonomide faiz yükü artmış ve kur şoku gerçekleşmiştir. Kurlarda ortaya çıkan artışın da ilk aşamada üretimde kullanılan girdi fiyatlarını etkilemesiyle öncelikle yurt içi-üretici fiyat endeksi’ni (Yİ-ÜFE), daha sonraki aşamalarda ise tüketici fiyat endeksi’ne yansıdığı vurgulanmalıdır. Aslında kur artışlarının TÜFE’ye yansması sınırlı olmaktadır. Bunun sebebi ise, Yİ-ÜFE’nin içinde bulunan sanayi kesimi kur artışların en çok etkilenen kesimin olmasıdır. Tarım ve hizmetler kesimleri kur artışlarından sanayi kesimi gibi etkilenmemektedir (Eğilmez M. , 2022). 2018 yılı Ekim ayında, bir önceki yılın aynı ayına göre yıllık TÜFE %25 ve ÜFE %45 artış göstermiştir.(TÜİK, 2022).

Yabancı para yükümlülükleri artmış olan firmaların kurda yaşanan yükselişle kur zararları ve iç talepteki daralmalar nakit akışlarında bozulmalara sebep olmuştur.

Enflasyondaki artışa rağmen TCMB'nin faiz indirimlerine devam etmesiyle TL- deki değer kaybı hızla artmıştır ve sonrasında hisse senedi piyasasında, Borsa İstanbul'da BIST 100 endeksi % 16,6 değer kaybı yaşayarak ilk yarıyı 96.520 puanda tamamlamıştır. Bunun yanında 10 yıllık tahvil faizleri % 11,72'den yükselmeye başlayarak % 17'nin üzerinde seyretmiştir (Borsa İstanbul , 2022).

Sonuç olarak 2018 yılında yaşanan kur atakları ve kur oynaklığının süreklilik kazanması ve bunların sonucu olarak oluşan faiz artışları yatırımcıların aldıkları kararları ve davranış şekillerini olumsuz etkilemiştir. Kurdaki ani yükselişler, ithal girdi fiyatlarını ve maliyetleri artırmıştır. Hanehalklarının satın alma güçlerinin düşmesiyle talepte daralmalar ve üretimde düşüşler meydana gelmiştir. Bu gelişmelerin kaynağı olarak sanayi üretimi ve imalat sanayii kapasite kullanımındaki ani düşüşler görülmektedir. Böylece büyüme düşmüştür ve dış kaynak bulmanın maliyeti yükselmiştir. 2018 yılında yaşanan olumsuz gelişmeler reel kesimi önemli boyutta etkilemiş ve iflas eden, batan ve konkordatoya giden ve işten eleman çıkaran birçok işletme olmuştur. Bu durum bankacılık sektörünü de etkilemiştir. Reel kesimin sorunlu olması, 2001 krizi sonrası yeniden yapılandırmayla sağlamlaşan bankaları da sarsmaya başlamıştır (Eğilmez, 2019).

Bu bölümde 2018 kur krizinin etkileri ve sonuçları genel olarak anlatılmıştır ve ilerleyen bölümlerde 2018 ve sonrası krizle ilgili alınan tedbirler ve önlemler tablolarda yıllar itibariyle detaylandırılmıştır.

2.8. Covid-19 Pandemi Döneminin Ekonomiye ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkisi

Dünyada 2020 yılında yaşanan ve izlerinin yıllarca hatırlanacağı, yüzyılın büyük salgınlarından biri olan Covid-19 Pandemi dönemi ile 1929 buhranından sonraki en kritik ekonomik dönemlerden biri yaşanmıştır ve yaşamaya devam etmektedir. Tüm dünya 2019 yılı Kasım ayında Çin'de tespit edilen ve 2020 yılı Mart ayına gelindiğinde tüm dünyaya yayılan Covid-19 virüsü bu yaşanan sıkıntılı sürece neden olmuştur.

Küresel ekonomik krizin etkilerinin tüm dünyada hissedildiği bir dönemde salgın sosyo-ekonomik konjonktürü çok yönlü bir biçimde etkilemiştir. Küresel ölçekte ekonomiler küçülmüştür ve iç ve dış ticaret hacimlerinde hızlı daralmalar görülmüştür. Şokun ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için olağandışı önlemler alınmıştır. Doğrudan gelir destekleri verilmiş ve gelişmiş ülke paralarının dolaşım hacmi

büyümüş ve bu ülkelerde faiz oranlarının sıfıra yakın seyretmesi neticesinde sermaye dolaşımında oynaklıklar meydana gelmiştir.

Gelişmiş ülkeler deflasyon ile mücadele kapsamında, genişleyici para ve maliye politikası uygulamalarına rağmen uluslararası kuruluşlara göre dünya ekonomisi yüzde 3,3 oranında küçülmüştür (TBB, 2021).

Mart 2020'den itibaren Türkiye'de de salgının yayılmasını sınırlandırmak için kısmi karantina uygulamaları ekonomik faaliyeti hızlı bir biçimde olumsuz etkilemiştir. Ekonomi alanında, sosyal harcamalarla talebi destekleyici önlemler, maliye politikasıyla ise gelir kaybını sınırlamaya yönelik önlemler alınmıştır. Bunun yanında para politikasıyla mali politikalarda ve kredi politikalarında genişleme gerçekleştirilmiştir.

TCMB tarafından yapılan temel düzenleme ve uygulamalarla, ağırlıklı ortalama fonlama maliyeti(AOFM) düşük tutulmuş ve TL- kredi kullanımı özendirilmiş, zorunlu karşılık oranlarının arttırılmasıyla TL- kullanımı teşvik edilmiş, YP- kullanımı zorlaştırılmış, TCMB swap piyasasında işlem hacimlerinin artırılması sağlanmıştır.

Bu uygulamaların etkileri, büyümenin yüzde 2 düzeyinde olması, ödeme sisteminin kesintisiz olarak devam etmesi, hizmet kanallarının açık tutulmasıyla bankacılık faaliyetleri sağlıklı olarak yürütülmüştür. Bankacılık sektörü TL- kredileri hızla artış göstermiştir. Türk Lirası cinsinden krediler 711 milyar TL-, toplam krediler ise 920 milyar TL- artış göstermiştir. Bu dönemde Türk Lirasına olan talep azalmış, dövize ve altına olan talep artmıştır. Bu durumda başlıca para birimleri karşısında TL-nin değeri baskı altında kalmış ve kur endeksine göre TL-nin %18 oranında değeri azalmıştır.

Pandeminin ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için hayata geçirilen uygulamalar özellikle bankacılık sektörü ekseninde şekillendirilmiştir. Tüm yetkili kurum ve kuruluşlarla koordinasyon sağlanarak sektörün tüm imkanlarının devreye alınmasıyla, sürdürülebilir bir şekilde üretim, yatırım, ihracat ve ticaret için destekleyici finansman kaynağı oluşturulmuş böylece hizmetler herhangi bir aksaklık olmadan sürdürülmüştür.

Bankacılık sektöründe pandemi süresince çalışanların ve toplumun sağlığı düşünülerek çalışma koşullarında değişikliklere gidilmiştir. Bu kapsamda, şubelerin

mesai saatleri koşulların gerektiği şekilde değiştirilmiş, genel müdürlük çalışanları ise uzaktan çalışma koşullarına hızlıca entegre edilmiştir.

Türkiye Bankalar Birliği (TBB), 2020 yılında pandemi sürecinden kaynaklanan negatif ekonomik etkilerin azaltılması amacıyla çeşitli kararlar almıştır. Salgının ilk günlerinde, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin (KOBİ) kredi ihtiyaçlarının kolayca karşılanması yönünde tavsiyede bulunan TBB, devam eden süreçte “Çek Ödeme Destek Kredisi”, “Ekonomik İstikrar Kalkanı Kredi Desteği”, “Turizm Destek Paketi” gibi destek paketlerini açıklamıştır. Sonuç olarak bankalar, krediye ulaşımı ve kredi ödeme koşullarını iyileştirmiş, kredi kanalları açık tutulmuş, vade, taksit ve teminat gibi konularda esneklik sağlayarak çeşitli uygulamaları hayata geçirmişlerdir. Bunun yanında bankalar inisiyatif olarak “Temel İhtiyaç Desteği” ve “Mikro İşletmeler Destek Paketi” gibi destek paketlerini de uygulamaya koymuştur (TBB, 2021).

Bu bölümde pandemi dönemi bankacılık uygulamalarına kısaca değinilmiştir, bir sonraki bölümde pandemi döneminde alınan kararlar ve tedbirler tablolarda detaylandırılmıştır.

3. BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ RİSKLERİN BELİRLENMESİ VE RİSK YÖNETİMİ

Bu bölümde risk kavramı açıklanarak bankacılık sektöründe risk kavramı ve bankaların maruz kaldıkları risk çeşitliliğinin önemi vurgulanacaktır. Daha sonra bankacılık sektöründe risk yönetiminin tarihsel gelişimi, standartlar, risk yönetiminde yasal düzenlemeler ve yaşanan finansal krizlerin Türk bankacılık sektörüne etkileri ayrıntılarıyla açıklanacaktır.

3.1. Risk Kavramı

Bireyler ve kurumlar açısından gelecek, birçok belirsizlik barındırır. Belirsizlik ortamları beraberinde riski de getirmektedir. Dolayısıyla risk kavramı günlük yaşamımızda doğrudan ve dolaylı olarak kullandığımız ve maruz kaldığımız bir kavramdır. Literatürde riskin farklı şekillerde tanımı yapılmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Bir değer üretim sürecinde belirli girdiler ile çıktıların elde edilmesiyle başlangıçta belirlenen hedeflere ulaşmak amaçlanır. Süreç içerisinde beklenen değere ulaşılamaması veya beklenen değer planlandığı şekilde beklentileri tam olarak karşılayamaması farklı sonuçlar doğurmaktadır. Yani ulaştığımız sonucun hedeflerden farklılaşma ihtimali risk olarak tanımlanmaktadır (Pritchard, 2005).

Risk kavramı; gerçekleşen gelirler ile öngörülen gelirler arasındaki fark neticesinde gerçekleşmesi muhtemel olan zarar ihtimalidir. Tanımın da ortaya koyduğu gibi risk gerçekleşmesi istenilmeyen bir olayın oluşmasıdır (Babuşçu Ş. , 1997, s. 60).

Genel anlamda risk kavramı, plandaki başarısızlık ihtimali, hatalı kararlar alınması tehlikesi, kar kaybı veya zarar etme ihtimali gibi durumları ilgilendirir (Bolak, 2004, s. 3).

Başka bir bakış açısıyla risk, bir plan dahilinde beklenenler ile sonuçta gerçekleşenler arasındaki farktır (Uzunoğlu, 2003, s. 40).

Risk kavramı öncelikle geleceğe ilişkin belirsizlikleri çağrıştırmakla birlikte, bu belirsizliklerin içinden beklentilerle uyuşmayan ve olumsuz nitelendirilebilecek bir

durumun ortaya çıkma olasılığını tanımlamaktadır. Yani risk kavramı denilince pozitif bir beklentiyi (fırsatı) zihinde canlandırmak oldukça zordur. Aslında risk, olması beklenen veya tahmin edilen bir sonuçtan sapma olasılığının meydana geldiği bir hali anlatmaktadır (Altıntaş, 2020, s. 37)

Literatüre göre risk herkese göre değişir ve riskin her alanda farklı tanımlamaları vardır. Bu çalışmada risk kavramı bankacılık sektörü bağlamında ele alınarak irdelenmiştir.

3.2. Mali ve Finansal Piyasalarda ve Bankacılık Sektöründe Risk Kavramı

Finansal piyasalar açısından risk kavramına bakıldığında genel olarak, “olaylar ya da devam etmekte olan süreçler sebebiyle gelecekte zarara uğrama veya gelecekte elde edilecek gelirden değişkenlik yaşama olasılığı” şeklinde tanımlanabilir (Can, 2003, s. 3).

Finansal piyasalar, ekonomide arz ve talep dahilinde karşılıklı fon transferlerinin gerçekleştiği piyasalardır (Parasız, 2018, s. 28-30). Birçok alt sektörü barındıran finansal piyasaların vazgeçilmez ayağını oluşturan kurumsal yapıdaki bankacılık sektörü para politikasının en önemli aracıdır. Bankalar ellerinde bulundurdıkları varlıklar olan finansal enstrümanları kullanarak finansal piyasalara yön vermektedir. Nihai amaçları ise diğer işletmeler gibi tabii ki kar elde etmektir. Bilanço büyüklükleri hızla gelişen ve sayıları sürekli artan uluslararası şirketler, finansal kurum ve kuruluşlar ile bankalar farklı ülkelerin para birimlerinden oluşan fonları çeşitli merkezlerden idare etmeye başlamışlardır. Uluslararası para birimi kullanılarak yapılan işlemler konusunda bu dönemde para otoritelerince yapılan yenilikler ve serbestiler bankalar açısından yeni iş imkanlarını arttırmış, bundan dolayı da risk unsurları, karlılık gibi alanlarda da genişlemeler olmuştur. Ancak zamanla bilançolarında yabancı paralı işlemlerin payında artış görünen bankalar, döviz kurlarındaki değişimlerden dolayı ciddi boyutlara ulaşan zararlarla karşılaşmışlardır. Aynı zamanda artan rekabetle birlikte kaynak temin etmenin güçleştiği piyasalarda fon oluşturulması ve kullandırılması, uluslararası para cinsinden kaynakların likidite ve faiz riskinin de yükselmesine sebep olmuştur. Faizlerde yaşanan dalgalanmaların negatif etkilerinin en aza indirgenmesi için bankalar tarafından aktif-pasif ve vade yapısının uyumlu olmasına önem verilmiş ve bu gelişmelere bağlı olarak nakit ve kaynak yönetimi kritik önem kazanmıştır. Bunların yanı sıra bankaların sabit faizli kaynak yerine değişken faizli kaynak kullandırmaları da faize duyarlı risklerin

artmasında etkili olmuştur. Finansal tabloların artan karmaşık yapısı, yabancı para cinsinden aktif ve pasif farklılaşması ve faiz oranına olan duyarlılığın artması, bankacılık sisteminde karşılaşılan klasik yapıdaki risklerden daha farklı ve yüksek seviyede risklerin oluşmasına sebep olmuştur_(Babuşcu Ş. , 1997, s. 60).

Mali piyasalardaki hızlı gelişmeler ve piyasalardaki değişimler sonucunda bankacılık sektörü işlevsel ve yapısal yenilikler yapmak zorundadır. Küreselleşme ile birlikte faiz sınırlamalarının kalkması, kambiyo serbestleşmesi sebebiyle bankaların faaliyet alanları genişlemekte ve bankacılık sektöründe rekabet artmaktadır. Tüm bu gelişmeler sonucunda bankaların üstlendiği riskler nitelik ve nicelik yönünden 2000’li yıllar öncesine göre önemli hale gelmiştir. Mali piyasalardaki risk, sonucun belirsizliğe maruz kalma ihtimali olarak tanımlanabilir (Cade, 1997, s. 2).

Bankacılık sektöründe riskin tanımı, tarafların kabul ettiği yükümlülüklerin yerine getirilememesi, öngörülen ya da talep edilen olayların gerçekleşmemesi ya da beklenmeyen veya tahmin edilemeyen durumların ortaya çıkmasına bağlı olarak tarafların zarar etme ihtimali olarak yapılabilir (Delikanlı, 2000).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu(BDDK) tarafından düzenlenen, bankaların maruz kaldıkları risklerin izlenme ve kontrolünü sağlamak amacıyla oluşturacakları iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usulleri belirlemeyi amaçlayan ve 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” ise riski, *bir işleme ilişkin parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin, ya da zararın vuku bulması nedeniyle ekonomik faydanın azalması olasılığı* olarak tanımlamaktadır (BDDK, 2001).

BDDK tarafından yayımlanmış olan “Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik” kapsamında risk kavramı, *“bir bankacılık işlemi ya da faaliyeti sonucu oluşan maddi kaybın ya da zararın meydana gelmesi durumunda ekonomik faydanın düşmesi olasılığı”* olarak tanımlanmıştır (BDDK, 2014).

3.3. Bankacılık Sektörünün Maruz Kaldığı Riskler Karşı Karşıya Kaldığı Riskler

Literatürde bankacılık sektörünün maruz kaldığı riskler iki farklı sınıflandırma yapılarak değerlendirilmiştir. İlk sınıflamada, sistematik ve sistematik olmayan risk iki ana grupta incelenmiştir. İkinci sınıflamada ise, sistemik, sistematik ve sistematik olmayan risk olarak üç ana grup bulunmaktadır.

1. SINIFLAMA

Diğer bilim dallarında farklı ölçütlere göre sınıflandırılarak incelenen risk kavramını finans biliminde genel olarak piyasa riski ya da **sistematik risk ve sistematik olmayan risk** veya firmaya özgü risk olarak iki ana grupta incelenmektedir. Öncelikle bu iki risk kavramı ile, 1990 yılında Nobel İktisat ödülünü kazanan Harry Markowitz ile paylaşan William Sharpe ; 1964 yılında ‘‘ Capital Asset Price:A Theory of Market Equilibrium Under Conditions of Uncertainty’’ isimli eserinde risk ve getiri arasındaki ilişkiyi yorumlamış ve oluşturduğu model(paradigma) ile risk kavramını birbiriyle ilişkilendirmiştir. (Ay, 2014). **Sistematik risk**; ekonomik, siyasi, sosyal olayların ve çevresel etkenlerin değişiklik göstermesinden kaynaklanarak, firmaları aynı doğrultuda fakat farklı ölçeklerde etkileyen risk grubudur (Şenol, 2022, s. 5). Sistemik riski bankacılık ve ödemeler sistemini bütünlükten çalışamaz hale getiren olasılık olarak tanımlamak mümkündür (Jeunemaitre, 1997). Bu bilgiler ışığında, 1997 Asya Krizi ve 2001 Türkiye Şubat Krizi sistemik riskin gerçekleşmiş somut örnekleri olarak tanımlanabilir (Ay, 2014).

İşletme tarafından yok edilebilen riskler sistematik olmayan riskler olarak değerlendirilebilir. Sistematik olmayan risklere örnek olarak kredi riski, likidite riski ve operasyon riski verilebilir (Mandacı, 2003).

Sistematik olmayan risk yani firma riski, sistematik riskin aksine ekonominin veya endüstrinin genelinde meydana gelen olaylarla ilgili olmayıp, ihracçısının (dış satıcısının) durumunda oluşan değişimden kaynaklı olarak borçlanma belgelerinin, hisse senetlerinin ve bunların türevlerinin fiyat dalgalanmalarından doğan risklerdir. (Aksoy, 1990).

2. SINIFLAMA

Bunların yanı sıra **P. E. Mandacı**'ya (2003, s. 70) göre finansal piyasalarda karşılaşılan risk çeşitleri üç temel başlık altında toplanabilir. Bunlar **sistemik risk, sistematik risk ve sistematik olmayan risk**tir.

Sistemik risk, özellikle krizler sonrasında bir ya da birden fazla olay sonucunda meydana gelen tüm piyasalarda güven ortamının yok olmasına ve ekonomik kayıpların oluşmasına sebep olan olaylar bütünü ifade etmektedir. Bu riske verilebilecek en iyi örnek 2008 yılında Lehman Brothers yatırım bankasının batması ile meydana gelen ve tüm dünyayı etkisi altına alan küresel krizdir. Başlangıçta finansal kesimde oluşan bu kriz sonrasında reel sektörü de etkileyen büyük bir krize dönüşmüştür. Sistemik riskler yavaş yavaş oluştuğu gibi ani ve hızlı bir şekilde de oluşabilmektedirler. Bu risklerden korunmak amacıyla düzenleyici ve denetleyici kurumlar çeşitli önlemler alsa da nasıl yönetileceği çok net değildir. Kurumlar tarafından büyük oranda likidite bulundurmamak tavsiye edilmektedir.

Sistematik risk ise tüm Pazarı etkileyen risktir. Başlıca kaynakları, politik istikrarsızlık, enflasyon, faiz oranlarındaki değişkenlik ve kurdaki oynaklık olabilir. Bu risk türü değişik düzeylerde de olsa tüm kurumları etkilemektedir.

Sistematik olmayan risk ise belli bir kurumdan veya o kurumun faaliyette bulunduğu sektöre ait olan risk türüdür. Bunlara örnek olarak kredi riski, likidite riski ve operasyon riski verilebilir (Mandacı, 2003).

Bu riskler genel anlamda bankacılık sektörünü tehdit eden riskler olup, risklerin anlaşılır olarak tanımlanmaları, yönetilebilmeleri ve ölçülebilmeleri için ayrıntılı bir şekilde gruplanmaları elzemdir. Aşağıda bankaların maruz kaldığı çeşitli risklerin sınıflandırmaları yer almaktadır (Ay, 2014).

3.4. Bankacılık Sektöründe Risk Çeşitleri

Bankalar faaliyetleri gereği aynı anda pek çok riske maruz kalmaktadır. Değişen dünya ile birlikte birçok risk faktörü iç içe ve karmaşık bir yapı halini aldığından, bankacılık sektörü maruz kaldığı tüm risk faktörlerini göz önünde bulundurmalıdır.

Bankaların maruz kaldıkları riskleri genel olarak 4 kategoride sınıflandırabiliriz. Söz konusu riskler; **Piyasa Riski, Kredi Riski, Likidite Riski ve Operasyonel Riskler** olarak tanımlanabilir (Basel Committee, 2001, s. 15). Likidite riski ise tüm bu risklerin sonucu ortaya çıkan ve bankaların ciddi kayıplar yaşamasına sebep olan risk türüdür.

Bu çalışmada bankacılık sektörünün maruz kaldığı riskler beş temel başlık altında incelenmiş ve yukarıdaki dört başlığa ilave olarak beşinci başlık ise bu başlıklara dahil olmayan diğer risklerden oluşmaktadır. Bu başlıkları oluşturan alt başlıklar ise tek tek irdelenmiştir.

3.4.1. Piyasa riski

Piyasa riski, bankanın bilanço içi ve bilanço dışı pozisyonlarının, piyasada gerçekleşen fiyatlama davranışlarından kaynaklanan kur riski, emtia riski, faiz riski ve hisse senedi pozisyon riski kapsamında maruz kalabileceği zarar olasılığıdır (BDDK, 2015).

Piyasa riski, bankalarının cari fiyatlarla değerlendirme yaptığı, alım satıma konu edilen, vade sonuna kadar elde tutulmayarak finansal tablolara yansımayaacağı varsayılan tüm finansal pozisyonları içeren ticari portföyden kaynaklanır (Altıntaş, 2020, s. 57).

Piyasa riskinin ölçümü; döviz kuru, faiz oranı, enflasyon oranı, borsa endeksi gibi ana piyasa unsurlarının değişkenliğine bağlıdır. Piyasa riski, portföy değerinin değişim oranlarına limit konulması ile kontrol altına alınabilir ve bu riskin doğru yönetilebilmesi bu değişim oranlarına uygun ayar yapılması ile mümkündür. Piyasa riski çok yönlü ve değişken bir risk olup, her zaman mevcut olan bir risktir (Alkin, Savaş, & Akman, 2001, s. 117).

Bankaların risk yönetim birimleri döviz kurları, faiz oranları, hisse senedi fiyatları ve emtia fiyatları değişimlerini günlük olarak takip etmelidir. Bankalar piyasa riskini ölçerken Standart Metot ve Riske Maruz Değer olmak üzere iki temel yaklaşımdan birinden yararlanmakta ve bunlara ilave olarak piyasa riski faktörlerindeki değişikliklerin piyasa riski üzerindeki etkilerini incelemek için senaryo analizleri ve stres testlerinden faydalanmaktadır. Gerçekleşme ihtimali düşük fakat zarar boyutu yüksek olabilecek senaryolar dikkate alınmalıdır. Bunların yanı sıra, bankalar öncelikle piyasa riskini

tanımlamalı ve uygun ölçütler ile ölçüm yöntemleri sayesinde piyasa riskini sayısallaştırmalıdır. Bununla birlikte bankalar asgari sermaye miktarının hesabında piyasa riski kaynaklı ortaya çıkabilecek zararları dikkate alabilirler (Küçükbay, 2016).

Piyasa riski faiz oranı riski, kur riski, emtia riski ve hisse senedi pozisyon riskleri bileşenlerinden meydana gelmektedir. Piyasa riskinin alt kırımları aşağıda açıklanmıştır.

Bankaların faaliyetlerini sürdürmekte oldukları enstrümanların piyasa fiyatlarındaki değişiklikler faiz oranı riskini ve kurda meydana gelen değişiklikler döviz kuru riskini oluşturmaktadır (Özçelik, 2006).

Piyasa riski ise 3 ana başlık altında incelenecektir.

Faiz oranı riski

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine ilişkin Yönetmelikte faiz oranı riski, *piyasa koşullarına bağlı olarak faiz oranlarında meydana gelen değişiklikler neticesinde bankanın pozisyonuna bağlı olarak karşılaşılabileceği zarar olasılığı* şeklinde tanımlanmıştır (Küçükbay, 2016, s. 36). Bankalar genelde kısa vadeli mevduat toplayıp, uzun vadeli kredi verdiği için faiz riskiyle karşı karşıyadır. Artan faiz oranı kar marjını düşürecektir (Mandacı, 2003). Örneğin faiz oranlarında bir düşme meydana geldiğinde mevduat sahiplerinin geliri azalmakta ve bu durum mevduat sahiplerinin bankadan paralarını çekmelerine neden olmaktadır. Faiz oranlarında yükselme durumunda ise mevduat maliyetleri yükselmektedir. Aslında faiz riski bankaların aktif- pasif yapısını etkileyen en önemli risklerdendir (Platt, 1986).

Faiz oranlarında yaşanan değişimler bankaların yaptıkları finansal aktif yatırımlarını yakından etkilemektedir. Faiz oranlarındaki yükseliş sabit faizli aktiflerin değerinde azalma, faiz oranlarında yaşanan düşüş ise sabit faizli aktiflerin değerinde bir yükseliş meydana getirir. Bunun gibi faiz oranları değişiklikleri bankaların finansal yükümlülüklerine de etki etmektedir (Altıntaş, 2020).

Özetle, faiz riski bankaların aktif-pasifleri ve bilanço dışı pozisyonlarının piyasa değerlerini veya gelir-giderlerini etkileyebilmektedir. BDDK tarafından hazırlanan Piyasa Riskini İlişkin Rehberde faiz riskinin nedenlerine yer verilmiştir. Bunun yanı sıra

BDDK tarafından hazırlanan Piyasa Riskine İlişkin rehberde göre faiz oranı riskinin ölçümünde alım satım işlemlerinden kaynaklanan yeniden fiyatlama riski, baz riski, opsiyonelite riski ve verim eğrisi riski dikkate alınmalıdır. Ek olarak swap faiz farkı ve kredi faiz farkı gibi risklerin de göz önünde bulundurulması için ilave risk ölçütlerinin gerekliliği vurgulanmıştır (Küçükbaş, 2016, s. 39).

Döviz kuru riski

Bir ülkede yerel para biriminin yabancı ülke para birimlerine karşı değerinin azalması sonucunda uğranılacak zarardır (Kaval, 2000, s. 28).

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte kur riski, bankaların, yabancı para varlık ve yabancı para borçlanmaları sebebiyle, döviz kurlarında oluşabilecek değişiklikler sonucunda karşılaşılabilecekleri zarar ihtimali olarak tanımlanmaktadır (Küçükbaş, 2016, s. 39).

Kurdaki değişimler yabancı pasif değerinde artış ve yabancı aktif değerinde azalış nedeniyle karda azalma veya nakit harcamalarda artışa sebep olabilecek olumsuzluklar doğurmaktadır (Coyle, 2000).

Döviz kuru riski bankaların yabancı para cinsinden yaşadıkları dengesizlik sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bankaların yabancı para cinsinden yaşadıkları dengesizlik durumu açık pozisyon ve fazla pozisyon olarak tanımlanmaktadır. Açık pozisyon, bankaların yabancı para yükümlülüklerinin yabancı para aktiflerinden fazla olması durumu, fazla pozisyon ise bankaların yabancı para cinsinden aktiflerinin yabancı para cinsinden yükümlülüklerini aşması durumudur. Yabancı para yükümlülüklerinin yabancı para aktiflerine eşit olduğu pozisyona ise kare pozisyon denilmektedir (Babuşçu Ş. , 1997). Dolayısıyla kurda görünen ani hareketlilik bankanın kar-zarar durumunu etkileyici nitelikte olacak ve bankaların kur riskiyle karşı karşıya kalmasına sebep olacaktır. Türkiye’de Şubat 2001’de yaşanan kriz sonrası gerçekleşen devalüasyon etkisiyle bankalar kur farkı yüzünden büyük zararlara uğramıştır (Gültekin, 2001).

BDDK tarafından hazırlanan Piyasa Riskine İlişkin rehberde kur riski ölçülürken tüm döviz kurlarının ayrı risk faktörleri olarak ele alınması gerekliliği belirtilmiş ve kur

riski ölçümü esnasında değer değişimi veya aktif-pasif uyumsuzluğu kaynaklı risklere de dikkat edilmesi gerekliliği vurgulanmıştır_(Küçükbay, 2016, s. 41).

Hisse Senedi Pozisyon Riski ve Emtia Riski

Bankaların sahip olduğu hisse senedi pozisyonlarındaki fiyat dalgalanmaları (şirkete ortak olabilme hakkı veya kar payı alabilme hakkı tanıyan menkul kıymetlerin şirket tarafından dağıtılan temettü ya da benzeri gelirlerin azalmasıyla veya ekonomik anlamda yaşanan negatif gelişmeler nedeniyle meydana gelen fiyat azalışları) sonucu riskler sebebiyle oluşabilecek zarar ihtimalidir (Babuşçu Ş. , 2005, s. 22).

Bankalar hisse senedi yatırımlarında genellikle hisse senedinin nominal değerinin üzerinde bir bedel ödemektedir. Fakat piyasalarda görünen dalgalanmalar neticesi hisse senedi fiyatları aşağı yönlü hareket edebilir ve bu durumda bankanın aktifinde bu kalemin değeri azalabilir. Bankalar bu hisse senetlerini elinden çıkarmak istediğinde ödenen bedelin altında satabilir ya da hiç satamayabilir. Elinde hisse senedi bulunduran bankalar hisse senedi pozisyon riskine maruz kalmaktadırlar. Yalnızca elinde devlet garantisi altında çıkarılan menkul kıymetlere yatırım yapılması durumunda hisse senedi pozisyon riski oldukça düşüktür.

BDDK tarafından hazırlanan Piyasa Riskine İlişkin rehberde hisse senedi pozisyon riskinin ölçümünde, açık pozisyonu bulunan her hisse senedi piyasası için risk faktörlerinin ayrı ayrı belirlenmesi gerekliliği belirtilmiş ve bu riskin ölçümünde, piyasadaki genel fiyat hareketlerinin, hisse senedi piyasalarında özellik gösteren sektörlere ve tek başına işlem gören hisse senetlerine ilişkin unsurların dikkate alınması hususları vurgulanmıştır.

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte emtia, kıymetli madenler ve diğer emtialar olarak adlandırılmıştır. Emtia riski ise bankaların, emtia fiyatlarındaki değişimlere bağlı olarak emtia ve emtiaya dayalı türev finansal araçlara ilişkin pozisyon durumu sebebiyle zarar etme ihtimali şeklinde tanımlanmıştır. BDDK tarafından hazırlanan Piyasa Riskine ilişkin Rehberde, bankaların emtia riski olarak, doğrudan spot fiyat değişimlerinden kaynaklı risk, forward fiyatlarının, faiz oranından başka bir sebeple değişmesi riski (forward gap risk) ve benzer

emtia fiyatlarında görülen ilişkinin zamanla değişmesi riski (baz risk) gibi birçok risk ile karşı karşıya kaldıkları vurgulanmıştır (Küçükbay, 2016, s. 41).

Bankaların piyasa riski oluşturan tüm bu riskleri dikkatle ölçmesi ve yönetmesi önemlidir.

3.4.2. Kredi riski

Bankaların gerçekleştirdikleri en önemli işlemlerden biri kredi vermektir. Genel anlamda kredi, gerçek ve tüzel kişilere belirli kurallar çerçevesinde verilen borçlardır. Kredi, bankalarca verilen nakit krediler ile teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi nakit olmayan krediler, tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, herhangi bir şekilde veya surette vereceği ödünçler, vadesi gelen varlık satışlarından doğan alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler ve ortaklık paylarıdır (Babuşcu, 2010).

Bankalar kredi vererek risk almakla birlikte kar amacı da gütmektedir. Bankalar verdikleri krediler için riskleri ve getirileri detaylı bir şekilde analiz etmenin yanısıra kar hesaplamalarını da iyi yapmalıdır. Krediler fiyatlandırılırken, tüm maliyetler dikkate alınmalı ve bankanın karşılaşılabileceği tüm riskler dikkate alınmalıdır. Kredinin hangi vadede verileceği belirlenirken bankalar beklenen getirilerin gerçekleşebilmesi için hangi risklerin alınacağını iyi değerlendirmelidir. Riskler değerlendirilirken bankalar olumsuz senaryoları ve bunun kredi kullananlar üzerindeki etkilerini de göz önünde bulundurmalıdır (TBB, 2011, s. 12).

Bankalar, kredi talepleriyle ilgili değerlendirme yaparken genelde kredinin taşıdığı riskleri çeşitli kriterler çerçevesinde incelemelidir. Bunlar: karakter (kredi talep edenin borcunu geri ödeme isteği), kapasite (kredi talep edenin istediği krediyi geri ödeme gücü), sermaye (kredi talep edenin sermaye yapısı), teminat (talep edilen kredinin likit karşılığının bulunması), koşullardır (faaliyette bulunulan dönemdeki ekonomik koşullar) (Servingy & Renault, 2004).

Kredi riskinin kaynağı 5411 Sayılı Bankalar Kanunu'nda kredi olarak kabul edilen ve yukarıda sayılan işlemlerden herhangi birini kullandırmasıdır. Bankalar kredi riskini ölçmek için krediyi alan kişi veya kuruluşun krediyi geri ödememe olasılığını ölçmesi

gerekir. Bankalar kredinin geri ödenme riskini genelde kalitatif modeller ve kantitatif yöntemler (kredi derecelendirmesi) gibi yöntemlerle değerlendirmektedir (Saunders, 1999).

BDDK'nın 1 Kasım 2006 tarihli 26333 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik" te kredi riski; *"kredi müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden dolayı bankanın maruz kalabileceği zarar olasılığını"* ifade etmektedir. (BDDK, 2006)

Kredilerin klasik bankacılık sisteminin ana unsurlarından biri olması nedeniyle, kredi riski bankacılık literatürü içinde ilk tanımlanan risktir. Kredi riski, direk kredi riski ve piyasa riskinden dolayı oluşan kredi riski şeklinde iki ana maddeye ayrılabilir. Direk kredi riski; kredi kullanan gerçek ve tüzel kişilerin anapara ve/veya faiz ödemelerini aksatması veya yapamaması sonucu oluşan zarardır. Burada direk anapara veya faiz ödeme miktarı riske maruz miktarlardır. Piyasa riskinden dolayı oluşan kredi riski ise; karşı tarafın yapacağı bir işlemin vadesi gelmeden ödeme zorluğu içine düşmesidir. Böylece kredi veren kurum veya kuruluş, finansal yükümlülüklerini gerçekleştirebilmek için, mevcut işlemi yeni piyasa fiyatlarıyla tekrar gerçekleştirmek zorunda kalır. Bu durumda oluşan kayıp, piyasa fiyatlarının ilk sözleşme fiyatına göre ters yönde hareket etmesiyle oluşacaktır. Burada riske maruz miktar, ilk sözleşme fiyatı ile mevcut piyasa fiyatı arasındaki negatif değerdir (Aksel, 2001). Her iki durumda da nakit akışı bozulmakta ve kredi riskini azaltma amacıyla gerekli korunma yöntemlerinin uygulamaya alınması oldukça önemlidir.

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'na göre bankalar tarafından, verdikleri krediler sebebiyle risklerin ölçülmesi, borçlunun mali gücünün tespit edilmesi ve düzenli olarak izlenmesi borçlu olan taraf ile ilgili gerekli belgelerin temin edilmesi gerekmektedir. Kredi riskini azaltmak için Kredi Riski Azaltım Tekniklerine İlişkin Tebliğ'de ayrıntılarıyla anlatılan; garanti alınması, bilanço içi netleştirme sözleşmelerinden faydalanılması, kredi karşılığında mevduat rehni veya gayrimenkul ipoteği gibi teminatların alınması, hayat sigortası yapılması ve kredi türev araçlarının kullanılması gibi kredi riski azaltıcı yöntemler bulunmaktadır. İlgili tebliğde swap gibi kredi türevlerini içeren araçlar da kredi riski azaltımında kullanılacak araçlardır.

Düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar tarafından da bankaların maruz kaldıkları risklere karşı kendilerini koruyabilmeleri için sermaye yeterliliği standart oranını yani olası zarar durumuna karşı bulundurulması gereken asgari sermaye miktarını belirlemektedir. Hem Basel Standartlarında hem de BDDK tarafından asgari sermaye yeterlilik oranı belirlenirken dikkate alınan risklerden biri de kredi riskidir (Küçükbay, 2016, s. 33-34).

Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmeliğin (SYÖD Yönetmelik) dördüncü maddesine göre kredi riski esas tutar, gayrinakdi krediler, bilanço içi varlıklar ve türev finansal araçlara ilişkin risk tutarlarının ağırlıklı toplamına şittir ve SYÖD İlişkin yönetmelikte karşı taraf riski kredi riskini etkileyen etmenlerden biridir. karşı taraf riski, Türev Finansal Araçlar, Menkul Kıymet veya Emtia Ödünç İşlemleri, Repo İşlemleri, Kredili Menkul Kıymet İşlemleri gibi para ve sermaye piyasası işlemleri gerçekleştiren bankaların maruz kaldıkları bir risk türüdür. Bu risk türünde risk çift yönlüdür ve taraflardan biri işlemin piyasa değerine bağlı olarak uğrayabilir ve vadeye kadar pozisyonun değeri hangi taraf için pozitif ise riske maruz kalan taraf o taraftır (BDDK, 2016). Karşı taraf riski hem piyasa riski hem de kredi riski hesaplanırken dikkate alınan bir risk türüdür. Bankalar karşı taraf riskini azaltabilmek için netleştirme, teminatlandırma ve garanti sağlanması gibi yöntemleri kullanabilirler (Aydın İnan, 2013).

Bunun yanında, kredi alan kişi veya kuruluşların, faaliyet gösterdikleri ülkenin ekonomik, politik ve sosyal yapısı nedeniyle darbe, savaş, moratoryum gibi sebeplerle uluslararası kredi işlemlerine ilişkin yükümlülüklerini yerine getiremediği durumlarda ülke riski de söz konusu olmaktadır.

Aktif kalitesi ile kredi riski ilişkilidir. Aktif kalitesi artarsa kredi riski azalır veya aktif kalitesi azalırsa kredi riski artar. Bu sebeple literatürde kredi riskinin değerlendirilmesinde rol oynayan finansal ölçütler aktif kalitesinin ölçülmesine yardımcı olan finansal oranlar olarak kabul görmektedir (Elmacı , Sevim, & Keklik, 2014).

Sonuç olarak kredi riski yönetiminin amacı, uygun koşullar sağlanarak bankanın karşılaşılabileceği riskleri yönetmesi ve bankanın risk ayarlı getirisini en üst seviyeye çıkarmasıdır. Bankalar, portföylerinde yer alan bütün kredi risklerini yönetmeli ve kredi risklerinin diğer risklerle olan ilişkisini de takip etmelidir. İyi bir şekilde düzenlenerek

uygulanan kredi riski yönetimi, bankanın risk yönetimi açısından en önemli unsurlardan biridir ve bankanın uzun vadeli başarısı için zorunludur (TBB, 2011, s. 13).

3.4.3. Likidite riski

Bir bankanın yükümlülüklerini karşılayacak yeterli likit varlıklara sahip olmaması, nakit işlemlerindeki dengesizlikler ya da kaynak ve kullandırımlar arasında gerçekleşebilecek vade uyumsuzluklarından kaynaklanan fonlama yükümlülüğü için uygun bir maliyetle borçlanamaması ve bunlardan dolayı sahip oldukları varlıkları piyasa fiyatlarının daha aşağısında elden çıkarma riskleriyle karşı karşıya kalma risklerine likidite riski denir. Likidite riski, yasal sermaye yeterliliği düzenlemelerinde birincil risk türü olarak ele alınmamasına rağmen, bankacılık sisteminin var oluşundan itibaren yönetilmeye çalışılan ve yönetilemediği takdirde yüksek oranlarda zarara neden olabilen bir risk türüdür (Altıntaş, 2020, s. 58).

Bankalarda likidite riskleri kısa vadeli yükümlülükler ve uzun vadeli varlıklar ile ilgili olduğundan farklı sebeplerle ortaya çıkmaktadır. Bunlar: zamanlama riski, fonlama riski ve fırsat riskidir. Bankalar piyasaya ilişkin riskler(piyasada likidite yetersizliği ve piyasada oluşan olumsuz gelişmeler sonucu uygun zaman, fiyat ve miktarda fon temin edilememesi sonucu ortaya çıkan likidite riski), operasyonel riskler, itibar riski ve kredi riski gibi çeşitli riskler sebebiyle likidite riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Çeşitli risklerin likidite riskini nasıl etkilediğini etkin bir biçimde yönetmek için dört önemli yöntem bulunmaktadır. Bunlar: gerçekleşen ve tahmini likidite uyum tablosu, likidite oranları, nakit akış analizleri ve senaryo analizleridir (Küçükbay, 2016, s. 42). Bankaların etkin bir likidite yönetimi yapabilmeleri için mevcut likidite ihtiyaçlarının, gelecekteki likidite ihtiyaçlarının ve fon kaynaklarının doğru belirlenmesi gerekmektedir. Bankalar varlık ve yükümlülüklerine ilişkin vade uyumlarına tespit edebilmek için likidite uyum tablolarını kullanabilirler. Bunun yanı sıra likidite oranlarını kullanarak bankanın yatırım değerini ve karlılık düzeyini maksimize ederek optimum likidite seviyesi tespit edilebilir. Nakit akış analizleri ise bankaların likit yapılar hakkın bilgi vererek nakit giriş ve çıkış arasında uyumsuzlukların tespit edilmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca bankalar düzenli olarak yaptıkları senaryo analizleriyle beklenmedik durum planı hazırlarlar. Bankalar likidite risklerinin tanımını yaparken erken uyarı ölçütleri belirlemeli ve hem piyasa verileri hem de banka iç verilerinden faydalanmalıdır. BDDK tarafından

hazırlanan Likidite Riskinin Yönetimine İlişkin rehberde nakit akış analizleri ve erken uyarı ölçütleri ile ilgili bazı önerilerde bulunulmuştur (Küçükbay, 2016, s. 42).

3.4.4. Operasyonel riskler

Operasyonel risk *“Uygun olmayan ya da işlemeyen iç süreçler, insanlar ve sistemler, ya da dış etkenler nedeniyle ortaya çıkabilecek zarara uğrama riski”* şeklinde tanımlanmaktadır ((BIS), 2017).

1 Kasım 2006 tarihli 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik” te operasyonel risk; *“Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden veya terör saldırılarından kaynaklanabilecek zarar olasılığıdır”* şeklinde tanımlanmıştır (BDDK, 2006, s. 1).

Operasyonel risk kavramını daha geniş bir kapsamda tanımlamak gerekirse, yeterli olmayan veya doğru yönetilemeyen süreçler, insan davranışlar, sistemsel hatalar ya da harici olaylar nedeniyle bankanın uğrayacağı kayıp olarak tanımlanmaktadır (Bessis, 2002, s. 48).

Operasyonel risk yönetimi, karşılaşılan risklerin saptanması, risklerin ölçümü ve izlenmesi, riskler ortaya çıkmadan önüne geçilmeye çalışılması, kontrol edilmesi ve risk sonucu oluşacak zararların azaltılması, riskin aktarılması ve risklere yönelik sermaye oluşturulması adımlarını içeren bir süreçtir (Marshall, 2001, s. 29).

Operasyonel risklere neden olan unsurlar her kurumun iç yapısına ve faaliyet alanlarına göre farklılık göstermekte olup, operasyonel risk finansal kuruluşlar için genel olarak sistem ve teknoloji riskleri, personel riski, dış riskler, süreçlere ilişkin riskler ve yasal risklerden meydana gelmektedir (Can, 2003).

Operasyonel riskin finansal risklerden en önemli farklılığı, bankaların bu risk sebebiyle sadece kayıp yaşamalarıdır. Bankalar, kredi riski, kur riski gibi finansal riskler dolayısıyla kazanç sağlayabilmektedir. Bundan dolayı diğer risklerden farklı olarak operasyonel risk, ortaya çıkmadan önce önlenmeye çalışılan bir risk türüdür. Operasyonel

riskin Finansal risklerden bir farklı yönü de operasyonel riskin bankanın herhangi bir pozisyon almasına gerek kalmaksızın faaliyette bulunmasının yeterli olmasıdır (Küçükbay, 2016, s. 46).

Basel Komitesi operasyonel risk sebeplerini; süreçlerden kaynaklanan riskler, sistemlerden kaynaklanan riskler, dışsal olaylardan kaynaklanan riskler ve insan unsurundan kaynaklanan riskler olmak üzere dört temel çerçevede değerlendirmektedir. BDDK tarafından hazırlanan Operasyonel Risk Yönetimine İlişkin rehberde ise operasyonel ana risk faktörleri olarak süreçler, personel, sistem ve harici olaylar örnek olarak gösterilemiştir.

3.4.5. Diğer riskler

Yukarıda anlatılan söz konusu başlıkların dışında kalan risklerdir. İtibar riski, Politik Riskler ve Yasal Riskler birbirleriyle etkileşimleri fazla olan risk türleridir. İtibar riski ele alındığında, bankanın faaliyetlerinde meydana gelen başarısızlıklar veya mevzuat dışı yapılan işlemler nedeniyle bankaya duyulan güvenin zedelenmesi sonucu oluşabilecek zarar olasılığını ifade etmektedir. İtibar riskinin ölçümünün başlı başına bir problem olmasının yanı sıra bankacılık mesleğinin bir itibar mesleği olması nedeniyle bu riskin yönetimi konusunda birçok alanda özenle çalışılmalıdır (Altıntaş, 2020, s. 59). İtibar riski bankaların kuracakları yeni ilişkileri, fonlama maliyetlerini, yapacakları işlemlerin yasal çerçevede durdurulmasını, mevcut ilişkilerinin olduğu gibi sürdürülmesini ve daha birçok konuyu etkilemektedir (Savram & Karakoç, 2012).

Sistemik Risk ise bankaların ayrı bir başlık altında ayrıntılı olarak ele alması gereken finansal sistemdeki diğer banka ve finans kurumlarının iyi yönetilememesi, finansal piyasalardaki olumsuzluklar sonucu tüm piyasada güven ortamının kaybolmasına ve tüm finansal sistemin zarar etmesine sebep olan risklerin tümüdür. Finansal İstikrar Kurulu (FSB), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Uluslararası Ödemeler Dengesi (BIS) tarafından hazırlanan raporda sistemik riskin kaynaklarını finansal kurumlarda, pazarda ya da araçlardaki bozulmalar veya başarısızlıklar olarak göstermektedir. 2009 yılında hazırlanan çalışmada, bu üç kurum tarafından finansal sistemdeki bir unsurun sistemik olarak önemli sayılabilmesi için büyüklük, ikame imkanı ve birbirine bağımlılık derecesi kriterleri kurumların sistemik riski tespitinde ne kadar önemli olduğunu açıklamaktadır. 20 Ekim 2010 tarihinde FSB sistemik öneme sahip

kuruluşlardan kaynaklanan ahlaki ve sistemik riskin azaltılması için geliştirdiği öneriler şunlardır: sistemik riske sahip kuruluşların daha fazla esas sermaye bulundurması, finansal alt yapılarının sağlamlaştırılması ve denetimlerinin artırılması ve ulusal politikaların oluşturulması ve uygulanmasıdır (Financial Stability Board, 2010). Türkiye’de de sistemik riskin yönetilebilmesi için Sistemik Risk Değerlendirme Grubu ve Finansal İstikrar Komitesi oluşturulmuş ve 2016 yılında Sistemik Önemli Bankalar Hakkında Yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Yönetmelikte sistemik önemli bankaların nasıl belirleneceği ve tampon oranları belirlenmiştir (Küçükbay, 2016, s. 49-54).

Sürekli gelişen ve değişen global dünyada kurumların karşılaştıkları riskler değişmektedir. Her yıl yapılan küresel risk yönetimi anketleri de rekabetçi ve kırılgan piyasaların ve devamlı değişen risklerin varlığı sebebiyle kuruluşların karşılaştığı riskleri belirlemede önemli rol oynamaktadır (Küçükbay, 2016, s. 58). Bankalar değişen risklere göre risklerini tanımlamalı ve eylem planlarını hazırlamalıdır.

3.5. Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi

Günümüz kurum ve kuruluşlarında ve bankalarda risk yönetimi kavramı en önemli unsurlardan biri olup, literatürdeki tanımlarından bazıları şöyledir:

Risk yönetimi temel bir kurumsal işlev olmakla birlikte, şirket yönetimine getiri ve risk arasında doğru bir denge kurabilmeyi sağlayan bir süreçtir (Yüzbaşıoğlu, 2003, s. 2).

Bütün sektörler için etkin bir risk yönetime sahip olmak çok önemlidir fakat bankacılık sektöründe ayrıcalıklı bir öneme sahiptir. Bunun nedeni bankacılık sektöründe görünen olumsuzlukların finansal sistemi etkileyerek tüm ekonomik sistemi etkilemesidir (Küçükbay, 2016, s. 59); (BDDK, 2014, s. 8).

Risk yönetimini bankanın, makul bir düzeyde kar ederek sermayedar veya pay sahibini kendisine yatırım yaptığı için ödüllendirecek tümüyle yasal ve etik faaliyetlerde bulunurken, varılmak istenen hedefe ulaşılmasını engelleyecek ya da geciktirecek nedenlerin ortadan kaldırılmasını amaç edinen her türlü yönetim faaliyetleri şeklinde tanımlanabilir (Yavuz, 2002).

Bankacılık sektöründe risk yönetimi; bankanın likiditesini ve karlılığını garanti altına almak amacıyla mevcut risklere yönelik uygulanan politikaların tamamı olarak tanımlanabilir (Kaval, 2000).

BDDK'nın 2014 yılında yayınladığı Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik madde 35'te risk yönetim sürecinin amacı: "*Bankacılıkta risk yönetimi sisteminin amacı; bankanın gelecekteki nakit akımlarının ihtiva ettiği risk-getiri yapısını, buna bağlı olarak faaliyetlerin niteliğini ve düzeyini izlemeye, kontrol altında tutmaya ve gerektiğinde değiştirmeye yönelik olarak belirlenen politikalar, uygulama usulleri ve limitler vasıtasıyla, maruz kalınan risklerin konsolide ve konsolide olmayan bazda tanımlanmasını, ölçülmesini, raporlanmasını, izlenmesini, kontrol edilmesini ve risk profilleriyle uyumlu içsel sermaye gereksiniminin belirlenmesini sağlamak*" olarak ifade edilmiştir (BDDK, 2014, s. 20).

Yukarıdaki yönetmelikte belirtildiği üzere bankacılık sektöründe risk yönetim süreci **beş başlık** altında incelenmiş olup, bu başlıklar aşağıda açıklanmıştır (Altıntaş, 2020, s. 52).

Risklerin tanımlanması

Bankalar faaliyetleri dolayısıyla sürekli risk alan kuruluşlardır. Risk yönetim sürecinin ilk aşaması olan bankanın karşılaştığı risklerin(bankacılık işlemlerinden kaynaklanıyor olabileceği gibi, yalnızca münferit risklerin) doğru tanımlanması ve özelliklerine göre ayırt edilmesi ve değerlendirilmesi gerekir. Her bankanın yoğunlaştığı alan, portföyündeki müşteriler, faaliyette bulunduğu piyasalar ve benzeri durumlar göz önünde bulundurulduğunda, maruz kalınabilecek risklerin farklılaşacağı tahmin edilmektedir. Yeni bir riski ortaya çıkma ihtimaline karşın risklerin tanımlanması ve değerlendirilmesi süreci sürekli gözden geçirilmelidir. Farkında olunamayan veya özellikleri bilinmeyen bir riskin yönetilmesi mümkün değildir. Tanımlanan risklere ilişkin politika ve usullerinin yani banka yönetim kurulunca oluşturulan yazılı standartların tespit edilmesi de bu aşamada gereklidir.

Risklerin ölçülmesi

Risklerin ölçülmesi aşaması, ilk aşamada tanımlanan risklerin sayısal anlamda ifade edilmesi sonucunda ölçülebilir hale getirilmesi sürecidir. Sayısal anlamda ifade etmek ile anlatılmak istenen; risklerle ilgili beklenen ve beklenmeyen kayıp tutarlarının hesaplanmaya çalışılmasıdır. Bankacılıkta beklenen kayıp kardan belirli bir tutarın karşılık olarak ayrılması gereken tutarlar iken, beklenmeyen kayıplar ise bilançoda bulundurulması gereken minimum sermaye ölçüsüdür. Risklerin ölçülmesi üzerinde en çok çalışma yürütülen fakat tüm gelişmelere rağmen geliştirilmeye en açık alandır. Risk ölçüm sistemleri senaryo analizleri ve stres testleri analizleri ile desteklenmelidir. Risk ölçüm sistemleri değişen koşulları değişen koşullar dikkate alınarak devamlı olarak güncellenmelidir (TBB Çalışma Grubu, 2006, s. 19).

Riskler için sermaye tahsisi ve fiyatlama

Bankacılık sektöründe risk yönetimi, banka sermayelerinin doğru yönetilmesi anlamına da gelmektedir. Risklerin tanımlanması ve ölçülerek sayısallaştırılması söz konusu riskleri bertaraf edebilmek için gereken minimum sermayenin ortaya konulmasını sağlar. Bankalar istedikleri kredi derecelendirme notuna veya sermaye yeterliliğine göre tahsis edeceği sermaye miktarını yükseltebilir veya düşürebilir. Riskler için ayrılacak sermayenin oluşması, hedeflenen getiriye göre riskin fiyatlanması ve talep edilen özkaynak verimliliğinin sağlanmasına yardım eder.

Risklerin üstlenilmesi, izlenmesi ve yönetimi

Bankalar oluşabilecek finansal riskleri, sermayeleri oranında ve sermayelerine göre hedeflenen getirinin sağlanması halinde üstlenmelidirler. Söz konusu risklerin üstlenilmesi veya üstlenilmemesi, üstlenilen riskler için başlangıçta veya sonrasında riski azaltacak faktörlerin devreye sokulması bankanın tercihidir. Finansal olmayan risklerin üstlenilmesi veya üstlenilmemesi kararı her zaman en başta verilemeyebilir. Finansal olmayan risklerinin yönetimi, iç kontrol faaliyetlerine sıkı sıkıya bağlı kalmayı gerektirir. Bunun yanı sıra banka, finansal olmayan bir takım risklere karşılık sigorta poliçeleri satın alarak korunma sağlayabilir, dahili korunma fonları oluşturabilir ve sermaye ayırabilir. Üstlenilen risklerin, yönetim kurulu tarafından çizilen sınırlar ve ortaya konulan risk algısı dâhilinde olup olmadığı daima izlenmelidir. Üstlenilen riske kaynaklık eden

finansal pozisyonlarda değişiklik olmasa bile risk faktörlerindeki hareketlilik nedeniyle anlık sermaye ihtiyacına gereksinim artabilir. Bankalar tarafından gerekli durumlarda çeşitli risk azaltıcı araçlar, hatra riske sebep olan pozisyonları satma imkanı kullanılabilir. Örneğin banka, kullandıracağı kredi için hiç teminat almamanın yanı sıra kredinin baz yöntemlerle teminatlandırılması sonucunda riskini azaltabilir. Ancak riskin azaltılması krediden elde edilecek ek getiriden vazgeçilmesine neden olabilir.

Büyük hacimli kurumsal ve ticari kredilerde, risklerin doğru bir şekilde izlenmesi için borçlunun etkinliklerinin, kredibilitesinin ve teminat değişimin takip edilmesi gerekir. Bunun yanında, birçok müşteri özelinde küçük miktarlı alacakların her biri için farklı izleme sistemlerinin devreye alınması ve farklı bir teminatlandırma yolu izlenmesi, risk yönetim faaliyetinin masrafının riskin maliyetinden daha fazla olmasına neden olur. Bu nedenle, kredi portföylerine ait hesaplanan ortalama kayıp tutarının istatistiğe dayalı bir tahminleme yöntemi ile peşin olarak kredi fiyatına yansıtılması ve yine istatistiğe dayalı tahminleme yapılan beklenmeyen kayıpların karşılanması adına sermaye ayrılması söz konusu portföylerde oluşabilecek risklerin etkin bir biçimde izlenmesine imkan verebilir. Teminatlar dışında bankaların risklerini en aza indirmek için en etkili araçlardan biri de türev araçlardır. Bankaları beklenmeyen karlardan mahrum bırakan türev finansal araçlar aynı zamanda beklenmeyen zararlardan da korumaktadır.

Risklerin kontrolü ve raporlaması

Risk yönetimi uygulanan politikaların başarısının değerlendirmeye tabi tutulması ve raporlanması sürecidir. Banka yönetim kurulu ve üst yönetim gerekirse risk yönetimi faaliyetlerini yetersiz bularak ek tedbirler alınmasını talep edebilir. Bu değerlendirmenin dışında kalan bulunamamış risklerin varlığı bu kısımda tespit edilir. Etkin bir risk yönetimi süreci yönetilip yönetilemediği kontrol ve raporlama aşamasıyla ortaya çıkmaktadır.

Aşağıda görülen tabloda risk yönetimi fonksiyonunun içeriğini oluşturan unsurları başlıklar halinde özetlemek mümkündür. Bu kavramların her biri başlı başına bir inceleme alanıdır. Bu başlıkları tamamlayan kavram ise bir üst başlık olarak ‘‘kurum risk kültürü’’ dür. Kurum risk kültürü ise, bir organizasyonun kaliteye verdiği önem ve insan kaynaklarına yönelik izlenen politikanın niteliği ve hedefleri gibi kriterlerle ölçülebilir. Aşağıda **Şekil 3.1**’e göre bu konuda üstünde durulması gereken en önemli konular; risk

yönetiminin riske maruz değer(value at risk)'in ölçülmesi tek başına risk yönetimini oluşturmamakta ve sermaye yeterliliği şartının yerine getirilmesinin etkin bir risk yönetimi faaliyetine sahip olduğu manasına gelmemektedir. Risk yönetimini etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır (Yavuz, 2002).

Esaslar	Yöntemler	Araçlar	Teknikler	Hedefler
- Limit ve Yetki Belirleme	- Korunaklama ⁴ (Hedging)	- Türev Ürünler (Derivatives)	- Riske Maruz Değer (VaR) - Aralık (gap) Analizi - Vade Aralığı (Duration Gap) Analizi	- Rekabet Üstünlüğü (Competitive Advantage) - Etkin (Riske Ayarlanmış) Sermaye Dağılımı
- Risk Analizi (belirleme, ölçme, izleme)	- Portföy Çeşitlendirmesi (Diversification)	- Menkulleştirme (Securitization)	- Senaryo Analizi	- Kârlılık
- Raporlama	- Sigortalama	- İkincil Piyasalar	- Gerilim Testleri (Stress Testing) - Geriye Dönük Testler (Back Testing)	- Büyüme - Katma Değer Yaratma (Shareholder's Value)
- Etkin ve etkili kontrol				

Şekil 3.1. Risk yönetimi fonksiyonunun unsurları (TBB, 2002)

3.6. Bankacılıkta Risk Yönetiminin Tarihsel Gelişimi

Risk yönetimi kavramı ticari bir işletmenin değerini maksimize etmek ve başarısızlıkları minimize etmek için söz konusu risklerin ölçümü ve maruz kalınan risklerin azaltılmasını içeren aktif ve bütünleşik bir süreci anlatmaktadır (Dima A. M. & Orzea, 2012, s. 109).

Risk yönetimi, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren sürekli kullanılan bir kavramdır. Günümüze gelindiğinde uygulamada kullanılan risk yönetimi, **1950**'li yıllarda sigorta yönetiminden risk yönetimine geçiş süreci ile paralel olarak risk yönetiminin diğer disiplinlerde de önem kazanması ile kavramsallaşmıştır. Akademik disiplinler risk yönetiminin iş dünyasında gelişimini destekleyecek nitelikte yaklaşımlar, modeller ve yöntemler üretmiştir (Dima A. M. & Orzea, 2012). Bu doğrultuda risk yönetimi üzerine yapılan ilk çalışma “Risk Management and the Business Enterprise” adıyla **1963** yılında Robert Mehr ve Bob Hedges tarafından yayımlanmıştır. Makaleye göre risk yönetiminin amacı işletmenin üretim etkinliğinin maksimum seviyeye çıkarılması olarak

vurgulanmıştır. Böylelikle risklerin basit bir şekilde sigortalanması yerine kapsamlı bir biçimde yönetilmesinin gerekliliği belirtilmiştir (Korga & Aslanoğlu, 2020).

Bretton Woods anlaşmasının sona ermesi dönüm noktası olarak görülmüş, döviz kurlarında yaşanan dalgalanmalar, petrol fiyatları ve faiz oranlarında gerçekleşen yükselmeler işletmeler için önemli sorunlara yol açan finansal risklere sebep olmuştur. İşletmeler bu finansal risklerin etkili bir şekilde yönetilmesi amacıyla farklı araçlar geliştirmenin yollarını aramaya başlamışlardır (D'Arcy, 2001, s. 3). **1973** yılında finansal piyasalar ve ülke ekonomileri açısından BrettonWoods para sisteminin yıkılması ve sabit kur rejiminin terk edilmesi bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Bu gelişmelere bağlı olarak bankacılıkta risk yönetimi önem kazanmış, risk yönetim araçları gelişme göstermiş ve buna paralel olarak 'aktif- pasif yönetimi' sistemli bir hale getirilmiştir. Aktif-pasif yönetimi, faiz oranlarındaki değişimlere karşı banka faaliyetlerinin kontrol altına alınması çalışmalarıdır. **1980**'li yıllarda risk unsurları kredi riski, kayıp riski ve piyasa riski şeklinde sıralanırken **1990**'lı yıllarda işletmelerin karşılaştıkları risklerin artması nedeniyle risk yönetimi alanında detaylı çalışmalar başlatılmıştır. Bu dönemde riskin kapsamı finansal risklerin yanı sıra operasyonel riskleri de içerecek şekilde genişletilmiştir. Risk yönetimi hem dış etkenlerden hem de piyasada meydana gelen rekabet ortamından oluşan risklerin değerlendirilmesi ve büyümeye yönelik iş risk yönetimi odak noktası olmuştur (Arslan, 2008, s. 22).

Risk yönetimi alanı içerisinde Riske Maruz Değer kavramı, **1994** yılında JP Morgan tarafından geliştirilen Risk Metrics'in kullanılmaya başlanması ile literatüre girmiş ve günümüze kadar risk tahmini üzerine yapılmakta olan araştırmalar ile kavram klasik bir yöntem haline dönüşmüştür (Sevil, 2001, s. 51). **1990**'lı yılların başından itibaren gelişmiş ülke bankaları tarafından kullanılmaya başlanan 'Riske Maruz Değer (RMD)' ekseninde yapılan hesaplamalar, eksikliklerin giderilmesi konusunda önemli destekler sağlamıştır (Akçay & Bolgün, 2005). Riske maruz değer-RMD' (value at risk-VaR), genellikle gün olarak ifade edilen belli bir süre içinde, önceden belirlenmiş bir güven düzeyinde ortaya çıkabilecek en büyük zarardır. BDDK'nın sermaye yeterliliği düzenlemelerinde riske maruz değer(RMD): *"Elde tutulan varlık değerinin veya portföyün, faiz oranlarında, döviz kurlarında, emtia ve hisse senedi fiyatlarındaki dalgalanmalar sebebiyle oluşabilecek değişiklikler sonucunda maruz kalınabilecek en büyük zararı, belli bir olasılık seviyesinde ve belli bir dönem dahilinde ifade eden*

istatistiksel bir risk ölçüm yöntemidir'' şeklinde tanımlanmıştır. Yukarıda da bahsedildiği gibi 90'lı yıllardan itibaren risk ölçüm yöntemi kullanılmasının sebepleri, farklı finansal araçlardan oluşan bir portföyün toplam riskin tek bir rakamla gösterilebilmesi, bu rakam ile sermayenin hesaplanması, uygulanması ve üst yönetimlere yorumlama kolaylığı sağlaması ve denetim otoritelerince kabul edilmesi RMD modellerinin kullanım alanını genişletmiştir. Yalnızca kısa belirtilmesi gerekir ki RMD modellerinin riski eksiksiz ölçtüğünü söylemek mümkün değildir. Küresel kriz, sermaye yeterliliği düzenlemeleri ve muhasebe standartları tasarımlarının katkısıyla eksiklikler ortaya konmuştur. Aslında en başından itibaren RMD modellerinin diğer istatistiksel yöntemler ve en kötü senaryolar altında ortaya çıkacak durumu kavramaya yönelik 'stres testleri' ile desteklenmesi tavsiye edilmekteydi. Basel düzenlemelerinde kriz sonrası zayıf halka olmaktan kurtaramamıştır ve Basel 2.5 ve Basel 4 düzenlemelerinde riskleri ortadan kaldıracı yöntemlerin kullanılması kararlaştırılmıştır (Altıntaş, 2020, s. 80-81).

2000'li yıllara gelindiğinde risk yönetimi açısından tüm işletmelerin faaliyet alanları genişletilmiş ve finansal, kayıp ve operasyonel risklerin yanı sıra stratejik riskler de riskin kapsamına dahil olmuştur (Arslan, 2008, s. 22,).

Günümüzde risk yönetimi açısından bankacılık sektörü, klasik yöntem olan aktif-pasif yönetimi ile RMD bazlı modern yöntemleri de içine dahil eden; riskten kaçınılarak riski doğru bir biçimde tanımlayarak risklerin azaltılmasına yönelik belli amaçlar doğrultusunda hareket etmeyi hedeflemektedir.

Bir sonraki bölümde son yıllarda mevcut yasaların standartlaşması sonucu bankacılık sisteminde de Kurumsal risk yönetimi ve Risk Yönetimi Standardı dikkate alınarak risk yönetimi açısından yeni dünya düzenine uyum sağlanmasının gerekliliği anlatılmaktadır.

3.7. Kurumsal Risk Yönetimi Çerçevesi (COSO) ve Risk Yönetimi Standardı (ISO 31000)

3.7.1. Kurumsal risk yönetimi çerçevesi

Kurumsal risk yönetimi çerçevesi (COSO), ABD'de 1985 yılında finansal raporlama sahtekarlıklarını incelemek için Treadway Komisyonuna destek veren iç

denetim, finans ve muhasebe sektörleriyle ilgilenen profesyonellerin meydana getirdiği gönüllü bir özel sektör girişimidir. Başlangıçta İç Kontrol Entegre Çerçevesine göre kurum ve kuruluşun performansı ve karlılığı ve iç kontrol konuları ile ilgili belirlenen hedefler doğrultusunda güvenilir raporların üretilmesine, yasal düzenlemelerle uyumlu faaliyetlerde bulunularak kurumun itibarının korunmasına yardımcı olur. (Altıntaş, 2020, s. 41). Kurumsal risk yönetimi yaklaşımının benimsenmesi riskin kapsamının genişletilmesiyle oluşmuştur. Kurumsal risk yönetimi, işletmenin hedeflerine ulaşmasında belli bir seviyede güvence sağlayan, işletmenin risk iştahı sınırları içinde risklerin yönetilmesine imkan tanıyan, işletmeyi etkilemesi muhtemel olayları tanımlayan, işletme yönetimi, yönetim kurulu ve diğer çalışanlardan etkilenen bir süreçtir (COSO, 2004, s. 6). Bahsi geçen tanımın kapsamı 2017 yılında yayınlanmış olan Risk Yönetimi- Riskin Strateji ve Performansla Uyumlaştırılması Çerçevesi'nde değiştirilmiş olup, kurumsal Risk Yönetimi Entegre Çerçevesinde (COSO-ERM) kurumsal risk yönetimi *“bir organizasyonun değer yaratma, koruma ve realize etmede, karşılaşılabilecek riskleri yönetmede güvенеbileceği, stratejinin belirlenmesi ve yürütülmesine entegre edilen, kültür, imkan ve uygulamalardır”* şeklinde tanımlanmaktadır. Bununla birlikte risk, oluşabilecek olayların iş ve strateji hedeflerine ulaşmayı negatif veya pozitif şekilde etkilemesi ihtimalidir. Kurumsal risk yönetiminin önceki tanımlarında riski tehlike ile eş tutan yaklaşım bırakılmış ve risk tanımında Risk Yönetimi Standardı yani Uluslararası Standartlar Organizasyonu- ISO 31000'e daha çok yaklaşmıştır. COSO-ERM 2017'ye göre kurumsal risk yönetimi, işletmeye katma değer yaratan bir faaliyet olmayı amaçlamakta ve 5 ana başlık altında incelenerek 20 temel prensibi tanımlamaktadır. Bunlar:

- 1. Yönetişim ve Kültür;** yönetim kurulu risk gözetimini yerine getirir, operasyonel yapıyı oluşturur, arzu edilen kültürü tanımlar, temel değerlere bağlılık gösterir ve yetenekli personeli çekerek, gelişmesini sağlar ve elinde tutar.
- 2. Strateji ve hedef belirleme;** iş ortamını analiz eder, risk iştahını tanımlar, alternatif stratejileri değerlendirir ve iş hedeflerini oluşturur.
- 3. Performans;** riskleri belirler, risklerin şiddetini değerlendirir, riskleri önceliklendirir, risk cevaplarını uygular ve portföy bakış açısını geliştirir.

4. **Gözden geçirme ve düzeltme;** önemli değişimleri değerlendirir, riskleri ve performansı gözden geçirir, kurumsal risk yönetiminde iyileştirmeleri takip eder.
5. **Bilgi, iletişim ve raporlama;** bilgi ve teknoloji avantajlarından yararlanır, risk bilgisinin iletişimini yapar ve risk, kültür ve performans hakkında raporlama yapar.

Kurumsal risk yönetiminin bir fonksiyon veya departman ismi olmadığı, kurumun her türlü faaliyetleri ve süreçleriyle bütünleşerek organizasyonun yönetim, strateji geliştirme, ulaşılacak hedefleri belirleme ve günlük operasyonları gerçekleştirmeye yönelik karar alma süreçlerinde iyileşme olacağı, artan performansla birlikte işletme değerinin korunacağı ve sürdürülebilirliğin artacağı öngörülmektedir. Bankalar açısından ise fazlasıyla önem arz eden risk profili, risk kapasitesi ve risk iştahı kavramlarının performans ile ilişkilendirilmesi umulmaktadır (Altıntaş, 2020, s. 43).

3.7.2. Risk yönetimi standardı

2009 yılında Uluslararası Standartlar Organizasyonu (ISO) tarafından çıkarılan ISO 31000 Risk Yönetimi Standardı, 2011 yılı Aralık ayında Türk Standartları Enstitüsü (TSE) tarafından ISO 31000 Risk Yönetimi-Prensip ve Kılavuzlar şeklinde Türk Standardı olarak yayınlanmıştır. Standardın belli aralıklarla revize edilmesi gerektiğinden 2018 revizyonunda ilgili standart sadeleştirilmiştir. Standarda göre risk, belirsizliğin hedefler üzerindeki etkisi sonucunda meydana gelmesi beklenen pozitif veya negatif sapmadır. Risk yönetimi ise, *“bir organizasyonu yönlendirmek ve kontrol etmek için riskle ilgili koordine edilmiş faaliyetler”* şeklinde tanımlanmıştır. Risk yönetiminin amacı değer yaratmak ve o değeri korumak, aynı zamanda risk yönetimi performansı artırırken, yenilikleri teşvik ederek hedeflere ulaşmayı kolaylaştırmak olacaktır.

Bankacılık sektörünün kendi bünyesinde gelişmiş risk yönetimi düzenleme çalışmaları yapılan bir alan bulunmasına rağmen bankalarda risk yönetimi tasarımları ve denetimi, COSO ve ISO 31000 standartları referans kabul edilerek gerçekleştirilmesi faydalı olacaktır (Altıntaş, 2020, s. 47).

Aşağıda krizler sonrası risk yönetimi alanında yapılan Basel Düzenlemeleri ve salgın sonrası kamu kurum ve otoritelerince yapılan düzenlemeler ve alınan tedbirler yıllar itibariyle sıralanmıştır.

3.8. Risk Yönetiminde Yasal Düzenlemeler

3.8.1. BASEL 1-2-3 VE 4

Yapılan çalışmalara bakıldığında bankacılık sektörünü ilgilendiren en önemli hususun risk yönetimi olduğu, özellikle 2008 kriziyle birlikte çok daha önemli bir hal aldığı ve bu konuda yönetim kurulunun icraatlerinin çok önemli rol oynadığı görülmektedir. Bunun yanında 2008 krizi sonrasında risk yönetimi alanında daha başarılı işlerin yapıldığı vurgulanmaktadır. 2012 yılında ABD’de ve Euro bölgesinde 69 banka ve 6 sigorta şirketine IIF(Institute of International Finance) ve Ernst&Young² tarafından yapılan üç ayrı anket çalışmasıyla 2008 küresel krizi sonrası risk yönetim durumlarını tespit etmek amaçlanmıştır. Anket sonuçlarına bakılacak olursa, 2008 küresel krizi sonrasında risk yönetimi alanında önceki dönemlere göre daha iyi risk yönetim süreçlerinin izlendiği ve doğru politikaların uygulandığı görülmüştür. Takip eden süreçte risk yönetiminde farklı yöntemlerin uygulanabileceği ve ayrıca kurum bazlı risk yönetimi politikaları ve risk alma iştahlarının olmasının gerekliliği vurgulanmıştır (Küçükbay, 2016).

Dünya genelindeki merkez bankalarının ortaklığıyla kurulmuş olan, üye ülkelerin merkez bankaları rezerv politikalarını koordine etmelerini sağlamayı ve merkez bankaları arası para transferlerinde aracı olmayı amaçlayan Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank of International Settlements) bankacılık sektöründe denetim ve gözetim otoritesi olarak görülen bir kuruluştur. Merkezi İsviçre’nin Basel şehrinde olan bu banka, bankacılık alanında tavsiye niteliğindeki çalışmalar yayınlamış ve özellikle banka sektöründe risk yönetimi konusunda yerel otoritel tarafından genel kabul görmüş risk yönetimi normlarının belirlenmesinde ölçüt olarak ele alınmıştır. Bu yöntemle uluslararası bankacılıkta risk yönetimi süreçlerini birbiri ile uyumlu biçime getirerek rekabet eşitsizliğini önleyici standartlar oluşturulmuş ve bu amaca yönelik olarak Basel Komitesi 1988 yılında daha sonra Basel-1 adıyla bilinecek olan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısını çıkarmıştır (E., E.B., & N., 2012, s. 16-28). Bu uzlaşım metninde, üstlenilen risk ağırlıklı varlıkların standart yöntemler kullanılarak belirlenmesi ve banka sermayesinin bu

varlıklara oranının belirli bir değerin altında olmaması gerekliliklerini anlatmaktadır. Bankalara sermaye yeterliliği oranı olarak belirtilen bu oranın en az % 8 seviyesinde olması tavsiye niteliğindedir. Asıl olarak alınan her karar tavsiye niteliğindedir fakat uluslararası bankacılık faaliyetlerinin belli bir standardı olması gerektiği gerçeği bütün üye ülkeler tarafından yıllar içinde standartların uluslararası norm haline gelmesini sağlamıştır.

Basel 1'in en önemli katkısı, bankaların üstlendikleri riskler neticesinde sermayelerini güvence altına almaları konusunda belirli standartların sektör tarafından kabul görmüş olmasıdır. Basel 1'de sermaye yeterliliği oranında yalnızca kredi portföyünde oluşabilecek kayıplar için karşılık ayrılmıştır. Yıllar içinde çeşitli krizlerde, uluslararası para dalgalanmaları ve faiz oranı değişimleri gibi risklerin de kapsama dahil edilmesi sonraki yıllarda uygulamaya alınmıştır. Basel 1'in faiz oranı riski, operasyonel risk ve likidite riski gibi risk türlerini değerlendirme dışı bırakması en büyük eleştirisi olmuş ve Basel 2 uzlaşısı bu maddeler eklenerek 2004-2006 yıllarında yayınlanmıştır. Eksikliklerin giderilmesine yönelik oluşturulması ötesinde risk yönetimi anlayışına farklı bir bakış açısı getirmiştir. 2008 krizi ile birlikte eleştirilmiş ve daha iyisinin arayışına başvurulmuştur. Basel 2 standartlarının gelmesiyle yaşanan en önemli yenilik, bankalara standart hesaplamalar dışında özgün risk ölçüm yöntemleri kullanma imkanı sunulması ve operasyonel risk kavramını bu çalışmanın bir parçası haline getirmesidir.

Basel 2 uzlaşısının AB ülkelerinde 2007 yılında standart yöntem olarak kullanılmaya başlanması ancak 2008 krizinin patlak vermesiyle Basel 3 olarak tanımlanan çalışmalar ile 12 Eylül 2010 tarihinde yeni uzlaşi metni kamuoyuna sunulmuştur. Yer alan düzenlemelerde bankacılık sisteminin krize karşı dayanıklılığının artırılması, risk yönetimi ve kurumsal yönetim konularının geliştirilmesi, bankaların şeffaflık düzeyinin artırılması için başta sermaye yeterliliği standardının geliştirilmesi ve bulundurulması gereken sermaye miktarının dönem dönem artırılıp azaltılması, sermaye tamponu oluşturulması alım-satım hesaplarının gözden geçirilmesi risk bazlı olmayan kaldıraç oranına değinilmesi ve karşı taraf kredi riskinin hesaplamasının değiştirilmesi şeklinde yenilikler önerilmiştir (BDDK, Sorularla Basel 3, 2010).

Türkiye'de ise Basel 1 kriterleri 1989 yılında kabul edilmiş ve 1993 yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. Basel 1'in temelinde sermaye yeterliliği oranının

belirlenmesi bulunduğundan bu oran artırılarak 1998 yılında %8 olarak uygulanması kararlaştırılmıştır (Külahi, Tiryaki, & Yılmaz, 2013, s. 40). 2001 krizi sonrası 2006 yılında bu oran %12'ye yükseltilmiştir. Türkiye küresel ekonomik krizde kamunun sermaye desteğinde bulunmadığı tek OECD ülkesi olmuştur (BDDK, Sorularla Basel 3, 2010). Basel 2 kriterlerinin Türkiye'de kullanımı ilk olarak AB uygulamalarına uyumlu olma çabası ile 1 Kasım 2006 tarihinde ‘‘ Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik’’ ile yasalaşmıştır. Türkiye’de Basel 2’ye tam uyumun sağlanması amacıyla ‘‘ Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik’’ ve ‘‘Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik’’ 28.06.2012 yılında güncellenmiştir (Külahi, Tiryaki, & Yılmaz, 2013, s. 40).

Basel 1 ve 2’ye Türkiye’nin kolay adapte olduğu ve uyumun arkasında 2001 bankacılık krizi alınan proaktif önlemlerin payı büyüktür. Basel 3 kriterleri ve bu kriterlere uyum süreci hala tüm dünyada ve Türkiye’de bankacılık sektörü tarafından sürdürülmektedir (Küçükbay, 2016, s. 71).

Basel Bankacılık Denetim Komitesi’nin önümüzdeki on yıl boyunca uygulamayı hedeflediği düzenlemeler bulunmaktadır. Her ne kadar sektörde bu düzenlemeler Basel 4 olarak nitelendirse de Basel Komitesi bu düzenlemeleri Basel 3 reformu olarak görmektedir. 7 Aralık 2017 tarihinde Basel 3 düzenlemeleriyle ilgili yapılan açıklamada küresel krizden sonra başlayan reform sürecinin tamamlandığı ve düzeltme ve tahkim görevlerinin sonlandığı ilan edilmiştir. Bu tarihte ‘Basel 3’ün nihayetlendirilmesi’ başlıklı yapılan açıklamada uzlaşmaya varılan düzenlemelerin ilk yürürlük tarihinin 1 Ocak 2022 olacağı belirtilmiş fakat Komite Covid 19 Küresel salgını ile mücadele kapsamında yürürlük tarihini 1 yıl ötelemiştir (Altıntaş, 2020, s. 37).

Basel düzenlemeleri, bankacılık sektörüne risk yönetimi alanında önemli yenilikler kazandırmıştır. Sermaye yeterlilik oranlarının artırılması ve tüzel kişiliklere kredi verilmesi öncesinde derecelendirme yapılması bunların başında gelmektedir. Basel düzenlemeleri esasen tavsiye niteliği taşımakla birlikte yüzün üzerinde ülkede kanun gibi algılanarak uygulanmaktadır. 1 Ocak 2014 tarihinden itibaren stres testi, sermaye yeterlilik oranları ve piyasadaki likidite riski üzerine yoğunlaşan Basel III düzenlemelerinin devreye alınması ile risk yönetimi alanında daha kapsamlı adımların

atılarak bankaların risk yönetiminin güçlendirileceğini söylemek mümkündür. 2008 krizi sonrası Türkiye’deki bankalarda olduğu gibi Euro bölgesindeki bankalarda da kredi risklerinin yönetilmesi önemli hale gelmiştir. Rekabet artışına paralel olarak bankaların risk iştahlarının da arttığı bu gibi durumlarda bankaların daha riskli kredilere yöneldiği belirtilmektedir. 2008 krizi, bankaların yapacakları yeni düzenlemelerde ve denetim mekanizmalarında çok büyük değişimlere neden olmuş, özellikle ilerleyen süreçte olası bir kriz durumunda benzer problemlerle ve risklerle karşılaşılabilmesi için tedbir alınmasının gerekliliğini ortaya koymuştur.

3.8.2. COVID-19 pandemi döneminde Türkiye’de BDDK’nın sermaye yeterliliği ve risk yönetimine ilişkin yaptığı yasal düzenlemeler

5411 sayılı Bankacılık Kanunu, sermaye yeterliliği ve risk yönetimi konusunda kamu otoritesinin ihtiyaç duyduğu alanlarda düzenleme yapılması hususunda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu veya Kurumu’nu yetkili kılmakta ve 5411 sayılı Kanun’da belli amaçlarla verilmiş özel yetkilerin yanında 93’üncü maddesine göre *“Kurumun, tasarruf sahiplerinin haklarını ve bankaların düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye sokabilecek ve ekonomide önemli zararlar doğurabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önlemek, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere gerekli karar ve tedbirleri almak ve uygulamakla yükümlü ve yetkili”* olduğu şeklinde tanımlanmaktadır. BDDK özellikle 2018 yılının ikinci yarısından başlayarak ağırlaşan iktisadi koşullar ve sıradışı olarak nitelendirilen piyasa oynaklıklarına yine sıradışı olarak addedilen yöntemlerle müdahale ederek, 93’ncü maddedeki genel yetkilerini sıklıkla kullanmaktadır.

Son dönemde **Covid-19** pandemisinin neden olduğu ekonomik ve finansal sorunlar ile mücadele etmeyi amaçlayan birçok tedbir alınmıştır. Bankaların Kanun’un 29, 30, 31 ve 32’nci maddeleri çerçevesinde oluşturmak zorunda oldukları risk yönetimi de dahil iç sistem birimlerinin organizasyon ve faaliyetlerini belirleme hususunda Kurum ve Kurula verilen yetkiler bir tarafa konuşulduğunda, sermaye yeterliliği, likidite yeterliliği ve diğer standart oranlarla ilgili yapılan düzenlemelerin temel kaynağı 43, 45 ve 46’ncı maddelere dayanmaktadır. Bankacılık Kanunu’nun 45’inci maddesi uyarınca bankalar ilgili Yönetmelikte belirtilen usul ve esaslara göre % 8 oranından daha az olmamak koşuluyla sermaye yeterliliği oranını hesaplamak, tutturmak, sürdürmek ve raporlamak

mecburiyetindedir. Kanun bu oranın asgari sınırını belirlemiş, pay ve paydaya yazılacakları belirleme yetkisini Kurul'a bırakmış, ayrıca bankaların iç sistemlerinin yeterliliği, aktif kalitesi ve mali yapısını dikkate alması koşuluyla asgari sermaye yeterliliği oranını artırmaya ya da banka bazında farklılaştırmaya Kurul yetkili kılınmıştır. Sermaye yeterliliği oranının banka özelinde farklılaştırılabilmesi, tek tip sermaye yeterliliği uygulamalarının terk edilerek Basel 2 standartlarıyla öngörülen yapıya kavuşulabilmesi açısından önem arz etmektedir. Kanun'un 'koruyucu düzenlemeler' başlıklı 43'ncü maddesi ile Kurul, bankaların varlıkları, alacakları, özkaynakları, borç, yükümlülük ve taahhütleri, gelir ve giderleri arasındaki bağlantı ve dengelerin ve maruz kalınan risklerin tespit edilmesi, tahlil edilmesi, izlenmesi, ölçülmesi ve değerlendirilmesi amacıyla sınırlama getirme ve standart oran belirleme maksadıyla ihtiyaç duyulan düzenlemelerin yapılması ve her türlü tedbirin alınması konularında ayrıca yetkili kılınmıştır. Bankacılık Kanunu'nda sermaye ve likidite yeterlilikleri ile ilgili ayrı çerçeve maddeler (Md. 45 ve 46) ile birlikte kur riski, yapısal faiz oranı riski ve diğer riskler için bu madde baz alınarak düzenlemeye gidilebilecektir. Bankacılık hesaplarından kaynaklanan faiz oranı riski ile Yabancı para net genel pozisyon/özkaynak standart oranının Standart Şok Yöntemiyle Ölçülmesine İlişkin Yönetmeliklerin dayanağı 43'ncü maddedir. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nda 20/2/2022 tarihli ve 7222 sayılı kanun ile yapılan değişiklik sonrasında, sermaye veya likidite yeterliliğinin sağlanması, kur ve faiz riskinin sınırlandırılması vb. amaçlarla yapılacak düzenlemelere, Covid-19 veya farklı olumsuzluklarla mücadele kapsamında yapılan sıradışı düzenlemeler dahil uyul(a)maması halinde karşılaşılabilecek mali yaptırım çok ağır olabilecektir. Bankacılık Kanunu'nun 148/a maddesine göre; Bankacılık Kanunda yer alan ya da Kanun'a istinaden çıkarılan düzenlemelerde gösterilen sınırlamalara uyulmaması halinde 500.000 TL'den(önceden 10.000 TL) az olmamak üzere aykırılık oluşturan tutarın yüzde 5'ine (önceden binde 5) kadar nispi para cezası uygulanabilecektir. Bu asgari miktarın üzerinde kesilebilecek her bir ceza banka bazında Kurul'un ihtiyarına bırakılmıştır. Sermaye yeterliliği düzeyleri ve risk yönetim süreçleri BDDK tarafından yeterli görülmeyen bankalar için idari para cezaları dışında alınacak tedbirler Kanun'da sıralanmıştır.

Önlem alınması gerekli olan halleri düzenleyen 67'nci maddede;

- Banka özkaynaklarının sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelere göre yetersiz olması Kaynak ve kullandırılar arasında likidite dengesizlikleri oluşması ve likidite düzenlemelerine uyulmaması,
- Bankanın iç denetim, iç kontrol ve risk yönetim sistemlerini oluşturmaması veya varsa bu sistemleri etkili bir biçimde işletmemesi
- Yönetim zaafiyeti nedeniyle bankanın üstlendiği risklerin önemli ölçüde artması veya mali yapıyı zayıflatabilecek şekilde yoğunlaşması

Hallerinin tespiti halinde, kanunun 66A maddesi uyarınca sistemik önemli bankalardan talep edilebilecek kurtarma planlarında öngörülen tedbirlerin alınmaması gibi haller bankaya müdahaleyi gerektiren haller olmaları sebebiyle bankaya yapılacak olası müdahalede Kanun'da düzeltici önlemleri içeren 68'inci madde uyarınca Kurum, bankadan;

- Özkaynaklarını artırmasını,
- Kar payı dağıtımını durdurmasını veya ayrılan karşılık miktarını artırmasını,
- Ücret ve diğer ödemelere sınırlandırma getirmesini,
- Kredi politikasının incelenmesi sonucunda riskli işlemleri durdurmasını,
- Aktifleri elden çıkararak likidite sağlamasını,
- Yapılması planlanan yeni uzun vadeli yatırımları durdurmasını veya sınırlama getirmesini,
- Karşılaşılabilecek vade, kur veya faiz risklerini azaltmasını

ve gerekli görülen her türlü tedbirin alınmasını isteyebilecek ve gerekli tedbirlerin alınmaması veya kafi gelmemesi halinde ise Kurul, Kanun'un iyileştirici önlemlerin düzenlenmesini içeren 69'uncu maddesi gereğince bankanın yönetim kurulundan;

- Genel kurulun toplantıya çağırılması akabinde, sorumluluğu olan yönetim kurulu üyelerinin ve banka mensuplarının görevden alınmasını

- Belirlenen kişilere, kurumlara, risk gruplarına ya da sektörlerle nakdi ve gayrinakdi kredi kullandırılmasına sınırlama getirilmesini veya yasaklamasını,
- Sermaye veya likidite yeterliliğinin artırılmasını, duran varlıkların elden çıkarılmasını,
- Yönetim kurulu veya nitelikli ortaklarca taahhüt edilecek bir plan sunulmasını,

Talep etmeye yetkilidir. Alınması talep edilen tedbirlerin alınmaması, alınan tedbirlere karşın sorunların giderilmemesi ve talep edilen tedbirler alınsa dahi yeterli olmayacağını düşünülmesi durumunda Kurul, Kanun'un kısıtlayıcı önlemleri içeren 70'nci maddesi gereğince bankadan;

- Faaliyetlerin kısıtlanması veya geçici bir biçimde durdurulması, verimsiz olan varlıkların elden çıkarılması,
- Kaynak ve kullandırmaların sınırlandırılması,
- Banka yöneticilerinin görevden alınması, seçilecek kişiler için Kurum'dan onay alınması,
- Ortakların sahip oldukları menkul kıymetlerden veya diğer varlıklarından karşılanmak üzere TCMB'den uzun vadeli kredi sağlanması,
- İstekli olan bir veya birkaç banka ile birleşmesi, yeni hissedarlar bulunması, doğan zararız özkaynaktan düşürülmesi,

Tedbirlerinden alınmasını isteyebilecektir. Bu önlemlerle de sonuç alınamaması halinde ise;

- Faaliyetlerine devam etmesi halinde bankada mevduat ve katılım fonu sahibi olanların yasal hakları ile mali sisteme duyulan güvenin ve istikrarın tehlikeye girdiğinin ortaya çıkması,
- Vadesi gelen yükümlülüklerin yerine getirilemediğinin tespiti,
- Gerçekleştirilmesi gereken yükümlülüklerin toplam değerinin sahip olunan varlıklarının toplam değerini aşması,

Hakim ortakların veya idarecilerin, bankanın kaynaklarını, çalışma düzenini tehlikeye sokacak şekilde doğrudan veya dolaylı bir biçimde lehte kullanmaları ve bankayı zarar uğratmaları hallerinden bir veya birkaçının olması durumunda Kurul, Kanun'un 71'nci maddesi uyarınca bankanın bankacılık lisansının iptaline ve/veya TMSF'ye devrine karar vermektedir (Altıntaş, 2020).

Bu kısımda son olarak, BDDK'nın Covid-19 salgınının ekonomi ve piyasalardaki negatif etkileri ile mücadele kapsamında aldığı olağanüstü önlemlere değinmekte fayda bulunmaktadır. Alınacak bu önlemlerin sonucunda, idari para cezaları veya diğer olumsuz durumlar ortaya çıkabilecek olup bununla birlikte bankanın ve kredi müşterilerinin rahatlatması maksadıyla, uluslararası standart niteliği taşıyan bu düzenlemelerin bir düreliğine de olsa askıya alınması gerektiği öngörülmektedir. Söz konusu önlemlerden bazıları şunlardır;

Finansal kuruluşların özellikle yurt dışında Türk Lirası cinsinden borçlanarak döviz talebi yaratmalarının önüne geçmek ya da bu kuruluşların Türk Lirası cinsinden yükümlülüklerinin sağlanabilmesi amacıyla döviz satmaya zorlamak hedeflenmektedir. Bu hususta, yurt dışındaki bankalarla yapılan Türk Lirası/Yabancı Para swap işlemleri ve diğer türev işlemler ile yurt dışındaki bankalara yapılacak TL plasmanların her birinin banka özkaynaklarına olan oranı belli bir yüzde ile sınırlandırılabilir. Kurul, bazı uluslararası bankalarla TL/YP işlem yapılmasına Kanun'un 93'ncü maddesi uyarınca yasaklama getirmiştir.

Alınan önlemler içinde bankaların en çok zorlanacakları düzenleme 18.04.2020 tarih ve 9000 sayılı Kurul kararı ile kabul edilen Aktif Rasyosu (AR)'dur. 1 Mayıs 2020 tarihi itibarıyla bu rasyo mevduat bankalarında %100, katılım bankalarında %80 oranı sağlanacak şekilde tesis edilecektir. Aktif rasyosu Covid-19 tedbiri kapsamında olup, düzenlemenin geçiciliği konusunda başlangıçta bir bilgilendirme yapılmamıştır. 24.11.2020 tarihli ve 9271 sayılı BDDK Kararı ile AR hesaplamasının sona erdirilmesine ve 2020 yılında Aktif Rasyosu düzenlemesine ilişkin tüm Kurul kararlarının 31.12.2020 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılmasına karar verilmiştir (BDDK, 24.11.2020). Temel amaç, özel bankaları kamu bankaları ile rekabete zorlamak, kredi arzını artırmak ve bununla birlikte kamunun borçlanma faizlerini düşürmeye ve döviz kuru ve rezervlerini iyileştirmeye yönelik hedeflerin de yer aldığına işaret etmektedir.

Yukarıdaki oranlar dışında özellikle belirtilmesi gereken Covid-19 önlemleri ise şunlardır;

Kur artışlarından kaynaklanan ve BDDK'ya raporlanan hasarların önüne geçilmesi amacıyla kredi riskine esas tutar hesaplamasında yabancı para cinsinden varlıklar 2020 yılı sonuna kadar 31 Aralık 2019 tarihli döviz kuru üzerinden değerlendirilebilecektir.

Likidite karşılama oranı, Bankacılık Hesaplarından Kaynaklanan Faiz Oranı Riski Standart Rasyosu'nun yasanın öngördüğü sınırlar çerçevesinde tesis edilememesi durumu 2020 yılı sonuna kadar dikkate alınmayacaktır.

Kredi ve karşılık mevzuatında belirlenen ve 90 gün olan temerrüte düşme süresi 2020 yılı sonuna kadar 180 gün olarak uygulanacaktır. 08.12.2020 tarih ve 9312 sayılı Kurul Kararı ile söz konusu uygulama 30.06.2021 tarihine kadar uygulanmak üzere uzatılmıştır.

Önlemlerin bazılarının yukarıda kısaca bahsedilmiştir, fakat sermaye piyasaları ve bankacılık sektörü üzerinde oluşturdukları etkileri sebebiyle önlemlerin tamamından bahsetmekte fayda bulunmaktadır. Yukarıda yapılan açıklamalar aşağıda **Tablo 3.1.**'de BDDK tarafından 2018-2019 yıllarında alınan önlemler, **Tablo 3.2.**'de kamu otoritelerinde 2018-2019 yıllarında alınan önlemler, **Tablo 3.3.** 'de pandemi döneminde BDDK tarafından yapılan düzenlemeler, **Tablo 3.4.**'de pandemi döneminde TCMB tarafından yapılan düzenlemeler şeklinde daha detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Tablo 3.1. 2018-2019 Yıllarında BDDK Tarafından Alınan Önlemler

BDDK TARAFINDAN 2018-2019 YILLARINDA ALINAN ÖNLEMLER		
Otorite İnisiyatifi (Forbearance) Önlemleri	2. Grup kredilerinin izlenmesi süresi 1 yıldan 3 aya indirilmiştir. 1. Grup altında izlenen ve borçlusu finansal güçlük içinde olmayan kredilerin sözleşme koşullarının değiştirilmesi ve/veya kısmen veya tamamen yeniden finanse edilmesi, yeniden yapılandırma kapsamında değerlendirilmeyecek ve bunlar 1. Grup altında izlenmeye devam edilecektir.	Ağu.18
	Spekülatif dalgalanmalar nedeniyle gerçeğe uygun değer farkı yansıtılan menkul değerlerde oluşan değerleme farklarının, sermaye yeterliliği için hesaplanan özkaynaklarda dikkate alınmamasına karar verilmiştir.	Ağu.18
	Bankaların karşılık hesaplamasını 30 Haziran 2018 tarihli kurla yapabilmesine olanak sağlamıştır	Ağu.18

Tablo 3.1. (Devam) 2018-2019 Yıllarında BDDK Tarafından Alınan Önlemler

BDDK TARAFINDAN 2018-2019 YILLARINDA ALINAN ÖNLEMLER		
Swap İşlemleri	Bankaların yurtdışı yerleşiklerle yaptıkları bir bacağı döviz diğer bacağı TL olan para swaplarından, işlemin başlangıç tarihinde spotta yurtiçi bankaların TL verip döviz aldıkları swap işlemleri ile yine bu mahiyetteki swap benzeri(spot+ vadeli döviz işlemi) işlemler toplamı bankaların en son hesapladıkları yasal özkaynaklarının yüzde 25'ini geçemeyecek olup, bu minvalde mevcut aşımalar giderilinceye kadar yeni bir işlem yapılamayacak ve bu mahiyetteki vadesi gelen işlemler yenilenmeyecektir.	Ağu.18
	SWAP sınırlaması kapsamına, bankaların vadede TL alım yönünde gerçekleştirecekleri forward, opsiyon ve bu gibi swap dışındaki türev işlemleri de dahil edilmiştir	Ağu.18
	Yüzde 25 sınırlamasına dahil edilen işlemlerden bankaların konsolidasyona tabi yurtdışındaki kredi kuruluşu ve finansal kuruluş niteliğini haiz ortaklarıyla gerçekleştirdiği işlemler hesaplamaadan muaf tutulmuştur.	Eyl.18
	Yüzde 25 sınırlamasına dahil edilen işlemlerin hesaplanmasında 90 ila 360 gün vadeli işlemlerin yüzde 75, 360 gün üzeri vadeli işlemlerin ise yüzde 50 oranında dikkate alınacaktır.	Eyl.18
Kredi Kartları	Kredi kartlarında taksitlendirme sürelerinin bilgisayar alımlarında ve taşımacılık ile ilgili harcamalarda altı aydan oniki aya, seyahat acenteleri ile yurtiçine ilişkin harcamalarda, sağlık ve sosyal hizmetler ile ilgili harcamalarda dokuz aydan oniki ay, kurumsal kredi kartlarındaki genel taksit sınırı dokuz aydan oniki aya çıkarılmıştır.	Şub.19
	Taksit yasağına tabi tutulan kuyum ile ilgili harcamalarda basılı ve külçe halinde olmayanlar için taksitlendirme süresi 4 aya çıkarılmıştır.	Mar.19
	Kredi kartıyla TV alımlarında taksit sayısı üçten dokuza yükseltilmiştir.	Mar.19
	Ticari kredi kartlarındaki oniki olan genel taksit oranı onsekize çıkarılmıştır.	Nis.19
	Asgari ödeme tutarı minimum yüzde 30 olarak belirlenmiştir	Nis.19

Tablo 3.2. 2018-2019 Yıllarında Kurumlar Tarafından Alınan Önlemler

KURUM	2018-2019 YILINDA ALINAN ÖNLEMLER
CUMHURBAŞKANLIĞI	Yurtiçi yerleşiklerin kendi aralarında yaptıkları sözleşmelerde döviz kullanımı kısıtlanmıştır.
	Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Şirketi'nin işleyişi ve yapısı değiştirilmiştir.
	Ekonomiyle ilgili resmi kurumlar yeniden yapılandırılmış, Bakanlık sayısı azaltılmıştır.
HAZİNE VE MALİYE BAKANLIĞI	Enflasyonla topyekün mücadele programı başlatılmıştır.
	İhracat bedellerinin en az yüzde 80'inin yurda getirilip TL'ye çevrilmesi şartı getirilmiştir.
	Otomobil, beyaz eşya ve mobilya alımlarında vergi indirimi uygulanmıştır.
	Yeni Ekonomi Programı(YEP) açıklanmıştır.
	Konut satışlarında KDV oranlarında ve tapu harçlarında indirim düzenlemesi yapılmıştır.
	Akaryakıtta eşel mobil sistemine geçilmiştir.
TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB)	TL zorunlu karşılıklar 100bp indirilmiştir.
	YP zorunlu karşılıklar 700bp arttırılmıştır. YP zorunlu karşılıklara ödenen faiz düşürülmüştür.
	TL zorunlu karşılıkların döviz cinsinden temin edilebilmesi imkanı azami oranı yüzde 40'tan yüzde 30'a indirilmiştir.
	Kredi büyümesi reel bazda ölçülerek seçilmiş kredi türlerinde kredi sağlayan bankalara zorunlu karşılık avantajı sağlanmıştır.
	Resmi kuruluşlar mevduatının zorunlu karşılıktan istisna tutulmasına son verilmiştir.
	TL zorunlu karşılıkların yurtiçi yerleşiklerden toplanan altın cinsinden tesis edilmesi imkanı üst sınırı yüzde 5'ten yüzde 10'a yükseltilmiştir.
	Finansman şirketleri için TL ve YP zorunlu karşılık oranları tüm vadelerde yüzde 0 olarak belirlenmiştir.
	TCMB Döviz Karşılığı TL Swap Piyasasında kotasyon yöntemiyle 1 hafta vadeli olarak gerçekleştirilmekte olan döviz karşılığı TL swap işlemlerinin geleneksel ihale yöntemiyle 1, 3 ve 6 ay vadeli olarak da gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.
	TCMB bünyesinde Döviz Karşılığı Altın Swap Piyasası açılmasına karar verilmiştir.
	Reeskont işlemlerinde uygulanan iskonto oranı yüzde 18,50'den yüzde 17,25'e, avans işlem-lerinde uygulanan faiz oranı yüzde 19,50'den yüzde 18,25'e indirilmiştir.
	Piyasa yapıcı bankalara API çerçevesinde politika faiz oranının 100bp altında faiz oranıyla likidite imkanı sağlanmıştır.
	Politika faiz oranı 12 puan düşürülmüştür.
	TL cinsinden kredi kartı işlemlerinde uygulanacak aylık azami akdi faiz oranı düşürülmüştür.
	34 Milyar TL hissedarlara dağıtılmıştır.

Tablo 3.3. Pandemi Döneminde BDDK Tarafından Yapılan Düzenlemeler

PANDEMİ DÖNEMİNDE BDDK TARAFINDAN YAPILAN DÜZENLEMELER	
TARİH	DÜZENLEME
8.Şub. 20	Bankaların yurt dışı yerleşiklerle vadede TL alım içeren döviz-TL para swapı, forward, opsiyon ve diğer türev işlem tutarları toplamının yasal özkaynaklarına oranı yüzde 25'ten yüzde 10'a düşürülmüştür.
1.Mar. 20	EFT, nakit avans ve kart yenileme işlemlerinden alınabilecek azami ücret tutarları sınırlandırılmıştır.
17.Mar.20	Donuk alacaklarına ilişkin 90gün olan asgari gecikme süresi 31 Aralık 2020 tarihine kadar geçerli olmak üzere 180 güne çıkarılmıştır.Üçüncü Grupta izlenen 'yeniden yapılandırılacak canlı olarak sınıflandırılan ve bir yıllık izleme süresi içinde anapara ve/veya faiz ödemesi 30 günden fazla geciken veya bu izleme süresi içinde bir kez daha yeniden yapılandırmaya tabi tutulan' kredilerin söz konusu grupta izlenme zorunluluğu kaldırılmıştır.
19.Mar.20	500 bin TL'nin altındaki konutlarda asgari peşinat oranı indirilerek değer oranı(KDO) yüzde 80'den yüzde 90'a çıkarılmıştır.
23.Mar.20	BDDK basın duyurusu kapsamında 31 Aralık 2020 tarihine kadar; -SYR hesaplamasında Menkul Değerler Portföyündeki değer düşüşleri özkaynaklara yansıtılabilecektir. -Kredi riskine esas tutarın bir parçası olan parasal veya parasal olmayan YP varlıklar ile ilgili özel karşılıklar için 31 Aralık 2019 tarihli döviz alış kuru kullanılması imkanı getirilmiştir. -YP menkul kıymetlerdeki değer düşüş karşılıkları dikkate alınmayabilecek ve özkaynak hesaplamasında SYR hesaplamasındaki imkandan faydalanılabilecektir.
26.Mar.20	Kullandığı nakit ve gayrinakdi kredilerin anapara, faiz ve/veya ferlerine ilişkin ödemelerini aksatan gerçek ve tüzel kişilerin, gerçek kişi ve kredi müşterilerinin karşılıksız çıkan çek, protesto edilmiş senet, kredi kartı ve diğer kredi borçlarına ilişkin TBB risk merkezi nezdinde tutulan kayıtlar, 31 Aralık 2020 tarihine kadar tamamının ödenmesi veya yeniden yapılandırılması halinde dikkate alınmayacaktır.
26.Mar.20	Likidite Karşılama Oranı Hesaplamasına İlişkin Yönetmelik kapsamında konsolide olan veya olmayan toplam ve YP LKO'da 31 Aralık 2020 tarihine kadar sırayla yüzde 100 veya yüzde 80 asgari seviyeye uyulmayabilecektir.
27.Mar.20	17 Mart 2020 tarihinden 31 Aralık 2020 tarihine kadar geçerli olmak üzere kredilerin İkinci Grupta izlenebilmesi için öngörülen asgari gecikme süresi 30 günden 90 güne çıkarılmıştır.
30.Mar.20	Bireysel kredi kartlarında asgari ödeme tutarı dönem borcunun yüzde 30'undan yüzde 20'sine indirilmiştir. Aynı karar ile bankalara 31 Aralık 2020 tarihine kadar kart borçlarını öteledikleri süre boyunca kart hamillerinden asgari tutar da dahil olmak üzere alacaklarını talep etmeyerek ödemesiz dönemler tanımlayabilmelerine imkan tanınmıştır.
2.Nis.20	BDDK'nın 8976 sayılı kurul kararıyla BDDK tarafından çıkarılan muhtelif düzenlemeler kapsamında bankaların, bağımsız denetim kuruluşlarının, derecelendirme kuruluşlarının, varlık yönetim şirketlerinin ve finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin BDDK ve ilgili diğer mercilere olan raporlama, yayım ve bildirim yükümlülüklerini yerine getirme süresine 60 gün ilave edilmiştir.

Tablo 3.3. (Devam) Pandemi Döneminde BDDK Tarafından Yapılan Düzenlemeler

12.Nis. 20	Vadede TL alım içeren sınırlama kapsamında söz konusu işlemlerin en son hesaplanan yasal özkaynaklara oranı yüzde10'dan yüzde1'e indirilmiştir.
16.Nis. 20	Bankaların TC Merkezi Yönetiminden olan ve YP cinsinden düzenlenen alacaklarına Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik kapsamında Standart Yaklaşım uyarınca kredi riskine esas tutar hesaplamasında yüzde 0 risk ağırlığı uygulanabilmesine karar verilmiştir.
1.May. 20	Bankalara haftalık bazda aktif rasyosu hesaplanma yükümlülüğü getirilmiştir. Söz konusu oranın her ay sonu itibarıyla o aya ilişkin aylık ortalamasının mevduat bankalarında yüzde 100'ün, katılım bankalarında yüzde 80'in altına düşmemesi gerekir. Ayrıca rasyonun pay ve paydasına dahil olan ve olmayan kalemler hakkında detaylandırma yapılmıştır.
5.May. 20	Bankalara günlük ve solo bazda yeni bir oran hesaplama yükümlülüğü getirilmiştir. Karar kapsamında bankaların yurt dışındaki yerleşik finansal kuruluşlara yapacakları TL plısanlar, TL repo ve TL krediler toplamının en son hesaplanan özkaynakların yüzde 0,5'i ile sınırlandırılmıştır.
7.May. 20	TL yükümlülüğünü yerine getirme konusunda gecikmeye düşen yabancı bankalar ve söz konusu bankaların yurt dışında kurulu grup bankaları ile bir bacağı TL olan yeni bir döviz işlemi yapılmayacak, bu mahiyetteki vadesi gelen işlemleri yenilenmeyecektir.
7.May. 20	Finansal piyasalarda manipülasyon ve yanıltıcı işlem ve uygulamaların belirlenmesine yönelik 7 Mayıs 2020 tarihli ve 31120 sayılı Resmi Gazete'de 'Finansal Piyasalarda Manipülasyon ve Yanıltıcı İşlemler Hakkında Yönetmelik' yayımlanmıştır.
22.May.20	Finansal piyasaların istikrarlı işleyişine ve kredi sisteminin etkin çalışmasına katkı sağlamak amacıyla gerçek ve tüzel kişilerin günlük 100gr ve üzerinde altın alım işlemlerinde, altının ilgilinin hesabına aktarılmasının ve/veya kullanıma açılmasının bir iş günü valörlü olarak gerçekleştirilmesi yükümlülüğü getirilmiştir.
1.Haz. 20	31 Mart 2020 tarihi itibarıyla bankalar mevduatı hariç mevduat toplamı 25 Milyar TL'nin altında kalan bankalara 31 Aralık 2020 tarihine kadar AR2ye uyum için süre tanınmasına ve AR hesaplamasında kredilerin ağırlıklandırılmasında YP mevduatın dikkate alınmasında repolara ilişkin değişiklik yapılmasına karar verilmiştir.
9.Haz. 20	Kredi kartlarında taksitlendirme süreleri havayolları, seyahat acenteleri ve konaklama ile ilgili yurt içine ilişkin harcamalarda 12 aydan 18 aya çıkarılmıştır.
26.Haz.20	Bankacılık Kanununun 76. Maddesinde yapılan değişiklikle bankaların faaliyet konularına ilişkin akdedilecek sözleşmeler yazılı şekilde veya mesafeli olarak ya da BDDK'nın yazılı şeklin yerine geçebileceğini belirlediği elektronik araçlarla gerçekleştirilecek ve müşteri kimliğinin doğrulanmasına imkan verecek yöntemler yoluyla sözleşmelerin düzenlenebileceği belirtilmiştir.

Tablo 3.3. (Devam) Pandemi Döneminde BDDK Tarafından Yapılan Düzenlemeler

9.Tem. 20	Aylık veya yıllık ortalama gelirini beyan edemeyen veya bankaların tespit edemediği kişiler için 1300TL olarak belirlenen kredi kartı sınırı 2000TL ye yükseltilmiştir.Ayrıca kararda asgari ödeme tutarı bir yıl içinde üç kez ödenmeyen kredi kartlarının kullanıma kapatılmasına yönelik hükümlerin 31 Aralık 2020 tarihine kadar kart çıkaran kuruluşlarca uygulanmayabileceği belirtilmiştir.
28.Tem.20	Uluslararası Kalkınma Bankalarının yurtiçi piyasadan sağlayacakları TL likiditeyi yalnızca yurtiçi piyasalarda yurtiçi yerleşik şirketlere kredi vermek, TL cinsinden menkul kıymet almak, fazla TL likiditenin yurtiçi bankalarda depo edilmesini sağlamak amacıyla hesap açmaları durumunda TL'ye erişim sınırlamasından muaf olmaları kararlaştırılmıştır.
1.Ağu. 20	Asgari AR değerinin mevduat bankaları ve katılım bankaları için sırasıyla yüzde 95 ve yüzde 75 olarak belirlenmesi ile YP kredilerin TL'ye çevrilmesi menkul kıymetler ve YP mevduat kalemlerinde değişikliğe gidilmiştir.
6.Ağu. 20	UKB'ler dışındaki yurt dışındaki yerleşik bankalara temin edecekleri TL likiditeyi TL cinsinden menkul kıymet almak ve fazla TL likiditenin yurtiçi bankalarda depo edilmesini sağlamak amacıyla hesap açtıklarını yurtiçi bankalara beyan ve taahhüt etmek ile BDDK'nın olumlu görüş vermesi koşuluyla söz konusu hesaplarda gerçekleştirecekleri bazı işlemlerde TL'ye erişim sınırlamasından muaf olmaları kararlaştırılmıştır.
21.Ağu.20	Türkiye'nin kendi ulusal karekod standartlarının yer aldığı 'ödeme Hizmetlerinde TR Karekod'un Üretilmesi ve Kullanılması Hakkında Yönetmelik' yürürlüğe girmiştir.
4.Eyl. 20	Kredi veren finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin tüketici kredilerine ilişkin genel vade sınırı 60 aydan 36 aya indirilmiştir.
25.Eyl. 20	Bankaların yurt dışı yerleşiklerle gerçekleştirdikleri vadede TL alım ve vadede TL satım yönündeki para swapı, forward, opsiyon ve diğer türev işlemlerinin özkaynaklarına oranı yükseltilmiştir.
30.Eyl. 20	Stopaj oranları üç ay süreyle sınırlı olmak üzere düşürülmüştür.
1.Eki.20	Asgari AR değeri mevduat bankaları ve katılım bankaları için sırasıyla yüzde 80 ve yüzde 70 olarak belirlenmiştir.
11.Kas.20	BDDK, bankaların yurt dışı yerleşiklerle gerçekleştirdikleri vadede TL satım yönündeki para swapı, forward, opsiyon ve diğer türev işlemlerin bankaların özkaynaklarına oranını yükseltmiştir.
31.Ara.20	AR hesaplamalarına son verilmiştir.
17.Ara.20	Kredi kartlarında taksitlendirme süreleri, kuyum, elektronik eşya alımları, mobilya ve elektrikli eşya alımlarında indirilmiştir.
17.Ara.20	Kredi vade sınırlarının taşıt alımı amacıyla kullanılan kredilerde indirilmesine karar verilmiştir.
10.Şub.21	Bankaların kendi aralarında veya gerçek ve tüzel kişilerle yapacakları repo ve ters repo işlemlerini kapsayan yönetmelik uyarınca yapılacak repo ve ters repolar arasına faizsiz bankacılık standartlarına uygun yöntemlerle gerçekleştirilen işlemler de eklenmiştir.
10.Şub.21	Bankalar, bankalar adına kıymetli maden değerlendirme ve toplama hizmeti veren anlaşmalı kuyumcular ve kıymetli maden eksperleri tarafından banka müşterilerinin altın cinsinden mevduat/özel cari/katılma hesaplarına alacak kaydetmek üzere toplanan fiziki altınlar için milyem değerleri belirlenmiştir.

Tablo 3.4. Pandemi Döneminde TCMB Tarafından Yapılan Düzenlemeler

PANDEMİ DÖNEMİNDE TCMB TARAFINDAN YAPILAN DÜZENLEMELER	
TARİH	DÜZENLEME
Ocak 20-Mayıs 20	TCMB Politika faizi olan bir haftalık repo ihale faiz oranı yüzde 12'den yüzde 8,25'e indirilmiştir.
Ocak 20-Mayıs 20	Döviz karşılığı TL swap ihaleleri yoluyla gerçekleştirilen vadesi gelmemiş toplam TCMB swap pozisyonu miktarı Döviz ve Efektif Piyasaları işlem limitleri yükseltilmiştir
1.Mar.20	Bankalar tarafından ticari müşterilere sunulan ürün ve hizmetler karşılığında alınacak ücretler 'Ticari Krediler', 'Dış Ticaret', 'Nakit 1 Mart 2020 Yönetimi' ve 'Ödeme Sistemleri' başlıkları altında altında 51 kalem ile sınırlandırılmıştır.
6.Mar.20	Reel kredi büyüme oranına bağlı ZK uygulamasında güncelleme yapılmıştır. Selektif sektörlerde kullanılan krediler formüle dahil edilmiştir. ZK uygulamasında reel kredi büyüme koşullarını yerine getiren bankalar için YP ZK oranları tüm yükümlülük türlerinde ve tüm vade dilimlerinde 500bp indirilmiştir.
17.Mar.20	Piyasa yapıcı bankalara APİ çerçevesinde tanınan likidite imkanına ilişkin limitlerin artırılmasına, 1, 3 ve 6 ay vadeli olarak geleneksel yöntemle gerçekleştirilen ABD doları karşılığı swap ihalelerinin euro ve altın karşılığı da düzenlenebil- mesine karar verilmiştir.
17.Mar.20	Reel sektöre kredi akışının kesintisiz devamını teminen bankalara hedefli likidite imkanı verilmiştir.
17.Mar.20	Reeskont kredisi geri ödemelerine vade uzatım imkanı tanınmış, taahhüt kapatma süresi yükseltilmiş ve azami vadeler arttırılmıştır.
20.Mar.20	TL cinsinden tesis edilen ZK'lara uygulanacak faiz/nema oranı yıllık reel kredi büyümesi koşullarını sağlayan bankalar için düşürülmüştür.
31.Mar.20	-2020 yılı Para ve Kur politikası metninde belirlenmiş limitler çerçevesinde APİ portföyü doğrudan alım işlemleri önden yüklemeli olarak gerçekleştirilebileceği ve gerektiğinde söz konusu limitler piyasa koşullarına göre güncellenebileceği belirtilmiştir. -Geçici bir süreliğine PY bankaların teminat havuzu genişletilmiştir. -TCMB politika faiz oranının altında likidite sağlanmıştır. -Hedefli likidite imkanında uygulanan banka bazında limitler artırılmıştır.
31.Mar.20	YP reeskont kredisi kullanabilen firmalar, yurt dışına ymnelik müteahhitlik hizmeti sunan firmalar ve uluslararası fuarlara katılım sağlayan firmalara yönelik TL cinsi reeskont kredisi kullanılmasına karar verilmiştir.
17.Nis.20	APİ portföyü nominal büyüklüğünün TCMB analitik bilanço aktif toplamına oranı azami yüzde 10 olarak güncellendi.
20.May.20	TCMB ve Katar Merkez Bankası arasında swap anlaşması imzalanmıştır.
5.Haz.20	TL reeskont kredileri için tahsis edilen 60milyar TL'lik imkanın 20milyar TL'sinin ülkemiz açısından kritik önem taşıyan selektif sektörlerdeki yatırımların desteklenmesi amacıyla yatırım taahhütlü avans kredisi olarak kullanılmasına karar verilmiştir.
24.Tem.20	Finansal istikrarın desteklenmesi amacıyla YP ZK oranları tüm bankalar için yükümlülük türlerinde ve vade dilimlerinde 300bp artırılmıştır.

Tablo 3.4. (Devam) Pandemi Döneminde TCMB Tarafından Yapılan Düzenlemeler

5.Ağu.20	TCMB nezdinde ABD doları cinsinden tutulan ZK'lara, rezerv opsiyonlarına ve serbest hesaplara uygulanan faiz oranı 100bp indirilerek yüzde 1 olarak belirlenmiştir.
12.Ağu.20	PY bankalara API çerçevesinde sağlanan likidite imkan limitleri sıfırlanmıştır.
17.Ağu.20	Likidite yönetimi kapsamında atılan sıkılaştırma adımları çerçevesinde 17-24 Ağustos 2020 tarihleri arasında 10milyar TL tutarında geleneksel yöntemli repo ihaleleri düzenlenmiştir.
Eyl.20-Mart 21	Politika faizi yüzde 8,25'ten yüzde 19'a yükseltilmiştir.
Eyl.20-Ara.20	Swap işlemlerinde uygulanan oranlar yükseltilmiştir.
4.Eyl.20	Reel kredi büyümesi koşullarını sağlayan bankaların YP ZK oranları artırılmıştır. Buna ek olarak son dönemde TL likidite yönetimi kapsamında atılan adımlarla uyumlu olacak şekilde reel kredi büyümesi koşullarını sağlayan bankaların TL ZK oranı artırılmıştır.
16.Eki.20	TL cinsinden tesis edilen ZK'lara uygulanacak faiz/nema oranı yükseltilmiştir.
16.Eki.20	Döviz cinsinden mevduat/katılım fonu yükümlülükleri için tesis edilen ZK tutarına uygulanan komisyon oranları yarıya düşürülmüştür.
1.Kas.20	Kredi kartı işlemlerinde uygulanacak azami faiz oranlarının güncel piyasa koşullarını yansıtan, öngörülebilir ve kurala bağlı bir yöntem ile belirlenmesine karar verilmiştir.
3.Kas.20	TCMB bünyesinde faaliyette bulunan Bankalararası Para Piyasası'nda bankaların borç alabilme limitleri sıfırlanmış, API kapsamında TL cinsi kira sertifikaları karşılığında kotasyon yöntemiyle gerçekleştirilen gecelik vadeli repo işlemleri durdurulmuştur.
20.Kas.20	Para politikasının operasyonel çerçevesinin sadeleştirilmesi kapsamında fonlamanın TCMB temel para politikası aracı olan 1 hafta vadeli repo miktar ihaleleriyle yapılmasına karar verilmiştir.
25.Kas.20	Döviz karşılığı swap ihaleleri yoluyla gerçekleştirilen vadesi gelmemiş toplam TCMB swap pozisyonu miktarı Döviz ve Efektif Piyasaları işlem limitlerinin yüzde 50'sinden yüzde 60'ına yükseltilmiştir.
27.Kas.20	Parasal aktarım mekanizmasının etkinliğini artırmak amacıyla sade bir zorunlu karşılık sistemine geçilmesine karar verilmiştir. Buna göre; Reel kredi büyümesine göre farklılaşan ZK ve faiz/nema oranları uygulamasının yürürlükten kaldırılmasına, Zorunlu karşılık ve faiz/nema oranlarının tüm sektör için aynı oranlar üzerinden uygulanmasına, bu doğrultuda TL ve YP yüzde 12 olarak, ABD doları cinsinden 1,25 olarak uygulanan komisyon oranının yüzde 0 olarak belirlenmesine karar verilmiştir.
8.Oca.21	TCMB bünyesinde geliştirilen yeni nesil 7/24 alık perakende ödeme uygulaması Fonların Anlık ve Sürekli Transferi (FAST) Sistemi kullanıma açılmıştır.
23.Şub.21	-TL ZK oranlarının tüm vade dilimlerinde ve yükümlülük türlerinde 200bp artırılmasına -TL ZK'ların döviz cinsinden tesis edilebilmesi imkanı azami oranının yüzde 30'dan yüzde 20'ye düşürülmesine -TL ZK'ların standart altın cinsinden tesis edilebilmesi imkanı azami oranının yüzde 20'den yüzde 15'e düşürülmesine karar verilmiştir. TL cinsinden tesis edilen ZK'lara uygulanacak faiz/nema oranı 150bp artırılarak yüzde 13,5 olarak belirlenmiştir.

3.9. Türkiye’de Finansal Krizlerden Alınan Dersler ve Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması

Bu kısımda finansal kriz dönemleri genel olarak anlatılarak kriz sonrası alınan tedbirlere kısaca değinilmiştir. Sonrasında konu özelleştirilerek Türk bankacılık sistemi finansal kriz dönemi genel görünümü ve verileri paylaşılmıştır.

Yaşanan finansal krizlerin Türk bankacılık sistemine etkisi

1929 krizinden, 1970 dönemine kadar Osmanlı borçlarının 1929 yılında başlamasıyla Türkiye Cumhuriyeti ağır etkilenen ülkelerden biri olmuştur. Kambiyo krizine giren ülke ek döviz ihtiyacı sonrasında diğer ülkelerden kısa vadeli borçlar almıştır. Ülke 1930 tarihinden itibaren Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın (T.C.M.B) kurulması ve dış ticaret alanında yapılan düzenlemelerle dış ticaret fazlası vermeye başlamıştır (Kazgan, 2012, s. 1-68). Faiz oranlarının kontrol altına alınması ve kambiyo denetiminin T.C.M.B. yapılması sonrasında dış ticaret açığını azaltıcı önlemler alınmıştır. Faiz oranları kontrol altına alındı ve kambiyo denetimi T.C.M.B. tarafından sağlanmaya başlandı. Ayrıca, dış ticaret açığı azaltıcı tedbirler de alınmıştır (Gürsoy, 2009, s. 70).

Türkiye ekonomisinin kuruluşundan 1980 yılına kadarki dönemi, liberal, ithal ikameci, özel sektörü destekleyici, devletçi, ithalatı kısıtlayıcı şeklinde karma ekonomik sistem olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemde dış ticaret açığı, iç ve dış borçlanma sorunları ve enflasyon gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu dönem, dışa açılmayı hedefleyen yeni finansal kurumları ve piyasaları oluşturmuştur. Bu kararlar ile (Altınok, Eken, & Çankaya, 2011):

- Finansal piyasalarda serbest piyasa esasları geçerli hale getirilmeye başlanmıştır.
- Devalüasyonla birlikte serbest kur sistemine doğru gidilmiştir.
- Kambiyo kontrol sisteminin kaldırılmasıyla, serbest kur sistemine geçilmiştir.
- Yabancı sermayeye hareket serbestliği getirilmiştir.
- Sermaye Piyasası Kurulu ve diğer düzenleyici kurum ve kuruluşlar oluşturulmuştur.
- Merkez Bankası bünyesinde ‘bankalar arası(interbank) piyasa’ oluşturulmuştur.

- Türk Lirası konvertibl olarak kabul edilmiştir.

Türkiye’de 1990’lardan sonra uygulanan politika enflasyonu düşürme üzerine geliştirilmiştir. Aynı yıllarda ortaya çıkan Asya Krizinde bu ülkelerde giderek serbestleşen sermaye hareketleri, banka kredilerinin artması ve kalitenin düşürülmesi, cari açığın artması liberalleşme sonrasında kar beklentisi, finansal kırılganlıklardaki artışlar, döviz açıkları, kurların sabit tutulması, ahlaki riziko gibi sebeplerle ortaya çıkmıştır. (Bastı, 2004). Bir bölgesel kriz olan bu kriz daha sonra Türkiye, Rusya ve Brezilya gibi ülkeleri olumsuz etkilemiştir. Bu krizle birlikte gelişmekte olan ülkelere risk algısı artmaya başlamıştır ve sermaye giriş çıkışlarını ve Türkiye özelinde Rusya’ya olan ihracatı azaltmıştır. Takip eden süreçte ekonominin daralması, bütçe açığının artması ve Marmara Depremi ile 1999 yılında IMF ile stand-by anlaşması imzalanmıştır. 1997-1999 döneminde sekiz banka TMSF’ye devredilmiştir. Bir bölgesel kriz olan 2000-2001 bankacılık krizi sonrasında bankacılık sektöründe yapılan düzenlemeler, etkin risk yönetimi ve iç denetim anlayışını oluşturmuştur. Bu sebeple de 2008 krizi bankacılık sektörü beklenenden çok az seviyede atlatılmıştır (Altınok, Eken, & Çankaya, 2011).

ABD’de 2007 yılında başlayıp ilerleyen süreçte tüm dünyayı etkisi altına alan finansal kriz, dünyanın 17. büyük ekonomisi sayılan Türkiye ekonomisini de belirli bir ölçüde etkilemiştir. 2000 ve 2001 krizleri öncelikle finansal piyasalarda baş göstermiş ardından mali sektörü etkisi altına almıştır. 2008 küresel krizi ise öncekilerden farklı olarak daha çok reel sektör üzerinde etkili olmuştur (Ünal & Kaya, 2009).

Ülkemizde “eşik-altı konut kredileri (subprimemortgage)” olarak adlandırılan 2008 yılında yaşanan küresel krizin asıl sebebi olarak nitelendirilen kredi türev ürünlerine yatırım yapılmaması, sermaye yeterliliği, likidite yapısı, güçlü aktif kalitesi, risk yönetim sistemleri ve iç kontrol sistemleri gibi göstergeler bankacılık sektörünün krizden ciddi bir biçimde etkilenmesinin önüne geçmiş ve küresel krizin ekonomiye yansımaları daha çok reel sektörün dış borçlarının artması ve üretimde yaşanan daralmalar şeklinde kendini göstermiştir (Şimşek & Altay, 2009).

Türk finans sektöründe, son yıllarda yaşanan en büyük küresel kriz olan 2008 küresel krizin etkileri, yaşanan önceki krizlere göre daha az hissedilmiştir. Türkiye ekonomisinde gözlenen değişiklikler aşağıda belirtilen şekilde olmuştur (Kibritçioglu A. , 2010).

- Kriz sırasında artan işsizliğin, 2010 yılı sonrası azalma eğilimine girdiği görülmüştür.
- Sanayi üretimi, gelişmekte olan ülkelerde ve gelişmiş ülkelere göre daha erken bir düşüş yaşamasına rağmen bu ekonomilere göre hızlı toparlanma sürecine girmiştir.
- Türkiye ekonomik değerler açısından 2008 finansal kriz öncesinde yer alan seviyelerine ulaşabilme adına GSYİH'nın uzun bir zamana ihtiyaç duymasına sebep olmuştur.

Türk bankacılık sistemi 2001 döneminde yaşadığı bankacılık krizinden sonra uygulanan bankacılık yasası ile bankacılık sektörünü yeniden yapılandırma kapsamına alarak yeni bir bankacılık sistemini ülke ekonomisine kazandırmıştır. Bu doğrultuda 2007 yılının 2. çeyreği ile ABD'de başlayan ve domino etkisi ile birçok ülke devletleri de bünyesine katarak ilerleyen küresel ekonomik krizin yansımaları 2008 yılında Türk bankacılık ve finansal sisteminin temellerinin sağlam olmasından dolayı kolaylıkla atlatabilmiştir. Buna karşın BDDK, bankacılık sektörünün küresel ekonomik krizden en az şekilde zarar görebilmesi için aşağıda yer alan tedbirleri almıştır (BDDK, 2009):

- Bankaların 2008-2009 yılındaki yapmış olduğu karların dağıtılmamasına karar verilmiş.
- Kişilerin kredi kartı ile yapmış olduğu alışverişlerde kişilere olumsuzluk yansımaması adına ve aynı zamanda ekonomide negatif durumun yaşanmaması için kredilerin kalan vadelerine göre risk ağırlıkları artırılmıştır.
- Bankaların işlemler konusunda korunma amaçlı işlemlere yoğunlaşmaları konusunda uyarı da bulunulmuştur.
- Piyasada güven istikrar sağlamak için Finansal Sektör Komisyonuna aktifleştirilmiştir. Ayrıca, BDDK ve TMSF arasındaki iş birliğini arttırmaya yönelik Eşgüdüm Komitesi kurulmuştur.
- Kredi kartını ödeme güçlüğü çeken kart sahipleri için yeni ödeme planları oluşturulmuş, yapılandırma getirilmiştir (Irmak & Pelit, 2020, s. 55-73).
- Bankalar yönetsel ve finansal olarak yeniden yapılandırılmıştır.

- Denetim mekanizması daha etkin hale getirilmiştir.
- Yasal düzenlemeler getirilmiş ve 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nda değişiklikler yapılmıştır.
- Finansal piyasalarda altyapının güçlendirilmesi için teknolojik atılımlar gerçekleştirilmiştir.

2008 -2018 yılları arası bankacılık sektörü gelişimini sürdürmüş ve mikro ve makro ekonomik dalgalanmalardan etkilense de sektörü büyümesi her geçen gün artmıştır.

Küresel anlamda risk algısının artması ve gelişmiş ülke para politikalarındaki değişimler ve korumacılık eğilimleri gibi sebepler, 2018 yılında borçlanma maliyetlerini artırmış ve yurt dışı finansal kaynaklara erişimi kısıtlamıştır. Gelişmekte olan ülkelere sermaye akımlarının yavaşlaması büyümeye ve varlık fiyatlarına etkisi Türkiye ekonomisinde de hissedilerek ekonomik daralmaya sebep olmuştur. 2018 yılında bu baskının azaltılması için hükümet ve BDDK tarafından bazı tedbirler ve geçici önlemler alınmasıyla sermaye yeterliliği konusunda olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Ayrıca Merkez Bankasının 2019-2020 yılları arası politika faiz oranını 10 puan aşağı çekmesi enflasyondaki düşüşe paralel olarak ekonominin yeniden canlanmasına yönelik sinyaller vermiştir (Sezal, 2020).

2018 Ağustos ayında yaşanan krizde Türk bankacılık sektöründe hem karlılık hem de aktif kalitesi açısından önceki yılın aynı dönemine kıyasla düşüşler yaşanmıştır. Karlılıktaki bu düşüşün nedenleri arasında ekonominin sallantılı bir sürece girmesi, faizlerde yaşanan artışlar, enflasyondaki yükselişin önüne geçilememesi, iç talep daralması ve sorunlu kredilerin artması sonucunda bankaların yeni kredi arzı konusunda istekli davranmaması gibi nedenler sıralanabilir. İncelenen dönem içinde bu baskı dolayısıyla bankaların şube kapatma ve personel çıkarmaya başladığı görülmüştür (Sezal, 2020). 2018 yılından ile 2019 yılı sonuna kadar bankalar 296 tane şubesini kapatmıştır (TBB, 2019).

3.10. Türk Bankacılık Sektörü 2008-2021 Yılları Arası Genel Görünümü

Önceki bölümde, yaşanan finansal krizlerin Türk bankacılık sistemini hangi risk faktörlerine bağlı, nasıl etkilediğine ve ne gibi önlemler alındığına yönelik

bilgilendirmeler yapılmıştır. Bu bölümde 2008 küresel krizi ve günümüze kadar yani 2008-2021 yılları arası banka bilançolarındaki değişimler incelenmiştir. Finansal kriz ve finansal kriz sonrası dönemlerin bankacılık sektöründen kaynaklanan risklerle bağlantısı irdelenmiş olup Türk bankacılık sisteminin kriz dönemlerinde güçlü sermaye yapısına sahip olup olmadığı araştırılmıştır.

Finansal sektörün aktif büyüklük oranı 2010 yılı içinde 2009 yılına oranla ortalama %18.9 artış göstermiş ve yaklaşık 1,3 trilyon Türk Lirasına ulaşmıştır. Sektörün yarıdan fazlasını oluşturan bankacılık sektörü ise bu dönemde %21’lik büyüme gerçekleştirerek sektörle doğru orantılı büyüme gerçekleştirmiştir. Bankacılık sektörü, finans sektörü içinde büyük bir paya sahiptir. Bu piyasadaki en ufak bir etkiden kolayca etkilenmektedir. Bu süreçte ise ikinci büyük alt sektör olan TCMB aktiflerinde ise %16,7 oranında büyüme meydana gelmiştir (BDDK, 2010, s. 35).

Bankalar dışında başlıca finans kuruluşları olarak finansal kiralama, faktoring ve tüketici finansman şirketlerinin sektördeki payları toplam paya oranla %3 düzeylerinde seyretmektedir. Bankacılık sektörü finans sektöründe Merkez Bankası da dahil sektörün %90’nı kapsamaktadır (BDDK, 2010, s. 35).

2008 Küresel kriz ve sonrası dönemlerde Türk Bankacılık sisteminin görünümü konusunda aşağıdaki göstergelerden faydalanılmıştır.

3.11. Şube ve Personel Sayılarının Değişimi

Yaşanan küresel kriz koşullarına rağmen bankacılık sektöründe şube ve personel sayısında azalma görülmemiş aksine krize rağmen bankacılık sisteminde şube ve personel sayılarını artış göstermiştir.

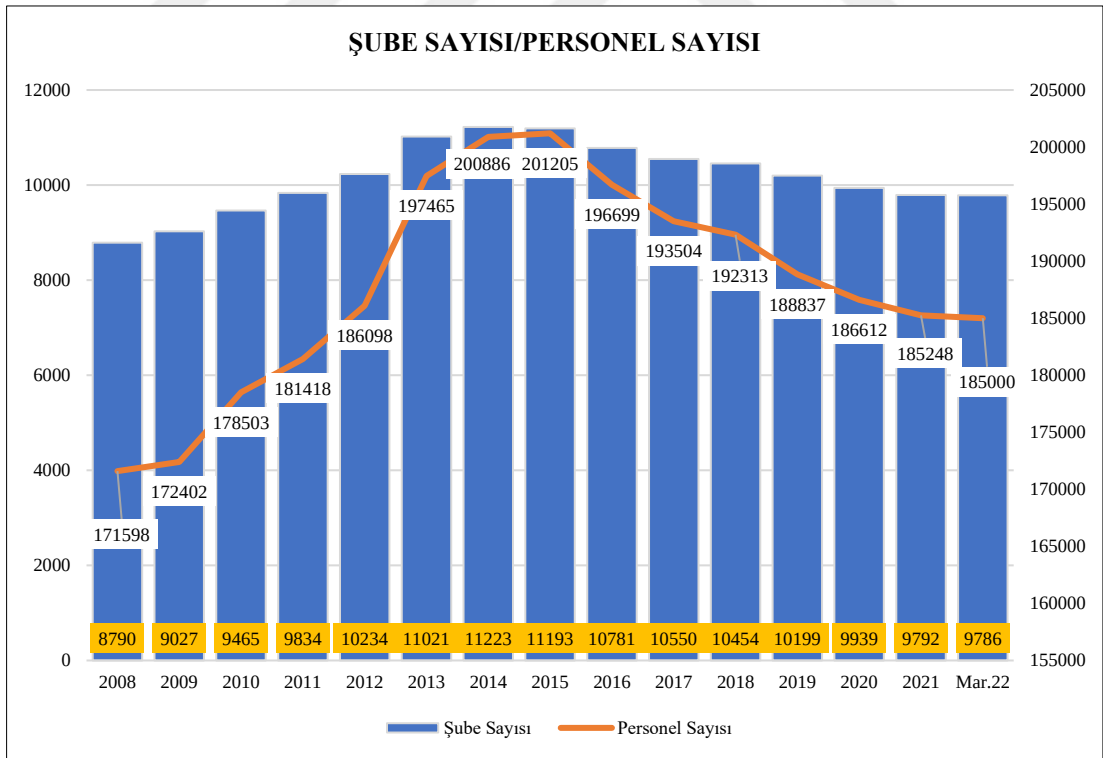
BDDK’nın hazırladığı Türkiye’de Bankacılık Sistemine Ait Banka, Çalışan ve Şube Bilgileri konulu Mart 2022 tarihinde yayımlanan rapora göre Türk bankacılık sektöründe 57 banka faaliyet göstermektedir. Bunlardan 16 tanesi mevduat bankası, 16 tanesi kalkınma ve yatırım bankaları ve 6 tanesi katılım bankasıdır.

Aşağıda **Grafik 3.1.**’de görünen veriler BDDK-Seçilmiş istatistikler-Banka, çalışan ve şube bilgileri bölümünden ilgili yıllara ait Aralık ayı verilerinden derlenmiştir.

2008, 2009 ve 2010 yıllarında yayımlanan personel ve şube sayıları raporlarında izlenen rakamlarda farklılıklar görülmüştür. İlgili istatistiki raporlardan alınan bu verilere göre,

2008 yılında 8790 olan şube sayısı 2009 yılında 237 adet artışla 9027'ye, 2010 yılında ise 438 adet artışla 9465 sayısına ulaşmıştır. Personel sayısı 2008 yılında 171.598 kişi iken 2009 yılında 804 artışla 172.402 kişiye, 2010 yılı itibarı ile de 6.101 kişi artışla 178.503 kişi ile tarihinin en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Sonuç olarak 2008 küresel krizinden sonra, bankacılık sektörü fiziksel ölçütler açısından da büyüme işaretleri vermiştir.

Aşağıda görünen verilerde ise, 2015 ve 2016 yıllarından itibaren şube ve personel sayılarında belirgin bir azalma gerçekleşmiştir. 2018 yılından sonra ise banka şube ve personel sayısında yaşanan azalışlar, şube dışı alternatif dağıtım kanallarının gelişmesi, dijital bankacılık ve mobil bankacılık hizmetlerine olan talep artışı ve bazı hizmetlerin destek hizmeti kuruluşlarından temin edilmesi gibi sebepler şube ve çalışan sayısını etkilemektedir (TBB, 2022).

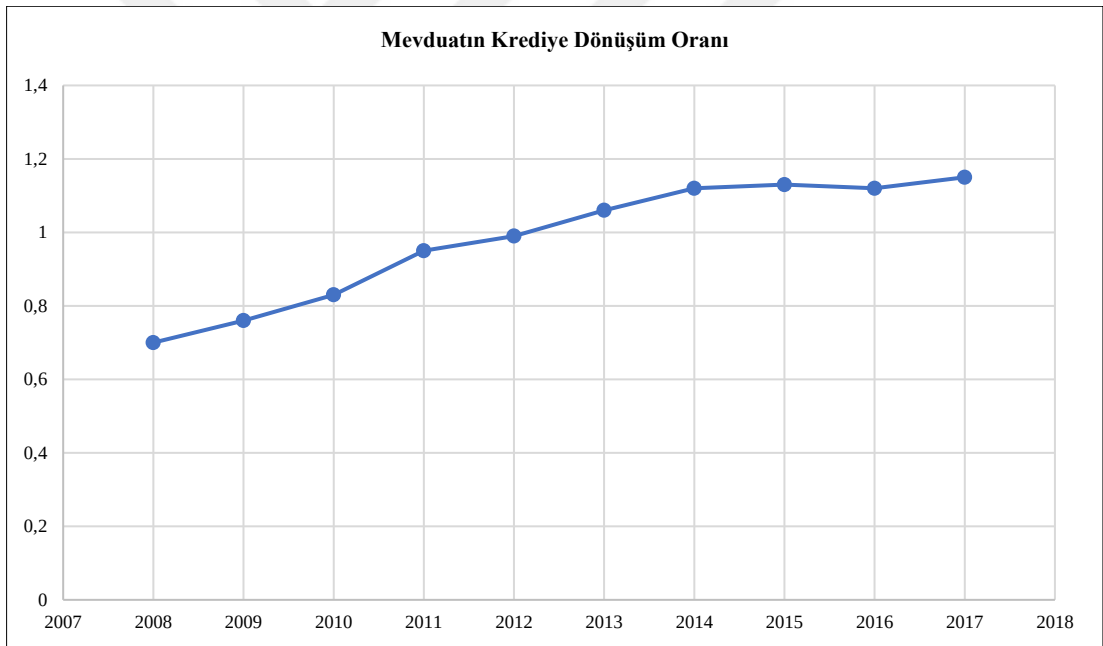

Grafik 3.1. Şube ve Personel Sayılarının Değişimi

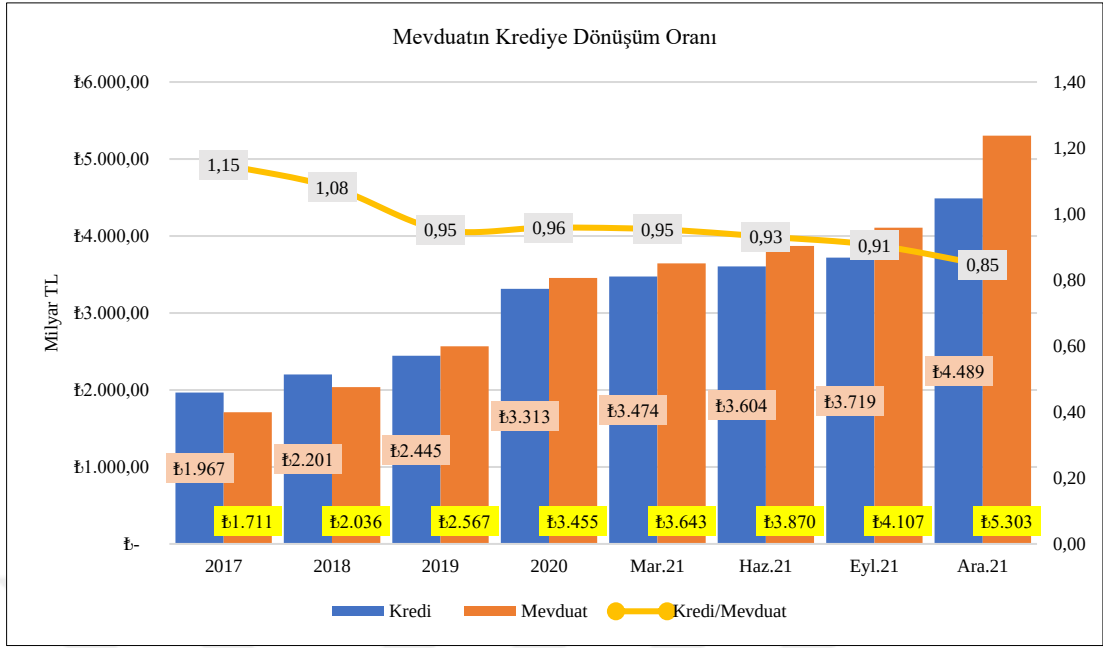
3.12. Mevduatın Krediye Dönüşme Oranı

Kredi/mevduat oranı bankaların kullandırdıkları krediler için fon kaynağı olarak ne ölçüde mevduattan faydalandıklarını gösteren orandır. Bu oranın düşük olması topladıkları mevduatın krediye dönüşüm oranının düşük olduğu, bu oranın çok yüksek olması ise verilen kredi kaynağının daha çok mevduat dışı fonlardan kaynaklandığını göstermektedir (Küçükbay, 2016) . Aşağıda **Grafik 3.2**'de görüleceği üzere 2008 küresel krizini takip eden yıllarda Türk finans sektöründe toplanan mevduatın krediye dönüşüm oranı her yıl artmaya devam etmiştir (BDDK, 2010, s. 35).

Grafik 3.3.'te görüleceği üzere 2017 sonrasında oranda sürekli bir azalış izlenmektedir. Aralık 2021 itibariyle ise mevduatın krediye dönüşüm oranı 0,85 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 3.2. *Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranı(2008-2017)*

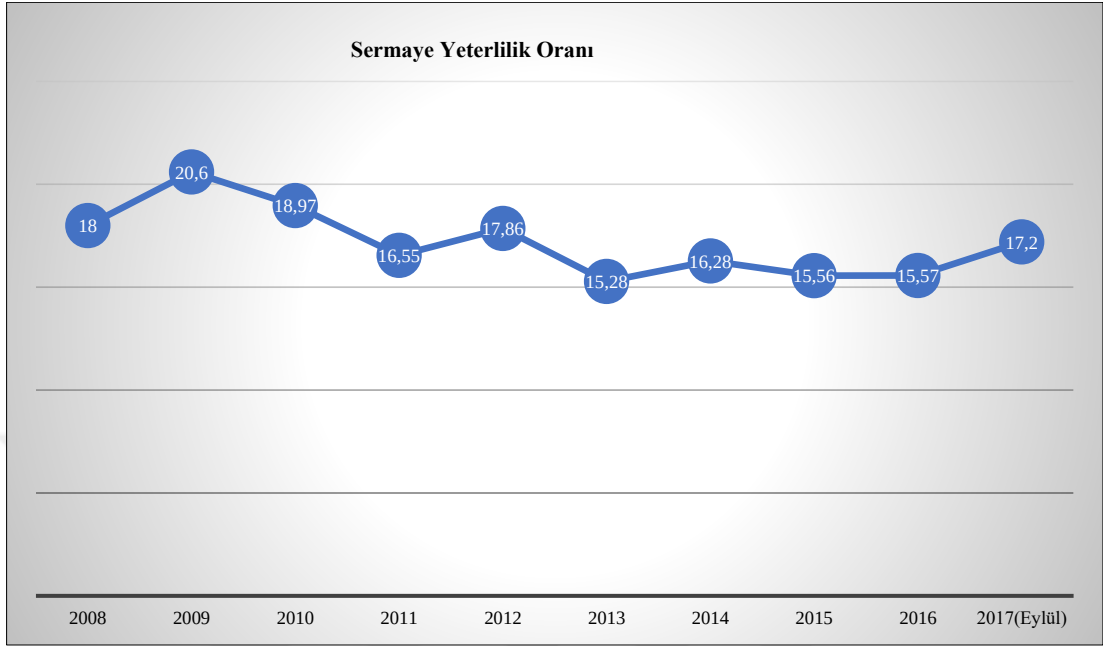
Grafik 3.3. Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranı(2017-Aralık 2021)

3.13. Sermaye Yeterlilik Oranı

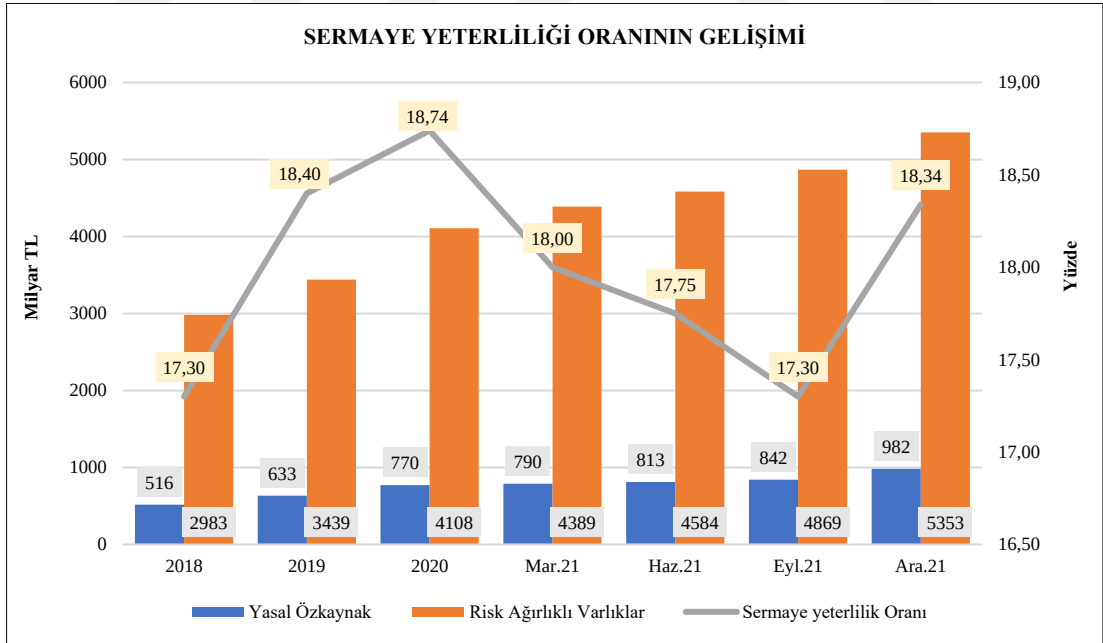
Sermaye yeterliliği, bankanın özkaynaklarının yeterliliğinin yanı sıra özkaynaklarının düzeyi ile bankanın faaliyetleri arasındaki ilişkinin de incelenmesini sağlar (Uzunoglu, 1996). Yani sermaye yeterlilik oranı, bankaların sermaye yapısının ne kadar güçlü olduğunu gösteren bir orandır. 2008'den 2018 yılına kadar 10 yılda sermaye yeterlilik oranı 2009'da en yüksek seviyesini görmüştür. Basel anlaşmasına göre bu oranın %8'den az olmaması gerekmektedir, Türk bankacılık sektörü bu seviyelerin üzerinde seyretmektedir ve bu oran 2010 yılından sonra düşüşe geçmiştir ve 2013 yılından sonra toparlanmıştır. 2017 yılında ise bankaların gayet güçlü bir sermaye yapısına sahip olduğu görülmektedir.

Küresel krizin etkilerinin incelenmesi ve etkilerinin en iyi ölçülmesini sağlayan rasyo olan sermaye yeterliliği oranı, 2008 sonu resmi oranların üzerinde %18'den, krizin etkili olduğu dönemde %20,6 seviyesine çıkmıştır. Mart 2010 itibariyle oran, %19,9 gibi dünya sıralamasında yüksek bir değere denk gelmektedir. Bu koşullar bankacılık sistemi katılımcılarının ve yapısının olumsuz etkilerini karşılayabildiği ve 2001 krizinin çıkarımlarının ve alınan derslerin doğru olduğunun göstergesidir (Selçuk, 2010, s. 23). 2017 sonrası dönemde %17-18 aralığında dalgalanma yaşanmış olup belirgin bir azalış

gözlemlenmiştir. Aralık 2021 döneminde ise Türk bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranı % 18,34 olarak açıklanmıştır.

Grafik 3.4. Sermaye Yeterlilik Oranı (2008-2017)

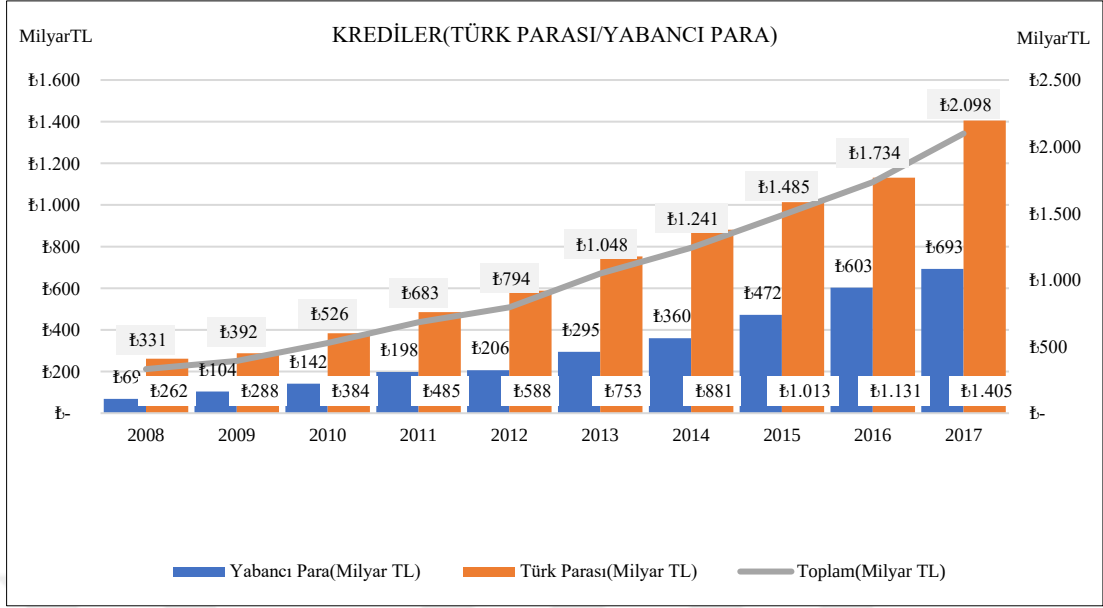

Grafik 3.5. Sermaye Yeterlilik Oranı(2018-Aralık 2021)

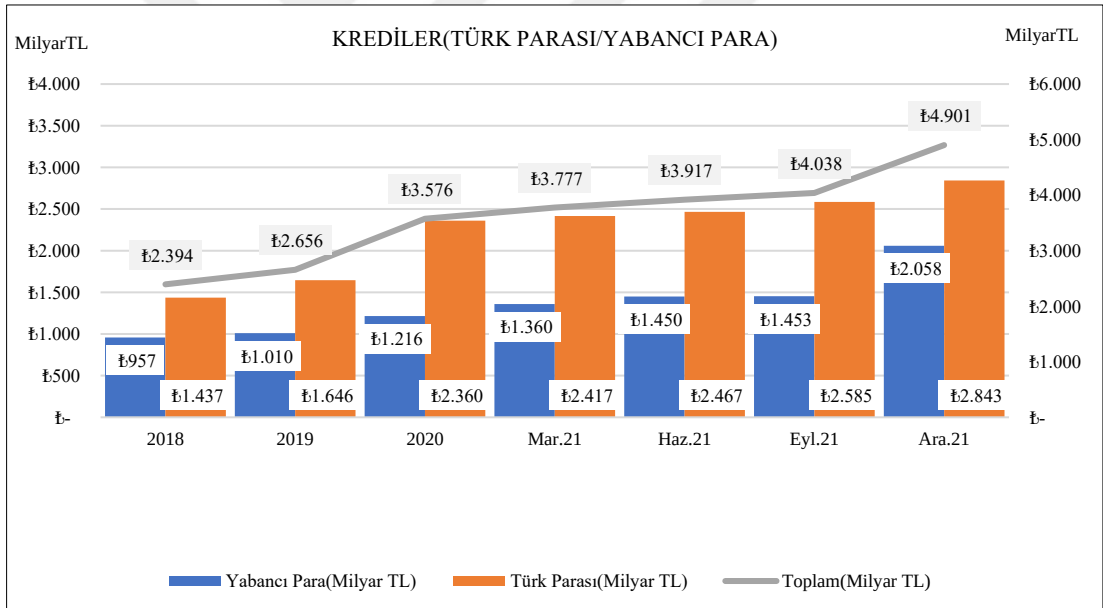
3.14. Kredi Kullanımı

Krizden önemli ölçüde etkilenen bir diğer unsur tüketicilerdir. Tüketiciler bireysel, kobi, ve ticari segmentlere ayrılmıştır. Küreselleşme ile birlikte tüm dünyaya paralel olarak kredi kullanımı ülkemizde de artış göstermektedir. Yaşanan bu artışla beraber belirli standartlar oluşturmak için Basel standartlaştırılması ve geçmiş krizlerden sonra bankaların belirli kurallar çerçevesinde kredi politikalarını güncellemesi ile kredi geri ödemelerinde yaşanması muhtemel aksaklıkların önüne geçilmesi hedeflenmiştir. **Grafik 3.6.**'da görüldüğü üzere 2008 krizi sonrasında kredi alımları artmıştır. Buna sebep olarak Türkiye'deki devlet politikası gereği kobilere destek amaçlı kredilerde sağlanan kolaylıklar da gösterilebilir. Ayrıca kredi kullanımı, 2017 yılında 2008 yılına göre yaklaşık 7 kat artmıştır. Buna sebep olarak 2012 yılında uygulamaya konulan Basel Sözleşmesi ile getirilen standartların bankalara olan güveni artırması gösterilebilir. Aynı zamanda ülkenin büyüme isteğiyle daha güvenli ticari işletmelere yönelik kredi kullanımının artması da etkili olmuştur. Devlet desteğiyle ve bankaların ticari ve kobi işletmelerine sağladığı kolaylıkla kredi miktarlarında artışlar gözlemlenmektedir (BDDK, 2010, s. 35).

Grafik 3.7.'de görüldüğü üzere 2017 yılı sonrasında ise kredi büyüklüğünde yaşanan artış devam etmektedir. Aralık 2021'de 4.901 milyar TL kredi hacmine ulaşılmıştır. Bunların 2.832 milyar TL olan kısmı Türk Lirası kredilerinden, 2.068 milyar TL olan kısmı yabancı para kredilerinden meydana gelmektedir. 2008 yılından bugüne türk parası kredileri yabancı para kredilerinin yaklaşık olarak 2 katı iken, 2021 yılının Aralık ayında %58 TL- %42 YP gibi birbirine yaklaşmış iki oran olarak izlenmektedir. Bu da Türk finansal piyasa yapısında yabancı para kaynaklarına yönelimin arttığının bir göstergesi olabilir. 2020 ve sonrasında özellikle devlet bankalarının ekonomiye verdikleri destek ile birlikte 2019 yılında 2.656 Milyar TL- olan kredi büyüklüğü 2020 yılında 3.576 Milyar TL- ye yükselmiştir.

Grafik 3.6. Kredi Kullanımı 2008-2017 (Milyar TL)

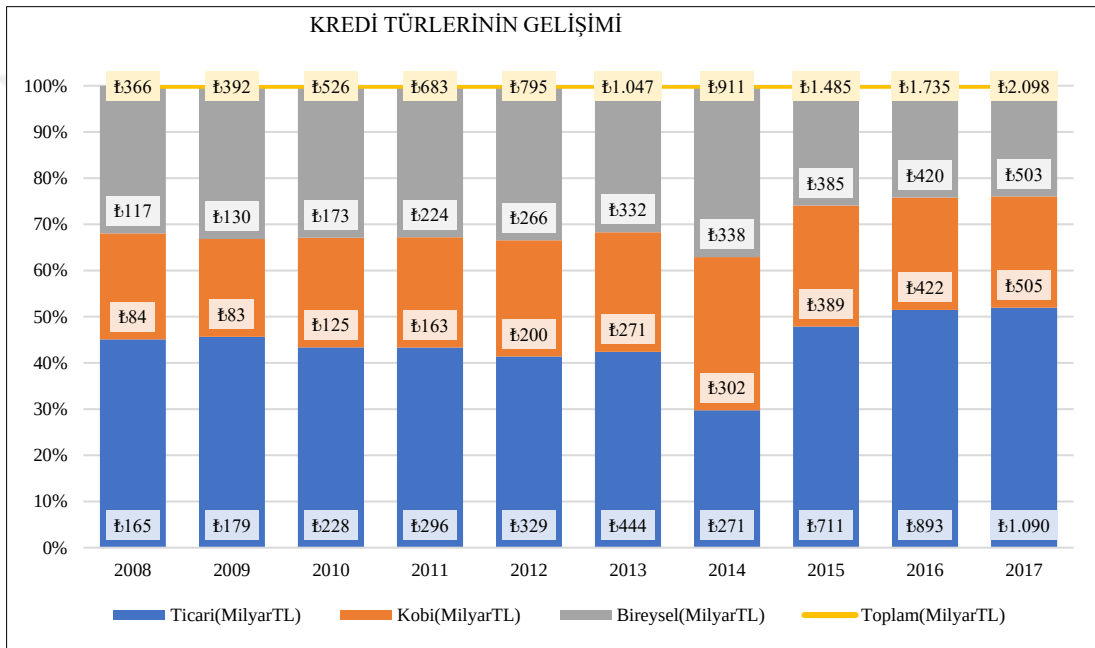
Grafik 3.7. Kredi Kullanımı (2018-Aralık 2021) (Milyar TL)

3.15. Kredi Türlerinin Gelişimi

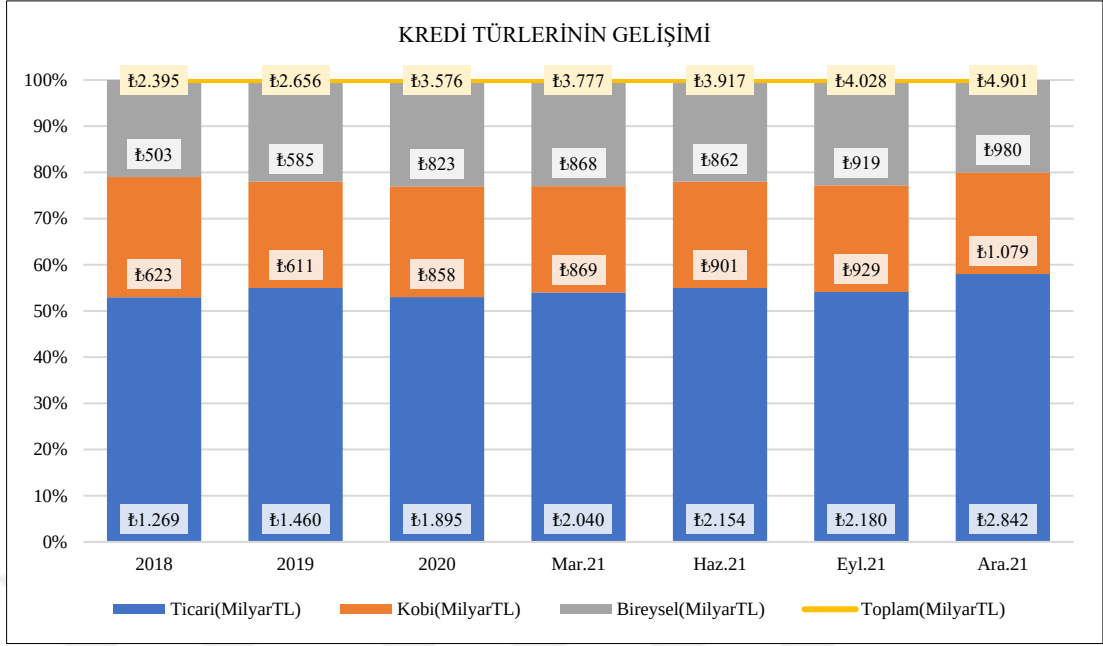
Aşağıda **Grafik 3.8**'de görüleceği üzere kredi türlerinin gelişimi yer almaktadır. 2008-2014 yılları arasında en çok kullanılan kredi türü olan ticari krediler iken bu kredileri bireysel kredi kullanımı izlemektedir. 2015 yılında kobi kredilerinin bireysel kredilerden daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Büyüme hedefleri doğrultusunda

hareket eden Türkiye, kobi kredi kullanımında geri ödeme zorluğunu en aza indirmeyi hedeflemektedir.

Grafik 3.9.'da görüldüğü üzere 2017 sonrası dönemde ise kobi ve bireysel kredilerin oranı birbirine çok yakındır. Covid-19 pandemi döneminden 2020 yılına sonuna gelindiğinde bireysel, kobi ve ticari müşterileri destekler şekilde kredi türlerinde yaklaşık aynı oranlarla artışlar gözlemlenmiştir. Aralık 2021'de kurumsal ve ticari kredilerin hacmi 2.840 Milyar TL, KOBİ kredilerinin hacmi 1.074 Milyar TL ve tüketici kredileri ve kredi kartlarının hacmi 987 Milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 3.8. Kredi Türlerinin Gelişimi 2008-2017 (Milyar TL)

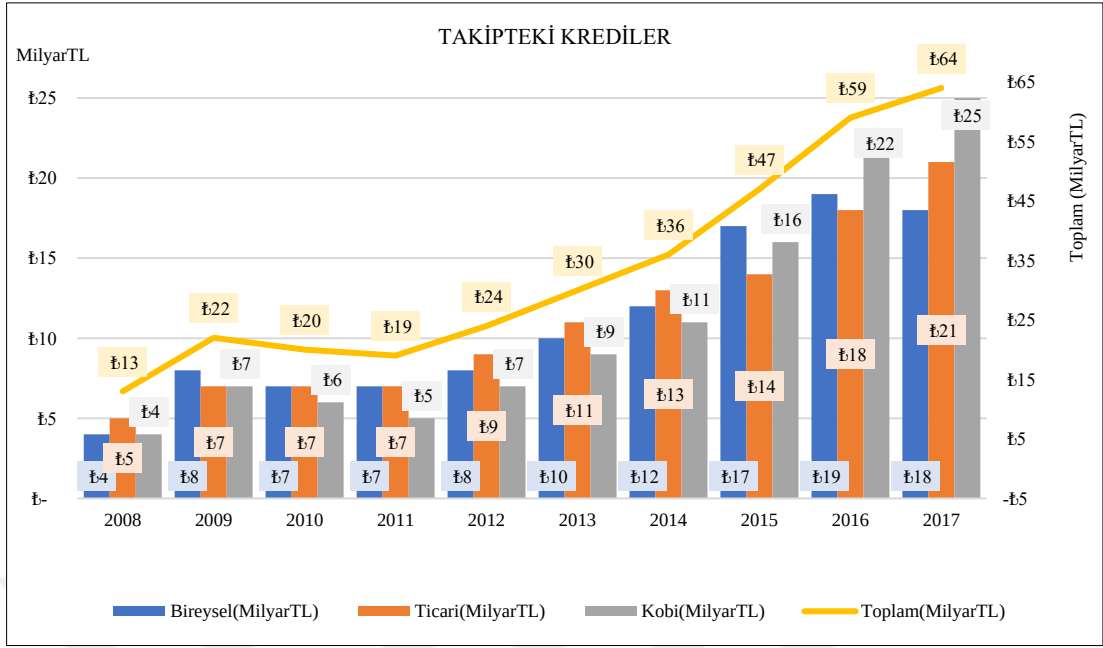

Grafik 3.9. Kredi Türlerinin Gelişimi 2018-Aralık 21 (Milyar TL)

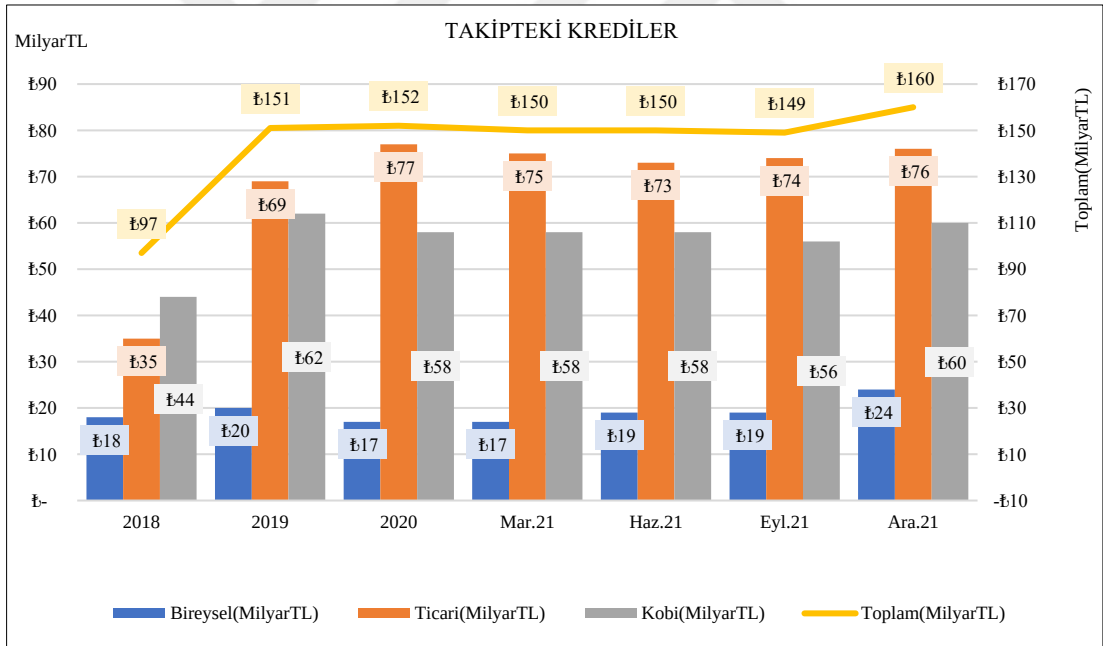
3.16. Takipteki Krediler

Aşağıda **Grafik 3.10.**'da görüldüğü üzere Türkiye'de kullanılan ve geri ödenmesinde sorun yaşanan kredilerde 2008 yılından 2012 yılına kadar sorun yaşanmamıştır. 2012 yılından sonra önceki yıllara kıyasla daha belirgin bir ivmeyle artış göstermiştir. Buna sebep olarak da ülkenin büyüme politikaları doğrultusunda parasal genişlemenin artması ve yeni firmaların sektöre dahil olmasıyla yapılan yatırım miktarının artması gösterilebilir. Bunun sonucu olarak 2017 yılına gelindiğinde 2008 yılına göre takipteki kredi tutarlarında yaklaşık 5 kat artış meydana gelmiştir.

Grafik 3.11.'e göre 2018 sonrası kur krizi etkisiyle takipteki kredilerin miktarında çok büyük bir artış görünmekte ve sonraki yıllarda pandeminin etkisiyle artış hızı aynı şekilde devam etmektedir. Aralık 2021 itibariyle ise Eylül 2021 döneminde brüt 149 milyar TL- olan takibe atılmış krediler 160 Milyar TL- ye ulaşmıştır.

Grafik 3.10. Takipteki Krediler 2008-2017 (Milyar TL)

Grafik 3.11. Takipteki Krediler 2018-Aralık21 (Milyar TL)

Bu verilerden anlaşılacağı üzere Türkiye de 2008 yılı sonrasında küresel krizin etkileri hissedilmekle beraber bankacılık sektöründe ciddi bir bozulma meydana gelmemiş olup alınan önlemler ve hayata geçirilen uygulamalar doğrultusunda sektörde büyüme kaydedilmiştir. Ancak 2018 yılına kadar olumlu bir görünüm seyreden göstergelerde 2018 yılından sonra bozulmalar yaşanmaya başlamıştır. Buna neden olarak

iç sorunlarla birlikte pandemi etkisiyle dünya genelinde yaşanan ticari ve ekonomik sorunlar da gösterilebilir. Bu göstergeler eşliğinde türk parası-yabancı para kredi kullanımının artmasına paralel olarak takipteki kredilerin belirgin artış göstermesi söz konusudur. 2016 yılı sonunda devlet tarafından bankalara kolay krediler verilmesi yolu izlenmiştir. 2017 yılında hayata geçirilen Kamu Garanti Fonu tarafından kobilerin kullandığı kredilerin bir bölümüne ödeme garantisi getirilerek kolay kredi verilmesinin yolu açılmıştır. 2018 sonrası yaşanan kur krizi ödemeler dengesini bozmuş ve 2019 sonrası yaşanan Covid-19 pandemi kriziyle birlikte negatif etkilerin görülmesi hız kazanmıştır. 2021 yılında ise ülke içi dinamikler, siyasi ve ekonomik dalgalanmalar, bunun yanında dünyada yaşanan ekonomiyi negatif yönde etkileyen gelişmeler (savaş, enflasyon) Türk bankacılık sektörünü de olumsuz yönde etkilemiştir.

Genel olarak bakılacak olursa; 2001 yılındaki krizden sonra bankacılık sektörüne karşı alınan önlemlerle 2008 krizinin etkileri ilk yıllarda atlatılmıştır (Kibritçioğlu B. , 2000, s. 5). 2008-2017 yılları arası bankacılık verilerinden anlaşılabacağı üzere bilanço büyümeleri devam etmektedir. Fakat globalleşen dünyada özellikle son yıllarda bankacılık sektörünü etkileyen birçok sebep bulunduğundan risk yönetimi açısından daha kırılgan bir yapıda oldukları gerçeği aşîkardır.

4. 2018 VE 2021 YILLARI ARASINDA BİR KAMU BANKASININ BİLANÇOSUNUN RİSK YÖNETİMİ ÜZERİNE İNCELENMESİ VE ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde önceki bölümlerde de değinilen özellikle kriz yıllarında bankacılık sektörünün ne ölçüde etkilendiği bir kamu bankası örneği üzerinden alan incelemesi olarak araştırılmıştır. Elde edilen veriler kullanılarak, Türk bankacılık sektöründeki durum analiz edilmiştir.

Alan incelemesi amacı

Risk yönetimini konu alan bu tez çalışmasının alan incelemesinde amaç, Türkiye’de bulunan bir kamu bankasının 2018 ve 2021 yılları arası bilançolarını incelemek ve krizlerin bilanço üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Araştırmada 2018-2021 yılları arası yani, finansal krizler öncesi ve sonrasını kapsayan yıllar itibariyle risk yönetimini incelemek için bankacılık rasyolarından yararlanılarak, kamu bankasının rasyoları, Türk bankacılık sektörünün rasyoları ile kıyaslanmış ve kamu bankasının risklerindeki değişiklikler incelenmiştir.

Türk bankacılık sektöründe finansal tabloları büyük ölçüde etkileyen kalemler ile 2008 küresel krizinden günümüze kadar Türk bankacılık sektörü verilerinden faydalanılarak, 2018 yılı ve sonrası yaşanan finansal krizler hakkında kamu, özel ve yabancı sermayeli banka bilançoları ele alınarak genel bir çerçeve çizilmiştir. Bu çerçevede araştırmanın alt amaçları ise şunlardır;

1. İlgili kamu bankasının risk yönetimi mekanizmasının işleyişi ne şekildedir? İlgili kamu bankasının uygulamakta olduğu politikaları, etkin risk yönetimini destekler ve yasal uygulamalarla uyum gösterir nitelikte midir?
2. 2018-2021 yılları arası kamu bankasının bilançosu incelenmiştir. Bu bankayı etkileyen risk faktörleri nelerdir?
3. İlgili kamu bankasının 2018-2021 yılları arası seçilmiş rasyoları kıyaslanarak risk faktörü oluşturan oranlar Türk bankacılık sektörüne göre farklılık göstermekte midir?
4. 2008 küresel krizden ve 2021 yılına yani günümüze kadar kamu, özel ve yabancı bankalar olarak aktif yapısı, pasif yapısı ve karlılık açısından bankaları etkileyen risk faktörleri farklılık göstermekte midir? Bu faktörlerin etkileri nelerdir?

Alan incelemesi kapsamı

Bu amaçlara ulaşmak için incelemesi yapılan bankanın risk yönetim biriminden toplanan bilgilerden ve Türkiye Bankalar Birliği'nin yayınladığı finansal tablolardan ve genel kabul görmüş rasyolardan faydalanılmıştır.

Araştırma, bir kamu bankası üzerinde yapılmıştır. Elde edilen sonuçlarla risk yönetimi açısından kamu bankasının Türk bankacılık sektöründeki konumu ve sektörün genel görünümü ele alınmıştır.

Veri toplama yöntemi

Söz konusu bankanın risk yönetimi hakkında bilgiler banka risk yönetimi birimindeki uzman kadroların görüşlerine başvurularak ve ilgili bankaya ait web sitesi incelenerek elde edilmiştir. İlgili kamu bankasının finansal kriz dönemlerinde etkilendiği risk faktörlerinin tetkik edilmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışma kapsamında ihtiyaç duyulan veriler ilgili bankanın finansal tablolarından elde edilmiştir.

Banka bilançosunu etkileyen risk faktörlerine ilişkin rakamsal değerler, Türkiye Bankalar Birliği'nin internet sayfasındaki istatistiki raporlar bölümünden seçilmiş rasyolar kısmından ve banka bilançoları da istatistiki raporlar bölümünden alınmıştır.

Yayımlanan bilgilerin kaynağı, bankalar tarafından elektronik ortamda gönderilen ve Banka Raporlama Sistemi aracılığıyla belirli periyotlarda elde edilen raporlardır. Söz konusu periyodik raporlar, yayımlanmasının ardından çeşitli sebeplerle yapılabilecek güncellemeler nedeniyle değişikliğe uğrayabilir.

4.1. İlgili Kamu Bankasının Risk Yönetim Organizasyonu

Kamu bankasının Risk Yönetimi organizasyonu Yatırımcı İlişkileri-Kurumsal Yönetim'in altında yer almaktadır. Banka bünyesinde faaliyet gösteren Risk Yönetimi Daire Başkanlığı tarafından elde edilen veriler sonucu Yönetim Kurulu, stratejileri belirlemektedir. Banka, önemli gördüğü her türlü riske ilişkin politika ve uygulama usullerini belirlemiştir. Sektör ve piyasa gelişmeleri takip edilerek, yasal düzenleme değişiklikleri çerçevesinde gözden geçirilmektedir.

Banka, müşterilerine, çalışanlarına ve hissedarlarına değer yaratmak amacıyla oluşturduğu hedeflerini gerçekleştirmek için beş yıllık stratejik plan ve bütçesini oluşturmaktadır. Planda ortaya çıkabilecek risklerin tespit edilmesi, etkin bir risk yönetimi için büyük öneme sahiptir. Bu çerçevede banka, hedefleri ile ilişkili olan riskleri tespit etmiş ve önemli gördüğü her bir risk türü için taşımak istediği risk düzeyini belirlemiştir.

Ayrıca banka tarafından geniş bir perspektifle geleceğe yönelik projeksiyonlar oluşturularak İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci (İSEDES) kapsamında olası risk faktörleri yılda en az bir defa değerlendirilmekte ve karşılaşılabilecek riskler için ihtiyaç duyulan içsel sermaye gereksinimi hesaplanmakta ve BDDK'ya raporlanmaktadır.

Banka mali bünyesinde bozulmalara yol açabilecek hallerden herhangi birinin görülmesi halinde yasal düzenlemeler çerçevesinde önlem planı oluşturmuştur. Özellikle stres durumlarında karar alma süreçlerinin etkinliğinin artırılması için oluşturulan önlem planı, normal dönem ve kriz döneminde uygulanabilir bir süreç olarak tasarlanmıştır. Acil durumlarda, iş sürekliliği ve acil durum, sermaye acil eylem ve likidite eylem planını oluşturmuştur.

Bankanın mevcut yasalara ve yönetmeliklere uygun olarak tesis ettiği risk yönetimi yapısı üçlü sorumluluk hattı şeklinde oluşturulmuştur. Bu bağlamda risk algısı yüksek faaliyet birimleri tarafından Denetim Komitesi'ne, Üst Düzey Yönetim'e ve Yönetim Kurulu'na düzenli periyotlarla raporlamalar yapılmaktadır.

Risklerin etkin ve verimli bir biçimde yönetilebilmesi için banka komiteler oluşturmuştur. Bu komiteler, varlık ve yükümlülüklerin yönetimi, iş sürekliliği, sürdürülebilirlik, kredilendirme kararları, likidite riski, operasyonel risk, bilgi sistemleri ve TFRS/9 gibi özel konularda Yönetim Kurulu'nca verilmiş yetkiler çerçevesinde kararlar alabilmektedir (http-2).

Görülmektedir ki, kamu bankası etkin risk yönetimi adına gereklilikleri yerine getirmektedir. Ancak yeni dünya düzeninde risk yönetimi faktörleri birçok değişkene bağlı olduğundan alınan bu tedbirler kriz dönemlerinde yeterli olmayabilir. Başarılı bir

risk yönetimi için baştan ayağa tüm birimler iletişim halinde olmalı ve takip ve denetim mekanizmaları sürekli güncellenmelidir.

4.2. İlgili Kamu Bankasının Bilanço Büyüklükleri

Belirli bir hesaplama periyotuna ait finansal tablolar bankanın söz konusu dönemdeki finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını gösterir niteliktedir. Bankanın takip eden hesap dönemlerine ait finansal tablolarının birbirleriyle karşılaştırılması sonucunda bilanço ve gelir tablosu kalemlerindeki değişmelerin tespit edilmesi bankanın sürekliliği için gereklidir (Akıncı & Erdoğan, 1995).

Aşağıda bahsi geçen kamu bankasının aktif yapısı, pasif yapısı, özkaynak ve karlılık rakamları incelenmiştir.

Aktif yapısı

Tablo 4.1. Kamu Bankasının 2018 Yılına Ait Seçilmiş Aktif Büyüklüğü

VARLIKLAR	BİN TÜRK LİRASI					
	CARİ DÖNEM (31/12/2019)			ÖNCEKİ DÖNEM (31/12/2018)		
	TP	YP	Toplam	TP	YP	Toplam
I. FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	30.233.397	42.074.025	72.307.422	21.452.260	39.789.022	61.241.282
1.1.Nakit ve Nakit Benzerleri	3.057.952	36.497.025	39.554.977	4.215.704	36.559.750	40.775.454
1.1.1.Nakit Değerler ve Merkez Bankası	2.472.611	32.841.376	35.313.987	3.983.094	31.596.630	35.579.724
1.1.2.Bankalar	508.021	3.655.952	4.163.973	181.392	4.964.779	5.146.171
1.1.3.Para Piyasalarından Alacaklar	87.138	0	87.138	65.318	0	65.318
1.1.4.Beklenen Zarar Karşılıkları (-) (Sadece karşılık ayıran bankalar tarafından doldurulacaktır.)	-9.818	-303	-10.121	-14.100	-1.659	-15.759
1.2.Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar	16.295.809	9.954	16.305.763	14.516.355	22.580	14.538.935
1.2.1.Devlet Borçlanma Senetleri	16.131.520	64	16.131.584	14.415.482	21.455	14.436.937
1.2.2.Sermayede Payı Temsil Eden	145.601	9.890	155.491	74	1.125	1.199
Menkul Değerler	18.688	0	18.688	100.799	0	100.799
1.2.3.Diğer Finansal Varlıklar	18.688	0	18.688	100.799	0	100.799
1.3.Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar	10.875.940	4.418.750	15.294.690	2.720.192	2.144.620	4.864.812
1.3.1.Devlet Borçlanma Senetleri	10.275.808	4.283.752	14.559.560	2.579.303	2.058.759	4.638.062
1.3.2.Sermayede Payı Temsil Eden	20.049	134.998	155.047	24.793	85.861	110.654
Menkul Değerler	580.083	0	580.083	116.096	0	116.096
1.3.3.Diğer Finansal Varlıklar	580.083	0	580.083	116.096	0	116.096
1.4.Türev Finansal Varlıklar	3.696	1.148.296	1.151.992	9	1.062.072	1.062.081
1.4.1.Türev Finansal Varlıkların	3.696	1.148.296	1.151.992	9	1.062.072	1.062.081
Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara	3.696	1.148.296	1.151.992	9	1.062.072	1.062.081
Yansıtılan Kısmı	3.696	1.148.296	1.151.992	9	1.062.072	1.062.081
1.4.2.Türev Finansal Varlıkların	0	0	0	0	0	0
Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer	0	0	0	0	0	0
Kapsamlı Gelire Yansıtılan Kısmı	0	0	0	0	0	0

Tablo 4.1. (Devam) Kamu Bankasının 2018 Yılına Ait Seçilmiş Aktif Büyüklüğü

VARLIKLAR	BİN TÜRK LİRASI					
	CARİ DÖNEM (31/12/2019)			ÖNCEKİ DÖNEM (31/12/2018)		
	TP	YP	Toplam	TP	YP	Toplam
II. İTFA EDİLMİŞ MALİYETİ İLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	267.318.842	112.081.816	379.400.658	212.632.972	102.399.552	315.032.524
2.1.Krediler	222.430.880	90.963.797	313.394.677	173.737.859	89.093.926	262.831.785
2.2.Kiralama İşlemlerinden Alacaklar	1.021.658	2.369.156	3.390.814	1.021.724	2.465.872	3.487.596
2.3.Faktoring Alacakları	2.146.745	38.381	2.185.126	1.277.726	139.535	1.417.261
2.4.İtfa Edilmiş Maliyeti ile Ölçülen Diğer Finansal Varlıklar	53.297.037	19.174.085	72.471.122	45.172.546	11.158.799	56.331.345
2.4.1.Devlet Borçlanma Senetleri	53.246.524	19.174.085	72.420.609	45.110.909	11.158.799	56.269.708
2.4.2.Diğer Finansal Varlıklar	50.513	0	50.513	61.637	0	61.637
2.5.Beklenen Zarar Karşılıkları (-) (Sadece karşılık ayıran bankalar tarafından doldurulacaktır.)	11.577.478	463.603	12.041.081	8.576.883	458.580	9.035.463
2.5.Donuk Alacaklar (Sadece karşılık ayırmayan bankalar tarafından doldurulacaktır.)			0			0
2.6.Özel Karşılıklar (-) (Sadece karşılık ayırmayan bankalar tarafından doldurulacaktır.)			0			0
III. SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN VE DÜRDÜRÜLEN FAALİYETLERE İLİŞKİN DURAN VARLIKLAR (Net)	1.009.587	66.831	1.076.418	9.593	0	9.593
3.1.Satış Amaçlı	1.009.587	66.831	1.076.418	9.593	0	9.593
3.2.Dürdürülen Faaliyetlere İlişkin	0	0	0	0	0	0
IV. ORTAKLIK YATIRIMLARI	116.254	476.980	593.234	84.321	431.547	515.868
4.1.İştirakler (Net)	32.254	476.980	509.234	27.175	431.547	458.722
4.1.1.Özkaynak Yöntemine Göre Değerlenenler	21.152	476.980	498.132	17.823	431.547	449.370
4.1.2.Konsolide Edilmeyenler	11.102	0	11.102	9.352	0	9.352
4.2.Bağlı Ortaklıklar (Net)	84.000	0	84.000	57.146	0	57.146
4.2.1.Konsolide Edilmeyen Mali Ortaklıklar	0	0	0	0	0	0
4.2.2.Konsolide Edilmeyen Mali Olmayan Ortaklıklar	84.000	0	84.000	57.146	0	57.146
4.3.Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar (İş Ortaklıkları) (Net)	0	0	0	0	0	0
4.3.1.Özkaynak Yöntemine Göre Değerlenenler	0	0	0	0	0	0
4.3.2.Konsolide Edilmeyenler	0	0	0	0	0	0
V. MADDİ DURAN VARLIKLAR (Net)	9.107.424	201.549	9.308.973	4.514.930	124.956	4.639.886
VI. MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR (Net)	166.525	38.734	205.259	149.098	34.313	183.411
6.1.Şerefiye	0	0	0	0	0	0
6.2.Diğer	166.525	38.734	205.259	149.098	34.313	183.411
VII. YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER (Net)	1.096.814	7.649	1.104.463	967.406	5.995	973.401
VIII. CARİ VERGİ VARLIĞI	602	7.469	8.071	19.860	6.183	26.043
IX. ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	48.878	3.462	52.340	95.326	3.019	98.345
X. DİĞER AKTİFLER (Net)	4.115.999	458.990	4.574.989	4.406.874	1.094.449	5.501.323
VARLIKLAR TOPLAMI	313.214.322	155.417.505	468.631.827	244.332.640	143.889.036	388.221.676

Tablo 4.2. 31.12.2018-31.12.2019 Varlıklar/Finansal Durum Tablosu

T.HALK BANKASI A.Ş. KONSOLİDE BİLANÇO (Finansal Durum Tablosu)						
VARLIKLAR	BİN TÜRK LİRASI					
	CARİ DÖNEM (31/12/2021)			ÖNCEKİ DÖNEM (31/12/2020)		
	TP	YP	Toplam	TP	YP	Toplam
I. FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	87.010.685	146.698.865	233.709.550	62.791.771	84.132.043	146.923.814
1.1.Nakit ve Nakit Benzerleri	19.878.637	110.657.200	130.535.837	8.916.830	59.391.599	68.308.429
1.1.1.Nakit Değerler ve Merkez Bankası	19.514.354	106.515.213	126.029.567	8.396.106	56.588.336	64.984.442
1.1.2.Bankalar	397.656	4.142.797	4.540.453	287.479	2.803.592	3.091.071
1.1.3.Para Piyasalarından Alacaklar	1.001	0	1.001	252.997	0	252.997
1.1.4.Beklenen Zarar Karşılıkları (-) (Sadece karşılık ayıran bankalar tarafından doldurulacaktır.)	-34.374	-810	-35.184	-19.752	-329	-20.081
1.2.Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar	25.218.576	29.518	25.248.094	15.704.422	19.241	15.723.663
1.2.1.Devlet Borçlanma Senetleri	24.928.717	725	24.929.442	15.529.875	1.349	15.531.224
1.2.2.Sermayede Payı Temsil Eden Menkul Değerler	167.148	28.793	195.941	145.757	17.892	163.649
1.2.3.Diğer Finansal Varlıklar	122.711	0	122.711	28.790	0	28.790
1.3.Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar	39.174.606	29.762.118	68.936.724	38.164.766	22.379.674	60.544.440
1.3.1.Devlet Borçlanma Senetleri	38.593.800	29.416.308	68.010.108	37.528.538	22.192.136	59.720.674
1.3.2.Sermayede Payı Temsil Eden Menkul Değerler	56.023	345.810	401.833	44.745	187.538	232.283
1.3.3.Diğer Finansal Varlıklar	524.783	0	524.783	591.483	0	591.483
1.4.Türev Finansal Varlıklar	2.738.866	6.250.029	8.988.895	5.753	2.341.529	2.347.282
1.4.1.Türev Finansal Varlıkların Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Kısmı	2.738.866	6.250.029	8.988.895	5.753	2.341.529	2.347.282
1.4.2.Türev Finansal Varlıkların Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Kısmı	0	0	0	0	0	0
II. İTFA EDİLMİŞ MALİYETİ İLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	460.538.565	213.642.571	674.181.136	401.555.604	129.174.012	530.729.616
2.1.Krediler	389.086.149	168.534.070	557.620.219	353.822.723	103.387.503	457.210.226
2.2.Kiralama İşlemlerinden Alacaklar	2.337.332	2.566.281	4.903.613	1.882.644	2.339.714	4.222.358
2.3.Factoring Alacakları	1.570.484	184.114	1.754.598	1.810.629	44.496	1.855.125
2.4.İtfa Edilmiş Maliyeti ile Ölçülen Diğer Finansal Varlıklar	90.130.549	43.048.115	133.178.664	60.843.380	23.961.309	84.804.689
2.4.1.Devlet Borçlanma Senetleri	90.080.026	43.048.115	133.128.141	60.792.861	23.961.309	84.754.170
2.4.2.Diğer Finansal Varlıklar	50.523	0	50.523	50.519	0	50.519
2.5.Beklenen Zarar Karşılıkları (-) (Sadece karşılık ayıran bankalar tarafından doldurulacaktır.)	22.585.949	690.009	23.275.958	16.803.772	559.010	17.362.782
2.5.Donuk Alacaklar (Sadece karşılık ayırmayan bankalar tarafından doldurulacaktır.)			0			0
2.6.Özel Karşılıklar (-) (Sadece karşılık ayırmayan bankalar tarafından doldurulacaktır.)			0			0
III. SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN VE DURDURULAN FAALİYETLERE İLİŞKİN DURAN VARLIKLAR (Net)	2.481	0	2.481	1.441	0	1.441
3.1.Satış Amaçlı	2.481	0	2.481	1.441	0	1.441
3.2.Durdurulan Faaliyetlere İlişkin	0	0	0	0	0	0
IV. ORTAKLIK YATIRIMLARI	87.462	1.108.396	1.195.858	83.121	681.339	764.460
4.1.İştirakler (Net)	87.462	1.108.396	1.195.858	83.121	681.339	764.460
4.1.1.Özkaynak Yöntemine Göre Değerlenenler	20.907	1.108.396	1.129.303	16.566	681.339	697.905
4.1.2.Konsolide Edilmeyenler	66.555	0	66.555	66.555	0	66.555

Tablo 4.2. (Devam) 31.12.2018-31.12.2019 Varlıklar/Finansal Durum Tablosu

T.HALK BANKASI A.Ş. KONSOLİDE BİLANÇO (Finansal Durum Tablosu)						
VARLIKLAR	BİN TÜRK LİRASI					
	CARİ DÖNEM (31/12/2021)			ÖNCEKİ DÖNEM (31/12/2020)		
	TP	YP	Toplam	TP	YP	Toplam
4.2.Bağlı Ortaklıklar (Net)	0	0	0	0	0	0
4.2.1.Konsolide Edilmeyen Mali Ortaklıklar	0	0	0	0	0	0
4.2.2.Konsolide Edilmeyen Mali Olmayan Ortaklıklar	0	0	0	0	0	0
4.3.Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar (İş Ortaklıkları) (Net)	0	0	0	0	0	0
4.3.1.Özkaynak Yöntemine Göre Değerlenenler	0	0	0	0	0	0
4.3.2.Konsolide Edilmeyenler	0	0	0	0	0	0
V. MADDİ DURAN VARLIKLAR (Net)	10.813.557	859.307	11.672.864	9.775.477	503.411	10.278.888
VI. MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR (Net)	525.246	154.870	680.116	579.463	59.245	638.708
6.1.Şerefiye	0	0	0	0	0	0
6.2.Diğer	525.246	154.870	680.116	579.463	59.245	638.708
VII. YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER (Net)	1.357.537	16.280	1.373.817	1.197.116	10.145	1.207.261
VIII. CARİ VERGİ VARLIĞI	0	2.013	2.013	339.626	2.897	342.523
IX. ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	223.025	8.018	231.043	37.353	4.748	42.101
X. DİĞER AKTİFLER (Net)	7.768.396	868.944	8.637.340	4.738.592	547.246	5.285.838
VARLIKLAR TOPLAMI	568.326.954	363.359.264	931.686.218	481.099.564	215.115.086	696.214.650

Yukarıda **Tablo 4.1.**'de 31.12.2018 ve 31.12.2019 yıl sonu ve **Tablo 4.2.**'de ise 31.12.2020 ve 31.12.2021 yıl sonu ilgili kamu bankasının varlıklarının finansal durum tabloları görülmektedir.

Türkiye Bankalar Birliği'nin raporlamalarının açıklamalar kısmında;

Likit Aktifler = Nakit Değerler ve TCMB+Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yansıtılan Finansal Varlıklar(net)+Bankalar+Para Piyasalarından Alacaklar+Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar(net)

Duran Aktifler = İştirakler(net)+Bağlı Ortaklıklar(net)+Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar(net)+Maddi Duran Varlıklar(net)+ Maddi Olmayan Duran Varlıklar+Satış Amaçlı Elde Tutulan ve Durdurulan Faaliyetlere İlişkin Duran Varlıklar+Takipteki Krediler - Özel Karşılıklar

Finansal Varlıklar (net) = Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yansıtılan Finansal Varlıklar(net)+Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar(net)+Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımlar(net)+Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Varlıklar olarak belirtilmiştir.

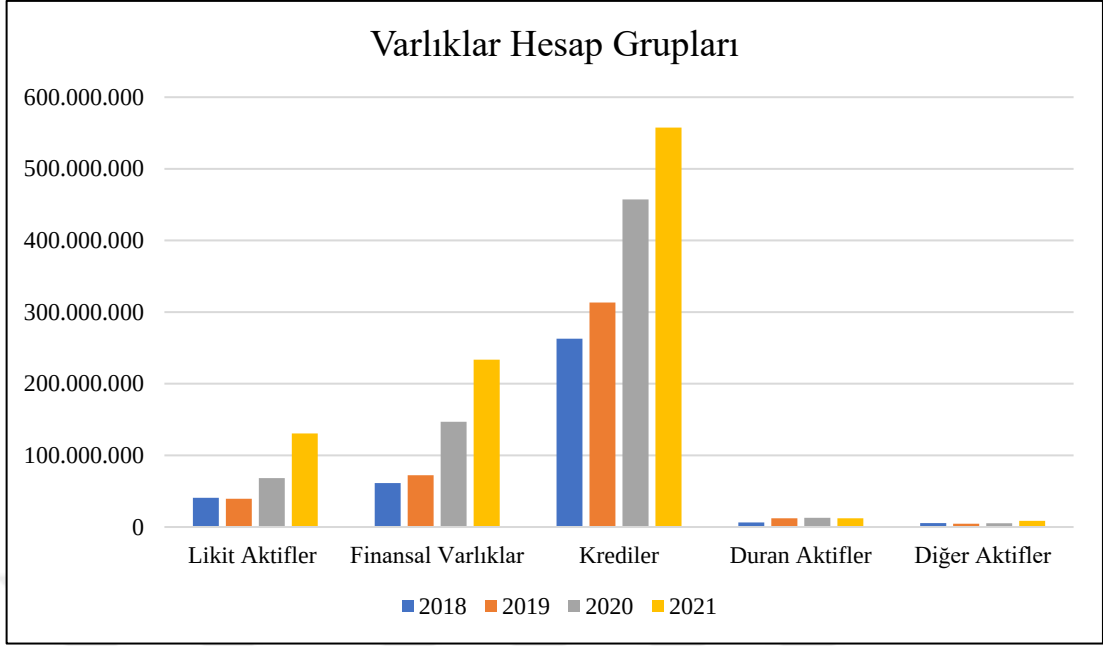
Diğer aktifler ise aktifler kaleminde diğer bölümlere dahil olmayan kalemleri içermektedir ve bilançoda düşük bir yüzdeye sahiptir (TBB, 2016).

Tablo 4.3. Varlıklar Hesap Grupları

Yıllar	Likit Aktifler	Finansal Varlıklar	Krediler	Duran Aktifler	Diğer Aktifler	Toplam Aktifler
2018	40.775.454	61.241.282	262.831.785	6.322.159	5.501.323	388.221.676
2019	39.554.977	72.307.422	313.394.677	12.288.347	4.574.989	468.631.827
2020	68.308.429	146.923.814	457.210.226	12.809.758	5.285.838	696.214.650
2021	130.535.837	233.709.550	557.620.219	12.288.357	8.637.340	931.686.218

Yukarıdaki **Tablo 4.3.**'de 2018-2019-2020-2021 yılları itibariyle ilgili kamu bankasının aktifinde yer alan hesapların yıl sonu bakiyeleri gösterilmektedir.

Yıllar içerisindeki değişimi gösterebilmek adına **Tablo 4.3.**'de verilen hesap gruplarının toplam aktif içerisindeki paylarını gösterir şekilde aşağıdaki **Grafik 4.1.** oluşturulmuştur. 2018-2021 yılları arası krediler kalemi artış göstermiştir. Krediler kalemi her yıl aktifler içerisindeki en büyük paya sahip olmuştur. Buna rağmen 2018 yılında krediler toplam aktiflerin % 67'sini oluştururken 2021 yılında kredilerin toplam aktifler içerisindeki payı %59'a gerilemiştir. 2018 yılında Finansal Varlıkların toplam aktiflerin içindeki payı % 15 iken 2021 yılında bu oran %25'e yükselmiştir. Özellikle 2020 yılında %20'lere yükselen bu oran son yıl toplam aktifler içerisinde daha büyük bir yüzdeye sahip olmuştur. Likit aktiflere bakıldığında ise, bu hesap grubu 2018 yılında toplam aktiflerin % 10'unu oluştururken 2021 yılında % 14'e yükselmiştir. Finansal varlıklar ve likit aktifler hesap gruplarının yıllar içerisindeki yüzdesel artışlarının nedeni olarak bilançoda Devlet Borçlanma Senetlerinde ve Nakit Değerler ve Merkez Bankası kalemlerinde 2020 ve 2021 yıllarında yaşanan artışlar gösterilebilir.

Grafik 4.1. 2018-2021 Yılları Arası Varlıklar Hesap Grupları

Yukarıda **Tablo 4.1.** ve **Tablo 4.2.**'de ilgili kamu bankasının 31 Aralık 2018-2019-2021-2022 itibariyle bilançosu incelendiğinde Aktif kalemlerin toplam aktifler içindeki en büyük payını Krediler, Finansal Varlıkların içerisinde Nakit ve Nakit Benzerleri- Nakit Değerler ve Merkez Bankası ve Devlet Borçlanma Senetleri oluşturmaktadır.

Tablo 4.1.'de 31.12.2018 ve 31.12.2019 yıl sonu banka bilançosuna bakıldığında toplam aktiflerin içinde en büyük payı krediler kalemi oluşturmaktadır. 2018 yıl sonu ve 2019 yıl sonu krediler kalemi incelendiğinde ise yabancı para kredilerindeki artış 2 milyar TL- civarındayken, türk parası kredilerindeki artış 50 milyar TL- civarındadır. **Tablo 4.2.**'de ise 31.12.2020 ve 31.12.2021 yıl sonlarında ilgili kamu bankasının finansal durum tabloları izlenmektedir. 2020 yıl sonu krediler kalemi incelendiğinde ise 2019 yıl sonuna göre toplam kredilerde yaklaşık olarak 144 milyar TL- artış yaşanmıştır. Bu artışın sadece 12 milyar TL- tutarındaki kısmı yabancı para kredilerinden kaynaklanmaktadır ve 132 milyar TL- tutarındaki artış türk parası kredilerinden oluşmaktadır. 2021 yıl sonu krediler kalemi verilerine bakıldığında ise, bir önceki yıla göre toplam kredilerde neredeyse 100 milyar TL- artış yaşanmıştır. Bunun 65 milyar TL-tutarındaki kısmı yabancı para kredilerini oluştururken, sadece 35 milyar TL- tutarındaki kısmı türk parası kredilerindeki artışı oluşturmaktadır.

Tablo 4.2.'de aktif büyüklüğünün en büyük kalemlerinden biri olan Nakit değerler yabancı para varlıkları 2020 Haziran-2020 Eylül aylarında artış göstermiştir. Kurda görülen yukarı yönlü hareket banka bilançosuna yansımıştır.

Sadece yıl sonu verilerine bakılması 2018 yılı içerisinde yaşanan kur dalgalanmalarının izlenmesine olanak sağlamamaktadır. Aşağıda **Tablo 4.4.**'de 2018 Mart ayından 2021 Eylül ayına kadar üçer aylık dönemler halinde söz konusu kamu bankasının TL- Krediler, YP- Krediler ve toplam krediler kalemlerinin yüzdesel değişimleri izlenmektedir. 2018 birinci çeyrek bilançosu (2018 Mart ayı) baz veri olarak kabul edilmiştir.

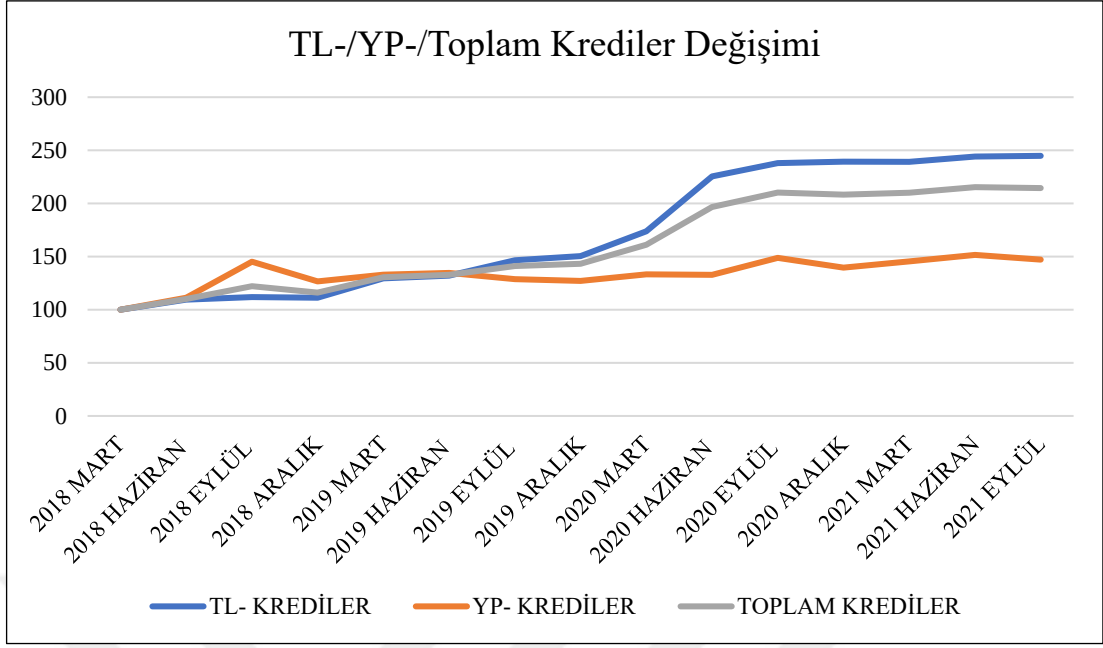
Tablo 4.4. 2018-2021 yılları arası krediler kalemi değişiminin incelenmesi (*Kaynak: <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>*)

	2018 MART	2018 HAZİRAN	2018 EYLÜL	2018 ARALIK	2019 MART	2019 HAZİRAN	2019 EYLÜL	2019 ARALIK	2020 MART	2020 HAZİRAN	2020 EYLÜL	2020 ARALIK	2021 MART	2021 HAZİRAN	2021 EYLÜL
TL- KREDİ	100	110	112	111	130	132	147	150	174	225	238	239	239	244	245
YP- KREDİ	100	111	145	127	133	135	129	127	133	133	149	140	146	152	147
TOPLAM K	100	110	122	116	131	133	141	143	161	197	210	208	210	215	214

Tablo 4.4.'e bakıldığında 2018 yılı kur dalgalanmaları sonrasında 2019 yılı boyunca kredi büyüklüklerindeki artış normal seyrinde ilerlemektedir. 2020 Haziran ayı kredi büyüklüğüne bakıldığında 3 ay içerisinde neredeyse 100 milyar TL- artış görülmektedir. Hükümet politikası gereği faizlerde yaşanan düşüş sonrası TL- kredilerde yaşanan artışla krediler kaleminin Aktif büyüklüğü içerisindeki payı da oldukça yükselmiştir.

Tablo 4.4.'de yer alan veriler, değişimin daha kolay izlenmesini sağlamak amacıyla aşağıda **Grafik 4.2.**'de sunulmuştur. **Grafik 4.2.** incelendiğinde 2019 Haziran ayında 3 değişkenin yüzdesel değişimi eşitlenmiştir. 2020 Mart ayından itibaren yükseliş trendinde olan TL- krediler 2020 Eylül ayına kadar artış hızını korumuştur ve 2020 Aralık ayından 2021 Eylül ayına kadar ise yatay olarak seyretmiştir. 2020 yılı boyunca toplam kredilerde yaşanan artışın sebebi TL- kredilerde yaşanan artıştır.

Grafik 4.2.'de 2018 Eylül ayında YP- kredilerde yaşanan ani yükseliş kur şokunun etkisi olarak gösterilebilir. 2020 haziran ayına gelindiğinde ise YP- kredilerde yine kur şokunun etkisiyle yukarı yönlü hareket görülmüştür.

Grafik 4.2. 2018 Mart-2021 Eylül TL-YP-ve Toplam Krediler Değişimi

Pasif yapısı

Tablo 4.5. 31.12.2018-31.12.2019 Yükümlülükler/Finansal Durum Tablosu

TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş. KONSOLİDE BİLANÇO (Finansal Durum Tablosu)						
YÜKÜMLÜLÜKLER	BİN TÜRK LİRASI					
	CARİ DÖNEM (31/12/2019)			ÖNCEKİ DÖNEM (31/12/2018)		
	TP	YP	Toplam	TP	YP	Toplam
I. MEVDUAT	163.097.510	137.590.041	300.687.551	137.508.551	113.070.969	250.579.520
II. ALINAN KREDİLER	1.410.975	12.756.895	14.167.870	1.286.624	13.987.856	15.274.480
III. PARA PİYASALARINA BORÇLAR	50.388.047	2.951.294	53.339.341	32.815.996	5.402.273	38.218.269
IV. İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER (Net)	8.781.602	10.512.530	19.294.132	4.321.374	12.024.839	16.346.213
4.1.Bonolar	4.745.320	0	4.745.320	2.164.993	0	2.164.993
4.2.Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler	2.651.546	0	2.651.546	1.951.469	0	1.951.469
4.3.Tahviller	1.384.736	10.512.530	11.897.266	204.912	12.024.839	12.229.751
V. FONLAR	3.209.004	0	3.209.004	2.874.121	0	2.874.121
5.1.Müstakrizlerin Fonları	0	0	0	0	0	0
5.2.Diğer	3.209.004	0	3.209.004	2.874.121	0	2.874.121
VI. GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	0	0	0	0	0	0
VII. TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	334	353.384	353.718	16	410.323	410.339
7.1.Türev Finansal Yükümlülüklerin Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Kısmı	334	353.384	353.718	16	410.323	410.339
7.2.Türev Finansal Yükümlülüklerin Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Kısmı	0	0	0	0	0	0

Tablo 4.5. (Devam) 31.12.2018-31.12.2019 Yükümlülükler/Finansal Durum Tablosu

TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş. KONSOLİDE BİLANÇO (Finansal Durum Tablosu)						
YÜKÜMLÜLÜKLER	BİN TÜRK LİRASI					
	CARİ DÖNEM (31/12/2019)			ÖNCEKİ DÖNEM (31/12/2018)		
	TP	YP	Toplam	TP	YP	Toplam
VIII. FAKTORİNG YÜKÜMLÜLÜKLERİ	1.081	426	1.507	2.310	107	2.417
IX. KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN YÜKÜMLÜLÜKLER (Net)	534.189	109.870	644.059	85	0	85
X. KARŞILIKLAR	1.678.800	71.545	1.750.345	4.153.786	13.000	4.166.786
10.1.Genel Karşılıklar (Sadece karşılık ayırmayan bankalar tarafından doldurulacaktır.)			0			0
10.2.Yeniden Yapılanma Karşılığı	0	0	0	0	0	0
10.3.Çalışan Hakları Karşılığı	1.119.640	14.108	1.133.748	915.732	10.886	926.618
10.4.Sigorta Teknik Karşılıkları (Net)	0	53.652	53.652	2.215.153	0	2.215.153
10.5.Diğer Karşılıklar	559.160	3.785	562.945	1.022.901	2.114	1.025.015
XI. CARİ VERGİ BORCU	1.324.515	8.772	1.333.287	729.532	8.140	737.672
XII. ERTELENMİŞ VERGİ BORCU	315.308	2.152	317.460	453.608	2.152	455.760
XIII. SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN VE DURDURULAN FAALİYETLERE İLİŞKİN DURAN VARLIK BORÇLARI (Net)	3.098.809	85.508	3.184.317	2.030	0	2.030
13.1.Satış Amaçlı	3.098.809	85.508	3.184.317	2.030	0	2.030
13.2.Durdurulan Faaliyetlere İlişkin	0	0	0	0	0	0
XIV. SERMAYE BENZERİ BORÇLANMA ARAÇLARI	6.037.858	6.146.988	12.184.846	6.182.084	0	6.182.084
14.1.Krediler	0	6.146.988	6.146.988	0	0	0
14.2.Diğer Borçlanma Araçları	6.037.858	0	6.037.858	6.182.084	0	6.182.084
XV. DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER	24.768.998	1.198.004	25.967.002	22.367.642	1.063.018	23.430.660
XVI. ÖZKAYNAKLAR	31.561.248	636.140	32.197.388	29.098.151	443.089	29.541.240
16.1.Ödenmiş Sermaye	1.250.000	0	1.250.000	1.250.000	0	1.250.000
16.2.Sermaye Yedekleri	1.014.978	412	1.015.390	1.267.795	0	1.267.795
16.2.1.Hisse Senedi İhraç Primleri	39.773	0	39.773	39.740	0	39.740
16.2.2.Hisse Senedi İptal Kârları	0	0	0	0	0	0
16.2.3. Diğer Sermaye Yedekleri	975.205	412	975.617	1.228.055	0	1.228.055
16.3.Kâr veya Zararda Yeniden Sınıflandırılmayacak Birikmiş Diğer Kapsamlı Gelirler veya Giderler	2.650.400	1.500	2.651.900	2.486.596	-105	2.486.491
16.4.Kâr veya Zararda Yeniden Sınıflandırılacak Birikmiş Diğer Kapsamlı Gelirler veya Giderler	337.320	-83.834	253.486	-39.253	-154.979	-194.232
16.5.Kâr Yedekleri	23.664.169	388.010	24.052.179	20.490.940	329.114	20.820.054
16.5.1.Yasal Yedekler	2.459.822	29.703	2.489.525	2.009.871	8.868	2.018.739
16.5.2.Statü Yedekleri	0	0	0	0	0	0
16.5.3.Olağanüstü Yedekler	21.157.205	104.574	21.261.779	18.433.927	104.574	18.538.501
16.5.4.Diğer Kâr Yedekleri	47.142	253.733	300.875	47.142	215.672	262.814
16.6.Kâr veya Zarar	2.362.968	324.212	2.687.180	3.400.708	263.783	3.664.491
16.6.1.Geçmiş Yıllar Kâr veya Zararı	179.946	239.626	419.572	808.240	199.604	1.007.844
16.6.2.Dönem Net Kâr veya Zararı	2.183.022	84.586	2.267.608	2.592.468	64.179	2.656.647
16.7.Azınlık Payları	281.413	5.840	287.253	241.365	5.276	246.641
YÜKÜMLÜLÜKLER TOPLAMI	296.208.278	172.423.549	468.631.827	241.795.910	146.425.766	388.221.676

Tablo 4.6. 31.12.2020-31.12.2021 Yükümlülükler/Finansal Durum Tablosu

T.HALK BANKASI A.Ş. KONSOLİDE BİLANÇO (Finansal Durum Tablosu)							
YÜKÜMLÜLÜKLER	Dipnot	BİN TÜRK LİRASI					
		CARİ DÖNEM (31/12/2021)			ÖNCEKİ DÖNEM (31/12/2020)		
		TP	YP	Toplam	TP	YP	Toplam
I. MEVDUAT		259.451.635	387.977.650	647.429.285	261.818.132	206.243.696	468.061.828
II. ALINAN KREDİLER		938.425	16.660.140	17.598.565	706.399	12.548.123	13.254.522
III. PARA PİYASALARINA BORÇLAR		137.390.073	2.644.672	140.034.745	103.487.981	1.114.631	104.602.612
IV. İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER (Net)		8.176.772	0	8.176.772	6.692.145	7.553.277	14.245.422
4.1. Bonolar		4.890.092	0	4.890.092	3.655.382	0	3.655.382
4.2. Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler		2.579.698	0	2.579.698	1.958.530	0	1.958.530
4.3. Tahviller		706.982	0	706.982	1.078.233	7.553.277	8.631.510
V. FONLAR		138.541	0	138.541	3.617.303	0	3.617.303
5.1. Müstakrizlerin Fonları		0	0	0	0	0	0
5.2. Diğer		138.541	0	138.541	3.617.303	0	3.617.303
VI. GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER		0	0	0	0	0	0
VII. TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER		18.187	2.452.250	2.470.437	20.113	514.112	534.225
7.1. Türev Finansal Yükümlülüklerin Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Kısım		18.187	2.452.250	2.470.437	20.113	514.112	534.225
7.2. Türev Finansal Yükümlülüklerin Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Kısım		0	0	0	0	0	0
VIII. FAKTORİNG YÜKÜMLÜLÜKLERİ		771	1.346	2.117	1.002	636	1.638
IX. KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN YÜKÜMLÜLÜKLER (Net)		867.842	188.993	1.056.835	768.088	125.686	893.774
X. KARŞILIKLAR		3.437.997	275.837	3.713.834	2.116.831	116.754	2.233.585
10.1. Genel Karşılıklar (Sadece karşılık ayırmayan bankalar tarafından doldurulacaktır.)				0			0
10.2. Yeniden Yapılanma Karşılığı		0	0	0	0	0	0
10.3. Çalışan Hakları Karşılığı		2.272.800	46.666	2.319.466	1.487.055	16.345	1.503.400
10.4. Sigorta Teknik Karşılıkları (Net)		0	206.379	206.379	0	93.638	93.638
10.5. Diğer Karşılıklar		1.165.197	22.792	1.187.989	629.776	6.771	636.547
XI. CARİ VERGİ BORCU		948.351	673	949.024	777.424	989	778.413
XII. ERTELENMİŞ VERGİ BORCU		0	2.152	2.152	331.752	2.152	333.904
XIII. SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN VE DURDURULAN FAALİYETLERE İLİŞKİN DURAN VARLIK BORÇLARI (Net)		0	0	0	0	0	0
13.1. Satış Amaçlı		0	0	0	0	0	0
13.2. Durdurulan Faaliyetlere İlişkin		0	0	0	0	0	0

Tablo 4.6. (Devam) 31.12.2020-31.12.2021 Yükümlülükler/Finansal Durum Tablosu

T.HALK BANKASI A.Ş. KONSOLİDE BİLANÇO (Finansal Durum Tablosu)							
YÜKÜMLÜLÜKLER	Dipnot	BİN TÜRK LİRASI					
		CARİ DÖNEM (31/12/2021)			ÖNCEKİ DÖNEM (31/12/2020)		
		TP	YP	Toplam	TP	YP	Toplam
XIV. SERMAYE BENZERİ BORÇLANMA ARAÇLARI		6.051.459	15.591.893	21.643.352	6.036.525	8.824.063	14.860.588
14.1.Krediler		0	15.591.893	15.591.893	0	8.824.063	8.824.063
14.2.Diğer Borçlanma Araçları		6.051.459	0	6.051.459	6.036.525	0	6.036.525
XV. DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER		41.711.494	2.747.694	44.459.188	28.274.400	1.743.535	30.017.935
XVI. ÖZKAYNAKLAR		42.439.742	1.571.629	44.011.371	41.839.276	939.625	42.778.901
16.1.Ödenmiş Sermaye		2.473.776	0	2.473.776	2.473.776	0	2.473.776
16.2.Sermaye Yedekleri		6.844.632	150.373	6.995.005	6.708.624	82.326	6.790.950
16.2.1.Hisse Senedi İhraç Primleri		5.815.863	0	5.815.863	5.815.863	0	5.815.863
16.2.2.Hisse Senedi İptal Kârları		0	0	0	0	0	0
16.2.3. Diğer Sermaye Yedekleri		1.028.769	150.373	1.179.142	892.761	82.326	975.087
16.3.Kâr veya Zararda Yeniden Sınıflandırılmayacak Birikmiş Diğer Kapsamlı Gelirler veya Giderler		3.244.094	379	3.244.473	2.998.743	4.280	3.003.023
16.4.Kâr veya Zararda Yeniden Sınıflandırılacak Birikmiş Diğer Kapsamlı Gelirler veya Giderler		-1.817.314	-278.853	-2.096.167	-220.937	-218.119	-439.056
16.5.Kâr Yedekleri		28.006.515	1.361.322	29.367.837	25.276.429	601.525	25.877.954
16.5.1.Yasal Yedekler		2.657.665	133.811	2.791.476	2.498.334	33.826	2.532.160
16.5.2.Statü Yedekleri		0	0	0	0	0	0
16.5.3.Olağanüstü Yedekler		25.301.669	168.943	25.470.612	22.730.914	104.574	22.835.488
16.5.4.Diğer Kâr Yedekleri		47.181	1.058.568	1.105.749	47.181	463.125	510.306
16.6.Kâr veya Zarar		3.419.585	325.178	3.744.763	4.347.012	461.862	4.808.874
16.6.1.Geçmiş Yıllar Kâr veya Zararı		1.689.647	219.145	1.908.792	796.482	327.750	1.124.232
16.6.2.Dönem Net Kâr veya Zararı		1.729.938	106.033	1.835.971	3.550.530	134.112	3.684.642
16.7.Azınlık Payları		268.454	13.230	281.684	255.629	7.751	263.380
YÜKÜMLÜLÜKLER TOPLAMI		501.571.289	430.114.929	931.686.218	456.487.371	239.727.279	696.214.650

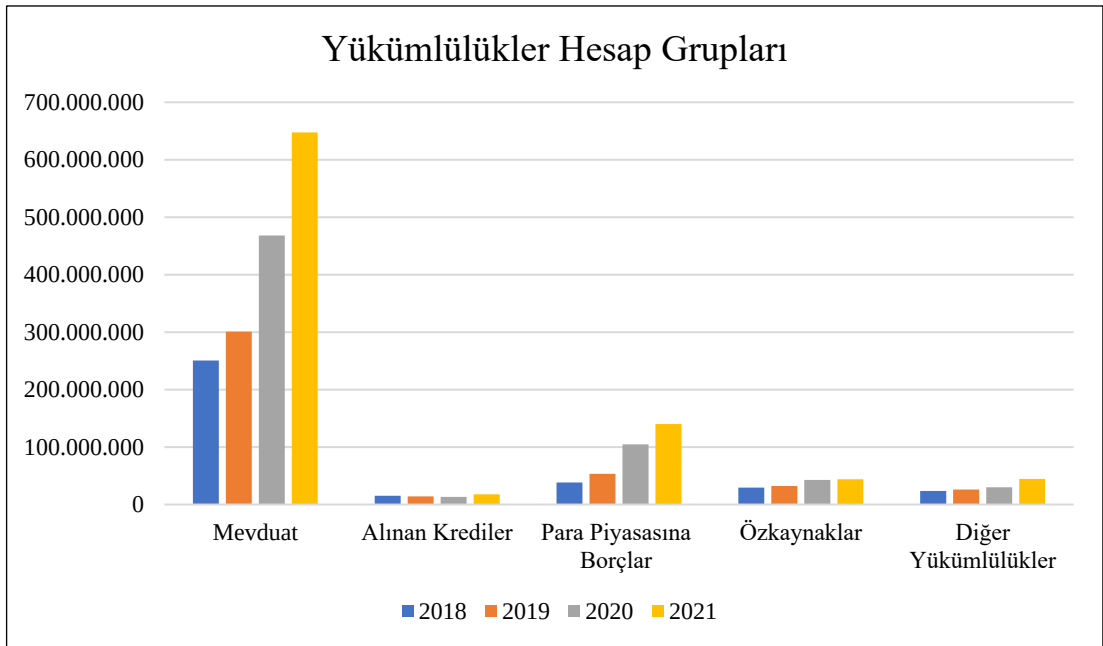
Türkiye Bankalar Birliği'ne göre finansal durum tablosunun yükümlülükler tarafı Mevduat, Alınan Krediler, Para Piyasasına Borçlar, İhraç Edilen Menkul Kıymetler, Fonlar, Türev, Faktoring ve Kiralama İşlemlerinden Yükümlülükler, Fonlar, Satış Amaçlı Elde Tutulan ve Durdurulan Faaliyetlere İlişkin Duran Varlık Borçları, Diğer Yükümlülükler ve Özkaynaklar gibi hesap gruplarından oluşmaktadır.

Tablo 4.7. Yüklümlükler Hesap Grupları

Yıllar	Mevduat	Alınan Krediler	Para Piyasasına Borçlar	Özkaynaklar	Diğer Yüklümlükler	Toplam Yüklümlükler
2018	250.579.520	15.274.480	38.218.269	29.541.240	23.430.660	388.221.676
2019	300.687.551	14.167.870	53.339.341	32.197.388	25.967.002	468.631.827
2020	468.061.828	13.254.522	104.602.612	42.778.901	30.017.935	696.214.650
2021	647.429.285	17.598.565	140.034.745	44.011.371	44.459.188	931.686.218

Yukarıdaki **Tablo 4.7.**'de 2018-2019-2020-2021 yılları itibariyle ilgili kamu bankasının yüklümlüklerinde yer alan bazı hesap gruplarının yıl sonu bakiyeleri gösterilmektedir.

Yıllar içerisindeki değişimi gösterebilmek adına **Tablo 4.7.**'de verilen hesap gruplarının toplam yüklümlükler içerisindeki paylarını gösterir şekilde aşağıdaki **Grafik 4.3.** oluşturulmuştur. 2018-2021 yılları arası Mevduat kalemi sürekli artış göstermiştir. 2018 yıl sonunda mevduatların toplam yüklümlükler içerisindeki payı % 64 iken 2021 yıl sonuna gelindiğinde bu oran %69'a yükselmiştir. Yüklümlükler tarafının ikinci büyük kalemi olan para piyasasına borçlar ise 2018 yıl sonunda toplam yüklümlüklerin % 9'unu oluştururken 2021 yıl sonuna gelindiğinde % 15'ini oluşturmaktadır.

Grafik 4.3. 2018-2021 Yılları Arası Yüklümlükler Hesap Grupları

Yukarıda **Tablo 4.5.**'te 31.12.2018 ve 31.12.2019 yıl sonu ve **Tablo 4.6.**'da ise 31.12.2020 ve 31.12.2021 yıl sonu ilgili kamu bankasının yükümlülükler bölümünün finansal durum tabloları görülmektedir.

Yukarıda **Tablo 4.5.** ve **4.6.**'ya göre ilgili kamu bankasının pasif kalemleri arasında en büyük kalem olan Mevduatlar kalemi incelenmiştir. 2018 yıl sonundan 2019 yıl sonuna geçildiğinde toplam mevduatlarda 50 milyar TL- artış bulunmaktadır. Bunun 24 Milyar TL- si yabancı para varlıklarından, 26 Milyar TL- si ise türk parası varlıklarından oluşmaktadır. 2020 yıl sonu mevduat kalemi rakamlarına bakıldığında ise 2019 yıl sonu rakamlarına göre 168 Milyar TL- lik bir artış izlenmektedir. Bunun yaklaşık 71 Milyar TL-si yabancı para mevduatlarından gelirken, yaklaşık 97 Milyar TL- si türk parası mevduatlarından oluşmaktadır. 2021 yıl sonuna gelindiğinde ise, bir önceki yıla göre toplam mevduat rakamı 179 milyar TL- artmıştır. Bunun 181 milyar TL- lik kısmı yabancı para mevduattan oluşmaktadır. Türk Parası mevduat kalemi bir önceki yıla göre eksi gelişim göstererek 2 milyar TL- azalmıştır.

Aşağıda **Tablo 4.8.**'de 2018 Mart ayından 2021 Eylül ayına kadar üçer aylık dönemler halinde söz konusu kamu bankasının TL- Mevduat, YP- Mevduat ve toplam Mevduat kalemlerinin yüzdesel değişimleri izlenmektedir. 2018 birinci çeyrek bilançosu (2018 Mart ayı) baz veri olarak kabul edilmiştir.

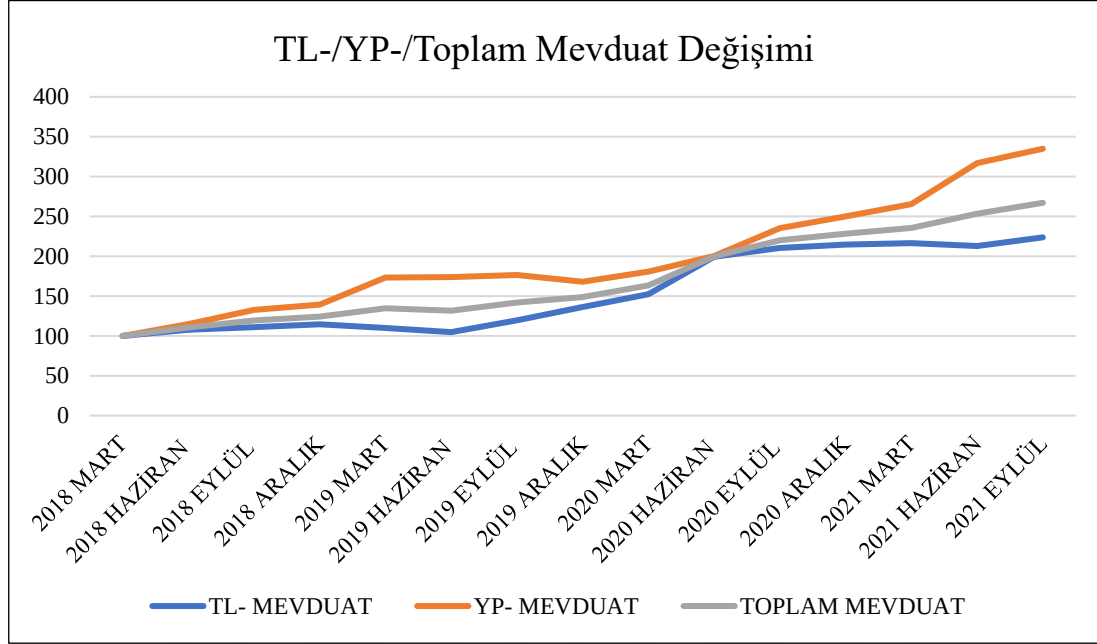
Tablo 4.8. 2018-2021 Yılları Arası Mevduatlar Kalemi Değişiminin İncelenmesi

	2018 MART	2018 HAZİRAN	2018 EYLÜL	2018 ARALIK	2019 MART	2019 HAZİRAN	2019 EYLÜL	2019 ARALIK	2020 MART	2020 HAZİRAN	2020 EYLÜL	2020 ARALIK	2021 MART	2021 HAZİRAN	2021 EYLÜL
TL- MEVDUAT	100	108	111	115	110	105	120	136	152	199	210	215	216	213	224
YP- MEVDUAT	100	115	133	139	173	174	176	168	181	200	235	250	265	317	335
TOPLAM MEVDUAT	100	111	119	124	135	132	142	149	163	200	220	228	236	253	267

Mevduatlara bakıldığında 2018 Mart ayından 2019 Mart ayına kadar artış eğilimindedir. 2018 kur krizinden sonra yabancı para mevduatın toplam mevduat içindeki payı artmış ve 2020 Haziran ayında ise yabancı para ve türk parası mevduat miktarı neredeyse birbirine eşitlenmiştir. 2021 Mart-Haziran-Eylül ile birlikte yabancı para mevduatın toplam mevduat içerisindeki payı yükselmiştir.

Grafik 4.4.'de ise üçer aylık dönemler halinde 3 değişkenin durumu izlenmektedir. 2018 Haziran ayında birbirine çok yakın olan TL- ve YP- mevduat değerleri 2019 Eylül

ayından itibaren YP- mevduatın toplam mevduat içerisindeki payının artışıyla yükselişe geçmiştir. Sadece 2019 Aralık ayında aşağı yönlü hareket bulunmaktadır. Sonraki dönemlerde ise yukarı yönlü hareketlilik etkisini sürdürmüştür.

Grafik 4.4. 2018 Mart-2021 Eylül TL-YP-ve Toplam Mevduat Değişimi

Özkaynaklar

Tablo 4.9. 2018-2021 Yılları Arası Finansal Durum Tablosu/Özkaynaklar

T.HALK BANKASI A.Ş. KONSOLİDE BİLANÇO (Finansal Durum Tablosu)													
YÜKÜMLÜLÜKLER	Dipnot	BİN TÜRK LİRASI						0					
		CARİ DÖNEM (31/12/2021)			ÖNCEKİ DÖNEM (31/12/2020)			CARİ DÖNEM (31/12/2019)			ÖNCEKİ DÖNEM (31/12/2018)		
		TP	YP	Toplam	TP	YP	Toplam	TP	YP	Toplam	TP	YP	Toplam
XVI. ÖZKAYNAKLAR		42.439.742	1.571.629	44.011.371	41.839.276	939.625	42.778.901	31.561.248	636.140	32.197.388	29.098.151	443.089	29.541.240
16.1.Ödenmiş Sermaye		2.473.776	0	2.473.776	2.473.776	0	2.473.776	1.250.000	0	1.250.000	1.250.000	0	1.250.000
16.2.Sermaye Yedekleri		6.844.632	150.373	6.995.005	6.708.624	82.326	6.790.950	1.014.978	412	1.015.390	1.267.795	0	1.267.795
16.2.1.Hisse Senedi İhraç Primleri		5.815.863	0	5.815.863	5.815.863	0	5.815.863	39.773	0	39.773	39.740	0	39.740
16.2.2.Hisse Senedi İptal Kârları		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16.2.3. Diğer Sermaye Yedekleri		1.028.769	150.373	1.179.142	892.761	82.326	975.087	975.205	412	975.617	1.228.055	0	1.228.055

Tablo 4.9. (Devam) 2018-2021 Yılları Arası Finansal Durum Tablosu/Özkaynaklar

T.HALK BANKASI A.Ş. KONSOLİDE BİLANÇO (Finansal Durum Tablosu)													
YÜKÜMLÜLÜKLER	Dipnot	BİN TÜRK LİRASI						0					
		CARİ DÖNEM (31/12/2021)			ÖNCEKİ DÖNEM (31/12/2020)			CARİ DÖNEM (31/12/2019)			ÖNCEKİ DÖNEM (31/12/2018)		
		TP	YP	Toplam	TP	YP	Toplam	TP	YP	Toplam	TP	YP	Toplam
16.3.Kâr veya Zararda Yeniden Sınıflandırılmayacak Birikmiş Diğer Kapsamlı Gelirler veya Giderler		3.244.094	379	3.244.473	2.998.743	4.280	3.003.023	2.650.400	1.500	2.651.900	2.486.596	-105	2.486.491
16.4.Kâr veya Zararda Yeniden Sınıflandırılacak Birikmiş Diğer Kapsamlı Gelirler veya Giderler		-1.817.314	-278.853	-2.096.167	-220.937	-218.119	-439.056	337.320	-83.834	253.486	-39.253	-154.979	-194.232
16.5.Kâr Yedekleri		28.006.515	1.361.322	29.367.837	25.276.429	601.525	25.877.954	23.664.169	388.010	24.052.179	20.490.940	329.114	20.820.054
16.5.1.Yasal Yedekler		2.657.665	133.811	2.791.476	2.498.334	33.826	2.532.160	2.459.822	29.703	2.489.525	2.009.871	8.868	2.018.739
16.5.2.Statü Yedekleri		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16.5.3.Olağanüstü Yedekler		25.301.669	168.943	25.470.612	22.730.914	104.574	22.835.488	21.157.205	104.574	21.261.779	18.433.927	104.574	18.538.501
16.5.4.Diğer Kâr Yedekleri		47.181	1.058.568	1.105.749	47.181	463.125	510.306	47.142	253.733	300.875	47.142	215.672	262.814
16.6.Kâr veya Zarar		3.419.585	325.178	3.744.763	4.347.012	461.862	4.808.874	2.362.968	324.212	2.687.180	3.400.708	263.783	3.664.491
16.6.1.Geçmiş Yıllar Kâr veya Zararı		1.689.647	219.145	1.908.792	796.482	327.750	1.124.232	179.946	239.626	419.572	808.240	199.604	1.007.844
16.6.2.Dönem Net Kâr veya Zararı		1.729.938	106.033	1.835.971	3.550.530	134.112	3.684.642	2.183.022	84.586	2.267.608	2.592.468	64.179	2.656.647
16.7.Azınlık Payları		268.454	13.230	281.684	255.629	7.751	263.380	281.413	5.840	287.253	241.365	5.276	246.641

Yukarıda **Tablo 4.9.**'da İlgili kamu bankasının özkaynaklar kalemine bakıldığında, 2019 yıl sonunda 2018 yıl sonuna göre neredeyse 2,5 Milyar TL- artış bulunmaktadır. 2020 yıl sonuna gelindiğinde ise özkaynaklar kaleminde 10 Milyar TL- artış görülmektedir. 2021 yıl sonunda ise özkaynaklar kalemi 1 milyar TL- artmıştır. 2020 Haziran ayında yaşanan Özkaynaklar toplamındaki ciddi yükselişin en büyük nedeni, % 100 oranında yapılan Ödenmiş Sermaye artırımdır. Bunun yanında, Sermaye yedekleri kalemi 2020 yıl sonunda 6 Milyar TL- artış göstererek bir önceki yıla göre neredeyse 6 kat yükselmiştir. 2021 yıl sonunda ise yatay seyretmiştir.

Karlılık

Tablo 4.10. Kamu Bankasının 2018-2021 Yıllarına Ait Gelir ve Gider Kalemleri

T.HALK BANKASI A.Ş. KONSOLİDE KAR VEYA ZARAR TABLOSU				
GELİR VE GİDER KALEMLERİ	BİN TÜRK LİRASI			
	CARİ DÖNEM (01/01/2021- 31/12/2021)	ÖNCEKİ DÖNEM (01/01/2020- 31/12/2020)	CARİ DÖNEM (01/01/2019- 31/12/2019)	ÖNCEKİ DÖNEM (01/01/2018- 31/12/2018)
I. FAİZ GELİRLERİ	90.120.928	54.729.179	47.668.735	37.617.675
1.1.Kredilerden Alınan Faizler	54.577.733	38.299.040	37.221.483	28.994.809
1.2.Zorunlu Karşılıklardan Alınan Faizler	3.387	1.660	96.989	97.387
1.3.Bankalardan Alınan Faizler	1.284.000	278.677	344.109	666.605
1.4.Para Piyasası İşlemlerinden Alınan Faizler	106.931	47.629	69.368	58.064
1.5.Menkul Değerlerden Alınan Faizler	33.160.653	15.337.624	9.197.377	7.151.547
1.5.1.Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılanlar	26.433	29.860	16.557	19.110
1.5.2.Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılanlar	8.339.941	4.570.645	1.522.716	347.139
1.5.3.İtfa Edilmiş Maliyeti İle Ölçülenler	24.794.279	10.737.119	7.658.104	6.785.298
1.6.Finansal Kiralama Faiz Gelirleri	440.076	366.211	322.356	272.064
1.7.Diğer Faiz Gelirleri	548.148	398.338	417.053	377.199
II. FAİZ GİDERLERİ (-)	64.079.138	35.197.360	36.007.406	28.674.763
2.1.Mevduata Verilen Faizler	42.067.453	22.370.782	23.011.889	20.298.335
2.2.Kullanılan Kredilere Verilen Faizler	385.278	427.462	552.139	769.204
2.3.Para Piyasası İşlemlerine Verilen Faizler	17.743.935	8.798.676	9.445.246	5.795.550
2.4.İhraç Edilen Menkul Kıymetlere Verilen Faizler	3.300.097	2.480.878	2.637.772	1.555.203
2.5.Kiralama Faiz Giderleri	110.553	77.732	96.205	0
2.6.Diğer Faiz Giderleri	471.822	1.041.830	264.155	256.471
III. NET FAİZ GELİRİ/GİDERİ (I - II)	26.041.790	19.531.819	11.661.329	8.942.912
IV. NET ÜCRET VE KOMİSYON GELİRLERİ/GİDERLERİ	4.524.121	2.889.949	2.716.482	1.904.363
4.1.Alınan Ücret ve Komisyonlar	6.254.189	3.922.178	3.851.049	2.831.050
4.1.1.Gayri Nakdi Kredilerden	1.357.298	962.059	936.746	625.174
4.1.2.Diğer	4.896.891	2.960.119	2.914.303	2.205.876
4.2.Verilen Ücret ve Komisyonlar (-)	1.730.068	1.032.229	1.134.567	926.687
4.2.1.Gayri Nakdi Kredilere	6.554	4.228	4.692	3.835
4.2.2.Diğer	1.723.514	1.028.001	1.129.875	922.852
V. TEMETTÜ GELİRLERİ	4.051	4.960	14.441	13.177
VI. TİCARİ KÂR/ZARAR (Net)	-12.602.946	-5.213.013	-3.227.754	231.483
6.1.Sermaye Piyasası İşlemleri Kârı/Zararı	67.410	100.666	294.927	33.081
6.2.Türev Finansal İşlemlerden Kâr/Zarar	18.541.329	2.731.597	-1.473.142	1.979.221
6.3.Kambiyo İşlemleri Kârı/Zararı	-31.211.685	-8.045.276	-2.049.539	-1.780.819
VII. DİĞER FAALİYET GELİRLERİ	6.626.116	1.820.064	2.620.242	2.489.370
VIII. FAALİYET BRÜT KARI (III+IV+V+VI+VII)	24.593.132	19.033.779	13.784.740	13.581.305
IX. BEKLENEN ZARAR KARŞILIKLARI GİDERLERİ(-) (Sadece karşılık ayıran bankalar tarafından doldurulacaktır.)	12.121.844	6.980.823	4.672.517	2.598.891

Tablo 4.10. (Devam) Kamu Bankasının 2018-2021 Yıllarına Ait Gelir ve Gider Kalemleri

T.HALK BANKASI A.Ş. KONSOLİDE KAR VEYA ZARAR TABLOSU				
GELİR VE GİDER KALEMLERİ	BİN TÜRK LİRASI			
	CARİ DÖNEM (01/01/2021- 31/12/2021)	ÖNCEKİ DÖNEM (01/01/2020- 31/12/2020)	CARİ DÖNEM (01/01/2019- 31/12/2019)	ÖNCEKİ DÖNEM (01/01/2018- 31/12/2018)
X. DİĞER KARŞILIK GİDERLERİ (-) (Sadece karşılık ayıran bankalar tarafından doldurulacaktır.)	36.293	18.161	147.354	821.625
X. KREDİ KARŞILIKLARI (-) (Sadece karşılık ayırmayan bankalar tarafından doldurulacaktır.)				
XI. PERSONEL GİDERLERİ (-)	4.629.937	3.804.543	3.029.501	2.608.022
XII. DİĞER FAALİYET GİDERLERİ (-)	5.958.346	4.750.152	3.562.647	4.546.592
XIII. NET FAALİYET KÂRI/ZARARI (VIII-IX-X-XI-XII)	1.846.712	3.480.100	2.372.721	3.006.175
XVI. BİRLEŞME İŞLEMİ SONRASINDA GELİR OLARAK KAYDEDİLEN FAZLALIK TUTARI	0	0	0	0
XV. ÖZKAYNAK YÖNTEMİ UYGULANAN ORTAKLIKLARDAN KÂR/ZARAR	36.237	25.498	33.538	26.620
XVI. NET PARASAL POZİSYON KÂRI/ZARARI	0	0	0	0
XVII. SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ K/Z (XIII.XVI)	1.882.949	3.505.598	2.406.259	3.032.795
XVIII. SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ KARŞILIĞI (±)	-38.491	-752.503	-306.921	-361.833
18.1.Cari Vergi Karşılığı	-187.703	-602.783	-477.171	-175.752
18.2.Ertelenmiş Vergi Gider Etkisi (+)	-4.705.132	-865.404	-1.221.643	-1.161.994
18.3.Ertelenmiş Vergi Gelir Etkisi (-)	4.854.344	715.684	1.391.893	975.913
XIX. SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM NET K/Z (XVII±XVIII)	1.844.458	2.753.095	2.099.338	2.670.962
XX. DURDURULAN FAALİYETLERDEN GELİRLER	0	1.481.462	2.163.741	22.727
20.1.Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlık Gelirleri	0	613.933	2.163.741	22.727
20.2.İştirak, Bağlı Ortaklık ve Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar (İş Ort.) Satış Karları	0	867.529	0	0
20.3.Diğer Durdurulan Faaliyet Gelirleri	0	0	0	0
XXI.DURDURULAN FAALİYETLERDEN GİDERLER (-)	0	494.089	1.798.587	9.737
21.1.Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlık Giderleri	0	494.089	1.798.587	9.737
21.2.İştirak, Bağlı Ortaklık ve Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar (İş Ort.) Satış Zararları	0	0	0	0
21.3.Diğer Durdurulan Faaliyet Giderleri	0	0	0	0
XXII. DURDURULAN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ K/Z (XX-XXI)	0	987.373	365.154	12.990
XXIII. DURDURULAN FAALİYETLER VERGİ KARŞILIĞI (±)	0	-48.603	-171.619	-2.860
23.1.Cari Vergi Karşılığı	0	-48.981	-176.370	-2.890
23.2.Ertelenmiş Vergi Gider Etkisi (+)	0	0	0	0
23.3.Ertelenmiş Vergi Gelir Etkisi (-)	0	378	4.751	30
XXIV. DURDURULAN FAALİYETLER DÖNEM NET K/Z (XXII±XXIII)	0	938.770	193.535	10.130
XXV. DÖNEM NET KARI/ZARARI (XIX+XXIV)	1.844.458	3.691.865	2.292.873	2.681.092
25.1.Grubun Kârı / Zararı	1.835.971	3.684.642	2.267.608	2.656.647
25.2.Azınlık Payları Kârı / Zararı (-)	8.487	7.223	25.265	24.445
Hisse Başına Kâr / Zarar	0,7421735	1,84326	1,8	2,1

Tablo 4.10. (Devam) Kamu Bankasının 2018-2021 Yıllarına Ait Gelir ve Gider Kalemleri

T.HALK BANKASI A.Ş. KONSOLİDE KAR VEYA ZARAR TABLOSU				
GELİR VE GİDER KALEMLERİ	BİN TÜRK LİRASI			
	CARİ DÖNEM (01/01/2021- 31/12/2021)	ÖNCEKİ DÖNEM (01/01/2020- 31/12/2020)	CARİ DÖNEM (01/01/2019- 31/12/2019)	ÖNCEKİ DÖNEM (01/01/2018- 31/12/2018)
IX. BEKLENEN ZARAR KARŞILIKLARI GİDERLERİ (-) (Sadece karşılık ayıran bankalar tarafından doldurulacaktır.)	12.121.844	6.980.823	4.672.517	2.598.891
X. DİĞER KARŞILIK GİDERLERİ (-) (Sadece karşılık ayıran bankalar tarafından doldurulacaktır.)	36.293	18.161	147.354	821.625
X. KREDİ KARŞILIKLARI (-) (Sadece karşılık ayırmayan bankalar tarafından doldurulacaktır.)				
XI. PERSONEL GİDERLERİ (-)	4.629.937	3.804.543	3.029.501	2.608.022
XII. DİĞER FAALİYET GİDERLERİ (-)	5.958.346	4.750.152	3.562.647	4.546.592
XIII. NET FAALİYET KÂRI/ZARARI (VIII-IX-X-XI-XII)	1.846.712	3.480.100	2.372.721	3.006.175
XVI. BİRLEŞME İŞLEMİ SONRASINDA GELİR OLARAK KAYDEDİLEN FAZLALIK TUTARI	0	0	0	0
XV. ÖZKAYNAK YÖNTEMİ UYGULANAN ORTAKLIKLARDAN KÂR/ZARAR	36.237	25.498	33.538	26.620
XVI. NET PARASAL POZİSYON KÂRI/ZARARI	0	0	0	0
XVII. SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ K/Z (XIII.XVI)	1.882.949	3.505.598	2.406.259	3.032.795
XVIII. SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ KARŞILIĞI (±)	-38.491	-752.503	-306.921	-361.833
18.1.Cari Vergi Karşılığı	-187.703	-602.783	-477.171	-175.752
18.2.Ertelenmiş Vergi Gider Etkisi (+)	-4.705.132	-865.404	-1.221.643	-1.161.994
18.3.Ertelenmiş Vergi Gelir Etkisi (-)	4.854.344	715.684	1.391.893	975.913
XIX. SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM NET K/Z (XVII±XVIII)	1.844.458	2.753.095	2.099.338	2.670.962
XX. DURDURULAN FAALİYETLERDEN GELİRLER	0	1.481.462	2.163.741	22.727
20.1.Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlık Gelirleri	0	613.933	2.163.741	22.727
20.2.İştirak, Bağlı Ortaklık ve Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar (İş Ort.) Satış Karları	0	867.529	0	0
20.3.Diğer Durdurulan Faaliyet Gelirleri	0	0	0	0
XXI.DURDURULAN FAALİYETLERDEN GİDERLER (-)	0	494.089	1.798.587	9.737
21.1.Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlık Giderleri	0	494.089	1.798.587	9.737
21.2.İştirak, Bağlı Ortaklık ve Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar (İş Ort.) Satış Zararları	0	0	0	0
21.3.Diğer Durdurulan Faaliyet Giderleri	0	0	0	0
XXII. DURDURULAN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ K/Z (XX-XXI)	0	987.373	365.154	12.990
XXIII. DURDURULAN FAALİYETLER VERGİ KARŞILIĞI (±)	0	-48.603	-171.619	-2.860
23.1.Cari Vergi Karşılığı	0	-48.981	-176.370	-2.890
23.2.Ertelenmiş Vergi Gider Etkisi (+)	0	0	0	0
23.3.Ertelenmiş Vergi Gelir Etkisi (-)	0	378	4.751	30
XXIV. DURDURULAN FAALİYETLER DÖNEM NET K/Z (XXII±XXIII)	0	938.770	193.535	10.130
XXV. DÖNEM NET KARI/ZARARI (XIX+XXIV)	1.844.458	3.691.865	2.292.873	2.681.092
25.1.Grubun Kârı / Zararı	1.835.971	3.684.642	2.267.608	2.656.647
25.2.Azımlık Payları Kârı / Zararı (-)	8.487	7.223	25.265	24.445
Hisse Başına Kâr / Zarar	0,7421735	1,84326	2	2

Tablo 4.10.'a göre 2018 yıl sonu net faiz geliri rakamlarına bakıldığında yaklaşık olarak 9 Milyar TL- olan rakam 2021 yıl sonunda neredeyse 3 kat artış göstererek 26 Milyar TL- ye yükselmiştir. 2018 yıl sonu Dönem Net Karı 2,6 Milyar TL- iken 2021 yıl sonunda 1,8 Milyar TL- ye düşmüştür. Net Faiz Gelirindeki artışa rağmen Dönem Net Karının azalmasının sebebi 2018 yıl sonundan 2021 yıl sonuna gelindiğinde Diğer Karşılık Giderleri kaleminin 2,5 Milyar TL- den 12 Milyar TL- ye yükselmesi olarak gösterilebilir. Özellikle 2021 yılında karşılık giderlerinde yaşanan bu artış Kar veya Zarar Tablosunda yaşanan bu değişimin nedeni olarak mevzuatta yapılan değişiklik gösterilebilir: *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu 17.03.2020 tarihinde 8948 sayılı Kurul Kararı ile (BDDK, 17.03.2020); COVID-19 salgını sebebiyle ekonomide yaşanan aksamalardan dolayı, Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik kapsamında 90 gün gecikme süresinin birinci ve ikinci grupta izlenen krediler için 31 Aralık 2020 tarihine kadar 180 gün olarak uygulanmasına krediler için ayrılacak karşılıkların, bankaların TFRS 9 kapsamında beklenen kredi zararının hesaplanmasında kullandıkları kendi risk modellerine göre ayırmalarına devam olunmasına, karar vermiş ardından 08.12.2020 tarih ve 9312 sayılı Kurul Kararı ile söz konusu uygulamanın 30.06.2021 tarihine kadar devam edeceğini duyurmuştur (BDDK, 08.12.2020).*

4.3. İlgili Kamu Bankasının Bankacılık Rasyoları (Türkiye Bankalar Birliği'nin Rasyo Verileri)

Rasyo analizi haricindeki diğer teknikler finansal tablolara ait kalemlerin zamanla nasıl farklılaştığını tespit etmek amacıyla, rasyo analizi ise finansal tablolar içinde yer alan kalemlerin birbirleri ile ilişkilerinin kolayca ortaya çıkması ve finansal tabloların anlaşılabilirliğinin artması ve dolayısıyla daha sağlıklı analizler yapmak amacıyla kullanılır. (Akıncı & Erdoğan, 1995, s. 256) Mali tablolardaki rakamların sayısal değerleri ile bunların birbiri arasındaki ilişkileri inceleyerek yapılan mali analize rasyo analizi denir. Bankaların finansal performanslarının ölçülerek yorumlanması konusunda en fazla kullanılan teknik, rasyo(oran) analizidir. Bir başka deyişle rasyo analizi yapılmasındaki amaç bilanço ve gelir tablosundaki kalemlerle anlamlı ilişkiler kurarak, bankanın sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likiditesi, ve karlılığı hakkında fikir elde etmektir (Gökmen, 2007, s. 52).

Aralarında yakın ilişki bulunan oranların tercih edilmesi bu oranlardan beklenen verimin sağlanması için gereklidir. Bu oranlar kullanılarak yapılan finansal analizin gerçekçi sonuçlar verebilmesi için aynı dönemde ekonomide yaşanan makro ve mikro değişimlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Akıncı & Erdoğan, 1995, s. 256). Bu açıdan bakıldığında söz konusu oranlar sonuçları itibariyle ancak belirli bir eğilimi işaret edebilirler. Sağlıklı bir finansal analiz yapılabilmesi için bu eğilim saptandıktan sonra nedenleri üzerinde durulması önemli olmaktadır.

Bu bölümde Türkiye Bankalar Birliği'nin sayfasında ilan edilen istatistiki raporlar bölümünden elde edilen bankacılık rasyoları temel alınarak analiz yapılmıştır. Türkiye Bankalar Birliği'nin sayfasından elde edilen veriler en son 2021 yılı verilerini içermektedir. Seçilen kamu bankasının ait olduğu sektöre ilişkin yapılan analiz, yayınlanan verilerle genel geçer bir analizin yapılması konusunda kabul görmüş bir yaklaşımdır. Bankalarla ilgili oranları Türkiye Bankalar Birliği yayınlamakta ve TBB, bu işi dizayn eden kurum olduğu için bu oranlar kullanılarak analizi geliştirmek ve gerçekçi bir resim elde etmek hedeflenmiştir.

Aşağıdaki tabloda hangi rasyolar baz alındığı listelenmektedir. Bu rasyolar temel alınarak analiz yapılmıştır.

Tablo 4.11. Analizde Kullanılan Rasyolar

AKTİF KALİTESİNE İLİŞKİN RASYOLAR	Verilen Kredi Payı: Toplam Krediler / Toplam Varlıklar
	Donuk Alacaklar / Toplam Krediler
FON KAYNAĞI YAPISINA İLİŞKİN RASYOLAR	Kredi Mevduat Oranı: Toplam Krediler / Toplam Mevduat
LİKİDİTE VE DÖVİZ POZİSYONU YAPISINA İLİŞKİN RASYOLAR	Likidite Oranı: Likit Aktifler / Toplam Aktifler Döviz Pozisyonu: YP Likit Aktifler / YP Pasifler
SERMAYE YETERLİLİĞİNE İLİŞKİN RASYOLAR	Sermaye Yeterliliği Oranı

Aktif Kalitesine İlişkin Rasyolar

Toplam Krediler / Toplam Varlık

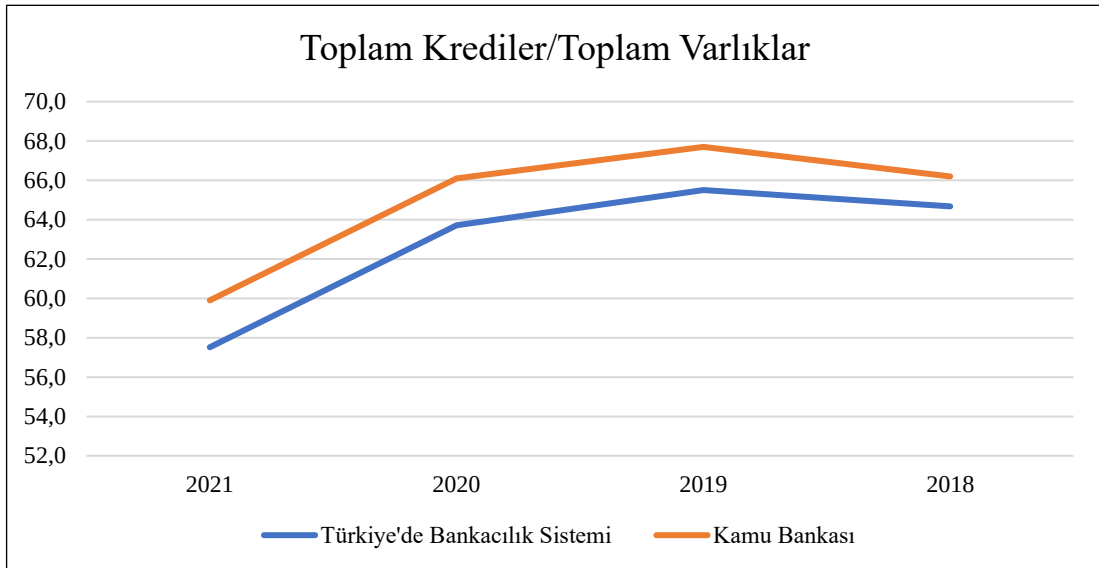
Bankaların yüksek oranda kredi kullandırması her zaman yüksek risk anlamına gelmemektedir. Sadece banka, müşterilerden talep ettiği gereklilikleri azaltarak kredi hacmini artırıyorsa bu durumda bankanın riski artabilir. Borç verme faaliyetlerinin en büyük riski borcun geri ödenmemesi denilebilir (Küçükbaş, 2016).

Aşağıda **Tablo 4.12.**'de ilgili kamu bankası ve bankacılık sektörü tarafından verilen kredi payı kıyaslanmıştır.

Verilen kredi payı: toplam krediler/toplam varlık olarak gösterilmektedir.

Tablo 4.12. *Aktif Kalitesi Toplam Kredi/Toplam Varlık (Kamu Bankası/Türk Bankacılık Sektörü)*

Aktif Kalitesi, %	Toplam Krediler / Toplam Varlıklar			
	2021	2020	2019	2018
Türkiye'de Bankacılık Sistemi	57,5	63,7	65,5	64,7
Kamu Bankası	59,9	66,1	67,7	66,2

Grafik 4.5. *2018-2021 Toplam Krediler/Toplam Varlıklar*

Yukarıdaki **Grafik 4.5.**'te 2018 yılından 2021 yılına kadar ilgili kamu bankasında toplam kredilerin toplam varlıklar içindeki payı bankacılık sektörüne göre daha fazladır. 2020 yılında verilen kredi payında ilgili kamu bankası sektöre göre daha yukarıda yer almasına rağmen kredi hacminde oransal olarak ifade edildiğinde ciddi bir artış bulunmamaktadır. Özellikle tüm sektörde aşağı yönlü hareket söz konusudur.

Covid-19 sürecinde takipteki alacakların takibe alınma sürelerinin genişlemesi, toplam kredilerin içerisindeki payının azalmasında etkili olabilir. 2021 yılına gelindiğinde ise, kredilerde vade kısıtlaması gibi para politikalarıyla bankacılık sektöründe kredi hacmi daralmıştır (Koç, Şahpaz, Kalaycı, & İnce, 2021).

Donuk Alacaklar / Toplam Krediler

Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 5'inci maddesi gereği, "tahsil kabiliyetine göre birinci ve ikinci grup dışında yer alan tüm kredi türleri bankalar açısından donuk alacak diğer bir ifadeyle takipteki kredidir" (Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Sayı:26333, m.5, (1.11.2006)). Aynı yönetmelikte ayrıca; *herhangi bir kredi 3. gruba alındığı tarihten itibaren en az %20'si, 4. gruba alındığı tarihten itibaren %50'si, 5. gruba alındığı tarihten itibaren de %100'ü oranında özel karşılık ayrılması gerektiği* belirtilmiştir (Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Sayı: 27119., 23.01.2009). 5411 sayılı Bankalar Kanunu'na göre Takipteki krediler, kısmen veya tamamen geri ödemesi 90 günü aşmış krediler olarak tanımlanır (Tanınmış Yücememiş & Sözer). Donuk alacaklar rakamının fazla olması banka için risk teşkil etmektedir ve batma tehlikesi olan krediye bankanın karşılık ayırmasını gerektirmektedir.

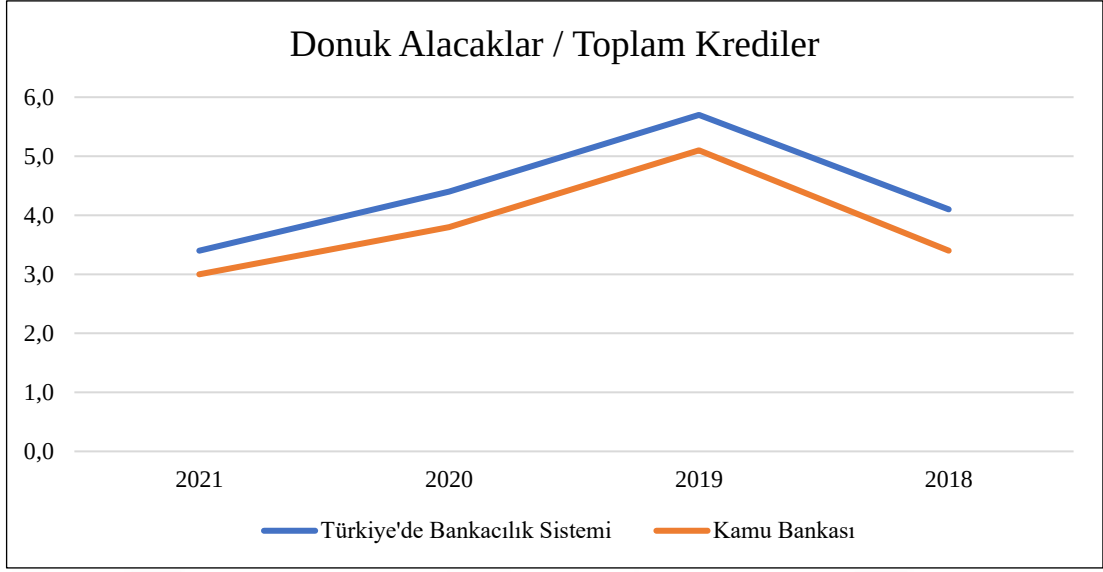
Aşağıda **Tablo 4.13.**'te ilgili kamu bankası ve bankacılık sektörünün donuk alacaklar/toplam krediler oranı kıyaslanmıştır.

Tablo 4.13. 2018-2021 Yılları Arası Donuk Alacaklar/Toplam Krediler

Aktif Kalitesi, %	Donuk Alacaklar / Toplam Krediler			
	2021	2020	2019	2018
Türkiye'de Bankacılık Sistemi	3,4	4,4	5,7	4,1
Kamu Bankası	3	3,8	5,1	3,4

Aşağıdaki **Grafik 4.6.**'da 2018 yılından 2019 yılına geçişte artış trendi görülen oranda, 2020 yılı Covid-19 süreci ile birlikte artış eğiliminin tersine döndüğü izlenmektedir. Covid-19 salgını nedeniyle ekonomide yaşanan aksaklıkların önüne geçilmesi adına; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu 17.03.2020 tarihinde 8948 sayılı Kurul Kararı ile Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik kapsamında "30 gün gecikme süresinin, birinci grupta izlenen krediler için 31 Aralık 2020 tarihine kadar 90 gün olarak uygulanmasına ve kredilerin donuk alacak sınıflandırılması için öngörülen 90 gün gecikme süresinin birinci ve ikinci grupta izlenen krediler için 31 Aralık 2020 tarihine kadar 180 gün olarak uygulanmasına krediler için ayrılacak karşılıkların, bankaların TFRS 9 kapsamında beklenen kredi zararının hesaplanmasında kullandıkları kendi risk modellerine göre ayırmalarına devam olunmasına, karar vermiş ardından 08.12.2020 tarih ve 9312 sayılı Kurul Kararı ile söz konusu uygulamanın 30.06.2021 tarihine kadar devam edeceği"ni duyurmuştur.

Bu gelişmelere bağlı olarak aşağıdaki grafikte 2019 yılından sonra görülen aşağı yönlü trendin sebebi olarak; takipteki krediler için sınıflandırma süresinin uzaması, kredi taksitlerini erteleme ve kredi yapılandırması uygulamaları gösterilebilir. Bunun sonucunda toplam krediler içinde takipteki kredilerin payı azalmıştır. Ayrıca 2020 yılından itibaren toplam kredi hacminde oluşan artış da bu oranın azalmasını etkilemiştir. Yönetmelik gereği 2021 yılında uzatılan sürelerin sona ermesi sonucu, 2022 yılından sonra donuk alacaklar/toplam krediler oranında yukarı yönlü bir hareket gerçekleşebilir.

Grafik 4.6. 2018-2021 Donuk Alacaklar/Toplam Krediler

Fon Kaynağı Yapısına İlişkin Rasyo

Kredi / Mevduat Oranı

Bankalar aktiflerini özkaynak ya da borçlanma yoluyla finanse edebilirler. En büyük fonlama kaynakları ise bankaların tasarruf sahiplerinden topladıkları mevduatlardır.

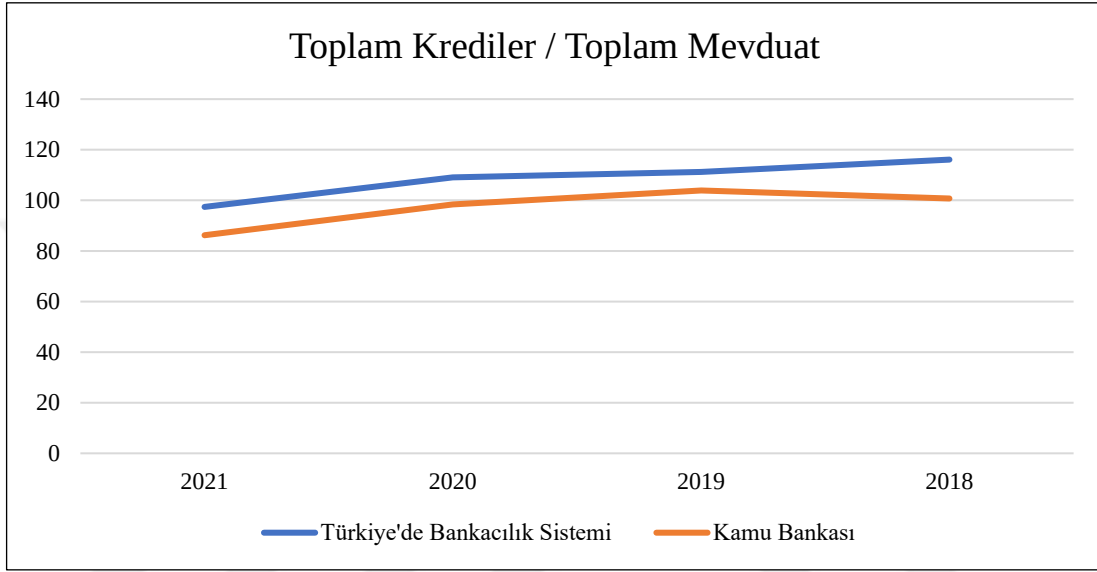
Bankanın fon kaynağı yapısının riskini nasıl etkilediği incelenmeye çalışılırken kredi/mevduat oranı analiz edilmiştir (Küçükbaş, 2016).

Kredi/mevduat oranı: Toplam krediler/toplam mevduat'tır.

Kredi/Mevduat oranı, bankaların kullandıkları krediler için fon kaynağı olarak ne ölçüde mevduattan yararlandıklarını göstermektedir. Aşağıdaki **Tablo 4.14.**'te kredi/mevduat oranının yıllar içindeki gelişimi görülmektedir. **Grafik 4.7.**'de izlendiği üzere bankacılık sektörü ve ilgili kamu bankasında yıllar itibariyle oranda paralel bir biçimde düşüş izlenmektedir. İlgili kamu bankasında 2020 yılında yaşanan kredi kampanyasıyla kredi hacminde bir artış gerçekleşmiştir. Toplam mevduatta da artış yaşanması sebebiyle bu değer bir miktar gerilemiştir. Kasım 2020-Mart 2021 döneminde T.C.M.B. tarafından gerçekleştirilen politika faizindeki artışlara paralel olarak bankacılık sektöründe kredi arzını kısıtlamaya yönelik hayata geçirilen uygulamalar sonucunda kredi artış oranı mevduat artış oranının oldukça gerisinde kalmıştır.

Tablo 4.14. *Toplam Kredi/Toplam Mevduat (Kamu Bankası/Türk Bankacılık Sektörü)*

Aktif Kalitesi, %	Toplam Krediler / Toplam Mevduat			
	2021	2020	2019	2018
Türkiye'de Bankacılık Sistemi	97,4	109,1	111,2	116,1
Kamu Bankası	86,2	98,4	103,9	100,7

Grafik 4.7. *2018-2021 Toplam Krediler/Toplam Mevduat*

Likidite ve Döviz Pozisyonu Yapısına İlişkin Rasyolar

Likit Aktifler / Toplam Aktifler

Bankaların likidite yapısı ve döviz pozisyonu yapısı da bankaların risk yapısını etkileyen faktörlerdendir. İlgili bankanın likidite yeterliliğini değerlendirmek için 1 yıldan daha kısa vadeli aktiflerinin toplam aktifler içindeki payını ölçen likidite oranından faydalanılmış olup, bu oran ne kadar yüksek olursa bankanın likiditesi o kadar yüksek olmaktadır (Küçükbay, 2016).

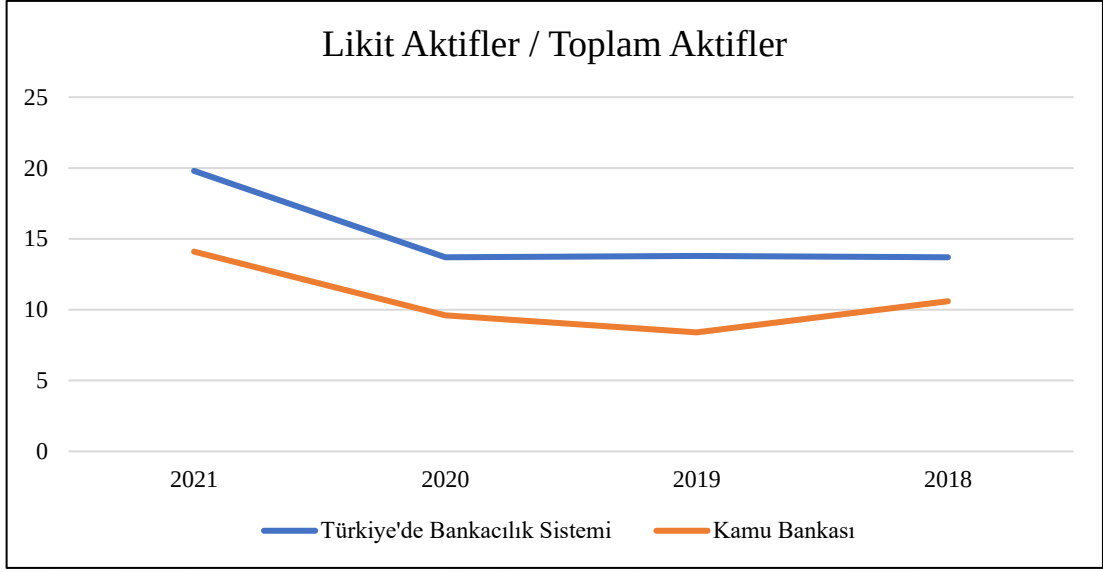
Bununla birlikte pandemi sürecinde belirsizliklerin artması nedeniyle yatırımcı güveninde meydana gelen değişimler, likidite talebinde meydana gelen oynaklıklar, firmaların borç yükünün artması ve fonlama maliyetlerinin yükselmesi likidite riskini önemli ölçüde artırmaktadır (Koç, Şahpaz, Kalaycı, & İnce, 2021).

Likidite oranı: Likit aktifler/toplam aktifler'dir.

Aşağıdaki **Tablo 4.15.**'te yıllar içinde bankanın likidite oranındaki değişime bakılmıştır. 2018 yılından 2021 yılına kadar bu oranın hem Türk Bankacılık sisteminde hem de kamu bankasında yatay seyrettiği söylenebilir. **Grafik 4.8.**'de görüldüğü üzere 2019 yılında ilgili kamu bankasının likidite oranı bir miktar azalma eğilimine girmiş olsa da 2020 yılından 2021 yılına gelindiğinde bir artış söz konusudur. Buna sebep olarak ise T.C.M.B.'nin 31.03.2020 tarihli '*Koronavirüsün Ekonomik ve Finansal Etkilerine Karşı Alınan İlave Tedbirlere İlişkin Basın Duyurusu*' kapsamında açıkladığı, Devlet İç Borçlanma Senetlerine yönelik likidite desteği, bankalara türk lirası ve yabancı para cinsinden likidite yönetiminde esneklik sağlanması, teminat havuzuna Varlığa Dayalı Menkul Kıymet ile İpotek Tanımlı Menkul Kıymetlerin eklenmesi, swap hamlelerine paralel olarak 6 ay vadeli döviz karşılığı Türk lirası swap ihaleleri gerçekleştirilerek bu kapsamda ilgili bankalara TCMB bir hafta vadeli repo ihale faiz oranının 125 bp (baz puan) altında faiz oranı ile ABD doları, Euro veya altın karşılığı Türk lirası likidite imkanı sunulması, ihracatçı şirketlerin finansman ihtiyaçlarını gidermek ve istihdamı artırmak amacıyla Türk lirası cinsinden *ihracat ve döviz kazandırıcı hizmetler reeskont kredisi* kullandırılması gösterilebilir (Koç, Şahpaz, Kalaycı, & İnce, 2021).

Tablo 4.15. *Likit Aktifler / Toplam Aktifler (Kamu Bankası/Türk Bankacılık Sektörü)*

Likidite, %	Likit Aktifler / Toplam Aktifler			
	2021	2020	2019	2018
Türkiye'de Bankacılık Sistemi	19,8	13,7	13,8	13,7
Kamu Bankası	14,1	9,6	8,4	10,6

Grafik 4.8. *Likit Aktifler / Toplam Aktifler (Kamu Bankası/Türk Bankacılık Sektörü)*

YP Likit Aktifler / YP Pasifler

Bankaların döviz pozisyonu yapısını ölçmek için yabancı para cinsinden aktiflerin yabancı para cinsinden pasiflere oranı yani döviz pozisyonu oranı kullanılmıştır.

Döviz pozisyonu: yabancı para aktifler/yabancı para pasifler olarak gösterilmektedir.

Bu oranın yüksek çıkması yabancı para cinsinden aktiflerin yabancı para yükümlülüklerden daha fazla olduğu anlamına gelmektedir. Bu durumda banka ‘fazla pozisyon’ riski taşımaktadır. Bu oranın düşük çıkması durumunda ise bankanın yabancı para cinsinden aktiflerin yabancı para yükümlülüklerinden daha düşük seviyede olması demektir. Bu durumda ise banka ‘açık pozisyon’ riski taşımaktadır. Bankaların kar/zarar etmeleri bankanın fazla pozisyon veya açık pozisyon vermesine bağlı olmakta, döviz kurunun değer kaybetmesi ya da değer kazanması durumları önemli hale gelmektedir. Yabancı paranın değer kaybetmesi durumunda fazla pozisyon veren bankalar zarar, açık pozisyon veren bankalar kar elde edecektir ve yabancı paranın değer kazanması durumunda ise tam tersi olacak ve fazla pozisyon veren bankalar kar, açık pozisyon veren bankalar zarar elde edecektir. Yabancı para aktiflerin yabancı para yükümlülüklerine eşit olduğu zaman ise bu pozisyona ‘‘kare’’ pozisyon denilmektedir. Kare pozisyonundaki bankalar döviz kurunun yükselmesi veya düşmesinden etkilenmemektedir (Küçükbay, 2016). Türkiye son yıllarda özellikle kur hareketliliğinin çok sık yaşandığı bir ülke olması

sebebiyle çalışmada kamu bankasının döviz pozisyonunun bankanın risk yapısını ne ölçüde etkilediği incelenmeye çalışılmıştır.

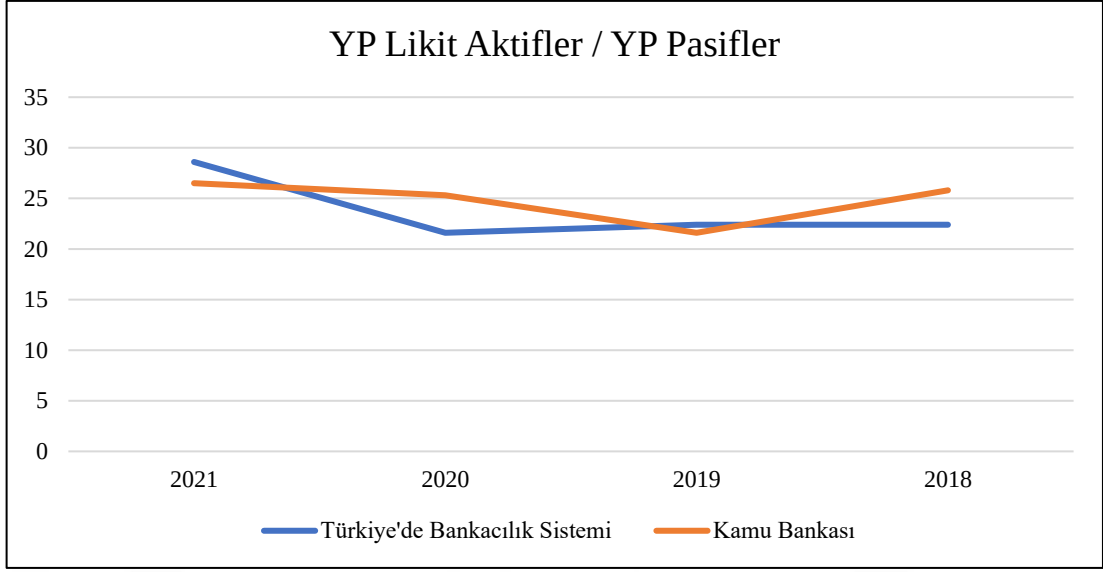
Aşağıdaki **Tablo 4.16.**'da döviz pozisyonunun (yp aktifler/yp pasifler) yıllar içindeki değişimi sektör ve ilgili kamu bankası oranları izlenmektedir.

Grafik 4.9.'da görüldüğü üzere 2018 yılından 2019 yılına geçildiğinde ise Türk bankacılık sistemi döviz pozisyon oranı sabit kalırken, kamu bankasında önemli ölçüde azalma görülmektedir. İlgili kamu bankasında 2020 yılından itibaren toparlanma görülmüştür.

2020 Eylül ayından 2021 yılına kadarki dönemde likidite yeterlilik oranında artış gözlenmiştir. Oluşabilecek bir likidite sıkışıklığının finansal istikrarsızlığı tetiklememesi için T.C.M.B.'nin 31.03.2020 tarihli '*Koronavirüsün Ekonomik ve Finansal Etkilerine Karşı Alınan İlave Tedbirlere İlişkin Basın Duyurusu*' kapsamında açıklanan kararlar ile ayrıca **Tablo 3.3.**'te yer alan 2020-Haziran ve Ağustos döneminde alınan likidite yönetimi kararları hem bankacılık sektöründe hem de kamu bankasında likidite yeterlilik oranlarının yükselmesinde etkili olmuştur (Koç, Şahpaz, Kalaycı, & İnce, 2021).

Tablo 4.16. *YP Likit Aktifler / YP Pasifler (Kamu Bankası/Türk Bankacılık Sektörü)*

Likidite, %	YP Likit Aktifler / YP Pasifler			
	2021	2020	2019	2018
Türkiye'de Bankacılık Sistemi	28,6	21,6	22,4	22,4
Kamu Bankası	26,5	25,3	21,6	25,8

Grafik 4.9. *Yabancı Para Likit Aktifler/Yabancı Para Pasifler (Kamu Bankası/Türk Bankacılık Sektörü)*

Sermaye Yeterliliği Oranı

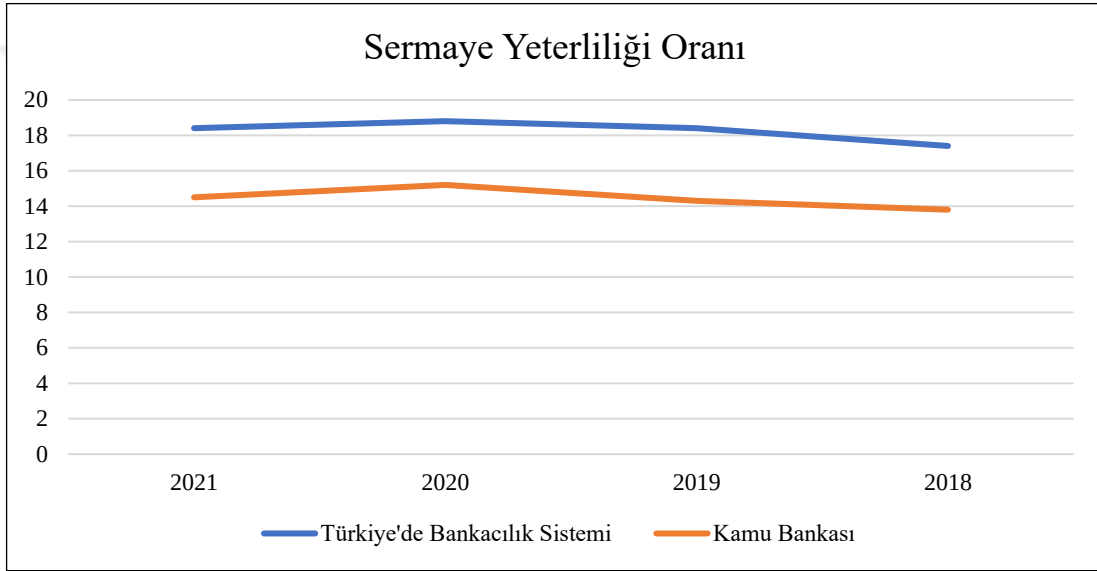
Son olarak sermaye yeterliliği, bankaların maruz kalacağı riskler sebebiyle ortaya çıkabilecek zararlara karşı yeterli miktarda kaynak bulundurulması zorunluluğu anlamına gelmektedir. BDDK'ya (2005) göre bankaların sermaye yeterlilik oranı %8'in üzerinde olması gerekmektedir. Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında piyasa riski, kredi riski ve faiz riskinin ölçülmesi, herhangi bir riskin doğması sonucunda meydana gelebilecek zararların engellenmesi ve banka sermayesinin korunması açısından önemlidir (Koç, Şahpaz, Kalaycı, & İnce, 2021).

Piyasa riskine esas tutar, kredi riskine esas tutar ve operasyonel riske esas tutarlarda oluşan değişimler sermaye yeterlilik oranının hesaplanmasında önemli rol oynar. Aşağıdaki **Tablo 4.17'**de bu oran sektör bazında yatay seyretmektedir. **Grafik 4.10.'**da anlaşılacağı üzere ilgili kamu bankasında ise 2018 yılından 2021 yılına kadar artarak ilerlemiştir. Özellikle 2020 pandemi krizi ile başlayan süreçte alınan ve **Tablo 3.3.'**te bahsedilen önlemlerle bankacılık sektöründe sermaye yeterlilik oranlarının korunması sağlanmıştır. ve 2021 yılında ise normalleşme adımları kapsamında acil durum önlemlerinin kaldırılmaya başlanması ve yaşanan kur atakları gibi nedenlerle aşağı yönlü hareket etmiştir. 21.12.2021'de BDDK tarafından yayımlanan karara göre sermaye yeterlilik oranının ölçülmesinde, hesaplama tarihinden önceki 252 iş gününde TCMB

tarafından açıklanan döviz kurlarının aritmetik ortalamasının kullanılabilmesine imkan tanınmıştır.

Tablo 4.17. *Sermaye Yeterliliği Oranı (Kamu Bankası/Türk Bankacılık Sektörü)*

Sermaye Yeterliliği, %	Sermaye Yeterliliği Oranı			
	2021	2020	2019	2018
Türkiye'de Bankacılık Sistemi	18,4	18,8	18,4	17,4
Kamu Bankası	14,5	15,2	14,3	13,8

Grafik 4.10. *Sermaye Yeterliliği Oranı*

4.4. İlgili Kamu Bankasının Genel Görünümü

2018 Mayıs ayından başlamak üzere bankacılık sektöründe kredi faiz oranları yıllık %35 seviyelerine yükselmiştir. Piyasa için faiz ve kur riski oluşmuş, bazı özel ve yabancı sermayeli bankalar kredileri geri çağırarak ya da kredi büyümelerini azaltmışlardır. Fakat ilgili kamu bankası da dahil olmak üzere kamu bankaları Türkiye ekonomisinin kalkınmasına destek olmak amacıyla 2018 Eylül ayına kadar kredi genişlemesini sürdürmüştür. **Tablo 4.3.**'te görüldüğü üzere özellikle 2018 Haziran ayından 2018 Eylül ayına geçildiğinde kur şoku dolayısıyla toplam kredinin içerisinde yabancı para kredi miktarı sert şekilde artmıştır. Bu da ilgili kamu bankasının kur riski etki alanının genişlemesine sebep olmuştur. 2018 Aralık ayında yabancı para kredilerinde meydana

gelen azalış dolayısıyla kredi hacmi de azalma eğilimine girmiştir. 2019 yılı verileri incelendiğinde ise kur şokunun atlatılmaya başlanması ile kredi hacminde tekrar artış gözlemlenmiş ancak yabancı para kredileri aynı oranda artmamıştır. 2020 pandemi kriziyle beraber ilgili kamu bankasında hükümet politikasına bağlı olarak kredi genişlemesi devam etmiştir. Bunun yanında döviz kurları karşısında Türk Lirasının kırılğan yapısından kaynaklı yabancı para kredilerde de ciddi bir artış gözlemlenmiştir.

Ağustos 2018’de 1 ABD doları 7,24 Türk Lirası seviyesinden işlem görmüştür. 13 Ağustos 2018 tarihiyle son bir yılda Türk Lirası ABD doları karşısında yaklaşık %50 oranında değer kaybetmiştir. **Tablo 4.1.**’e göre 2018 Mart ayı ve 2018 Aralık ayı arasında likit varlıklarda yabancı paranın oranı Türk lirasının oranına göre oldukça artmıştır. Bu da türk parası ve yabancı para bilanço büyüklüklerini büyük ölçüde negatif etkilemiştir.

Söz konusu dönemler aktif kalitesi açısından **Tablo 4.12.** incelendiğinde ilgili kamu bankasında kredi payı azalma göstermezken sektör genelinde 2018 kur krizi ve 2020 pandemi krizi dönemlerinde özel ve yabancı sermayeli bankaların hükümet politikası gereği sunulan kredi teşviklerine dahil olmaması nedeniyle kredi payında azalma görülmektedir.

Tablo 4.8.’de görüldüğü üzere ilgili kamu bankasında 2018 yılı genelinde ve 2020 son çeyrek itibariyle TCMB politika faizindeki artışlara bağlı olarak toplam mevduatta ciddi artışlar görülmüş olup, bunların içerisinde yabancı para mevduat oranının türk lirası mevduatlarına göre fazla olduğu görülmektedir. Bu da kur riskini beraberinde getirmektedir.

2018 kur krizi döneminde TCMB politika faizindeki artışa paralel olarak %35 mevduat faiz oranlarının piyasada hakim olmasıyla ilgili kamu bankası özel ve yabancı sermayeli bankalara göre nispeten daha yüksek faiz oranları ile mevduat toplamış ancak kredi faizlerinin artması nedeniyle kredi büyümesi azalmıştır. **Tablo 4.14.**’e göre mevduatın krediye dönüşüm oranı ise ilgili kamu bankası nezdinde yıllar itibariyle aşağı yönlü hareket etmiştir.

Tablo 4.15. ve **Tablo 4.16.**’da likidite ve döviz pozisyonuna ilişkin rasyolar incelendiğinde oranlarda 2018 yılından 2019 yılına gelindiğinde ilgili kamu bankasında ciddi bir azalış gözlemlenmiştir, devam eden yıllarda bu oranlarda tekrar artış

görülmüştür. Bunun sebebi bankacılık sektörüne yönelik pandemi döneminde aktif kalitesi ve likidite kalitesinin bozulmasını önleyici düzenlemelerin etkisi olarak gösterilebilir. **Tablo 4.17.**'de sermaye yeterliliği oranı incelendiğinde kamu bankasında bankacılık sektörüne yönelik 2020 yılında yapılan düzenlemelerin etkisi pozitif yönde hissedilmiştir.

Bu açıklamalar doğrultusunda kriz dönemlerinde risk algısının birçok faktöre bağlı olması risk yönetimi etkinliğinin azalmasına yol açmıştır ve risk yönetimin daha önemli olduğu finansal kriz dönemlerinde alınan geçici önlemler ve yeni düzenlemeler sayesinde krizin negatif etkilerinin mali tablolarda hissedilmesi büyük ölçüde önlenmiştir.

Sonraki alt başlıkta ise, Türkiye bankacılık sektörü aktif yapısı, pasif yapısı ve karlılık rakamları 2008-2021 dönemleri itibariyle kıyaslanarak genel görünüm ele alınmıştır.

4.5. Türk Bankacılık Sektörü Bilanço Büyüklükleri Üzerinden Genel Görünümü ve Analiz

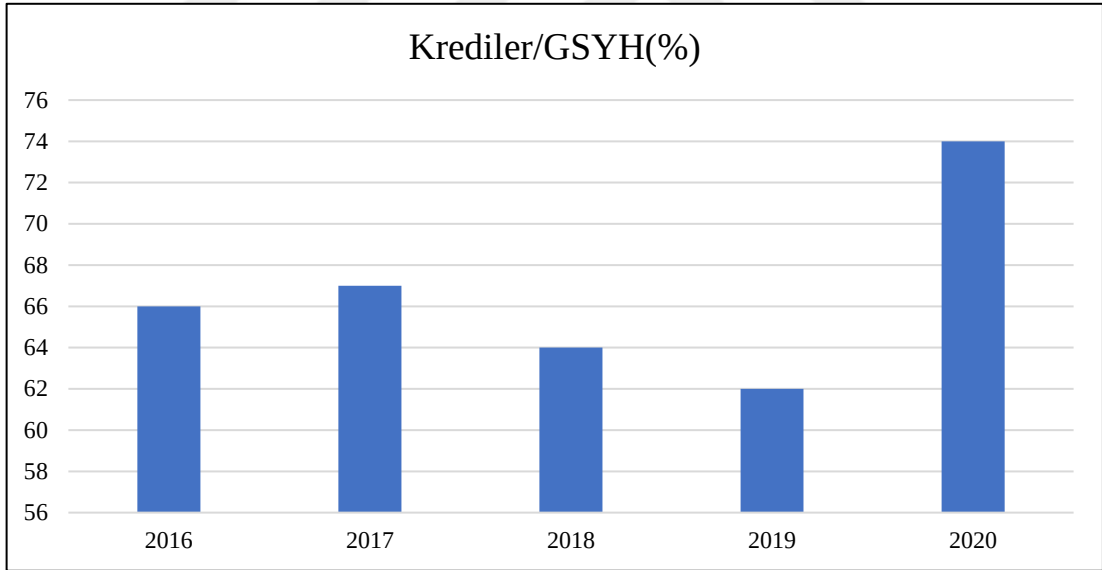
Aktif yapısı

Aşağıdaki **Tablo 4.18.**'de görülen gayri safi yurt içi hasıla, 2021 yılında sabit fiyatlarla %11 iken cari fiyatlarla %43 oranında artmıştır. 5.047 Milyar TL- den 7.209 Milyar TL-ye yükselmiştir. Gayri safi yurtiçi hasıla USD- bazında 813 Milyar USD- ye yükselerek % 12 oranında artış göstermiştir ve kişi başına gelir ise 9.539 USD- ye yükselerek % 11 oranında artış göstermiştir (TBB, Bankalarımız, 2021).

Tablo 4.18. GSYH (2019-2021)

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla			
	2019	2020	2021
Büyüme (yüzde)			
Cari fiyatlarla	15	17	43
Sabit fiyatlarla	0,9	1,8	11
Deflatör (yüzde)	13,9	14,8	28,7
Gsyh			
Milyar TL-	4.320	5.047	7.209
Milyar USD-	761	717	813
Kişi başına gelir USD-	9.127	8.599	9.539

Aşağıdaki **Grafik 4.11.**'de ise krediler/gayri safi yurt içi hasıla oranları gösterilmektedir. 2019 yılına göre 2020 yılında bu oran 12 puan artış göstererek % 74'e yükselmiştir. Bunun nedeni olarak bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün artmasının yanı sıra 2020 yılı GSYH rakamlarındaki azalış da gösterilebilir.

Grafik 4.11. Kredilerin GSYH'ye Oranı Kaynak BDDK, TÜİK

Tablo 4.19. *Mevduat Bankaları Sermaye Bazında Krediler – Aktif Tablosu 2007-2021*

Milyon TL		Krediler ve Alacaklar			Aktif Toplamı		
Yıl		Kamu	Özel	Yabancı	Kamu	Özel	Yabancı
2007		63.195	153.041	52.774	163.585	293.529	84.335
2008		87.174	200.005	64.731	207.701	369.603	104.797
2009		103.755	196.505	64.266	249.976	413.241	107.487
2010		146.600	261.887	81.425	298.063	496.520	135.572
2011		184.955	358.518	93.242	340.989	619.118	158.187
2012		205.453	417.705	110.358	375.729	694.564	174.315
2013		282.648	525.879	154.807	482.969	831.319	250.153
2014		348.265	614.062	181.542	561.241	950.147	290.332
2015		437.338	556.658	380.329	673.524	850.697	602.105
2016		538.710	633.945	429.116	801.742	968.419	679.520
2017		685.694	736.287	501.644	1.010.196	1.130.145	777.166
2018		844.024	767.524	544.577	1.246.934	1.256.870	892.371
2019		1.049.282	853.015	617.437	1.526.227	1.394.971	975.165
2020		1.489.893	1.056.177	776.163	2.321.524	1.731.502	1.219.988
2021		1.910.002	1.455.617	1.067.629	3.279.321	2.699.153	1.891.164
2021 PAYI		57,49%	44%	32%	41,67%	34,30%	24,03%
2021 TOPLAM		3.322.233			7.869.638		

Yukarıdaki **Tablo 4.19.**'da görüldüğü üzere kamu, özel ve yabancı bankaların aktif büyüklüğü 2021 yılı Aralık döneminde 2018 yıl sonuna kıyasla %131 oranında artış göstererek 7.869 milyar TL- seviyesine ulaşmıştır.

2018 yılı ile 2019 yılı kıyaslandığında kredilerde kamu bankalarında %24, özel bankalarda %11 ve yabancı bankalarda ise %13 artış görülmektedir. 2018 Ağustos ayında başlayan kur ve faiz artışıyla birlikte 2019 yılında özel ve yabancı sermayeli bankaların risk algılarının artması sonucu kredi büyümelerini yavaşlattığı görülmektedir.

Kamu bankalarının 2019 yıl sonu verilerinden 2020 yıl sonu verilerine bakıldığında %42 oranında artırdığı görülmektedir. Kredi büyüklüğünü bir önceki yıla göre neredeyse iki katına çıkaran kamu bankalarının 2020 pandemi krizinin etkisi sonucu devlet destek paketlerinin hayata geçmesiyle ekonomiye büyük ölçüde destek verdiği anlaşılmaktadır. 2021 yıl sonuna gelindiğinde ise sektör toplamının %57'sine sahip olan kamu bankaları öncülüğünü sürdürmektedir.

2019-2020 yılları arası kamu bankalarının aktif büyüklüğü özel ve yabancı sermayeli bankalarına oranla daha fazladır. 2020-2021 yıllarına gelindiğinde bilançodaki TL-YP- gelişimi dolayısıyla kamu ve özel bankalar büyüklüklerini artırmıştır. 2021 Aralık döneminde sektörde diğer sermaye grupları ile karşılaştırma yapıldığında kamu bankaları toplam aktiflerin %42'sine, yerli özel bankalar %34'üne ve yabancı bankalar ise %24'üne sahiptir. 2021 yıl sonunda ise kamu bankalarının sektör payı %42 ile en büyüktür.

Pasif yapısı

Bankacılık sektörünün 2001 krizi sonrası sürekli kar elde eden bir yapıya dönüşmüş olması ve yıl sonlarında oluşan karın bünyede tutulması ve özkaynaklara eklenmesi bankacılık sektörü özkaynak artışında süreklilik getirmiştir.

Tablo 4.20. Bankacılık Sektörü Sermaye Bazında Özkaynak - Mevduat Tablosu 2007-2019 Eylül

Milyon TL		Özkaynak			Mevduat		
Yıl		Kamu	Özel	Yabancı	Kamu	Özel	Yabancı
2007		16.827	35.896	11.144	127.953	177.527	51.467
2008		17.321	40.900	13.180	161.274	231.940	60.234
2009		23.494	53.895	15.809	187.130	254.730	65.369
2010		29.461	66.498	18.439	228.279	308.023	78.349
2011		31.115	72.464	18.810	240.252	365.481	93.165
2012		41.408	92.325	23.203	266.182	400.004	103.818
2013		45.128	94.518	25.691	324.024	478.638	140.637
2014		59.847	110.505	30.160	548.720	540.509	168.383
2015		67.738	93.927	65.877	418.537	494.481	336.825
2016		78.938	106.118	76.780	497.120	576.408	388.870
2017		95.644	128.835	89.395	614.888	658.568	439.636
2018		114.772	148.554	103.691	759.830	746.991	530.251
2019		135.288	170.785	118.971	996.516	867.732	610.550
2020		182.693	197.621	138.043	1.501.204	1.051.718	755.040
2021		192.553	249.855	170.493	2.165.534	1.640.136	1.205.631
2021		31%	41%	28%	43%	33%	24%
2021 Toplam		612.901			5.011.301		

Tablo 4.20.'ye göre 2018 yılından 2019 yılına geçildiğinde özel bankalar özkaynak konusunda %40 oranla sektörün birincisidir. Kamu bankaları %32, yabancı bankalar ise %28 orana sahiptir. Mevduat konusunda ise aynı yıllarda kamu bankalarının sektör payı %40, özel bankaların %35 ve yabancı bankaların %25'tir. Yani sermaye bazında karşılaştırma yapıldığında kamu bankalarının daha az özkaynak ve daha çok mevduat ile çalıştığı görülmektedir. Bu sebeple kamu bankalarının kredilerini, özel ve yabancı sermayeli bankalara göre özkaynak yerine daha çok mevduat ile finanse ettiği söylenebilir.

2019 yılından 2020 yılına geçildiğinde kamu bankalarının özkaynak ve mevduatlarını büyük oranda artırdığı görülmektedir. 2021 yıl sonunda ise kamu bankalarının sektör oranı özkaynak konusunda %31, mevduat konusunda %43'tür.

Karlılık rakamları

Bankacılık sektöründe 2018 yıl sonu ve 2019 dönemi karlılık açısından önceki yıllara kıyasla kısır geçmiştir. Sektörün toplam karı sırasıyla 2017 yılında 44 milyar TL , 2018 yılında 48 milyar TL ve 2019 yıl sonunda ise 40 milyar TL civarında gerçekleşmiştir.

Aşağıdaki **Tablo 4.21.**'e göre 2018 kur krizinden sonra genel olarak karlılık rakamları gerilemiştir. 2019 yıl sonunda bir toparlanma yaşanmış ve karlılık rakamları artmıştır. 2020 pandemi krizi sonrası ise kamu bankalarının karlılıklarında azalma görülmekte, özel ve yabancı sermayeli bankaların karlılıklarında ise ciddi bir artış izlenmektedir. 2021 sektör payına bakıldığında kamu bankaları karlılık konusunda oldukça geridedir. Özel bankalar ise %51 oranla sektörün öncüsü konumundadır.

Tablo 4.21. Karlılık Rakamları Kamu/Özel/Yabancı Bankalar

Milyon TL		Net Dönem Karı - Zararı		
Yıl		Kamu	Özel	Yabancı
2007		4.513	7.154	1.696
2008		3.905	6.480	1.384
2009		6.393	9.974	2.066
2010		6.880	11.683	1.952
2011		5.372	10.450	2.316
2012		6.705	12.277	2.518
2013		7.666	13.238	1.531
2014		8.009	12.668	2.225
2015		9.407	9.154	5.305
2016		11.837	13.526	8.770
2017		15.388	16.474	12.227
2018		14.637	18.729	14.259
2019		10.709	16.070	14.066
2020		15.436	20.033	13.188
2021		11.975	39.220	26.384
2021 Payı		15%	51%	34%
2021 Toplam		77.579		

2018 yılı kur krizi sonrasında kur dalgalanmaları devam etmektedir. 2020-2021 yıllarında ise 2018-2019 yıllarının getirdiği kırılganlık, ekonomi politikaları, iç dinamikler, pandemi etkileri, küresel makro ekonomik dalgalanmalar banka bilançolarını etkileyen negatif risk faktörlerinden olmuştur.

5. SONUÇ VE KAMU BANKASINA ÖZEL RİSK YÖNETİMİ ÖNERİLERİ

5.1. Sonuç

Bu araştırmada oluştukları dönemlerde dünya piyasalarını derinden etkileyen, ilk olarak finansal piyasalarda ortaya çıkan, sonrasında sosyal ve toplumsal alanlara yayılan ve kapitalizmin tüm dünyayı etkisi altında bırakması ardından dünya ekonomilerinin yaşadıkları krizleri birbirlerine bulaştırarak ulusal ve uluslararası krizlerin nasıl ve neden ortaya çıktığı irdelenmektedir.

Ulusal ve uluslararası kriz dönemlerinde finansal sektörleri etkileyen tek bir faktör bulunmadığı gibi finansal krizlerle mücadelede tek bir çözüm önerisi sunmak da mümkün görünmemektedir. Özellikle küresel krizlerden etkilenme konusunun önüne geçmek mümkün olmadığından, bu krizleri en az hasarla atlatılması adına Türk finans sistemi ve kamu otoritelerince alınması gereken önlemlerin çeşitliliği literatür çalışmalarında da vurgulanmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde görüldüğü üzere Türkiye’de de kriz karşısında cari açık sorunu, bankacılık krizleri, özel kesimin ve kamunun dış borç sorunu, makro ekonomik dalgalanmalar, likidite sıkışıklığı gibi sebeplerle büyümede düşüş sorunu, sıcak para akışındaki aksaklıklar ve işsizlik gibi sorunlar bulunmaktadır. Merkez bankasının duruşları ve enflasyonun yüksek olması aynı zamanda ülkemizin konum itibarıyla hareketli bir bölgede bulunması gibi sebeplerle kırılganlıklara açık olunması, kısa ve uzun vadede yeni düzenleme ve denetim uygulamaları konusunda alınması gereken tedbirlere ağırlık verilmesini gerektirmektedir. Her ülkenin tarihinde finansal kriz örnekleri görülmektedir. Ülkemizde de dönem dönem finansal kriz risk algıları artsa da BDDK’nın yasal mevzuatının çok güçlü olması ve gelişmiş ülke ayarında düzenlemelere sahip olması risk unsurlarının erken tespit edilmesine olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda ülkemiz ve ilgili kamu bankası, Basel 1,2,3 ve 4 standartlarına ve uluslararası standartlara uyum sürecini başarıyla yönetmektedir.

Bu çalışmanın amacı, finansal krizlerin dünya ekonomilerini 1929 büyük buhrandan, 2001 krizi, 2008 küresel kriz, 2018 kur krizi ve 2020 pandemi krizi süresince kapitalizmin bulaşıcılığının ve ülkeler arası serbest dolaşımın artmasıyla çeşitli krizlerin küresel krize dönüşmesinin etki ve sonuçlarını değerlendirmek, Türk bankacılık

sisteminde krizler öncesi ve sonrası maruz kalınan risk unsurlarını belirlemek ve yasal düzenlemeler ve otoriteler tarafından alınan ve alınması gereken tedbirlerin ne olduğunu ortaya koymak ve aksiyon planlarını hazırlamak olarak belirlenmiştir. Ekonomik faaliyetlerin küresel bazda yaygınlaşmasıyla finans sektörünün büyük bir çoğunluğunu içine alan Türk bankacılık sistemi incelenerek, mikro ve makro ekonomik boyutta yaşanan krizlere verilen tepkiler göz önünde bulundurularak geçmiş dönemden güncel döneme kadar elde edilen veriler analiz edilmiştir. Alan çalışmasında, ilgili kamu bankasının 2018-2021 dönemleri arası bilanço kalemleri karşılaştırılmış ve yayınlanmış bankacılık rasyolarıyla Türk bankacılık sistemi ve ilgili kamu bankasının finansal görünümü konusunda karşılaştırmalı analizler yapılmıştır. Hem ülkemizi hem dünyayı etkileyen kriz dönemlerinde finansal piyasalarda kırılganlıkların artması bankacılık sisteminin etki alanını genişletse de elde edilen veriler genel anlamda Türk bankacılık sisteminin sağlam bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. İlgili kamu bankasında ise 2001-2008 kriz dönemlerinde finansal görünüm olumsuz seyretmesine karşın devam eden süreçte ekonomik ve finansal koşulların yurt içinde ve dünyada iyileşmesi ve yapılan düzenlemeler ile uluslararası standartlara disiplinli bir şekilde bağlı kalınması sayesinde hızlı bir toparlanma görülmüş, bu toparlanma finansal tablolara yansımıştır. 2018 yılında yaşanan kur krizinden ve devamında 2020 yılında pandemi süreci ile başlayan küresel kriz ortamından Türk bankacılık sistemi ve ilgili kamu bankası olumsuz etkilenmiş ancak pandemi sürecinde alınan ve Tablo3.1., Tablo3.2., Tablo3.3., Tablo 3.4.'te bahsedilen önlemler neticesinde krizin etkileri finansal tablolara net bir biçimde yansımamıştır. Dünya ile entegre bir şekilde atılan normalleşme adımları sonucunda 2020 ve 2021 yıllarında alınan acil geçici çözüm önlemlerinin sonlandırılması, TCMB tarafından uygulanan faiz politikası, kur atakları, uygulanan ekonomi politikaları ve var olan küresel kriz koşullarının yarattığı zorluklar özellikle ilgili kamu bankasında hissedilmeye başlanmış olup bu durum finansal tablolara yansımıştır. Bu bilgilerin ışığında, likidite yapısı, sermaye yeterliliği, kontrol ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve etkin risk yönetimi alanının genişletilmesi sonucu krizin etki alanının daraltılmasına yönelik çalışmalar irdelenmiştir. Alınması gereken önlemler ile iç ve dış müdahale araçlarıyla bankacılık sektörünün finansal krizlerin etki alanına en düşük seviyede maruz kalması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ilgili literatür taranmış; kriz öncesinde ve kriz döneminde yapılacak çalışmaların bankacılık sektörüne sağlayabileceği katkılar

değerlendirilerek finansal sisteme dahil olabileceği düşünülen öneriler ortaya atılarak analiz güçlendirilmiştir.

5.2. Kamu Bankasına Özel Risk Yönetimi Önerileri

Alan çalışmasında ele alınan kamu bankası tarafından kriz dönemlerinde kur riski ve faiz riski gibi ekonomik göstergeler değerlendirilerek, Türkiye ekonomisini gelecekte neler beklediğine dair projeksiyon çalışmaları yapılmaktadır. Bunun yanında global ekonominin lokomotifleri olarak görünen ülkelerin (ABD, İngiltere, Almanya, Çin vb.) makro ekonomik verileri ile bankacılık sektör analizlerinin takip edilerek, finansal sistemde olası bozulmalara karşı erken uyarı sistemleri oluşturulması sayesinde zamanında aksiyon alınarak krizlere hazırlıksız yakalanmanın önüne geçilebilir.

Banka bünyesinde faaliyet gösteren Risk Yönetimi Daire Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen senaryo analizleri ve stres testleri sonucu elde edilen veriler doğrultusunda banka yönetim kurulunca uygulanacak stratejiler periyodik olarak belirlenmektedir. Hazırlanan raporlar üst yönetime ve BDDK'ya sunulmaktadır. Bu kapsamda öncelikle Risk Yönetimi Daire Başkanlığı'na yapılan analizleri içeren eğitim programları düzenlenerek saha personeline risk yönetimi ve analizi konularında eğitim verilmelidir. Böylece belirlenen risklere göre günlük ve haftalık olarak oluşturulan aksiyon planları ilgili birimlerce hazırlanarak saha personeline raporlanmalı ve süreçte şube ve bölge birimleri dahil edilerek sağlanacak işbirliği sayesinde bankanın refleksleri geliştirilmelidir. Eğitim sürecinin zaman ve maliyet açısından yükümlülükleri olsa da personel kalitesinin ve bilgi birikiminin artması sonucunda sahadan da dönüşler alınması, hem genel müdürlük ve şube arasındaki kopukluğu azaltacak, hem de sonraki süreçlere pozitif yansımaya sahip olacaktır. İlgili kamu bankasında yasal mevzuata uyumlu bir biçimde etkin risk yönetimi politikası başarıyla sürdürülmektedir. Ancak bankaların birçok risk faktörüne maruz kalması dolayısıyla kurumda baştan ayağa bir risk yönetim entegrasyonu yerine sadece genel müdürlük birimlerinin iş akışına dahil edilmesiyle risk yönetimi konusunda yarı etkin bir pozisyon yaratılmıştır. Saha personeline de gerekli bilgilerin aktarılmasıyla etkin bir yapının oluşması sağlanabilir.

Banka bilançosunun aktif kalemi olan kredilerde, kriz öncesi ve sonrası izlenen verilere göre yaşanan aşırı büyüme kaynaklı bilanço bozulmalarının artış göstermesi, aktif kalitesinin ve likit varlıkların azalması riskini de beraberinde getirmekte olup, banka

karlılığını olumsuz yönde etkilemektedir. Bankalar, aktif kalitesini yükseltecek kredi politika ve stratejileri doğrultusunda faaliyetlerini yürütmelidir. Bu politikalar sayesinde genel müdürlük birimlerince yapılan analizler ve risk unsurları belirlenerek, **müşteri bazlı beklenen zarar tutarları** hesaplanmalı, bu tutarlar göz önünde bulundurularak yüksek risk unsuru oluşturabilecek müşteri gruplarına yönelik tedbirler belirlenmelidir. Sektör bazında finansal krizlerden etkilenme şiddetine göre risk analizi yapılarak, elde edilen veriler doğrultusunda yüksek risk grubundaki sektörlerle kredi ilişkisi kısıtlanmalı, kredi tahsis ve pazarlama süreçlerinde müşterinin temerrüde düşme olasılığına bakılarak temerrüt halinde kayıp oranları göz önünde bulundurulmalı ve pazarlama faaliyetleri bu yönde planlanmalıdır. Bu sayede sektörle rekabet edebilecek bir kredi politikası doğrultusunda hareket edilmiş olunacaktır. Ayrıca kullanılan kredilerde tahsili gecikmiş alacaklar yeniden yapılandırılmalı veya takipten tahsilatın sağlanamadığı durumlarda ilgili alacakların satışı yoluyla zarar niteliğindeki alacaklar likit varlıklara dönüştürülmelidir. Takibe düşen ve tahsil edilemeyen krediler satış yoluyla nakde dönüştürüleceği için bankanın daha fazla zarar etmesinin önüne geçilerek likit varlıklarının artışı sağlanacaktır. Reel ekonomik koşullara bağlı kalarak müşteriden beklenen zarar tutarına uygun olan teminatlandırılma ile işlem yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- (BIS), B. o. (2017). *International convergence of capital measurement and capital standards*. <https://www.bis.org/bcbs/publ/d424.pdf> adresinden alındı
- (2019, Ocak 27). “Çevrimiçi, <https://us.spindices.com/index-family/real-estate/sp-corelogic-case-shiller>,” adresinden alındı
- (2019, Ocak 27). <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/02/weodata/index.aspx> adresinden alındı
- (2019, Ocak 27). <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/02/weodata/index.aspx> adresinden alındı
- (2022, Eylül 20). Borsa İstanbul : <https://www.borsaistanbul.com/tr/> adresinden alındı
- (2022, Ocak 10). Halkbank: <https://www.halkbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/kurumsal-yonetim/kurumsal-yonetim/risk-yonetimi.html> adresinden alındı
- Akbulut, R. (2010). Son yaşanan küresel finansal kriz ve Türk Finans Sektörü üzerindeki etkileri. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 47.
- Akçay, B., & Bolgün, K. E. (2005). *Risk yönetimi* (2. b.). İstanbul: Scala Yayınevi.
- Akerlof, G. (1970). The Markets for Lemons: Quality Uncertainty and The Market Mechanism. *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 84(12), 488-496.
- Akinci, N., & Erdoğan, N. (1995). *Finansal Tablolar Analizi* (4. Baskı b.). İzmir: Fakülteler Kitabevi Barış Yayınları.
- Aksel, K. (2001, Mayıs-Haziran). Kredi riski yönetimi. *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*(18).
- Aksoy, A. (1990). *İşletme sermayesi yönetimi*. Ankara.
- Aktan, C. C. (2010, Eylül). Kriz yönetimi. *Yeni Türkiye Dergisi*.
- Alantar, D. (2008). Küresel finansal kriz: nedenleri ve sonuçları üzerine bir değerlendirme. *Maliye ve Finans Yazıları*. Mayıs 1, 2022 tarihinde https://www.finanskulup.org.tr/wp-content/uploads/2018/06/SayY_81_Ekim_2008.pdf adresinden alındı
- Alkin, E., Savaş, T., & Akman, V. (2001). *Finansal aracılığın evrimi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Altınok, T., Eken, H., & Çankaya, S. (2011). *Küresel mali piyasalarda yeniden yapılanma ve Türkiye*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

- Altıntaş, M. A. (2020). *Bankacılıkta risk ve sermaye yönetimi*. İstanbul: MAS Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş.
- Apak, S., & Aytaç, A. (2009). *Küresel krizler kronolojik değerlendirme ve analiz*. Avcıol Basım Yayım.
- Armaoğlu, F. (1994). *Filistin meselesi ve Arap İsrail savaşları 1948-1988* (Birinci b.). Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Arslan, I. (2008). Kurumsal risk yönetimi. *Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*.
- Ay, İ. C. (2014). *Basel kriterleri çerçevesinde Türk finans ve bankacılık sektörünün yeniden düzenlenmesi*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları.
- Aydın İnan, A. (2013). Sermaye yeterliliği şerhi Yayın No:299. İstanbul.
- Babuşçu, Ş. (1997). *Bankacılıkta risk derecelendirmesi ve Türk bankacılık sektörüne uygulanması*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Yayın No:94.
- Babuşçu, Ş. (2005). *Basel 2 düzenlemeleri çerçevesinde bankalarda risk yönetimi*. Ankara: Akademi Araştırma Planlama Danışmanlık Eğitim.
- Babuşçu, Ş. (2010, Eylül). Bankalarda risk yönetimi (2). *Ekonomist Dergisi*(13).
- Balı, S., & Büyüksalvarcı, A. (2011). *Finansal krizler tarihi*. İstanbul: Çatı Kitapları.
- ((1.11.2006)). *Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Sayı:26333, m.5. Resmi Gazete*.
- ((1.11.2006)). *Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Sayı:26333, m.5. Resmi Gazete* .
- (23.01.2009). *Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Sayı: 27119. Resmi Gazete* .
- Bankalarımız. (2021). https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/3817/Bankalarimiz_2021.pdf adresinden alındı
- Basel Committee. (2001). *A new capital adequacy framework, colcultive paper basel: bank for international settlements*.
- BDDK. (08.12.2020). *Karar Sayısı: 9312*. <https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/806> adresinden alındı
- BDDK. (17.03.2020). *Karar Sayısı: 8948*. <https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/775> adresinden alındı

- BDDK. (2001). *Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik*, 08.02.2001 Tarih ve 24312 Sayılı Resmi Gazete.
- BDDK. (2006). *Bankaların sermaye yeterliliğinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin yönetmelik*. Resmi Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/11/20061101-20.htm> adresinden alındı
- BDDK. (2010). *Sorularla Basel* 3. https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_53.pdf adresinden alındı
- BDDK. (2010, Şubat). *Türk bankacılık sektörünün genel görünümü*. <https://www.bddk.org.tr/Veri/EkGetir/8?ekId=5#:~:text=plase%20edildi%C4%9Fi%20g%C3%B6zlenmektedir,-,Bankac%C4%B1l%C4%B1k%20sekt%C3%B6r%C3%BCn%C3%BCn%20aktif%20toplam%C4%B1%202009%20y%C4%B1lsonuna%20g%C3%B6re%20258%2C9%20oran%C4%B1nda,alt%C4%B1%20ayl%C4%B> adresinden alındı
- BDDK. (2014). *Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik*, Resmi Gazete. 29057. Temmuz 11, 2014 tarihinde alındı
- BDDK. (2014). *Bankaların iç sistemleri ve içsel sermaye yeterliliği değerlendirme süreci hakkındaki yönetmelik*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140711-5.htm> adresinden alındı
- BDDK. (2015). *Bankaların sermaye yeterliliğinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin yönetmelik*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/10/20151023-9.pdf> adresinden alındı
- BDDK. (2016, Eylül 17). *Karşı taraf kredi riskinin yönetimine ilişkin rehber*. Sayı:6827. <https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/950> adresinden alındı
- BDDK. (2021). *Türk bankacılık sektörü temel göstergeleri*. İstanbul: Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu. <https://www.bddk.org.tr/Veri/EkGetir/8?ekId=85> adresinden alındı
- BDDK. (24.11.2020). Ekim 3, 2022 tarihinde <https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/804> adresinden alındı
- Bessis, J. (2002). *Risk management in banking*. New York: John Wiley&Sons Ltd.
- Bolak, M. (2004). *Risk ve yönetimi*. İstanbul: Birsan Yayınevi.
- Bratanovic, G. (tarih yok).
- Cade, E. (1997). *Managing banking risks*. Abington: Gresham Books.

- Can, E. (2003). *Operasyonel risk ve sermaye yönetimi yeterlilik etüdü* . Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu . <https://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/401> adresinden alındı
- Caprio, G. (1998). *Banking on crises: expensive lessons from recent financial crises*. Development Research Group The World Bank.
- Cihan, D. (2009, Şubat 27). *Ekonomik kriz nedir, özellikleri nelerdir, nasıl gelişir?* Prof. Dr. Cihan Dura. adresinden alındı
- COSO. (2004). *Enterprise Risk Management Integrated Framework*. www.coso.org adresinden alındı
- Coyle, B. (2000). *Introduction to currency risk*. United Kingdom: Financial World Publishing.
- D'Arcy, S. P. (2001). Enterprise risk management 12(1),. *Journal of Risk Management of Korea*.
- Dalyancı, H. L. (2010). *Finansal kriz teorileri ve Türkiye ekonomisinde 1990 sonrası finansal krizlerin ekonometrik analizi*. Marmara Üniversitesi.
- Decemberraming: Economisch vooruitzicht. (2019, Ocak 29). Nederland. Çevrimiçi, <https://www.cpb.nl/en/forecast-december-2018> adresinden alındı
- Delice, G. (2003). Finansal krizler: teorik ve tarihsel bir perspektif. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 61.
- Delikanlı, İ. U. (2000). *Bankalarda uluslararası standartlara uygun risk yönetimi ve kontrolü*. İktisadi Araştırmalar Vakfı Seminer Tebliğleri.
- Demir, F., & vd. (2008). *ABD mortgage krizi*. BDDK yayını, Çalışma Tebliği 03.08.2008.
- Demirci, N. (2005). *Finansal krizlerin anatomisi modern kriz teorisi ışığında gelişmekte olan ülkeler ve Türkiye*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurumu Yayınları.
- Dima A. M. & Orzea, I. (2012). *Risk management in banking*. Academy Publish.org.
- Duman, K. (2002). Finansal kriz ve bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 132-145.
- Duman, K. (2002). Finansal Kriz Ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması . *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 132-145.
- E., G., E.B., G., & N., D. (2012). Basel 3 kriterleri. *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*(1(3-4)), 16-28.
- Eğilmez, M. (2019). 2019: riskler ve fırsatlar. Mayıs 28, 2022 tarihinde <https://www.mahfiegilmez.com/2019/01/2019-riskler-ve-frsatlar.html#more> adresinden alındı

- Eğilmez, M. (2019). *Küresel finans krizi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eğilmez, M. (2022, Eylül 20). Kendime Yazılar Mahfi Eğilmez: <https://www.mahfiegilmez.com/2022/06/ufe-ile-tufe-fark.html#:~:text=%C4%B0ki%20endeks%20aras%C4%B1nda%20kapsam%20farklar%C4%B1,sat%C4%B1n%20al%C4%B1mlar%C4%B1%20endeksin%20kapsam%C4%B1n%C4%B1%20olu%C5%9Fturuyor>. adresinden alındı
- Eğilmez, M. (2022, Mayıs 28). Spekülatif Atak. <https://www.mahfiegilmez.com/2018/08/spekulatif-atak.html#more> adresinden alındı
- Elmacı , O., Sevim, Ş., & Keklik, G. (2014). Bankaların sürdürülebilir rekabet gücünün ölçülmesine yönelik ampirik bir çalışma (kredi riski yönetimi etkinlik analizi). *Dumlupınar Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi Özel Sayısı*, 556-576.
- Erçel, G. (1999). *2000 yılı enflasyonu düşürme programı: kur ve para politikası uygulaması*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. Mayıs 28, 2022 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/bbdc2bb1-2b9d-4ae2-8548-dd2d2fc7d53f/baskanmat5y.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-bbdc2bb1-2b9d-4ae2-8548-dd2d2fc7d53f-m3fC9xi> adresinden alındı
- Feldstein, M. (1999, January). FELDSTEIN, M. (1999), Self-Protection for Emerging Market Economies, NBER Working Paper Series.
- Financial Stability Board. (2010). *Reducing the moral hazard posed by systemically important financial institutions*. Ocak 29, 2016 tarihinde http://www.Financialstabilityboard.Org/Publications/R_101111a.Pdf adresinden alındı
- Fischer, S. (1998, Mayıs 16). The Asian Crisis:a view from the IMF, *Journal of International financial management&accounting* . (9(2)).
- Friedman, M., & Schwartz, A. (1963). *A Monetary History of United States, 1867-1960*. Princeton University Press. .
- Geçer, T. (2015). Sermaye Yeterliliği Standart Oranına Yeniden Bir Bakış. *ADAM AKADEMİ, Cilt 5/1*, 77-92.
- Gökmen, B. (2007). Bankalarda finansal tablolar analizi. 52. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/42534.pdf> adresinden alındı
- Göktaş, A. (2000). *Küresel kriz ve Türkiye*. Ankara: Özen Yayıncılık.
- Gültekin, E. (2001). *Risk tabanlı sermaye modeli ve Türkiye örneği*. BDDK Yetki Etüdü Raporu.
- Gürsoy, M. (2009). *Ekonomik ve finansal krizler dün ve bugün* (1. Baskı b.). İstanbul: Metis Yayıncılık.

- Hanks, P., Mcleod, W., & Urdrang, L. (1986). *Collins dictionary of english language*. United Kingdom.
- Hiç, M. (2001, Eylül-Ekim). Ekonomik kriz anatomisi sonuçlar ve alınacak dersler. *Yeni Türkiye Dergisi*, 41.
- http-1. (2019, Ocak 27). Çevrimiçi <http://www.mfa.gov.tr/brezilya-ekonomisi.tr.mfa> adresinden alındı
- http-2. (2022, Ocak 10). Halkbank: <https://www.halkbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/kurumsal-yonetim/kurumsal-yonetim/risk-yonetimi.html> adresinden alındı
- IMF. (1998). “*Financial crises: characteristics and indicators of vulnerability*” in *financial crises causes and indicators, world economic and financial surveys world economic outlook*.
- IMF. (2019, Ocak 27). *International Monetary Fund*. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/02/weodata/index.aspx> adresinden alındı
- Irmak, E., & Pelit, İ. (2020). *2008 küresel finans krizinin etkileri: Petrol Ofisi A.Ş. örneği*. Akademisyen Yayınevi.
- İyice, M. (2010). Küresel krizde Türk bankacılık sektörü; Türk bankacılık sektöründe düzenlemelerin küresel kriz ortamında etkinliği. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Jeunemaitre, A. (1997). *Financial markets regulation: a practitioner's perspective*. Hampshire: Palgrave Macmillan; 1st ed.
- Jones, C. I. (2009). *The global financial crisis: overview*. Retrieved from https://people.ucsc.edu/~kkletzer/CJones2009_financialcrisis.pdf adresinden alındı
- Karacan, A. İ. (2000). *Bankacılık ve kriz*. İstanbul: Creative Yayıncılık.
- Kaval, H. (2000). *Bankalarda risk yönetimi*. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- Kaval, H. (2000). *Bankalarda risk yönetimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kayacan, M., & vd. (1998). *Güneydoğu Asya krizi: Türkiye ekonomisi ve İMKB'ye etkileri*. İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları.
- Kaykusuz, M. (2014). *Geçmişten günümüze finansal krizler (1679-2014)*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Kazgan, G. (2012). *Türkiye ekonomisinde krizler(1929-2009) ekonomi politik açıdan bir irdeleme (3. Baskı b.)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kesebir, M. (2018). Türkiye’de 2001 krizi sonrası bankacılık sektörünün durumu, yapısal reformlar ile son yıllardaki gelişmeler. *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 1-19.

- Kibrit io lu, A. (2001). Türkiye'de ekonomik krizler ve h k metler. *Yeni Türkiye Dergisi*(Ekonomik Kriz  zel Sayısı), 7.
- Kibrit io lu, A. (2010). Küresel finans krizinin Türkiye'ye etkileri.
- Kibrit io lu, B. (2000). Parasal Krizler. *Hazine M ste arlı ı Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*. Ankara.
- Koç, P.,  ahpaz, K., Kalaycı, R., &  nce, T. (2021). *COVID-19 Salgınının Türk Bankacılık Sektörü  zerindeki Etkilerinin Analizi*. Ankara:  KSAD Publishing House. Eylül 20, 2022 tarihinde <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2021/08/COVID-19-SALGINININ-TURK-BANKACILIK-SEKTORU-UZERINDEKI-ETKILERININ-ANALIZI.pdf> adresinden alındı
- Korga, S., & Aslano lu, S. (2020).    kontrol sisteminin unsurları ile risk yönetimi arasındaki ilişkinin incelenmesi: bankacılık sektöründe bir uygulama. *Muhasebe ve Denetime Bakı *.
- Küçükbay, F. (2016). *Bankalar ve risk*.  stanbul: Nobel Bilimsel Eserler.
- Külahi, E., Tiryaki, G., & Yılmaz, A. (2013). Türkiye'de Basel 1,2 ve 3 kurallarına uyum süreci. * neri Dergisi*(10), 40.
- Mandacı, P. E. (2003). Türk bankacılık sektörünün taşıdığı riskler ve finansal krizi a mada kullanılan risk  l  m yöntemleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 67-84.
- Marshall, C. (2001). *Measuring and managing operational risk in financial institutions*. Singapore: John Wiley & Sons, Ltd.
- Mishkin, F. (2001). *Financial policies and the prevention of financial crises in emerging market countries*. NBER Working Papers: 8087 adresinden alındı
- Obstfeld, M. (1984). Balance of Payments Crises and Devaluation. *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol. 16(2), 208-217.
- Oktar, S., & Dalyancı, L. (2010). Finansal kriz teorileri ve türkiye ekonomisinde 1990 sonrası finansal krizler. *Marmara  niversitesi  . .B.F. Dergisi*, 29(2), 1-22.
- ORDAF Araştırma Grubu. (2018). *Rahip Brunson Davası: Türkiye-ABD ilişkilerinin  ıkmazı*. Ortadoğu ve Afrika Ara tırmacıları Derneği.
-  zatay, F. (2009). *Finansal krizler ve Türkiye*.  stanbul: Doğan Kitap.
-  zatay, F. (2011). *Parasal  ktisat: kuram ve politika* (2. b.).  stanbul: Efil Yayınevi.
-    elik, O. (2006, Ocak). Bankacılıkta risk analizi, yönetimi ve riskten korunma. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özer, M. (1999). Finansal krizler piyasa başarısızlıkları ve finansal istikrarı sağlamaya yönelik politikalar. *T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları*.

- Özhan, M. (2019). 2008 küresel finansal krizinin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkileri. *Doktora Tezi*.
- Özhan, T. (2016). *Finansal krizler ve etkileri (Açıklamalı ve Diyagramlarla)*. İstanbul: e-KİTAP PROJESİ.
- Palamut , M., & Giray, F. (2001). Cumhuriyetten günümüze yaşanan mali krizler ve uygulanan politikalar. *Yeni Türkiye Dergisi*(Ekonomik Kriz Özel Sayısı 1-41), 17.
- Parasız, M. İ. (2018). *Para, banka ve finansal piyasalar* (Güncellenmiş 10. Baskı b.). Ezgi Kitabevi.
- Platt, R. B. (1986). *Controlling interest rate risk*. New York: John Wiley&Sons.
- Pritchard, C. L. (2005). *Risk management concepts and guidance* (3. b.). Virginia: ESI International.
- Rosier, B. (1991). *İktisadi Kriz Kuramları*. (N. Yentürk, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- S&P. (2019, Ocak 27). *S&P Dow Jones Indices*. <https://www.spglobal.com/spdji/en/index-family/real-estate/sp-corelogic-case-shiller/> adresinden alındı
- Saunders, A. (1999). *Financial institution management* (Third Edition b.). McGraw-Hill Higher Education.
- Savram, M., & Karakoç, A. (2012). Bankacılık sektöründe itibar riskinin önemi. *Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı*, (s. 329). Kazakistan. <http://avekon.org/papers/541.pdf> (04.12.2018) adresinden alındı
- Selçuk, B. (2010). *Küresel krizin Türk finans sektörü üzerindeki etkileri*. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2:2, ISSN: 1309-8020 (Online): [file:///C:/Users/Admin/Downloads/5000145122-5000232251-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/5000145122-5000232251-1-PB%20(1).pdf) adresinden alındı
- Servingy, A., & Renault, O. (2004). *Measuring and managing credit risk*. McGraw-Hill.
- Sever, E., & Demir, M. (2014). *Küresel finansal krizden borç krizine: nedenler, etkiler ve beklentiler*. Bursa: EKİN Basım Yayın Dağıtım.
- Sevil, G. (2001). Finansal risk yönetimi çerçevesinde piyasa volatilitesinin tahmini ve portföy VaR hesaplamaları. *Anadolu Üniversitesi Yayınları no.1323*.
- Sezal, L. (2020). 2018 Ağustos krizinin Türk bankacılık sektörüne etkisi. *Journal of Economics and Research*, 17-32.
- Sezal, L. (2020). 2018 Ağustos krizinin Türk bankacılık sistemine etkisi. *Journal of Economics and Research Vol-Issue: 1(1)*, 17-32.

- Stiglitz, J. E., & Weiss, A. (1981). Credit rationing in markets with imperfect information. *The American Economic Review*, Vol, 71, No, 3.
- Şenol, B. (2022, Mayıs 28). *Doç. Dr. Şenol Babuşçu*. <https://senolbabuscu.com/index.php/ekonomist-teki-yazilarim/bankalarda-risk-yonetimi-1/> adresinden alındı
- Şimşek, H. A., & Altay, A. (2009). Küresel Kriz Ortamında Türkiye'de Maliye Politikalarının Değerlendirilmesi. *Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 2 (528), 11-23.
- Tanınmış Yücememiş, B., & Sözer, İ. (tarih yok). Bankalarda Takipteki Krediler: Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Kredilerin Tahminine Yönelik Bir Model Uygulaması. Eylül 26, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3980> adresinden alındı
- Taşar, M. (2012). *Küresel Kriz ve Türkiye Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü*. Konya: Palet Yayınları.
- TBB. (2002). Finansal yapılandırma programı. *Bankacılar*. <https://www.tbb.org.tr/dosyalar/dergiler/dokumanlar/41.pdf> adresinden alındı
- TBB. (2011). *Kredi riskinin yönetimine ilişkin ilkeler*. http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/risk_yonetim.doc adresinden alındı
- TBB. (2016). *Bankalarımız*. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikiraporlar/ekler/808/Bankalarimiz_2016.pdf adresinden alındı
- TBB. (2019). *Bankalarımız*. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7678/Bankalarimiz_2019.pdf adresinden alındı
- TBB. (2020). *Bankacılık sisteminde banka, çalışan ve şube sayıları*. Türkiye Bankalar Birliği. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikiraporlar/ekler/1433/Banka_Calis_an_ve_Subesayilari-Eylul_2020.pdf adresinden alındı
- TBB. (2020). *Bankalarımız*. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7766/Bankalarimiz_2020.pdf adresinden alındı
- TBB. (2021, Aralık). <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> adresinden alındı
- TBB. (2021). *Bankalarımız*. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikiraporlar/ekler/3817/Bankalarimiz_2021.pdf adresinden alındı

- TBB. (2021, Mayıs). Bankalarımız 2020. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7766/Bankalarimiz_2020.pdf adresinden alındı
- TBB. (2022). *Bankacılık sisteminde banka, çalışan ve şube sayıları*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/3785/Banka_Calis_an_ve_Subesayilari-Mart_2022.pdf adresinden alındı
- TBB Çalışma Grubu. (2006). Risk yönetimi prensipleri. *Bankacılar Dergisi*(57), 19. https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/riskyonetimi.pdf adresinden alındı
- TCMB. (2002). *2001 Yıllık Raporu*. Ankara. Mayıs 28, 2022 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/8297d79e-819f-450e-9525-eca9a83504e0/YR2001.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=8297d79e-819f-450e-9525-eca9a83504e0> adresinden alındı
- Tekinşen, A. (2002, Haziran). Finansal kriz türleri ve krizlerin öngörülmesinde kullanılan temel ve öncü göstergeler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2.
- TÜİK. (2022, Ocak 15). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tuketici-Fiyat-Endeksi-Ekim-2018-27767> adresinden alındı
- Türkiye Bankalar Birliği. (2000).
- Uzunoğlu, S. (1996). *Bankacılık* (Yayın No:2 b.). Ankara: Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Uzunoğlu, S. (2003). *Para ve döviz piyasaları* (2. b.). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Ünal, A., & Kaya, H. (2009). *Küresel kriz ve Türkiye*. İstanbul: Ekonomi ve Politika Araştırmaları Merkezi.
- Weeks, J. (2009). *The impact of the global financial crisis on the economy of Sierra Leone*. Republic of Sierra Leone: A report For Undp freetown and the ministry of finance and economic development.
- Williams, J. L. (2013). *Oil Price History and Analysis*. Eylül 30, 2013 tarihinde WTRG Economics: <http://www.wtrg.com/prices.htm> adresinden alındı
- Yavuz, S. T. (2002). Risk yönetimi içeri, aktif pasif yönetimi dışarı mı? *TBB, Bankacılar Dergisi*(41), 21. <https://www.tbb.org.tr/dosyalar/dergiler/dokumanlar/41.pdf> adresinden alındı
- Yay, T., Yay, G. G., & Yılmaz, E. (2001). *Küreselleşme sürecinde finansal krizler ve finansal düzenlemeler*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Yorulmaz, R. (2018). *ABD yaptırımları ve kur krizinin bölge ekonomilerine yansımaları*. Ankara: Orta Doğu Araştırmaları Merkezi.

Yüzbaşıoğlu, A. N. (2003). Risk yönetimi ve bankaların denetimi. *Risk Yönetimi Konferansı* (s. 2). İstanbul: Risk Yöneticileri Derneği Finans Dünyası.
<http://www.tbb.org.tr/turkce/konferans/riskmanagementNY.pdf> (12.04.2008).
adresinden alındı

